

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 21

FÖRSTA KAMMAREN

1965

4—5 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 4 maj

Std.

Svar på enkla frågor:

av fru Segerstedt Wiberg ang. utlandssvenskarnas rösträtt	3
av herr Schött ang. avvecklingen av seminarieorganisationen . .	3

Svar på interpellation av herr Kilsmo ang. upplåtelse av kyrka för jordfästning	6

Onsdagen den 5 maj

Förslag till jordförvärvslag m. m.	10
Anslag till uppförande av vissa studentbostadshus	112
Om åtgärder mot inflation, m. m.	113
Barnmorskeutbildningen	124
Visst kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag	127

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 5 maj

Tredje lagutskottets utlåtande nr 22, ang. förslag till jordförvärvslag m. m.	10

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 69, ang. ytterligare utgifter på tilläggsstat II: ecklesiastikdepartementet	112
— nr 70, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag (socialdepartementet)	113
— nr 71, ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.	113
Bankoutskottets utlåtande nr 15, om åtgärder mot inflation, m. m.	113
Statsutskottets utlåtande nr 72, ang. anslag till barnmorskeläroanstalterna och statens sjuksköterskeskolor m. m.	124
— nr 73, ang. bidrag till handelshamnar och farleder m. m.	127
— nr 74, ang. vissa kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m.	127
— nr 75, ang. försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter	129
— nr 76, ang. inköp av vissa kulturföremål	129

Tisdagen den 4 maj

Kammaren sammanträdde kl. 15.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne april.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 169, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1965/66, såvitt angår jordbruksärenden.

Ang. utlandssvenskarnas rösträtt

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **KLING** erhöll ordet för att besvara fru *Segerstedt Wibergs* fråga angående utlandssvenskarnas rösträtt, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 29 april, och anförde:

Herr talman! Fru *Segerstedt Wiberg* har frågat mig när jag räknar med att den utredning som behandlar frågan om utlandssvenskarnas rösträtt har hunnit så långt att ett positivt förslag till frågans lösning kan föreläggas riksdagen.

Som svar härpå får jag meddela, att utredningsmannen räknar med att slutföra sitt arbete under hösten 1965.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Det anger ju en något mer fixerad tidpunkt, då utredningsmannens arbete beräknas vara avslutat, än vad som framgår av riksdagsberättelsen. Jag skulle emellertid vilja vidga frågan; den gällde ju när ett positivt förslag till frågans lösning kan

föreläggas riksdagen. Innebär svaret att justitieministern har för avsikt att nästa år lägga fram en proposition så att man kan tänka sig att frågan är löst innan kommunalvalet äger rum?

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag skulle kunna svara med en annan fråga: Hur skall jag kunna svara på det i dag, när jag i tidningspressen förra veckan läste att majoriteten i konstitutionsutskottet — visserligen med lottens hjälp men en majoritet vari dock fru *Segerstedt Wiberg* ingår — säger att man brukar särskilt uppmärksamma i vad mån regeringsärendena före deras avgörande blir vederbörligen beredda? Jag kan därför inte stå här i dag och avgöra om det skall bli en proposition eller inte.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Jag hade hoppats att justitieministern kände ärendet så väl, att han kunde svara mig att även med en god beredning kunde ärendet föreläggas nästa års riksdag. Detta är ju en gammal fråga, som har behandlats sedan år 1929. Det hade varit glädjande om justitieministern hade kunnat ge ett löfte, så att inte utlandssvenskarna skall behöva tåga även i nästa års förstamajdemonstration.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. avvecklingen av seminarieorganisationen

Herr statsrådet och chefen för eklestistikdepartementet **EDENMAN** erhöll ordet för att besvara herr *Schöotts* fråga angående avvecklingen av seminarieorganisationen, vilken fråga intagits i

Ang. avvecklingen av seminarieorganisationen

kammararens protokoll för den 29 april, och yttrade:

Herr talman! Herr Schött har frågat *dels* om det med hänsyn till den förändrade befolkningsprognosen är motiverat med en revidering av den år 1964 tänkta avvecklingsplanen för seminarieorganisationen, innebärande en slutavveckling år 1970, och vilket årtal i så fall enligt min mening bör ersätta det nyss nämnda, *dels ock* vilka åtgärder jag med hänsyn till den hotande lärarflykten från seminarierna avser vidtaga för att under avvecklingstiden garantera seminarierna erforderlig arbetsro och fortsatt tillgång till högkvalificerad arbetskraft.

Frågan om klasslärarutbildningens framtida organisation och därmed också om avvecklingen av seminarieorganisationen blir föremål för en grundlig prövning när lärarutbildnings-sakkunnigas huvudbetänkande inom den närmaste framtiden framlägges. I det sammanhanget kommer också den senare delen av herr Schöotts fråga att bli föremål för prövning. Jag vill dessutom erinra om att en särskild utredningsman inom skolöverstyrelsen för närvarande handlägger frågor rörande bl. a. de fortsatta anställningsförhållandena för lärarna vid seminarierna.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Först ber jag att få tacka statsrådet Edenman för svaret på min fråga. Denna var föranledd av att den senaste befolkningsprognosen avsevärt avviker från de närmast föregående, vilket enligt min uppfattning gör det helt naturligt att ifrågasätta om inte en revidering av tidigare tänkt avvecklingsplan för våra seminarier är motiverad.

Ett faktum — redovisat bl. a. i proposition nr 79 till årets riksdag angående vissa frågor rörande lärarutbildningen — är ju att den år 1963 framlagda prognosen väsentligt underskattat exempelvis antalet barn födda år 1964. Detta antal, som i 1960 års prognos beräknats

till 109 700 och i 1963 års prognos angavs till maximalt 112 000, uppgick således i verkligheten till cirka 122 500. Statistiska centralbyråns i år verkställda revision av 1963 års befolkningsprognos innebär också avsevärda avvikelser från denna och har i sin tur föranlett nya beräkningar av det framtida lärarbehovet, som givetvis blir större än beräknat.

I det läget är det naturligt om man frågar sig om inte också den tidigare tänkta tidtabellen för avvecklingen av seminarierna bör revideras. Man undrar om det inte vore välbetänkt med en förlängning av avvecklingstiden. Är det riktigt att i nuvarande situation, präglad bl. a. av lärarbrist och investerings-svårigheter, avveckla seminarierna så snabbt som man tidigare beräknat?

För egen del tror jag det vore lyckligt om denna fråga togs upp till omprövning. En sådan bör emellertid ske utan dröjsmål, så att ledningarna för våra seminarier kunde få ett klart besked på denna punkt.

Läget vid seminarierna är nämligen bekymmersamt. Många lärare, som visserligen trivs utmärkt på sin nuvarande seminarieort och vet med sig att de där fullgör en värdefull och uppskattad lärargärning, känner otrygghet och anser sig böra söka sig bort från seminariet, ofta till lärarhögskolorna, där nu ett stort antal tjänster är utannonserade. Även om dessa tjänster givetvis måste besättas, är det olyckligt att detta i så hög grad skall gå ut över seminarierna och onekligen innebära en allvarlig risk för avsevärd försvagning av kvaliteten på lärarutbildningen där. Såvitt jag kunnat förstå har väl avsikten dock varit att kvaliteten på utbildningen skulle vara densamma vid seminarierna som vid lärarhögskolorna, så länge seminarierna finns kvar. Det är naturligt om en flykt av de ofta nog bästa lärarkrafterna från seminarierna inger oro icke bara hos ledningarna för seminarierna utan även bland lärarkandidater och målsmän.

Ang. avvecklingen av seminarieorganisationen

Onekligen är det en besvärlig fråga att föreslå tänkbara åtgärder för att stoppa eller i varje fall mildra denna lärarflykt. För egen del undrar jag om man inte kunde överväga att åtminstone i viss utsträckning återinföra ordinarie sättnings av lärartjänsterna vid seminarierna och att införa ett generellt medgivande för seminarielärare, som erhåller befattning vid lärarhögskola, att tills vidare få tjänstledighet från denna befattning för att alltjämt kunna tjänstgöra vid seminariet.

Av statsrådets svar framgår, att frågan om avvecklingen av seminarieorganisationen blir föremål för en grundlig prövning när lärarutbildningssakkunnigas huvudbetänkande framlägges inom den närmaste tiden. Det är givet att detta betänkande motses med stort intresse. Vad jag avsåg med min fråga var emellertid att om möjligt få veta statsrådets egen mening i detta avseende, alltså hur statsrådet ser på spörsmålet *nu*, ej vad LUS möjligen ämnar föreslå i ett kommande betänkande.

Det är även för mig bekant att en särskild utredningsman sysslar med frågorna angående seminarieläraernas fortsatta anställningsförhållanden. Utan tvekan är många lärare tacksamma för hans existens, men såvitt jag förstår kan man knappast vänta att han skall kunna garantera seminarierna erforderlig arbetsro och fortsatt tillgång på kvalificerad arbetskraft. Ett lugnande besked från statsrådet på denna punkt hade varit värdefullt.

Avslutningsvis vill jag än en gång understryka att läget vid våra seminarier är mycket bekymmersamt, varför ledningarna vid dem är i stort behov av hjälp i sina svårigheter. Vad de främst behöver, synes vara ett snart och klart besked om tidpunkten för seminariernas avveckling.

Herr statsrådet **EDENMAN:**

Herr talman! Jag vill erinra herr Schött om att vi både i regeringen och

i detta hus liksom även lärarutbildningssakkunniga arbetar mot den bakgrunden, att ett riksdagsbeslut redan finns om avskaffande av den gamla seminarieorganisationen och dess ersättande med ett lärarhögskolesystem. Där emot är det självfallet — såsom jag hänvisade till i mitt svar — att lärarutbildningssakkunniga i sina prognoser måste ta hänsyn till de nya befolkningstal som vi nu har fått fram. Men detta kan ju inte påverka själva principfrågan utan endast den takt i vilken seminarierna skall avvecklas. Det är självfallet omöjligt att här i dag ange någon tidtabell, innan det stora och rikhaltiga material, som lärarutbildningssakkunniga har samlat, ligger på bordet. De kommer att lämna sitt betänkande i början av juni — en del framlades ju redan för några dagar sedan.

Så vill jag tillägga att den person i skolöverstyrelsen, som nu har till specialuppgift att försöka mildra övergången för seminarierna, är det undervisningsråd som i många år svarade för seminarieroteln, alltså en verkligt sakkunnig och för seminarierna varmt kännande person.

Herr **SCHÖTT** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för detta tillägg till hans svar — jag tycker att det var värdefullt. Av det kunde man utläsa att betänkandet väntas komma redan i juni månad och dessutom, såvitt jag förstår, att det enligt statsrådets mening är motiverat med en omprövning vad gäller takten för avvecklingen av seminarierna.

Jag ber än en gång att få tacka herr statsrådet.

Herr statsrådet **EDENMAN:**

Herr talman! För att inte herr Schött skall läsa in för mycket i mitt svar vill jag upprepa, att takten vid avvecklingen av seminarierna också beror på i vilken takt vi kan bygga ut lärarhögskolorna. Riksdagsbeslutet om seminarie-

Ang. upplåtelse av kyrka för jordfästning

organisationens avskaffande kvarstår, men takten bestäms alltså av bägge dessa mekanismer. Uppbyggnaden av lärarhögskolorna blir avgörande för i vilken takt seminarierna kommer att avskaffas; och om vi då har fått fram nya prognoser kan man kanske räkna med att processen blir långsammare än man trodde för fyra, fem år sedan. Det var detta jag menade med mitt svar.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. upplåtelse av kyrka för jordfästning

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **KLING**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Kilsmos* interpellation angående upplåtelse av kyrka för jordfästning, och nu anförde:

Herr talman! Herr Kilsmo har frågat mig, om jag är beredd att föreslå sådan ändring av 10 § jordfästningslagen att bestämmelsen utesluter den godtycklighet som enligt interpellantens mening kan förekomma vid dess tillämpning. Som svar på interpellationen får jag anföra följande.

Spörsmålet om kyrkas användning till olika ändamål har under senare år varit mycket diskuterat. Detta gäller inte minst upplåtelse av kyrka till det ändamål som interpellationen avser, d. v. s. jordfästning utanför svenska kyrkans ordning. Denna fråga har reglerats i 10 § av 1957 års jordfästningslag. Lagbestämmelsen säger att kyrkorum som har invigts för svenska kyrkans gudstjänst får upplåtas till jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans, om det föreligger särskilda skäl. Vad som är att hänföra till särskilda skäl och vilka allmänna principer över huvud som bör gälla vid den praktiska tillämpningen av lagbestämmelsen har lagstiftarna ansett framgå tillräckligt klart av de utförliga motiv-

uttalandena. Av dessa vill jag särskilt framhålla det i många sammanhang upprepade uttalandet att bestämmelsen bör tillämpas i en generös anda. Grundtanken har varit att all rimlig hänsyn skall tas till de efterlevandes önskemål och de omständigheter som de har att anföra.

För tydlighets skull vill jag understryka att jordfästningslagens 10 § bara avser upplåtelse av kyrkorum, som är invigt för svenska kyrkans gudstjänst. Begravningskapell, krematorier och liknande omfattas således inte av paragrafen. För upplåtelse av sådana anläggningar gäller inte annan inskränkning än som följer av lagens allmänna ordningsföreskrifter, enligt vilka inget får förekomma som strider mot förrättingens helgd och allvarliga innebörd.

I den praktiska tillämpningen förhåller det sig så, att det sedan gammalt är pastor som har att besluta om upplåtelse av kyrkorummet till jordfästning, när den har religiös karaktär och sker i annan ordning än svenska kyrkans. Om upplåtelse till jordfästning, som äger rum enligt en utomreligiös ordning, beslutar numera i princip kyrkorådet. Det händer ibland — men inte ofta — att man hör klagomål över bristande tillmötesgående när det gäller att ställa kyrkan till förfogande för jordfästning. Det är givet att tillämpningen i dessa många gånger ömtåliga frågor kan bereda svårigheter. Såväl kyrkoråd som pastor handlar under tjänsteansvar. Jag vill också erinra om möjligheten att vinna rättelse genom besvär hos domkapitlet. Mitt allmänna intryck är dock att den nuvarande tillämpningen av jordfästningslagens 10 § präglas av en förståelse och vidsynthet som svarar mot lagstiftarens intentioner. Jag är därför inte beredd att f. n. föreslå en ändring av paragrafen.

Herr **KILSMO** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för justitiedepar-

tementet för det svar som jag har fått på interpellationen. Trots att interpellationen berör en mycket kortfattad paragraf i jordfästningslagen, har justitieministern ändå vänligheten att ge sitt svar en omfattning, som jag också är tacksam för, samt en repetition av den allmänna syn som riksdagen på olika sätt har givit till känna på tillämpningen av denna paragraf. Man kan inte heller misstaga sig på justitieministerns allvar och önskan att lagen skall komma att fungera friktionsfritt. Detta gör den emellertid inte.

Min interpellation har självfallet haft en anledning, för vilken jag dock i detalj här inte kan redogöra, eftersom det inte är praxis att nämna speciella fall eller vissa personers namn, då de inte kan vara här och försvara sig. Jag tycker nog att den sak som jag här har tagit upp är värd att fästa uppmärksamheten på. Jag känner från min egen erfarenhet till ett flertal sådana tillfällen då en pastor har vägrat upplåtelse av kyrkorummet för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans. Det som närmast har kommit mig att ställa denna interpellation var den egendomsliga motivering som förekom vid det senaste tillfället.

En person hade avlidit och hade innan dess givit till känna, att han önskade bli jordfäst i sin hemsockens kyrka. Han hade emellertid varit medlem i en pingstförsamling under 30 år och önskade därför att pingstförsamlingens pastor skulle jordfästa. En av sönerna gick till kyrkoherden i församlingen och anhöll om att få låna kyrkan för jordfästningen. Sonen fick till svar, att kyrkoherden inte själv ville avgöra detta utan skulle vända sig till kyrkorådet. Kyrkorådet avvisade emellertid kyrkoherden och sade, att det var hans egen sak att bestämma. Ville han ha råd av någon, kunde han vända sig till kyrkvärdarna. Kyrkoherden ringde upp kyrkvärdarna, talade om ärendet och föreslog kyrkvärdarna att man skulle avslå ansökningsen med den egendomsli-

Ang. upplåtelse av kyrka för jordfästning

ga motiveringen att pinstpastorn hade lämnat statskyrkan och fördenskull inte borde få komma in i kyrkan för att jordfästa en församlingsmedlem. Detta besked lämnade kyrkoherden sedan till den avlidnes son som sin motivering för avslag. Det är väl uppenbart, att en sådan motivering inte kan vara i överensstämmelse med lagens syfte.

I justitieministerns svar hänvisas till att lagen skall tillämpas generöst. Givetvis motsätter sig ingen detta, men lagen har dock inte desto mindre en restriktiv karaktär. Då inträffar det egendomslika att pastorn glömmer generositeten men mycket väl minns och tillämpar restriktiviteten. I det svar som jag har fått och som jag mycket uppskattar — det vill jag återigen betyga — står det, att det är de efterlevandes önskemål som man bör ta hänsyn till, när kyrkorummet skall upplåtas i detta bestämda avseende. Det är dock inte detta som sker. Det är inte de efterlevandes önskemål som man tar hänsyn till utan pastorns önskemål. Pastorn föreslog nämligen den avlidnes son, att jordfästningen gärna fick äga rum i kyrkan, bara han själv fick jordfästa, men pingstpastorn, som hade lämnat statskyrkan, fick inte jordfästa där. Jag måste nog säga att detta slagsmål om liken vid gravens brädd är i högsta grad osmakligt.

Justitieministern upplyser också om besvärsinstitutet. Ja, det är ett fint institut, detta besvärsinstitut! Det är i själva verket ett grymt gyckel med de efterlevande, beroende på att besvärsinstitutets ledning och pastorn i respektive församling i regel har gjort upp krigsplanerna i förväg. Dessutom är ju tiden ett hinder för att besvärsinstitutet skall kunna fungera normalt. I det fall som jag nyss nämnde begärde man på måndagen att få låna kyrkan. På onsdagen fick man svaret att det inte kunde gå för sig. Då måste man skicka en besvärsskrivelse till domkapitlet. Jordfästningen var utsatt till lördagen, och det hade ju inte varit möjligt för dom-

Ang. upplåtelse av kyrka för jordfästning

kapitlet att få besvärsskrivelsen förrän på torsdagen. Man kan väl rimligtvis inte tänka sig en snabbare expedition än att besked skulle ha kunnat lämnas på fredagen, och att det beskedet skulle ha blivit negativt, det visste man på förhand.

Vad skall då de efterlevande göra? I detta speciella fall låg dessutom det skälet bakom, att den dödes församling hade en kyrka över en mil från kyrkogården. Den döde stod på bår i bårhuset på kyrkogården. Det var vinter, och om jordfästning skulle ske i hans egen församlings kyrka måste man forsla honom från den kyrkogård där han skulle gravsättas över en mil till hans församlings kyrka och så tillbaka. Släkt och vänner och övriga som ville delta skulle då färdas samma vägsträcka.

Det är väl ingen tvekan om att i jordfästningslagen föreligger ett starkt motsatsförhållande mellan 1 § och 10 §. I 1 § sägs det: När någon avlidit bör, såvitt det är möjligt, hans önskan rörande jordfästning och gravsättning iakttagas av den som i egenskap av anhörig eller närstående eller eljest ombesörjer begravningen. Härvid skall särskilt beaktas, om den avlidne givit uttryck åt sin önskan i skriftligt förordnande eller om denna framgår av hans anslutning till visst trossamfund.» Här ställer sig lagen sålunda positiv till att kyrkorummet upplåtes, men i 10 § har införts en bestämmelse som lyder: »För jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans må kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst upplåtas, om särskilda skäl därtill äro.»

I det fall jag berört fann pastorn det särskilda skälet för ett avslag däri att officianten hade lämnat svenska kyrkan. Kan det godkännas? Jag tror icke att det är ett riktigt skäl.

Justitieministern säger att det är så sällan detta förekommer. Ja, det är sällan, beroende på det umärkta arrangemang som justitieministern anför i sitt svar om andra lokala möjligheter — begravningskapell o. s. v. Sådana möj-

ligheter finns i städerna, men de finns inte på landsbygden. Även på landsbygden finns dock många frikyrkor t. ex., vilket gör att man inte behöver fråga om upplåtelse av statskyrkan. Vidare känner man till prästernas i princip ogina inställning i detta sammanhang, och det gör också att det inte förekommer många förfrågningar huruvida man vill upplåta statskyrkan eller icke. Därför blir antalet sådana här erfarenheter litet, och det får man ju i och för sig vara tacksam för.

Jag kan inte finna annat än att justitieministern har för stor tilltro till att vidsynthet, tolerans och generositet skulle ha säte och stämma i de lutherska prästernas hjärtan i denna speciella angelägenhet. Samtidigt borde man ju observera den allt längre gående intolerans som man oupphörligt möter i detta sammanhang. Jag tror inte, att någon bättring är möjlig utan lagändring. Vi hoppas, att den skall komma så småningom.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Utan att vilja uttala mig om något enda enskilt fall vill jag bara erinra herr Kilsmo om att det är mänskligt att fela. Ett olycksfall i arbetet kan inträffa. Jag anser det emellertid värdefullt att denna fråga då och då kommer upp till debatt och att debatten hålls vid liv, så att den generösa anda som vi talat om inte glöms bort på något håll.

Den omständigheten att en lag måhända i ett eller annat fall inte tillämpas på rätt sätt eller att någon förbrutit sig mot en lag kan i princip inte tas till intäkt för en omedelbar ändring av lagen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo bankoutskottets utlåtanden nr 23—29 samt memorial nr 30 och 31, första lagutskottets utlåtanden nr 23 och 24, tredje lag-

utskottets utlåtande nr 22, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 9, 10 och 12 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 29 och 31—33.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att tredje lagutskottets utlåtande nr 22 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 127, angående godkännande av protokoll rörande förlängning av giltighetstiden för 1962 års internationella veteavtal; och

nr 128, angående vissa löneanslag m. m.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial och utlåtande:

nr 24, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

nr 25, angående återlämnande av visst ärende; samt

nr 26, i anledning av motion om uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement;

bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av väckta motioner angående åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet;

andra lagutskottets memorial nr 45, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående rätten till änkepen- sion enligt lagen om allmän försäkring;

jordbruksutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal om driften av Institutet för växtförädling av frukt och bär, m. m., jämte i ämnet väckt motion; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner angående alkohol- och nykterhetspolitiken.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr förste vice talmannen avlämnade motioner:

nr 752, av herr *Enarsson*,

nr 753, av herr *Lundström m. fl.*,

nr 754, av fru *Segerstedt Wiberg* och

nr 755, av fru *Segerstedt Wiberg*,

i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 67, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

nr 756, av fru *Nilsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 106, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.;

nr 757, av herr *Källqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, angående utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse; samt

nr 758, av herr *Stefanson* och herr *Petersson, Erik Filip*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, angående utbyggnad av televerkets verkstadsrörelse.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.35.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 5 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Fröken *Andersson* och fru *Wallen-
theim*, anmälde, att de åter infunnit sig
vid riksdagen, den förra denna dag och
den senare under gårdagen.

Justerades protokollet för den 28
nästlidne april.

Herr talmannen yttrade, att han efter
samråd med andra kammarens talman
finge föreslå, att första kammaren ville
besluta att vid sammanträde, som kome
att hållas onsdagen den 12 maj före-
taga val av ledamöter och suppleanter
i den nämnd, som äger att döma, huru-
vida högsta domstolens och regerings-
rättens samtliga ledamöter gjort sig för-
tjänsta att i deras viktiga kall bibehållas.

Detta förslag antogs.

Föredrogs och hänvisades till jord-
bruksutskottet Kungl. Maj:ts proposi-
tion nr 127, angående godkännande av
protokoll rörande förlängning av giltig-
hetstiden för 1962 års internationella
veteavtal.

Föredrogs och hänvisades till stats-
utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr
128, angående vissa löneanslag m. m.

Föredrogs och hänvisades
motionerna nr 752 och 753 till bevill-
ningsutskottet,
motionen nr 754 till statsutskottet,
motionen nr 755 till lagutskott,
motionen nr 756 till konstitutionsut-
skottet samt
motionerna nr 757 och 758 till stats-
utskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo kon-
stitutionsutskottets memorial nr 24 och
25 samt utlåtande nr 26, bevillningsut-
skottets betänkande nr 28, andra lagut-
skottets memorial nr 45, jordbruksut-
skottets utlåtande nr 11 ävensom all-
männa beredningsutskottets utlåtande
nr 34.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets
utlåtande nr 22, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till jord-
förvärvslag m. m. jämte i ämnet väckta
motioner.

Genom en den 26 februari 1965 dag-
tecknad proposition, nr 41, vilken hän-
visats till lagutskott och behandlats av
tredje lagutskottet hade Kungl. Maj:t
föreslagit riksdagen att antaga vid pro-
positionen fogade förslag till

- 1) jordförvärvslag; och
- 2) lag angående ändrad lydelse av 19
kap. 3 § 1 mom. lagen den 18 juni 1926
(nr 326) om delning av jord å landet.

I propositionen hade förslag fram-
lagts till ny jordförvärvslag, avsedd att
ersätta dels 1955 års jordförvärvslag,
vilken skulle upphöra att gälla vid ut-
gången av juni i år, dels 1925 års s. k.
bolagsförbudslag. Till sin allmänna upp-
byggnad liknade förslaget den gällande
jordförvärvslagen. Jordbruks- och
skogsfastigheter skulle sålunda icke
genom bland annat köp, byte eller gåva
få förvärvas utan tillstånd av lantbruks-
nämnd. Från denna huvudregel, som
gällde för både fysiska och juridiska
personer, skulle göras åtskilliga undan-
tag i nära anslutning till vad som nu
gällde.

Viss följdändring hade föreslagits i
lagen om delning av jord å landet.

I Kungl. Maj:ts förslag till jordförvärvslag voro 1, 4 och 5 §§ så lydande:

1 §

Fast egendom, som är taxerad såsom jordbruksfastighet, må ej utan tillstånd av lantbruksnämnd förvärfvas genom

köp, byte eller gåva;
tillskott till bolag eller förening;
utdelning eller skifte från bolag eller förening;

fusion enligt 175 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Förvärvstillstånd fordras dock ej

1. om egendomen förvärfvas från staten;

2. om staten, landstingskommun, stad, landskommun, köping, municipalsamhälle eller kommunalförbund är förvärfvare;

3. om egendomen enligt medgivande av Konungen förvärfvas för kyrkligt ändamål eller fånget prövats enligt lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt;

4. om egendomen förvärfvas av kreditinrättning vilken enligt lag eller enligt reglemente eller bolagsordning, som Konungen fastställt, är skyldig att åter avyttra densamma;

5. om förvärfvaren är fångesmannens make och ej heller om förvärfvaren eller, när makar förvärva gemensamt, endera av dem är fångesmannens eller också, om denne är gift, hans makes avkomling, adoptivbarn, syskon eller adoptivbarns eller syskons avkomling, allt under förutsättning att fångesmannen ej enligt 12 § är skyldig att avyttra egendomen;

6. om fånget skall prövas enligt 1, 2 eller 4 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;

7. om förvärvet sker genom inrop på exekutiv auktion;

8. om egendomen ingår i stadsplan eller enligt byggnadsplan, fastställd ef-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

ter den 1 januari 1948, är avsedd för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk;

9. om egendomen utgör fastighet som genom avstyckning bildats för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk och ej därefter undergått taxering;

10. om andel i fastighet förvärfvas av någon som redan äger till samma taxeringsenhet hörande andel i fastigheten och ej enligt 12 § är skyldig att avyttra sistnämnda andel;

11. om egendomen utgör fideikommiss eller ingår i fideikommissbo under avveckling och förvärvet sker genom tillskott i samband med teckning av aktier.

4 §

Förvärvstillstånd må vägras, om anledning finnes till antagande att förvärfvarens huvudsakliga syfte med fånget icke är att själv eller, såvitt rör samskapsförening, genom medlemmarna yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt jordbruk på egendomen eller driva skogsbruk där som stöd åt förvärfvaren tillhörigt jordbruk.

Tillstånd må dock ej vägras med stöd av första stycket

1. om förvärfvaren här i riket driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller för distribution av jordbruksprodukter och får antagas med fånget huvudsakligen åsyfta att varaktigt tillgodogöra sig egendomens alster i rörelsen;

2. om fånget avser en för rationellt skogsbruk lämpad brukningsenhet och förvärfvaren får antagas med fånget huvudsakligen åsyfta att bereda sig stadigvarande inkomst genom eget skogsarbete på egendomen;

3. om fånget avser jordbruk, som uppenbarligen varken i befintligt skick eller efter tekniska och ekonomiskt rimliga rationaliseringsåtgärder kan ge sin innehavare tillfredsställande försörjning;

4. om fånget medför att brukningsen-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

het, som redan tillhör förvärvaren, vinner i ändamålsenlighet.

Bestämmelserna i andra stycket gälla ej när fånget avser skogsmark av någon betydenhet och icke är ägnat att tillgodose kraven på rationellt skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen och ej heller när andra särskilda skäl föreligga mot att godtaga fånget.

5 §

Förvärvstillstånd må vägras, om egendomen finnes böra tagas i anspråk för att underlätta bildandet av brukningsenheter med ändamålsenlig storlek och ägoanordning.

Tillstånd må dock ej vägras med stöd av första stycket

1. om tillstånd sökes till förvärv på auktion som avses i 13 §;

2. om fångesmannen eller tidigare ägare utverkat lantbruksnämndens förklaring, att egendomen må överlåtas utan hinder av bestämmelserna i denna paragraf, och fånget sker inom fem år därefter eller inom den kortare tid som må ha utsatts i förklaringen.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

a) de likalydande motionerna I: 647, av herrar *Adolfsson* och *Lager*, samt II: 767, av herr *Karlsson* i Huddinge *m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag till jordförvärvslag med den ändringen, att till 4 § gjordes följande tillägg: »Förvärvstillstånd må vägras förvärvare, som avses i andra stycket punkt 1, om ej statlig myndighet, som Konungen bestämmer, och kommun lämnat skriftligt meddelande av innebörd att staten eller kommun icke vill förvärva egendomen»;

b) de likalydande motionerna I: 651, av herr *Dahlberg m. fl.*, och II: 771, av herr *Wikner m. fl.*, i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att erforderliga medel

på riksstat måtte tillföras domänverket för inköp av mark i områden, där jordbruket ginge tillbaka och en stagnerande sysselsättning rådde;

c) de likalydande motionerna I: 652, av herr *Hedström m. fl.*, och II: 770, av herr *Lassinantti m. fl.*, i vilka anhållits,

dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att markfonden borde tillföras erforderliga medel, så att staten finge möjlighet att på samma villkor som andra skogsägare öka sitt markinnehav genom förvärv av skogsmark,

dels att riksdagen måtte besluta, att, när särskilda skäl föreläge, statligt kreditstöd skulle lämnas vid förvärv och yttre rationalisering av skogsbruksfastigheter, där förvärvaren avsåge att försörja sig genom eget skogsarbete,

dels ock att, när en förskjutning av äganderättsförhållandena i fråga om markinnehav nu accepterades, det allmänna måtte givas möjlighet att leda denna utveckling på sätt som anförts i motionerna;

d) motionen I: 654, av herr *Hansson, Nils*, vari hemställts,

att i förslaget till jordförvärvslag första stycket i § 4 måtte avslutas sålunda »— — — varaktigt ägna sig åt jordbruk på egendomen eller där driva skogsbruk»;

att punkten 2 i samma paragraf måtte få följande lydelse: »— — — om fånget avser en för rationellt skogsbruk lämpad brukningsenhet och förvärvaren får antagas med fånget huvudsakligen äsyfta att bereda sig stadigvarande inkomst genom egen drift av egendomen»; samt

att de i motionen framförda synpunkterna även i övrigt måtte beaktas;

e) de likalydande motionerna I: 657, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 777, av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka föreslagits,

I. att riksdagen, med förklaring att jordförvärvslagstiftningen borde reformeras i samband med behandlingen av

jordbruksutredningens och etableringsutredningens förslag, skulle avslå propositionen nr 41;

II. att riksdagen skulle besluta förlänga gällande jordförvärvslags giltighetstid till och med den 30 juni 1967;

III. att riksdagen skulle besluta överlämna motionerna i den del de avsåge huvudlinjer för en jordförvärvslagstiftningsreform till 1960 års jordbruksutredning; samt

IV. alternativt — därest riksdagen dock skulle anse, att lagstiftningsbeslut borde fattas i nuvarande sammanhang — att riksdagen skulle besluta reformering av jordförvärvslagstiftningen i överensstämmelse med i motionerna angivna 8-punktersprogram;

f) de likalydande motionerna I: 658, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 778, av herr *Ohlin m. fl.*, i vilka anhållits, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 41 måtte för sin del besluta, att

a) 4 § i jordförvärvslagen skulle utformas i enlighet med vad i motionerna angivits, vilket förslag avsåg, att spärregeln i 5 § skulle vara den enda restriktion som uppställdes för fysisk persons förvärv. För juridiska persons förvärv, borde enligt motionärerna utöver 5 § gälla, att tillstånd borde kunna förenas med villkor att i viss omfattning avstå mark för rationalisering av annans fastighet. Möjlighet att vägra förvärvstillstånd hade därjämte föreslagits beträffande förvärv som gjordes av vissa juridiska personer; samt

b) den nya jordförvärvslagens giltighetstid skulle fastställas till fem år;

g) motionen I: 659, av herr *Svedberg, Erik*, och herr *Wanhainen*, vari yrkats, att i 1 § jordförvärvslagen skulle göras det tillägget, att förvärvstillstånd ej erfordrades om landstingskommun, stad, landskommun, köping, municipalsamhälle eller kommunalförbund vore förvärvare inom det egna området;

Förslag till jordförvärvslag m. m.

h) de likalydande motionerna I: 660, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 776, av herr *Heckscher m. fl.*, i vilka hemstälts,

1) att mom. 2 och 3 i 1 § jordförvärvslagen måtte utgå samt återstående moment erhålla ändrad nummerföljd;

2) att 4 § jämte 5 § måtte erhålla följande ändrade lydelse:

4 §

Förvärvstillstånd må vägras, om anledning finnes till antagande att förvärvarens huvudsakliga syfte med fånet icke är att själv eller, såvitt rör samsbruksförening, genom medlemmarna varaktigt driva jord- eller skogsbruk.

Tillstånd må dock ej vägras med stöd av första stycket,

1. om förvärvaren här i riket driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller för distribution av jordbruksprodukter och kan göra troligt att egendomen på ett rationellt sätt kommer att utnyttjas inom nämnda rörelse;

2. om fånet avser jordbruk, som uppenbarligen varken i befintligt skick eller efter tekniskt och ekonomiskt rimliga rationaliseringsåtgärder kan ge sin innehavare tillfredsställande försörjning;

3. om fånet medför att brukningsenhet, som redan tillhör förvärvaren, vinner i ändamålsenlighet.

Bestämmelserna i andra stycket gälla ej när särskilda skäl föreligga mot att godtaga fånet.

För bifall till framställning om förvärv må prövningsmyndighet uppställa som villkor att förvärvaren i samband därmed försäljer mark som erfordras för rationalisering av annan tillhörigt jord- eller skogsbruk och som för förvärvaren är av ringa betydelse.

5 §

Förvärvstillstånd må dock utan hänsyn till vad som sägs i 4 § vägras, om egendomen finnes bör tagas i anspråk för att underlätta bildandet av bruk-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

ningsenheter med ändamålsenlig storlek och ägoanordning;

3) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna,

a) att köpare av skogsbruksenhet, vilka i övrigt enligt bestämmelserna i 4 § bleve förvärvsberättigade, även skulle vara berättigade till statliga kreditkarrantier på sätt som gällde vid förvärv av jordbruksfastighet;

b) att domänverkets förvärv måtte begränsas till sådana markförvärv, som vore ägnade att bidra till en rationell drift på den skog verket redan innehade; samt

c) att de problem, som en liberaliserad jordförvärvslagstiftning aktualiserade för de kombinerade jordbruks- och fiskefastigheterna, skyndsamt måtte göras till föremål för särskild utredning; ävensom

i) motionen II: 775, av herr *Dahlgren m. fl.*

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 657 och II: 777, såvitt däri yrkats avslag på förevarande proposition, nr 41;

B. att riksdagen med avslag på följande motioner, nämligen

- a) I: 647 och II: 767,
- b) I: 652 och II: 770,
- c) I: 654,
- d) I: 657 och II: 777,
- e) I: 658 och II: 778,
- f) I: 659,
- g) I: 660 och II: 776 samt
- h) II: 775,

såvitt däri yrkats ändring i det genom propositionen framlagda förslaget till jordförvärvslag, måtte antaga de framlagda lagförslagen;

C. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

- a) I: 652 och II: 770,
- b) I: 657 och II: 777 samt
- c) I: 660 och II: 776,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning av frågan om statligt kreditstöd vid förvärv och yttre rationalisering av skogsbruksfastighet i av utskottet angivna hänseenden;

D. att följande motioner, nämligen

- a) I: 647 och II: 767,
- b) I: 651 och II: 771,
- c) I: 652 och II: 770,
- d) I: 654,
- e) I: 657 och II: 777,
- f) I: 658 och II: 778,
- g) I: 659,
- h) I: 660 och II: 776 samt
- i) II: 775,

i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anført och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid A i utskottets hemställan

I. av herrar *Sundin* och *Grebäck*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 657 och II: 777 avslå propositionen nr 41, med förklaring att jordförvärvslagstiftningen borde reformeras i samband med behandlingen av jordbruksutredningens och etableringsutredningens förslag;

II. att riksdagen med bifall till motionerna I: 657 och II: 777 måtte antaga i reservationen infört förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen);

III. att riksdagen med bifall till motionerna I: 657 och II: 777 måtte besluta att överlämna sagda motioner i den del de avsåge huvudlinjer för en jordförvärvslagstiftningsreform till 1960 års jordbruksutredning;

IV. att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

- a) I: 647 och II: 767,
- b) I: 651 och II: 771,

- c) I: 652 och II: 770,
- d) I: 654,
- e) I: 658 och II: 778,
- f) I: 659,
- g) I: 660 och II: 776 samt
- h) II: 775;

II. av herrar *Akesson* och *Nyberg*, vilka dock ej antytt sin mening;

vid B i utskottets hemställan

till 1 §

III. av herrar *Alexanderson*, *Ebbe Ohlsson*, *Akesson*, *Nyberg*, *Nilsson* i Svalöv och *Tobé* samt — i andra hand — av herrar *Sundin* och *Grebäck*, vilka ansett, att utskottets yttrande vid denna paragraf bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet beträffande 1 § bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 657 och II: 777, I: 658 och II: 778 samt I: 660 och II: 776 måtte för sin del antaga förslag till jordförvärvslag med sådan ändring, att 1 § erhöles i reservationen angiven lydelse, vilket förslag innebar, att i punkten 1 skulle stadgas undantag jämväl beträffande förvärv som gjordes av staten, att punkten 2 skulle utgå samt efterföljande punkter erhålla ändrad numrering ävensom att efter sista punkten skulle intagas bestämmelse om att innan fast egendom förvärvades av annan statlig myndighet än lantbruksnämnd yttrande skulle inhämtas från lantbruksnämnden, huruvida egendomen borde tagas i anspråk för rationaliseringsändamål;

till 4 §

IV. av herrar *Alexanderson*, *Ebbe Ohlsson*, *Akesson*, *Nyberg*, *Nilsson* i Svalöv och *Tobé* samt — i andra hand — av herrar *Sundin* och *Grebäck*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet beträffande 4 § bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 654, I: 657 och II: 777, I: 658 och II: 778 samt I: 660 och II: 776 måtte för sin del antaga förslaget till jordförvärvslag med

Förslag till jordförvärvslag m. m.

sådan ändring, att 4 § erhöles följande lydelse:

4 §

Förvärvstillstånd må vägras, om anledning finnes till antagande att förvärvarens huvudsakliga syfte med fånet icke är att själv eller, såvitt rör samsbruksförening, genom medlemmarna yrkesmässigt och varaktigt ägna sig åt jordbruk eller skogsbruk på egendomen.

Tillstånd må dock ej utan särskilda skäl vägras med stöd av första stycket

1. om förvärvaren — — — i rörelsen;
2. om fånet avser jordbruk, som uppenbarligen varken i befintligt skick eller efter tekniskt och ekonomiskt rimliga rationaliseringsåtgärder kan ge sin innehavare tillfredsställande försörjning;
3. om fånet medför att brukningsenhet, som redan tillhör förvärvaren vinner i ändamålsenlighet.

Vid prövning enligt andra stycket bör bland annat beaktas huruvida fånet är ägnat att tillgodose kraven på rationellt jord- och skogsbruk och ändamålsenligt utnyttjande av avkastningen och huruvida förvärvaren i samband med fånet genom att avstå mark för i 5 § första stycket angivna ändamål får anses ha medverkat till jordbrukets eller skogsbrukets rationalisering.

Tillstånd må ej med stöd av denna paragraf vägras, om förvärvaren är kommun eller annan dylik samfällighet;

till övergångsbestämmelserna

V. av herrar *Alexanderson*, *Ebbe Ohlsson*, *Akesson*, *Nyberg*, *Nilsson* i Svalöv och *Tobé* samt — i andra hand — av herrar *Sundin* och *Grebäck*, vilka ansett, att utskottets yttrande vid dessa stadganden bort erhålla i reservationen angiven lydelse samt att utskottet beträffande övergångsbestämmelserna bort hemställa, att riksdagen med bifall till därom i motionerna I: 658 och II: 778 framställt yrkande måtte för sin del antaga förslag till jordförvärvslag med sådan ändring, att första stycket i över-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

gångsbestämmelserna erhöles den lydelse, som i reservationen angivits;

vid C i utskottets hemställan

VI. av herrar *Alexanderson, Ebbe Ohlsson, Åkesson, Nyberg, Nilsson* i Svalöv och *Tobé* samt — i andra hand — av herrar *Sundin* och *Grebäck*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 652 och II: 770, I: 657 och II: 777 samt I: 660 och II: 776 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad reservanterna anført rörande statligt kreditstöd till innehavare av familjeskogsbruk;

vid D i utskottets hemställan

beträffande domänverkets markförvärv

VII. av herrar *Alexanderson, Ebbe Ohlsson, Åkesson, Nyberg, Nilsson* i Svalöv och *Tobé* samt — i andra hand — av herrar *Sundin* och *Grebäck*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under D, såvitt nu vore i fråga, hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 657 och II: 777, I: 658 och II: 778 samt I: 660 och II: 776 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad reservanterna anført beträffande domänverkets markförvärv.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Nilsson* i Svalöv.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! När kammaren nu går att diskutera förslaget till ny jordförvärvslag, vill jag först uttala min stora tillfredsställelse över att detta lagförslag framlagts och att det blivit möjligt att i så stor utsträckning nå anslutning från alla partier. Här föreligger visserligen från centerpartiets sida motioner och en reservation om avslag eller rät-

tare sagt uppskov med lagstiftningsärendet på basis av status quo, men även i denna reservation har uttalats, att en modernisering av förvärvslagstiftningen är angelägen, och genom att medverka till de av de borgerliga partierna i några detaljfrågor avgivna reservationerna har centerpartiets utskottsrepresentanter givit vid handen att dess ståndpunkt i frågan icke är alltför avvikande. För övrigt ansluter sig det i motionerna och reservationen angivna 8-punktsprogrammet så när som på en punkt mycket nära till propositionens förslag med de jämkningar däri, som gjorts i de borgerliga reservationerna.

Som jag redan nämnt är det anledning att, trots den osedvanligt livliga politiska debatt som uppstått i detta ärende, mera påpeka den samstämmighet i stort, som råder mellan alla partier, än de mindre detaljer, där reservationer avgivits. Från folkpartiets sida har sedan länge hävdats, att nu gällande jordförvärvslag och den därmed nära besläktade bolagsförbudslagen icke längre motsvarar den aktuella situationen på jordbrukets och skogsbrukets områden utan bör ge plats för en avsevärt mera liberal lagstiftning. Så har även skett genom propositionsförslaget, som kan sägas lägga huvudvikten vid att skapa ett effektivt instrument för jordbrukets rationalisering, medan frågan om olika personers rätt eller möjlighet att förvärva jord och skog träder mera i bakgrunden. Den liberala karaktären kommer till uttryck icke minst genom att man icke bibehåller den gamla lagens uttryck, att förvärvstillstånd i vissa fall *skall* vägras, utan i stället allmänt anförtror de prövande myndigheterna en diskretionär prövningsrätt.

Att den gamla bolagsförbudslagen upphäves innebär vidare, att många kategoriska förbud, som nu endast kan brytas genom dispens av Kungl. Maj:t, slopas. Med den nya lagens konstruktion kommer lagens tillämpning givetvis att

i mycket hög grad bli beroende av prövningsmyndigheternas omdöme. Man synes emellertid kunna förutsätta, med hänsyn till de i propositionen givna uttalandena och till att även den äldre lagen under senare tider tillämpats relativt liberalt, att möjligheten att enligt den nya lagen vägra förvärvstillstånd skall tillämpas endast då vägande skäl föreligger. Närmare anvisningar om vilka skäl som i första hand bör tillmätas betydelse, ges såväl i viss omfattning i själva lagtexten som också i motiveringen.

Jag övergår så till att behandla de särskilda punkter, där reservationer avgivits av samtliga borgerliga partier.

Den nya lagen bör, som redan framhållits, i första hand ses som ett instrument, som ställes till lantbruksnämndernas förfogande för att påskynda jordbrukets yttre rationalisering. Det ter sig därför naturligt, att även förvärv av stat och kommun bör prövas ur dessa synpunkter. Vad statliga förvärv beträffar torde det i princip vara allmänt erkänt, att de statliga myndigheterna i dylika fall skall tillerkänna rationaliseringssynpunkten mycket stor betydelse. Detta har hittills kommit till uttryck endast genom vissa administrativa föreskrifter och genom den kontakt myndigheterna emellan, som regelbundet förekommer. Enligt reservanternas mening har det emellertid i praktiken visat sig, att rationaliseringsintresset icke beaktas i tillbörlig grad, t. ex. då domänverket förvärvar egendom. Enligt vår mening bör det därför i författningen klart fastslås, att alla statliga myndigheter utom lantbruksnämnd vid dylikt förvärv skall inhämta lantbruksnämndens yttrande, huruvida egendomen bör tas i anspråk för rationaliseringsändamål. Jag förutsätter att ett positivt sådant uttalande respekteras, såvida icke alldeles särskilt starka skäl i annan riktning föreligger. Skulle beslutet gå emot lantbruksnämnden, bör någon möjlighet i regel föreligga att be-

Förslag till jordförvärvslag m. m.
svärsvägen draga frågan under Kungl. Maj:ts prövning.

Vad beträffar kommunernas förvärv torde det vara angeläget att också dessa blir föremål för prövning just ur rationaliseringssynpunkt. I sådana fall skulle eljest lantbruksnämnderna stå utan möjlighet att hävda rationaliseringsintresset. Givetvis bör man respektera kommunernas intresse att förvärva mark för t. ex. bostadsbebyggelse, som kan förutses inom överskådlig tid, men mången gång kan det förekomma att en mindre del av ett sådant område icke är lämpligt för bostadsbebyggelse men är värdfullt som komplement till ett befintligt närliggande jordbruk. Enligt reservanternas mening bör med hänsyn till det sagda i lagtexten klart fastslås, att kommuners förvärv skall prövas ur rationaliseringssynpunkt men samtidigt också klarläggas att kommunerna som sådana icke får diskvalificeras som förvärvare av jordbruksfastighet.

I detta sammanhang må även behandlas vissa allmänna synpunkter på frågan om markförvärv för statens räkning. Reservanternas vill i detta fall anföra, att någon egentlig ökning av statens markinnehav icke bör eftersträvas. Domänverkets markförvärv bör i huvudsak inskränkas till att gälla områden, som medför arronderingsförbättringar. Detta framhålles i den med VII betecknade reservationen.

I 4 § lagförslaget anges vissa hållpunkter för prövning av ansökningar om förvärvstillstånd av enskilda personer, såväl fysiska som juridiska. Folkpartiet har i sin motion yrkat, att denna paragraf högst väsentligt förenklas för att framhålla lagens primära syfte, rationaliseringsintresset. Samma resultat kan emellertid nås med en liberal tillämpning av den i propositionen föreslagna formuleringen, och — som jag förut framhållit — har några absoluta gränser inte uppdragits för lantbruksnämndens diskretionära prövning. Reservanternas mening har emellertid ansett det

Förslag till jordförvärvslag m. m.

önskvärt, att denna synpunkt särskilt understrykes i motiveringen, vilket även skett i den med IV betecknade reservationen. Där framhålles bl. a. att det i lagtexten förekommande uttrycket »förvärvstillstånd må vägras» icke innebär att så allmänt skall ske, utan tillstånd bör efter prövning av omständigheterna i det särskilda fallet meddelas även för en icke jordbrukare, därest icke särskilda skäl talar däremot.

Ett par jämkningar i paragrafens ordalydelse har vi emellertid ansett påkallade. Sålunda bör en självständig skogsbruksfastighet till fullo jämställas med jordbruksfastighet. Dylika brukningsenheter förekommer redan i icke obetydlig utsträckning och torde komma att bli mer och mer vanliga. Det torde i regel röra sig om personer med viss skoglig utbildning, som ägnar hela eller större delen av sin tid och sitt intresse åt skötseln av en ren skogsfastighet. För att genomföra detta förslag fordras en mindre jämkning av första stycket i 4 §. Därigenom bortfaller behovet av jordbruksministerns förslag om en mera begränsad prioritering av vissa »skogsbrukare» — det gäller således punkt 2 i 4 § andra stycket. De självständiga skogsbrukarna bör inte heller uteslutas från den möjlighet till statlig kreditgaranti, som öppnats för jordbrukare. Detta ståndpunktstagande delas i princip av utskottsmajoriteten, men reservanterna har ansett att det bör komma till ett mera bestämt uttryck i skrivningen. Så har skett i den med VI betecknade reservationen.

Beträffande förädlingsindustriens förvärv har i propositionen anförts att i samband därmed ofta torde på frivillighetens väg kunna träffas avtal om att förvärvaren avstår annat område, som är av intresse för rationalisering av angränsande fastighet. Man har under tillämpning av nuvarande lagstiftning, där dylik kompensation utgjort en särskild grund för speciell behandling av sådana fall, haft synnerligen goda er-

faresheter. Utskottets majoritet har visserligen genom sin skrivning också i hög grad tillgodosett detta önskemål, men reservanterna har ansett att — såsom även påyrkats i motioner från bl. a. folkpartiet — lantbruksnämnderna i detta avseende bör ha stöd i själva lagtexten. Det kan annars starkt ifrågasättas om en omständighet, som inte har direkt samband med den mark, om vars förvärv är fråga, kan beaktas. Detta har föranlett viss omskrivning av 4 § andra och tredje styckena, vilka enligt reservanternas mening härigenom även vunnit i klarhet och förståelighet.

Slutligen har reservanterna upptagit frågan, om lagen bör ges permanent karaktär eller få tidsbegränsad giltighet. Enighet föreligger inom utskottet om att man i samband med prövningen av jordbruksutredningens kommande förslag om den allmänna målsättningen för vår jordbrukspolitik och sätten för dess förverkligande även bör överväga, huruvida ändringar i den lag, som nu kommer att antas, är påkallade. Enligt reservanternas mening är det emellertid inte tillräckligt med ett sådant övervägande, som ju kan tänkas leda till att frågan inte underställs riksdagen. Det bör krävas att, sedan under viss tid erfarenhet samlats, hela frågan om förvärvslagstiftningen tas under omprövning och att det samlade materialet föreläggs riksdagen. Särskilt bör då undersökas om tillämpningen motsvarar den nu aktuella målsättningen, och det bör även prövas om inte ytterligare liberaliseringar då utan risk kan genomföras.

Reservanterna hemställer därför i enlighet med motionsyrkande från folkpartiet, att lagen ges en till fem år begränsad giltighetstid.

Om här angivna ändringar i lagtext och motiveringar vidtas, menar reservanterna att vi får en bättre jordförvärvslag utan att den allmänna målsättning, som ligger till grund för propositionen, ändras.

Under återopandande av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna III, IV, V, VI och VII.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Om man studerar de olika departementen och deras chefer kan man utan större ansträngning finna, att chefen för jordbruksdepartementet i sitt talande och handlande skiljer sig från sina kolleger på ett anmärkningsvärt sätt. Det är ju både naturligt och angeläget att en departementschef omdömesgillt tager till vara de intressen som han blivit satt att sköta. Chefen för detta departement, herr Holmqvist, synes inte anstränga sig över hövan att med beaktande av jord- och skogsbrukets intressen vidareutveckla och bevara dessa näringar.

Den senaste tidens talande och framför allt handlande — jag tänker då på det förslag till ny jordlag som vi nu behandlar, det provisoriska prisavtalet och det nya organisationsförslaget — gör att man frågar sig om jordbruksministern måhända missuppfattat sin uppgift.

I fråga om att i tal föra fram sin åsikt vill jag referera till den intervju med jordbruksministern, som Aftonbladet har berikat sin läsekrets med. När statsrådet i den intervjun säger, att vi för närvarande har alldeles för höga livsmedelspriser — och detta framgår även av denna proposition — glömmier herr Holmqvist bort tre mycket väsentliga ting.

För det första: den nuvarande pris-sättningen är ingen konstruktion av jordbrukarna själva. Den är ett resultat av förhandlingar, förslag från regeringen och beslut fattade av riksdagen. Den beslutade lönemässiga likställigheten med jämförbara grupper har dessutom icke infriats.

För det andra: det har sagts, att herr Holmqvist är Danmarks genom tiderna bästa jordbruksminister. Jag vill tillbakavisa det påståendet, även om jag är medveten om att vi de senaste åren

Förslag till jordförvärvslag m. m.

över budgeten har betalat cirka 20 miljoner kronor till de danska jordbrukarna. Men Danmarks jordbruksarbetare och livsmedelsarbetare har löner, som med cirka 30 procent understiger de svenska. Tror jordbruksministern att i den europeiska frihandelsmarknadens anda vi i Sverige i en framtid — ens om herr Holmqvist skulle vilja — kan ockra på de danska arbetarnas låga löner?

För det tredje: Är en sänkning av vår självförsörjningsgrad förenlig med vår försvarsberedskap och neutralitet? Kan det anses lämpligt att i ofredstid importera livsmedel — om sådana skulle finnas — från till Atlantpakten anslutna länder?

Herr talman! Personligen tror jag att det vore lyckligare och framför allt tryggare för alla parter, om jordbruksdepartementet avskaffades och de frågor som nu där hör hemma överfördes till försvarsdepartementet och eventuellt andra departement.

Med den historiska bakgrunden i åtanke till att vi fick bolagsförbudslagen och jordförvärvslagen, ter det sig minst sagt underligt med den nya målsättning som nu föreslås. Den utgör en helt ny syn på ägandet, där det statliga och bolagsägda kapitalet blir prioriterat. Förslaget innebär, att bolagsförbudslagen upphör. I 4 § i det nya lagförslaget heter det, att förvärvstillstånd ej må vägras »om förvärvaren här i riket driver industriell eller kommersiell verksamhet för förädling av jordbruks- eller skogsprodukter eller för distribution av jordbruksprodukter».

I vår nuvarande lagstiftning är här angivna förvärvare den kategori som vägras förvärv!

Utskottsmajoriteten säger att det ej heller kan antas att de föreslagna lätnaderna för företagen alltför mycket skulle försvaga det skydd för de enskilda jordbrukens möjligheter till etablering och vidareutveckling som lagen avser att bereda. Samma motivering återfinnes även i propositionen.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Vad är nu denna argumentering för någonting? Lagen sägs det, avser att bereda större möjligheter för utveckling och etablering. Samtidigt anföres, att företagens frihet icke i alltför hög grad skall försvåra det som man försöker att i argumentnöd förklara vara lagens mening.

I proposition nr 10 för år 1963 med förslag om förlängning av jordförvärvslagen i två år säger jordbruksministern, efter att ha hänvisat till remissyttrandet i anledning av 1958 års jordlagsutrednings betänkande, följande: »I synnerhet understryker man frågans beroende av de resultat vartill 1960 års jordbruksutredning kan komma. Men även andra pågående utredningar och inte minst rådande oklarhet om vårt tillträde till den europeiska ekonomiska gemenskapen anses motivera ett uppskov.» Departementschefen pekar vidare på etableringsutredningens uppdrag och säger avslutningsvis: »Det synes mig som om i rådande läge övervägande skäl talar för ett anstånd med reformeringen av jordförvärvslagstiftningen.» Tredje lagutskottet hade ingen avvikande mening, och riksdagen beslutade i enlighet med propositionen.

Med hänvisning till de refererade statsrådsorden vill jag fråga: Vad har förändrats i sak från 1963 till 1965? Jordbruksutredningen är inte klar, etableringsutredningen fortsätter sitt arbete, och frågan om vårt lands förhållande till den gemensamma marknaden befinner sig i samma läge som år 1963. I denna oförändrade situation ber jag, herr talman, med åberopande av jordbruksministerns år 1963 angivna motivering att i första hand få yrka bifall till reservation I av mig och herr Grebbäck i andra kammaren.

I centerpartiets motioner I: 657 och II: 777 har vi, i händelse att vårt yrkande om avslag på propositionen och förlängning av jordförvärvslagen samt hänskjutande av frågan till 1960 års jordbruksutredning skulle av riksdagen avslås, i ett åttapunktsprogram angivit

riktlinjer för en ny jordlagstiftning. Dessa har även kommit till uttryck i de övriga reservationerna, vilka är framburna av de tre borgerliga partierna.

Enligt referat av jordbruksministerns förstamajtal skulle alla partier vara eniga när vi i dag behandlar tredje lagutskottets utlåtande nr 22. Läser man de till utskottsutlåtandet fogade reservationerna, kan man, vänligt uttryckt, säga att herr Holmqvist varit dåligt informerad. Det finns stora olikheter mellan utskottsmajoriteten och reservanterna.

Reservanternas förslag om bibehållande av kompensationskravet är en av de väsentliga skiljelinjerna. Herr Holmqvist, understödd av utskottsmajoriteten, tror att bolagen skulle frivilligt avstå från enklaver, insprängda i bondskogar. I verkligheten torde det bli så, om riksdagen beslutar i enlighet med utskottets utlåtande, att dessa enklaver kommer att utgöra baser för bolagens förvärv av intilliggande skog. I dessa och andra geografiska områden är det mycket troligt att bolagen sinsemellan kvoterar lämpliga inköp. Med ett sådant förfarande undviker man också priskonkurrens. Detta har även kommit till uttryck i personliga kommentarer till lagförslaget av företrädare för bolagen. Beaktar man dessutom att det nya organisationsförslaget innebär att bondeskogsbruket kommer att få ett mycket ringa inflytande, förstår man att jordbruksministerns cirkel är sluten.

Reservanterna föreslår att bolagen skall lämna kompensation vid förvärv av skog — detta framgår såväl av lagtexten som av motiveringen. Det betyder, som jag ser det, att bolagsförbudslagen bibehålls till ca 75 procent.

När det gäller statens förvärv föreslås i propositionen och utskottsutlåtandet, att markfonden skall ökas med budgetmedel. Detta innebär att vi medelst skattepengar skulle möjliggöra en ökad skogsköpsaktivitet från domänverkets, d. v. s. statens sida. Reservanterna tar klart avstånd från en dylik socialisering av våra skogar.

Låt mig sedan fråga, vilka möjligheter att förvärva skog exempelvis en småbrukare eller skogsarbetare har enligt utskottsutlåtandet. I den departementspromemoria som föregick propositionen fråntogs denna köparkategori helt möjligheten att förvärva skog. Av detta framgår regeringens inställning till denna köparkategori. Remissinstanserna — bl. a. Skogsarbetareförbundet — ansåg att fysiska och juridiska personers förvärv bör bedömas från samma utgångspunkter.

Propositionen skiljer sig från promemorian på så sätt, att exempelvis en skogsarbetare i vissa fall skall kunna förvärva skog för sin egen utkomst. Har då en skogsarbetare enligt det föreliggande lagförslaget någon reell chans att göra det? Beklagligt nog blir svaret nej. Jordbruksministern utestänger en sådan förvärvare från erhållande av statligt kreditstöd. Finns det någon i den här kammaren som tror att en skogsarbetare med dessa begränsade kreditmöjligheter skulle kunna konkurrera med bolagen och staten? Utskottet tror sig ha något vidgat dessa möjligheter men har inte ändrat lagtexten. I motiveringen framhålls nämligen att en sådan enskild förvärvare av skog skall kunna sysselsätta sig själv och familjen medelst skogsvård o. d. I fråga om kreditstödet säger utskottsmajoriteten att saken bör utredas, och avslutningsvis tillstyrker utskottet lagförslaget i oförändrad lydelse. Reservanternas har jämställt en sådan förvärvare med familj jordbrukare såväl i förvärvsavseende som i fråga om kreditstöd.

Om man i övrigt skärskådar lagförslaget med hänsyn till de skilda primärkommunernas möjligheter att erhålla inkomster, skall man finna att den enskilda skogen lämnar en avkastning som ger kommunerna flerdubbelt större inkomst än den bolagsägda skogen ger.

Herr talman! Jag vill sammanfatta det sagda i fem punkter:

För det första: jorden och skogen utgör realvärden, som i såväl freds- som

Förslag till jordförvärvslag m. m.

ofredstid har en avgörande betydelse för vårt lands välstånd.

För det andra: varje enskild och samhället i sin helhet har rätt att kräva att dessa produktionsmedel används på ett rationellt sätt.

För det tredje: det enskilda ägandet har i fråga om jord och skog på samma sätt som på många andra områden visat såväl effektivitet som ekonomi.

För det fjärde: ett improviserat nytänkande bara för tänkandets egen skull måste anses förkastligt.

För det femte: hänsynstagande till människan inte enbart som produktionsfaktor utan till sådana väsentliga ting som trivsel och intressegemenskap bör vara grunden vid besluts fattande i denna viktiga fråga.

Herr talman! Med det sagda ber jag att i första hand få yrka bifall till reservation I. Om denna reservation mot all förmodan inte skulle bifallas av kammaren, ber jag i andra hand att få ansluta mig till de yrkanden som här har ställts av utskottets ordförande.

Häri instämde herr *Carlsson, Eric*, (cp) och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, (cp).

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Under de senaste månaderna har det förts en mycket hetsig debatt kring proposition nr 41 och den tidigare departementspromemorian angående förslag till ny jordförvärvslag. Allvarliga och berättigade erinringar har gjorts mot förslaget, men i stridens hetta har kanske också många överord fällts.

Man kan väl knappast säga att regeringen, i det här fallet representerad av jordbruksministern, lagt sig vinn om att dämpa den oro som har uppstått. Snarare har jordbruksdepartementet ökat aktiviteten med nya och mera oroadande förslag, som kommit på riksdagens bord helt nyligen och som ännu inte har slutbehandlats här. Jag skall naturligtvis, herr talman, inte i det här sam-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

manhanget gå in på den fråga som behandlas i proposition nr 100 om hushållningssällskapens och lantbruksnämndernas omorganisation, eftersom den helt enkelt inte hör hit. Vi har emellertid i reservation vid detta utlåtande fäst väsentlig vikt vid lantbruksnämndernas skyldighet att pröva alla kategorier av köpare till jord och skog. Jordbrukarna har genom hushållningssällskapen haft ett visst inflytande över lantbruksnämndernas sammansättning, men man kan ha anledning hysa oro för att detta inflytande i mycket hög grad minskar genom det nya förslaget, då regeringen — om förslaget går igenom — får ett dominerande inflytande över nämndernas sammansättning. Vi kan av den anledningen väl förstå den oro som råder inom jordbrukarkretsar litet varstans i landet. Jordbrukarna frågar sig, vart man egentligen vill komma och vad man syftar till på litet längre sikt.

De människor som har sin utkomst av jord- och skogsbruk kan naturligtvis inte undgå att påverkas av den omdaningsprocess som hela vårt samhälle befinner sig i. De förändringar som har skett särskilt under de senaste tio åren till följd av den ökade bristen på mänsklig arbetskraft och tack vare den förbättrade mekaniska utrustning som nu står till förfogande inom både jord- och skogsbruk ställer självklart helt andra krav på fastighetsbildningen än vad tidigare var fallet. Mera sammanhängande och bättre arronderade fastigheter av lämplig storlek är enligt de flestas uppfattning en av de första förutsättningarna för att unga människor i framtiden både skall vilja och med någon utsikt till framgång kunna ägna sig åt näringen i fråga. En sådan strukturrationalisering pågår också just nu varje dag över hela vårt land med hjälp av den jordförvärvslag som vi redan har. Nedläggning och sammanläggning av jordbruk sker till ett antal av flera tusen årligen, varvid jordbrukarna själva på ett

intensivt sätt medverkar. Man måste därför ge alla de instanser rätt som hävdar, att större brådska var det väl ändå inte än att 1960 års jordbruksutredning först borde ha fått tillfälle att framlägga resultatet av sin möda. I nära samband med den redovisningen hade då statsmakterna kunnat vidta åtgärder för en liberalisering av jordförvärvslagen, vilket jag vill framhålla otvivelaktigt är behövt.

Något av dessa synpunkter har vi från högerhåll gett uttryck åt i ett särskilt yttrande, som är fogat till tredje lagutskottets utlåtande.

Jag vill bara tillägga, att det synes mig ganska märkligt, att man tillsätter en stor och för skattebetalarna mycket dyrbar utredning och sedan inte bryr sig om att invänta vad den beställda utredningen har att säga.

Sådana erinringar kan med fullt fog göras, men nu är propositionen framlagd, den har utskottsbehandlats och skall slutbehandlas i riksdagen i dag.

Genom de föreslagna åtgärderna kommer antalet köpare av jordbruks- och skogsfastigheter att öka i betydande utsträckning. Det är troligt att tillkomsten av nya köparkategorier kommer att medföra en stegring av markpriserna, särskilt för sådana fastigheter som lämpligen kan sammanföras till bärkraftiga enheter. Frågan blir då, om det kan förutsättas att de nya köparkategorierna kommer att lägga samma räntabilitetssynpunkter på förvärven som en nystartad jordbrukare ovillkorligen måste göra. Det är kanske inte alldeles otänkbart att andra företagsekonomiska beräkningar kan ligga till grund för de nya köparkategoriernas markförvärv. Om vi då inte ser till att det blir en ordentlig utbyggnad av det statliga kreditgarantisystemet med lång amorteringstid, kommer den enskilde jordbrukaren utan eget kapital att bli alldeles utspelad av sina kapitalstarkare konkurrenter.

Samma synpunkter gäller givetvis för förvärv av s. k. familjeskogsbruk. På

denna punkt är departementschefen klart avvisande i sin proposition. Det är glädjande att konstatera att utskottet anslår liberalare tongångar. Utskottet anför: »Utskottet finner för sin del att en alltför snäv gränsdragning i detta hänseende mellan kombinerade jord- och skogsbruk och rena skogsbruk kan vara ägnat att leda till att olämpliga brukningsenheter av förstnämnda slag bibehålls. — — — Utskottet anser därför att rationellt skogsbruk av familjetyp åtminstone i viss utsträckning bör kunna främjas av det allmänna genom statligt kreditstöd.» Utskottet vill därför ha till stånd en utredning. Reservanterna delar i stort utskottets uppfattning med den skillnaden att vi inte vill ha någon utredning utan anser att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t bör ge till känna vad utskottet anfört rörande kreditgarantier. Det skall bli intressant att se om jordbruksministern vill handla i enlighet med utskottets uttalade mening eller om hela frågan kommer att läggas på is, som det heter.

Det är ur flera synpunkter en allvarlig historia att staten genom domänverket och dess punktköp även i de södra delarna av landet skall få uppträda som något slags fribytare i skogsmarkerna. Räntabiliteten på domänverkets skogsinnehav har väl hittills åtminstone inte visat sig så lysande, att den stimulerar till ytterligare ansträngningar. Då jordbruksministern nu — herr Sundin tog också upp den frågan — förklarar sig beredd att genom anslag på riksstaten öka domänverkets möjligheter till markförvärv, motsätter vi oss på det bestämdaste en sådan utveckling. Domänverket har redan nu med de normer som gäller en absolut förmånsställning framför varje annan köpare. Om inte ägofördelningen i landet allvarligt skall rubbas, borde väl i stället åtgärder vidtagas för att begränsa en fortsatt expansion av statens markinnehav.

Det skulle, herr talman, vara åtskilligt att tillägga i denna fråga, men

Förslag till jordförvärvslag m. m.

jag såg i min bänk en lista på 20 talare efter mig, och jag tror att de får tillfälle att allsidigt belysa dessa spörsmål. Jag skall därför inte uppta tiden längre.

Jag begränsar mig nu till att yrka bifall till de av herr Alexanderson m. fl. avgivna reservationerna.

I detta anförande instämde herrar *Eskilsson* (h), *Yngve Nilsson* (h) och *Arvidson* (h).

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Folkpartiets ledare uttalade i går att socialdemokratien inte ville diskutera viktiga samhällsfrågor utan väjde undan för debatt i dessa frågor. Samtidigt som det talet hölls utsände folkpartiets riksdagssekreterare ett meddelande, i vilket han klargjorde att folkpartiet inte ville diskutera jordförvärvslagen i en TV-duell med socialdemokraterna. Antingen måste det vara dåliga kommunikationer mellan partiledaren och riksdagssekreteraren eller också betraktar tydligen folkpartiet jordförvärvslagen som ointressant. Socialdemokratien betraktar för sin del inte jordförvärvslagen som en oviktig eller ointressant fråga och vill inte heller påstå att det är så litet som skiljer partierna åt som herr Alexanderson ville göra gällande. Man behövde bara lyssna till det tal som omedelbart efter herr Alexandersons anförande hölls av herr Sundin för att vara på det klara med att det är ganska mycket som skiljer de övriga borgerliga partierna och centerpartiet åt, och inte vill jag påstå att man står varandra så särskilt nära ens inom »Mittens rike» som herr Alexanderson ville göra gällande.

Centerpartiet har tagit denna fråga på entreprenad och har gått ut hårt i kampen gentemot jordbruksministern. Herr Sundin var inget undantag i den vägen. Han beskyllde jordbruksministern för att vara annorlunda än sina kolleger i regeringen, han skulle ha missuppfattat sin uppgift. Herr Sundin

Förslag till jordförvärvslag m. m.

var långt utanför jordförvärvslagens gränser när han tog upp jordbrukets prisfrågor i detta sammanhang. Det verkade som om herr Sundin trodde att han befann sig på en RLF-stämman i stället för i riksdagen när han inledde sitt anförande, i vilket han försökte nedvärdera jordbruksminister Holmqvists arbete. Jag vill till detta bara säga att det inte kan vara så, att herr Holmqvist skall behöva springa och fråga RLF eller någon annan organisation hur han skall agera. Han är satt att sköta jordbruksdepartementet och han har att ta hänsyn till hela folkhushållet och inte bara till någon viss grupp.

När denna fråga handlagts från de borgerligas sida har det offrats mycken tid och kraft på att få fram motförslag till regeringens förslag. Först använde man dagar och nätter till att skriva motioner, och sedan tog det lång tid, långt utöver den tid som var utsatt för avlämnande av reservationer — innan man lyckades bli färdig med dessa — om det nu kan sägas vara någonting gemensamt när man använder det i riksdagshistorien något unika förfaringssättet att man säger att vissa ledamöter »i andra hand» ansluter sig till den reservation som har undertecknats av de borgerliga ledamöterna.

Förslaget till ny jordförvärvslag innehåller en hel del nyheter, men det har också, såsom herr Alexanderson framhöll, det mesta gemensamt med den gamla lagen. Det väsentliga i det hela är att man försöker åstadkomma effektivitet inom skogsnäringen. Jag tror att det är angeläget att framhålla just den sidan av saken.

Tredje lagutskottets majoritet ansluter sig helt till jordbruksministerns förslag. Vi anser det vara ett medel för förverkligande av den statliga politiken på detta område. Tiden är utan tvekan mogen för att modernisera lagstiftningen i detta avseende. Det har skett oändligt mycket sedan lagen antogs. Vi har i dag ett annat samhälle än vi då hade.

Förhållandena har ändrats, och den nuvarande lagstiftningen på jordens och skogens område stämmer inte med det förändrade läget.

Jordbruksministerns förslag har påtagliga förtjänster. Det innebär inget som helst hot mot bönderna, som så ofta uttalats i den politiska agitationen. Bönderna kommer fortfarande att ha en privilegierad ställning när det gäller skogsförvärv, men de får inte samma monopolställning som de för närvarande har. Jag anser att det är på tiden att lagstiftningen i detta fall genomgår den förändring som herr Holmqvist här har föreslagit. Skogsindustrierna utgör inget hot gentemot de privata jordägarna i dag. Det gjorde de säkert när seklet var ungt, men samhällsförhållandena har, såsom jag tidigare framhållit, ändrats väsentligt.

Det övervägande flertalet remissinstanser står bakom förslaget: domänstyrelsen, lantbrukstyrelsen, Skogsindustriernas samarbetsorgan, Skogsarbetsreförbundet, Industriförbundet och Sveriges Skogsägareförbund, för att nämna några av de viktigaste. Det är egentligen bara RLF och någon annan organisation på jordbrukssidan som är emot förslaget. Något hinder för att reformen nu skulle kunna genomföras anser vi inte föreligga. Centerns påstående i det avseendet har ingen relevans.

Herr Ebbe Ohlsson och andra har sagt att man kunde vänta på jordbruksutredningens betänkande, innan man tog upp frågan, men den utredningen har ju ingenting med skogspolitiken att göra. Etableringssakkunniga, som man också hänvisar till, har sagt att de för sin del inte motsätter sig lagförslaget. Tredje lagutskottet uttalade för övrigt år 1963 — och i det beslutet deltog även herr Ebbe Ohlsson — att det är viktigt att denna fråga snarast bringas till sin lösning.

I flera remissvar har påpekats att förslaget ger skogsindustrien ökade möjligheter att tillgodose sitt behov av

råvaror. Därmed får den också möjlighet att stärka sin ställning i konkurrensen på det internationella området.

Utskottet framhåller att det finns starka skäl att vidga förvärvsmöjligheterna för sådana företag som förädlar skog; man har helt enkelt inte längre någon orsak att hindra en sådan utveckling. Även samhällsekonomiska skäl talar för att företag med inriktning på förädling av skogsprodukter får tillfälle att kombinera sin rörelse med råvaruproduktion för eget behov.

I det län jag kommer ifrån finns många träförädlingsföretag som behöver stora mängder råvaror men som riskerar att råka i en besvärlig situation just på grund av det monopol som nu präglar marknaden och som bl. a. tagit sig uttryck i skogsägarföreningarnas stadgar och paragrafer, vilka hindrar enskilda att sälja till vissa företag.

Några motionärer har riktat den anmärkningen mot lagförslaget, att det inte ger möjlighet att kräva att förvärvaren avstår mark på annat håll. Men utgångsläget är nu ett helt annat än tidigare — motivet till kravet att köpare skall avstå annan mark när han beredes tillfälle att köpa ny har helt enkelt bortfallit.

Jag skall återkomma till detaljerna när jag kommer till vad reservanterna anfört, men låt mig först beröra den föreliggande kommunistmotionen, som begär att staten och kommunerna skall få förköpsrätt till mark. Jag vill i det sammanhanget betona, att 1963 års markvärdeutredning sysslar med denna sak; och jag tror mig kunna försäkra att i varje fall den socialdemokratiska delen av utredningen är beredd att framlägga förslag som innebär att kommunerna erhåller förköpsrätt till mark.

Centerreservationen målar hin på väggen och är tydligen skriven för något annat forum än riksdagen. Man säger bl. a. att det kan uppstå svårigheter, om Sverige skulle anslutas till EEC och marken då kom i utlänningars händer. Vad vet centerpartiet om utformningen

Förslag till jordförvärvslag m. m.

av den lagstiftning beträffande både skog och annat, som kan bli nödvändig i händelse av svensk anslutning till EEC?

Man säger sig också vara rädd för att fastighetspriserna skall stiga. I det sammanhanget vill jag notera herr Sundins påstående, att bolagen skulle undvika priskonkurrens. Hur rimmar det talet här i kammaren med vad han har skrivit i reservationen? Om bolagen undviker priskonkurrens, blir det ju heller ingen risk för att säljarna skall få för mycket betalt.

Centerreservationen förklarar att bondebruket helt skjutits åt sidan i propositionen och utskottets förslag. Jag bara undrar om det är att skjuta bondebruket åt sidan när jordbrukarna fortfarande kommer att ha en prioriterad ställning vad gäller jordförvärv?

Man är vidare rädd för att staten skall köpa mera skog, och man talar i det sammanhanget om risken för en socialisering av den svenska skogen. Herr Ebbe Ohlsson var inne på liknande tankegångar. Jag tillät mig att säga i utskottet, att herrarna nog kan sova mycket lugnt inför risken för en socialisering av skogen — hela utvecklingen under detta århundrade visar ju att staten har gjort ytterst obetydliga markförvärv från enskilda, och jag tror att risken inte blir större i fortsättningen, om det inte uppstår exempelvis sådana förhållanden att de enskilda missköter skogen och staten av den anledningen kan tvingas ta hand om mera skog. Är det för övrigt något fel, om vi gemensamt äger naturtillgångarna och utnyttjar dem på ett effektivt sätt?

Centerpartireservationen talar också om maktkoncentrationen till skogsförädlingsföretagen och staten och säger att detta innebär en hård beslutsprocess, men när skogsägarföreningarna i sina stadgar har något som kallas leveransplikt, då är det tydligen inte något fel att ha en hård beslutsprocess.

Kommunernas fria rätt att förvärva mark skall endast få gälla inom de egna

Förslag till jordförvärvslag m. m.

gränserna, heter det vidare i centerns reservation. Det betyder att exempelvis Stockholm, Göteborg och Malmö, alltså de stora regionerna som kan behöva mark utanför sina egna områden, inte skulle ha möjlighet att fritt förvärva sådan utan tvingas begära tillstånd av lantbruksnämnderna. Det måste väl ändå vara rimligt att man bereder medborgarna i de stora tätorterna möjlighet till fritidsvistelse även i andra kommuner genom kommunala markförvärv. Det är en alldeles för snäv avgränsning som man här vill göra.

Så talar man om att regeringsförslaget skulle vara dåligt underbyggt. Det är inte dåligt underbyggt — det är, som jag tidigare sagt, remissbehandlat i vanlig ordning och har tillstyrkts av de flesta instanserna, och det är folk som känner området som har avgivit dessa yttranden.

De gemensamma reservationerna vill jag kommentera på följande sätt: Man vill i dessa reservationer klavbinda staten och kommunerna, så att de skall behöva gå till lantbruksnämnderna med begäran om att få förvärva jord. Vidare vill man att bolag som får förvärva mark skall avstå annan mark i stället. Jag har tidigare givit besked om hur utskottsmajoriteten ser på den saken.

Vad beträffar den statliga kreditgarantien är det utan tvekan risk för att man kan få föga effektiva skogsbruk, om reservationen skulle bifallas. Därför finns det alla skäl att verkligen utreda saken, så som utskottet har föreslagit, innan man ger sig in på att besluta om en sådan kreditgaranti.

Beträffande tidsbegränsningen som föreslås i reservationerna vill jag bara säga att det är möjligt att fem år är en alltför lång tid för en justering av det här lagförslaget. Man får ju se hur utvecklingen blir. Visar det sig att lagen — mot vad jag förmodar — skulle få en negativ inverkan, är det självfallet att riksdagen, som ju samlas varje år, har möjlighet att när som helst göra

de ändringar som man i reservationen vill vänta med i fem år.

I fråga om socialiseringshotet, som det talas om i den gemensamma reservationen, vill jag bara understryka vad jag sagt tidigare, nämligen att domänverkets förvärv av skog har gått ytterligt sakta, och jag tror inte att någon behöver vara rädd för att det skall ske någon språngartad utveckling i framtiden.

I ett särskilt yttrande har högern förklarat att man borde invänta jordbruksutredningens betänkande. I en replik till herr Ebbe Ohlsson har jag klarlagt hur utskottsmajoriteten ser på det.

Herr talman! Utöver vad jag redan har sagt har jag ett visst behov av att ta upp ytterligare en sak. Det har under de senaste månaderna förekommit en väldig kampanj gentemot jordbruksministern, som påståtts gå bolagens ärenden. Vid något tillfälle har det sagts — det har förresten upprepats här i dag, om än i litet krystade ordalag, av herr Sundin — att jordbruksminister Holmqvist skulle vara jordbrukets fördärvare. Jag tycker att det är ett ovärdigt spel som här förekommer. Det har varit en centraldirigerad kampanj mot jordbruksministern. Den började vid det beryktade Värnamo möte i höstas, då 7 000 bönder i bilar och bussar centraldirigerades till smålandsmetropolen för att protestera mot jordbruksministern och hans förslag. Där uppträdde centerpartiets ledare och — jag vågar kanske använda ordet i detta fall — skogspatron Hedlund som jordbruksministerns främste vedersakare. På mötet trädde centerpartiets riksdagsmän fram som på ett snöre och talade om hur oriktigt herr Holmqvist förfarit.

På RLF-stämmorna runt om i vårt land har det förekommit liknande kritik. Jordbruksministern har utpekats såsom varande den som ruinerar de svenska bönderna. Det har inte förekommit många nyanserade inlägg. Hot om repressalier och tal om att man en mörk

kväll och i en kanske likaledes mörk gränd skulle »märka» herr Holmqvist om man träffade på honom, har förekommit. Jag tror inte att jordbruksministern är rädd för den kampanjen. Han tillhör inte de lättskrämda i landet, men nog vittnar det om en politisk fanatism och en facklig omogenhet att man använder sådana metoder i de fackliga och politiska striderna. Jordbrukets förningsrörelse har tydligen, i varje fall i det avseendet, inte trampat ur barnskorna.

Jag vill för min del göra klart för de protesterande att jordbruksministern inte är ensam om sin uppfattning inom socialdemokratien. Han har riksdagsgruppens fulla stöd, något som väl också kommer att framgå vid omröstningen här senare i dag. Jag vill bara tillägga att man inte gör vare sig bönderna eller deras organisationer starkare genom sådana uttalanden som förekommit. Sakligheten i jordbruksministerns förslag går inte att komma förbi.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i alla delar.

I herr Göran Karlssons yttrande instämde herrar, *Hjorth, Manne Ohlsson, Söderberg, Ståhle och Larfors*, fru *Wallentheim*, herrar *Erik Jansson, Lars Larsson, Augustsson, Tage Johansson, Mossberger, Fritz Persson, Bertil Pettersson, Hellebladh, Svante Kristiansson, Wååg, Rikard Svensson, Helge Karlsson, Mårtensson och Rönnberg*, fru *Nilsson*, herrar *Einar Persson, Möller, Lundin, Paul Jansson och Undén*, fröken *Ranmark*, herrar *Oscar Carlsson, Wirmark, Ake Larsson, Karl Pettersson, Dahl, Magnusson, Herbert Larsson* och *John Ericsson*, fröken *Mattson* samt fru *Carlqvist* (samtliga s).

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig allra först få konstatera, att herr Karlsson i Huskvarna slutade sitt anförande med att bannlysa de 7 000 bönderna för att de hade demonstrerat. Det är väl tråkigt för herr

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Karlsson att det inte finns 7 000 socialdemokrater i denna kammare, ty då hade det väl skett samma demonstration, förmodar jag, från denna talarstol. Ett faktum i detta sammanhang är att bönderna bara ville ge sin vilja till känna på samma sätt som de demonstrerande här nyss gav uttryck för sin vilja.

När det gäller dessa frågors behandling är det inte alls på det sättet, herr Karlsson, att vi har tagit dem på entreprenad. Jag anser dessa frågor lika viktiga som skolfrågor, skattefrågor, socialpolitiska frågor eller över huvud taget vilka frågor som helst som rör och gestaltar samhällsbilden. Då är det väl också bara naturligt och riktigt att vi säger ifrån, när vi har en annan uppfattning än regeringen.

Sedan blev jag i viss mån anklagad för att jag berörde frågor som inte hörde till denna proposition, nämligen prisfrågorna. Jag vill uppmana herr Karlsson att läsa propositionen, remissyttrandena och utskottsutlåtandet, i vilka man även poängterar prisfrågornas betydelse för livsmedelsproduktionen till följd av det förslag som nu är framlagt. Det finns väl anledning att mer än hittills, herr Karlsson, studera vad som framförts från de håll jag här har räknat upp.

Det är väl inte unikt att förfara på det sättet som vi har gjort, nämligen att ha dels ett huvudyrkande och dels ett annat yrkande. Det har förekommit tidigare i riksdagens historia, så det är väl en gängse form, som jag förmodar att man har rätt att tillämpa även i detta sammanhang.

När det enligt herr Karlsson inte har kommit fram någonting som säger att man skulle kunna följa den linje centerpartiet här anvisar, vill jag påpeka att jag tog upp vad jordbruksministern själv sade år 1963 och bara ställa frågan: Vad har inträffat sedan år 1963 i de väsentliga frågor som då utgjorde orsaken till att man även bland socialdemokraterna ansåg det vara lämpligt att skjuta på detta problem?

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Det var rätt intressant att höra vad den talare som stod före mig i talarstolen sade i fråga om en eventuell socialisering eller ökat statligt köp. Å ena sidan säger han nämligen att vi inte behöver ligga sömnlösa för att staten eventuellt kan köpa mera skog, men å andra sidan slutade han sitt anförande med den tankekullerbyttan, att det måste vara riktigt eller åtminstone inte något fel att staten äger landets råvarutillgångar. Jag vill, herr talman, bara få svar från utskottets talesman på de frågor som jag här har ställt om den möjligheten finns. Blir jag övertygad om att svaret är realistiskt, är det klart att det skall bedömas på samma sätt som när man gör övriga bedömningar i denna fråga.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson ville i sitt anförande förringa innebörden av den enighet i stort i denna fråga som jag i mitt första anförande framhöll. Det är så till vida riktigt, att det här har yttrats ganska stora ord med hög röst, men ser man till innehållet visar det sig att skiljaktigheterna inte är så stora. Herr Sundin gick ut med stor släggan mot jordbruksministern i början av sitt anförande, men det rörde sig ju faktiskt inte om den frågan som vi har att debattera i dag utan om helt andra frågor.

Jag har kanske anledning att i detta sammanhang något utförligare beröra vad jag påpekade först angående innehållet i centerns 8-punktsprogram för en ny jordförvärvslagstiftning och hur denna faktiskt överensstämmer med propositionen med de jämkningar vi där har föreslagit. Första punkten i programmet handlar om förvärvstillstånd för jordbruk eller kombinerade brukningsenheter. Den är praktiskt taget identisk med propositionen. Andra punkten gäller juridiska personer, s. k. bolag. Där går ju yrkandena ganska

långt. Det är den punkten där man inte kan tala om några direkta likheter, men vi har ju dock i reservationen genom vissa jämkningar åstadkommit en kompromiss, som går i den riktning som i 8-punktsprogrammet föreslagits. Denna kompromiss har ju också accepterats av centern. Tredje punkten överensstämmer praktiskt helt med propositionen; fjärde punkten likaså. Femte punkten gäller skogsbruksföretag med bärkraft motsvarande familjejordbruk. Denna punkt ansluter sig ganska nära till jordbruksministerns ändringsförslag, som vidare utvecklats i reservationerna så att den överensstämmer med centerns program. Punkten 6 avser förvärvstillstånd i fråga om överloppsskog. Där är uppställd en viss prioriteringsordning mellan olika förvärvare, som icke har någon motsvarighet i propositionen, men när det gäller överloppsskog, som blir ledig i samband med nedläggande av jordbruk och sådant, tror jag att det i realiteten inte finns något problem att lösa. Punkt 7 avser inte själva lagförslaget, och punkt 8 gäller kommunernas förvärvsrätt. Där har i reservationerna gjorts en modifiering, som går t. o. m. något längre än vad centerns program gör. En genomgång av programmet punkt för punkt visar sålunda, att överensstämmelsen är väl dokumenterad.

När jag ändå har ordet vill jag be att få förtydliga mitt yrkande. I reservation IV till 4 § ingår ett sista stycke av lagtexten som får betraktas som en följdre reservation till reservation III. Den kan sålunda inte ställas under proposition med mindre att reservationen III blivit bifallen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Sundin var betydligt mattare i sin replik än vad han var när han höll sitt huvudanförande här. Jag har för min del inget att invända mot att bön-

derna demonstrerar. Det gör jag själv också vid olika tillfällen. Men vad jag har sagt var att det var en centraldirigerad demonstration som hade mäktiga intressen bakom sig. Det var ett nytt slags bondetåg, fast det var organiserat av andra krafter än dem som för 50 år sedan organiserade ett bondetåg här i landet.

Herr Sundin bemötte mig inte i sak men hänvisade till utlåtande, proposition och annat när det gäller prisfrågorna. Vad herr Sundin tog upp i sitt inlägg var helt enkelt sådant som gällde helt andra saker än skogsfrågan. Vidare påstod herr Sundin att jag skulle ha gjort mig skyldig till en logisk kullerbytta i samband med socialiseringsfrågan. Nej, det gjorde jag inte. Jag bara noterade sakligt hur mycket mark som socialiserats under dessa år. Jag underströk samtidigt att jag inte tycker att det vore fel om staten förvärvade mer mark.

Herr Alexanderson verifierade i sitt inlägg egentligen vad jag tidigare sagt till herr Sundin beträffande prisfrågorna. Herr Alexanderson talade om enighet. Men vi vet ju, herr Alexanderson, hur denna enighet har uppstått. Det är inte på det sättet att det i stort råder någon enighet mellan centern och de andra partierna på den borgerliga kanten. Centern vill ju helt enkelt inte någon ändrad lagstiftning, fast man redovisar ett punktprogram i en motion — detta för att man ändå skall ha något att säga.

När herr Sundin i sitt anförande sammanfattade sina synpunkter sade han bl. a. att det är hänsyn till människan som avgör att man skall gå på centerlinjen. Herr Sundin, det finns all anledning att ta hänsyn till människan i sammanhanget, ty det gäller också människor som bl. a. skall sysselsättas inom industrien, och om bonde-monopolet får fortsätta och skogsägarföreningarna får fortsätta sin politik med hembudsplikt och allt vad det heter, riskerar dessa människor att stå

Förslag till jordförvärvslag m. m.

utan jobb. Jag tycker att alla skäl talar för att man skall ta hänsyn till människan, men man skall fördenskull inte låsa sig fast vid gamla och förlegade lagar, ty tiderna har ändrats, och vi befinner oss i en annan situation än då jordförvärvslagen tillkom.

Ännu en replik till herr Sundin! Den gäller varför vi »ändrat» oss sedan 1963. Utskottet sade då klart ifrån att den ansåg att frågan snabbt måste bringas till sin lösning. Det är det som nu har skett. Det finns ingenting i vare sig herr Sundins anförande eller på annat håll som motsäger uppfattningen att vi nu befinner oss i det läget att vi måste ändra lagstiftningen.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag fick så småningom ett av de många svar som jag ville ha, och det gällde vad som inträffat sedan 1963 fram till dags dato 1965. Men det referat som jag gjorde av vad statsrådet sade vid det tillfället och den bild som vi har i dag bara bevisar att det icke inträffat något som skulle motivera denna lagstiftning, om man tar hänsyn till den uppfattning som jordbruksministern hade 1963.

Herr Karlsson säger att jag hade blivit betydligt mattare i mitt andra anförande. Ja, det är väl inte så underligt, herr talman. Om det inte är så mycket att svara på efter herr Karlssons anförande, måste det ju inträda en viss avmattning. Det är en helt naturlig sak. Sådant måste ju inträffa för oss allihop.

I fråga om centraldirigeringen av de 7000 bönderna, så känner jag över huvud taget inte till något därom, men jag förmodar att herr Karlsson bättre än jag känner till hur man centraldirigerar demonstrationer här i landet. Han har kanske mycket större kännedom om detta än jag har.

Jag förundrar mig något när man från herr Karlssons sida som motiv för att bolagen skulle få möjlighet att köpa

Förslag till jordförvärvslag m. m.

mera skog — ty det är kontentan av det hela — åberopar att skogsägarföreningarna nedåt södra Sverige kanske skulle hindra bolagen att köpa skog. Är detta förslag från jordbruksministerns sida enligt den tolkning som herr Karlsson ger det en bestämd påminnelse om att skogsägarföreningarna inte är önskvärda i vårt samhälle? Skall man tolka det så?

Vad sedan gäller råvaran kan man inte förändra den på något sätt, vare sig den ägs av staten, de enskilda eller bolagen. Tanken är bara från vår sida — vilket kommit till uttryck i motionen — att man här förändrar helt i sak det ägande som finns i samhället. Det som förundrar mig allra mest är att herr Sköld var en av de stora tillskyndarna av jordförvärvslagen och att man nu så kategoriskt tänkt om när det gäller lagstiftning i denna fråga.

Sedan skall jag inte ta upp någon diskussion med mittenbröderna i denna fråga. Herr Alexanderson har fört fram sin uppfattning. Jag är så till vida glad att mittensamverkan har gett det resultatet, att han refererade det åtta-punktsprogram som vi har tagit in i vår motion, och jag har därför inte någon anledning att hänga mig fast vid detta. Men det är ingen som skall tro att vi på något sätt har en konservativ uppfattning när det gäller dessa frågor. Vi har väl i stort sett följt det förslag som 1958 års jordlagsutredning lade fram, och i den utredningen fanns det en majoritet som även bestod av socialdemokrater.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Är 1963 begärde utskottet och riksdagen ett nytt förslag till jordförvärvslag. Vi har den uppfattningen att tiden nu är mogen att lämna fram detta förslag, och så har gjorts. Om herr Sundin har en annan uppfattning, ändrar det inte vår uppfattning att vad som skett är riktigt.

Beträffande centraldirigerade de-

monstrationer, herr Sundin, kan jag förklara att jag aldrig varit med om att dirigera demonstrationer på det sätt som skett vid Värnamo möte. RLF dirigerade människor dit från halva Sydsverige.

Herr Sundin har en mycket underlig diskussionsföreläsning. Han gör gällande att vi inte skulle anse skogsägarföreningarna önskvärda. Jo, herr Sundin, det gör vi. De skall finnas, men vi har skäl att opponera oss mot de stadgar som de har och vad de nu vill sätta i verket. Jag skall läsa upp vad Förbundskontakt, d. v. s. förbundsorganet för Sydsvriges skogsägare, har skrivit i ett av sina nummer. Man har där tagit upp hembudspikten och sagt att man skall svartlista dem som levererar till andra förädlingsindustrier än skogsägarföreningen själv. Mitt ställningstagande beror bl. a. på denna artikel. Jag skall citera några rader för att herr Sundin skall få klart för sig att det är en allvarlig situation:

»Systemet med hembudspflicht, mer eller mindre strikt tillämpat, förekommer även inom andra branscher av föreningsrörelsen, t. ex. inom slakteri- och mejerierorganisationerna, och anses där helt naturligt. Uppenbart är att man inom alla ekonomiska föreningar begagnar hembudspikten för att nå den större effektivitet som ett enat uppträdande ger.» Så hoppar jag över några rader, men herr Sundin kan läsa dem själv, om han tror att jag citerar fel: »Vid kontakter med bruken har förbundet under de senaste säsongerna fått kännedom om att smygleveranser från medlemmar till bruken förekommit i ganska många fall.» Så säger man: »Det är helt enkelt ett renlighetskrav gentemot förbundet och gentemot alla lojala medlemmar att medlemskapets stadgeenliga förpliktelser fullgörs. Förbundets ledning har beslutat att, om stadgeöverträdelser av detta slag fortsätter, utkräva skadestånd och därjämte publicera namnet på varje medlem som bryter mot hembudspikten.»

Det är inte så egendomligt, herr Sundin, om man inför detta blir fundersam över det monopol som nu råder för bondeskogsbruket.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller leveransplikten är det bara så att varje jordbrukare och skogsägare frivilligt ansluter sig till en organisation, och då åtar han sig de förpliktelser som den organisationen kräver. Frivilligheten finns i och med att han kan välja mellan att inte vara med och att gå med som medlem.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att frivilligheten finns, men vad jag velat poängtera är de konsekvenser som det s. k. frivilliga medlemskapet för med sig.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Den ändring av jordförvärvslagen som vi nu behandlar är alls inte en enkel anpassning till tidens krav på lagstiftning, utan den innebär inkörsporren till en fundamental förändring i äganderätten till ett par av våra viktigaste naturtillgångar, nämligen jorden och skogen. Förändringen kan få de mest vidsträckta konsekvenser, som tillskyndarna av denna lagstiftning inte har tänkt sig, inte velat inse eller kanske med beräkning velat nå fram till av ideologiska skäl. När nu socialdemokraterna, delvis med högerens och folkpartiets hjälp, kommer att driva igenom denna lagstiftning, är det risk för att man raserar stora delar av den enskilda företagsamhet som nu finns.

Det är förvånande att högern och folkpartiet har intagit den ståndpunkt de gjort. Jag skulle vilja fråga herr Ebbe Ohlsson och högerens gruppleadare som kommer att tala senare: Var finns

Förslag till jordförvärvslag m. m.

högerens egendomsägande demokrati, som det talats om så mycket men som så föga kommer till uttryck när det gäller behandlingen av en så stor grupp som jordägarna och skogsägarna?

Det är samma sak med socialdemokraterna. Vi har nu kommit fram till en situation som visar att det är starka kapitalintressen som man framför allt vill främja. Det har redan framgått av vad herr Göran Karlsson sagt. Det kan medföra förändringar i dessa lagstiftningar så att det blir större folkomflyttningar än tidigare. Detta kan motverka den lokalisering vi så intensivt talat om under denna riksdag, och det kan även komma att motverka rationaliseringen inom jordbruket — det har påvisats vid olika tillfällen.

Jag kan instämma i vad herr Göran Karlsson sade på en punkt, och det är den enda punkt där jag kan instämma med honom. Det är nämligen inte så som herr Alexanderson nämnde att det råder så litet motsättningar i detta sammanhang, utan det råder bestämda motsättningar. Från centerns sida har vi icke accepterat de ändringar i lagstiftningen som den socialdemokratiska regeringen föreslagit och som utskottet till stor del tillstyrker. Vi har bestämt yrkat på att förslaget avslås och att den nuvarande jordförvärvslagen förlänges samt att man därefter tar itu med att ordna de förändringar som kan behövas.

Vad först och främst gäller själva behandlingen av frågan har herr Göran Karlsson haft en del att anmärka under den debatt som förekommit. Jag vill genast deklarerat — och jag har gjort det flera gånger från denna talarstol — att jag har den största respekt för industriens fackföreningsrörelse och andra fackorganisationer. Jag har respekt för de opinionsyttringar som kommer till uttryck i form av demonstrationer den första maj och vid andra tillfällen. Jag vill erinra om att när första maj gjordes till helgdag utan kyrklig karaktär, var det parti jag tillhör en av till-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

skyndarna till att så blev fallet. Jag skulle önska att det fanns samma respekt från andra håll när det förekommer opinionsyttringar t. ex. från jordbrukarnas sida. Är det mera centraldirigering när 7 000 jordbrukare samlas i Värnamo för att demonstrera mot detta lagförslag än när en förstamajdemonstration anordnas? Är det inte så att man i båda fallen uppmanar medlemmarna av respektive organisationer att komma till dessa möten? Jag vill inte kalla det för centraldirigering om industriens fackföreningsrörelse uppmanar sina medlemmar att komma med på mötet på Gärdet i Stockholm eller att komma med i förstamajtåget. Det är inte mer centraldirigering i det ena fallet än i det andra.

Jag tycker att det är rätt egendomligt, när herr Göran Karlsson talar om herr Hedlund som en skogspatron. Vem skulle väl tala på mötet i Värnamo om inte ordföranden i Sveriges skogsägareföreningars riksförbund. Kan herr Göran Karlsson leta upp någon som är mera lämplig att tala på mötet i Värnamo? Att ordet sedan var fritt och att vem som helst kunde få tala som önskar det, är väl klart. Jag såg tyvärr inte att herr Göran Karlsson var närvarande där — annars kunde han väl ha begärt ordet. Däremot fanns det företrädare för högerpartiet som yttrade sig i debatten. Jag tror nog att vi skulle nå längre och att vi skulle få den politiska mognad som kan eftersträvas från diverse håll, om man respekterar opinionsyttringar sådana som den i Värnamo. Jag vill säga att där förekom en stark opinionsyttring som inte kunde betecknas såsom mer centraldirigerad än opinionsyttringar som skett på andra möten där jag deltagit.

Herr talman! Frågan är nu: Är det annorlunda med just jorden och skogen eftersom dessa objekt skulle behandlas på ett helt annat sätt? Jag tycker att det är rätt egendomligt att man inte kan förstå att jorden och skogen har en helt annorlunda karaktär. Själva meto-

dena att bruka jorden måste ju bli helt annorlunda. Jorden har en belägenhet, och man kan därför inte flytta den som en industri, utan den finns där den är. Följden är att det blir fråga om en annan bebyggelseform och att man måste ägna en helt annan omsorg åt den. Även med risk för att herr Göran Karlsson säger att jag går in på andra ämnen vill jag nämna att det klart visat sig att om vi skall få fram en stor produktion, måste vi förlita oss på denna personliga omsorg. Jag har hört att man i en del socialistiska länder — som de kallar sig själva — skryter med hur många procent de ökat sin jordbruksproduktion med. Jag har frågat vederbörande: »Varför har ni inte talat om hur jordbruket hos er själva drivs och hur stor ökningen är i absoluta tal?» När de lovat sitt socialistiska system, som skulle ge större produktion, verkar det nämligen som det är själva systemet som skulle ge en större produktion, men om vi bara räknar för jordbrukets del bör vi se på Danmarks och Hollands system, ty det är de länder som har den högsta produktiviteten per hektar, och då skulle vi inte kunna tänka oss att det socialistiska systemet skulle vara effektivare.

Herr Göran Karlsson har inte berört en sak som jag nu vill påpeka. Det är en speciell sak med jorden — den kan inte behandlas på samma sätt som andra arbetsobjekt. Man kan inte lägga ned ett jordbruk en tid — som en optimist sagt — och sedan ta upp driften igen när man behöver livsmedel vid eventuella avstängningar. Var och en vet att detta inte är möjligt; jorden har sin annorlunda karaktär bl. a. därigenom att man inte kan beräkna en produktion på ett jordbruk. Man vet inte om vi får vackert väder och en gynnsam skörd eller missväxt. Detta kan man inte säga i dag, när vårbruket är i full gång i vårt land, ty det förhåller sig annorlunda med jorden än med andra näringsgrenar som vi har.

Jag kan inte heller förstå varför herr Göran Karlsson anmärker på att herr

Sundin tog upp prisfrågan. Jag frågar herr Göran Karlsson: »Vad syftar ni egentligen till med jordbrukspolitiken?» Är det inte så att målet är att frambringa livsmedel till lägsta möjliga priser? Vad är det för inopportunt i att ta upp prisfrågan i detta sammanhang eller i varje fall att snudda vid den? Jag trodde att syftet var att få ett så effektivt jordbruk som möjligt och då har prisfrågan sin plats också i dagens debatt.

Vid behandlingen i övrigt sade herr Göran Karlsson att jordbruksministern Holmqvist inte kan springa och fråga RLF och andra organisationer. Det behöver han inte göra i annan form än att han givetvis kan begära remissyttrande, och det har han också gjort. Vi bör beakta, vilket jag vill säga till herr Göran Karlsson, den olika karaktären av jordbrukarnas fackorganisationer. Jordbrukets fackorganisationer, herr Göran Karlsson, är RLF, men är också den ekonomiska föreningsrörelsen. En arbetare vid en industri säljer sin arbetskraft direkt genom avtalet, och han strävar efter att få bästa möjliga betalt för sitt arbete därigenom. Men jordbrukaren säljer sitt arbete i form av de produkter han producerar, och följaktligen är det en fullkomligt felaktig inskränkning om det säges att RLF är jordbrukets enda fackorganisation. Också de ekonomiska föreningsrörelserna är fackorganisationer.

Herr Karlsson gör också en attack mot leveranskontrakt och dylika saker. Om man beaktar vad jag nu sagt förstår man att när jordbrukarnas och skogsägarnas arbete skall säljas i form av produkter, måste man tänka på att få så jämn tillförsel som möjligt samt på att man får ta emot sortiment av olika slag, både av god och av sämre kvalitet. Det är följaktligen förklaringen till att om någon blir medlem i en sådan organisation, måste han foga sig i att också leverera sina produkter. Däremot är han inte tvungen att vara medlem utan kan stå utanför om han så önskar, vil-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

ket jag väl inte tror att Göran Karlsson som fackföreningsman skulle rekommendera.

Vad gäller hur det skall gå med skogen i fortsättningen, och vem som kommer att äga den, så förvånar jag mig över herr Karlssons resonemang, som innehåller gamla högersynpunkter om att man skall trygga industriens råvarutillgångar. Jag förstår inte detta, herr Karlsson. Blir det mer eller mindre skog om den befinner sig i jordbrukarnas eller i bolagens ägo? Blir arealerna större i den enes eller andres ägo? Det är väl frågan om vem som kan driva skogarna mest effektivt, som bör avgöra vem som skall äga dem. Då tror jag herr Karlsson kan arbeta för att sälja statens skogar totalt, ty räntabiliteten vid statens skogar är, som tidigare har påvisats, synnerligen svag. Vi har under många år hört att statens skogar inte ger så mycket. För trettio år sedan fördes samma resonemang som nu, att statens skogar sköttes så bra och att man, när det blir ordnade förhållanden, kommer att få bättre avkastning av dem. Men vi har väntat och väntat och har inte fått något större resultat av verksamheten med statens skogar. Det har gjorts en beräkning, som vad jag vet inte har vederlagts, att statens skogar skulle förräntas med 1,9 procent, och det är inte lysande. Beträffande böndernas skogar kan jag hänvisa till riksskogstaxeringen, där man kan se hur utfallet varit. Jag kan inte förstå hur t. ex. Bengtsfors skulle ha kunnat få mera råvarutillgångar, om det hade varit andra äganderättsförhållanden i Dalsland. Därför gjorde herr Karlsson en logisk kullerbytta, när han talade om vem som skall äga skogen. Därmed är också sagt en del om statens förvärv av skog, som vi inte anser är nationalekonomiskt förmånligt.

När det gäller jordbruket är det ganska intressant att studera utvecklingen under den nuvarande regeringens tid. Ifrån det man bildade arbetarsmårubiken, då det var dagens melodi att skapa

Förslag till jordförvärvslag m. m.

så många sådana som möjligt, fram till den svåra jordbrukskrisen under 1930-talet, sade man till jordbrukarna, att felet var att de inte drev tillräckligt stor animalisk produktion. Gå över till det, sade man, så blir det bättre! Det gjorde de, men det blev naturligtvis inte bättre resultat för det. Det var inte lösningen på problemet. Så kom kriget, och man bad jordbrukarna att producera så mycket som de någonsin kunde. I samråd med några av de dominerande politikerna på den tiden, Pehrsson-Bramstorp och Per Albin Hansson, sade man till jordbrukarna: Nu skall ni var justa och inte driva upp priserna. I gengäld skall vi i en annan situation tänka på att jordbruket också skall ha skälig lön för sitt arbete. Jag tycker regeringspartiets företrädare borde komma ihåg vad som sades i början av 1940-talet, då vi hade brist på livsmedel i vårt land. Jordförvärvslagarna kom till, och de skärptes. Jag minns mycket väl när den nuvarande finansministern från denna talarstol talade om att här måste bli ordning och reda. Det var fråga om gåvor som skett enligt förvärvslagen på ett sätt som inte var juste. Dåvarande jordbruksminister Sträng sade att här måste bli en skärpning, och en sådan genomfördes också i jordförvärvslagarna. Bolagsförbudslagen av år 1925 genomfördes nu definitivt av en socialdemokratisk regering.

Nu har socialdemokraterna gjort en markant omsvängning, och man undrar vad som är orsaken till det. De har hamnat i de starka kapitalintressenas led, och det är mest det som man avser att främja med de s. k. liberaliseringarna i den lagstiftning som man nu kommit fram till.

Det har talats en del om det socialdemokratiska partiets fientlighet eller vänlighet mot svenskt jordbruk. Vi har ju haft en del socialdemokratiska jordbruksministrar tidigare, men den nuvarande jordbruksministern har uppträtt betydligt mer arrogant mot jordbrukarna än någon tidigare. Vi har hel-

ler aldrig tidigare haft så kärva motsättningar med en socialdemokratisk jordbruksminister som nu mellan jordbruksminister Holmqvist och jordbrukets organisationer. Det ena utmanande förslaget efter det andra läggs fram. Herr Karlsson betygar att partiet står bakom jordbruksminister Holmqvist, och han har vidare sagt att herr Holmqvist inte skall fästa sig så mycket vid det som här kommer fram. Men det kan bli så att jordbruksminister Holmqvist blir en kringkuren kung, som visserligen kan operera med hjälp av sitt partis majoritet, men får en ytterst dålig kontakt eller ingen kontakt alls med dem han egentligen skulle företräda, d. v. s. jordbrukarna. Det är inte bara det som har upprört jordbrukarna, utan det är också andra statsråds tal om korvdiet o. d., vilka heller inte varit ägnade att främja det goda förhållande som borde råda mellan regeringen och jordbruket. Man kan fråga sig om inte den kommunistiska vänsterfalangens myckna tal om prisfrågorna har föranlett regeringspartiet att kasta sig över den låglönegrupp som jordbrukarna utgör genom de förslag, som man nu delvis har fått fram och har varslat om skall komma i framtiden. Vi har flera gånger påpekat att man borde invänta 1960 års jordbruksutredning. Herr Göran Karlsson visade då på att det i ett utlåtande av tredje lagutskottet, som antogs av riksdagen, står att detta snarast möjligt skall genomföras. Ja, det är riktigt, men det var inte hela citatet, ty man sade också att det var naturligt att man inväntade 1960 års jordbruksutredning, och jag tycker att det hade varit ganska självfallet att göra så.

Herr Karlsson har talat om jordbrukarnas monopol att inneha jord och skog, och detta har också förekommit i tidningspressen åtskilliga gånger. Lagstiftningen kom inte alls till i det syftet. Den tillkom för att förhindra spekulation, och något monopol har inte förekommit i den meningen, att inte alla skulle kunna köpa jord. Enligt den nu-

varande jordförvärvsagstiftningen vill man inte förhindra detta. Är det verkligen någon som vill bli jordbrukare, så har han också nu möjlighet att köpa jord, men har inte möjlighet att köpa den på spekulation. Det är detta lagstiftningen har velat förhindra, den lagstiftning som vi på sin tid genomförde tillsammans med det socialdemokratiska partiet.

Vi har nämligen inte tagit denna sak på entreprenad. Den var på entreprenad under en ganska lång tid just hos regeringspartiet och centern, som främst har drivit uppfattningen att vi borde ha denna förvärvslagstiftning. Nu har emellertid socialdemokraterna hoppat över till andra ståndpunkter och bedriver en politik som vi naturligtvis finner ganska besynnerlig.

Det talas om liberalisering, och det låter ju vackert. Visst vill vi ha liberalisering, men jag tror inte att vi kan driva liberaliseringen hur långt som helst på olika områden. Jag vill som exempel nämna strandlagen. Skall man driva liberalisering på det området? Skall man säga att vem som helst får köpa markområden vid stranden? Vad skulle resultatet bli? Jo, de som har gott om pengar köpte upp marken vid stränderna och inhägnade den med taggtråd och följderna skulle bli att största delen av det svenska folket inte kunde komma ned till stränderna.

Vi kan inte driva liberalisering dithän att det blir liberalisering för några få och hinder för största delen av folket.

Anledningen till att bolagsförbudslagen kom till var som bekant baggböleriet som förekom i så stor utsträckning på sin tid. Det kan inte förekomma i våra dagar. Det är säkerligen så som herr Göran Karlsson sade, men en överföring, visserligen i annan form, är mycket sannolik av skogarna från enskilda till bolagen och staten. Där får man beakta det förhållandet, att individen alltid är den svagare parten

Förslag till jordförvärvslag m. m.

mot det kapitalstarka bolaget eller mot staten. Det kan bli en fortgående överföring av enskilt ägande till staten och till bolagen. Det kommer att medföra en avfolkning från landsbygden, och det kommer att få många olyckliga konsekvenser som vi har visat på tidigare.

Det är ytterligare en sak, herr talman, som jag skulle vilja ta upp och som man gärna velat nonchalera. Man har gjort det i propositionen, och det har gjorts i debatten i dag. Jag tänker på frågan om vad som kommer att hända om vi skulle inlemmas i ett mera vidsträckt handelspolitiskt samarbete. Jordbruksministern avfärdade detta mycket lätt i propositionen med att säga: »Eftersom frågan om Sveriges anslutning till EEC eller en ännu större europeisk marknad inte torde aktualiseras inom överskådlig tid, finns det inte någon anledning att av detta skäl uppskjuta en för svenskt näringsliv angelägen reform av den lagstiftning som reglerar svenska rättssubjekts förvärv av fast egendom.»

Det är det enda som sägs om denna sak, men nog har det skett mycket på det europeiska samarbetets område under senare tid. Vi har inte någon fri etableringsrätt inom EFTA, men var och en som studerar EEC:s bestämmelser vet att där finns en vidsträckt etableringsrätt. Det kan bli så att denna utvidgas, vilket alls inte är osannolikt. Jag vill åter citera vad som sades i regeringsdeklarationen i utrikesdebatten i år. Där sades: »Den interna utvecklingen inom frihandelsområdet hade fram till införandet av de brittiska importavgifterna fortskridit utan störningar och i betydligt snabbare takt än vad som förutsetts. Den hade satt sina spår också på verksamhetsfält som ligger vid sidan av själva tullavvecklingsprogrammet.

De avtal som träffades rörande handeln med jordbruksprodukter var ur nordisk synpunkt särskilt betydelsefulla. Utredningar hade påbörjats bl. a.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

om regler för statlig upphandling, etableringsrätt och kartellfrågor. Arbetet med dessa pågår.»

Det är inte alls uteslutet att vi får ett vidsträcktare samarbete på etableringens område, och vad blir resultatet då? Jo, det blir att vi får införa en lagstiftning som förbjuder bolag att förvärva jord och skog, men den måste bli lika för andra länder. Vi kan inte ha en lagstiftning som säger att utländska bolag inte får lov att förvärva svensk jord och skog, ty får svenska bolag göra det måste också de utländska få göra det. Därför förhåller det sig inte alls så som jordbruksministern säger i sin proposition att den saken inte är aktuell. Den är i högsta grad aktuell. Vi vet inte hur snabbt utvecklingen kommer att gå på detta område. Det kan tänkas att vi får en friare etableringsrätt, vilket kan leda därtill att utländska intressen kommer att bli ägare av svensk jord och skog.

Vi har erfarenhet av denna sak tidigare. Jag kan erinra om att LKAB förstatligades på förslag av en högerregering. Vi vet att orsaken var att det fanns utländska intressen som ämnade lägga beslag på de svenska gruvorna. Man förstatligade då hälften av LKAB, och i mitten på 1950-talet förstatligade man den andra delen.

Detta är en sak som man försökt nonchalera i dag, men jag vill särskilt starkt understryka att det inte är någonting att nonchalera, utan det bör observeras att det kan aktualiseras mycket snabbare än vi tänkt oss i dag när vi behandlar jordförvärvslagen.

Herr talman! Jag ber att ytterligare få understryka denna frågas stora vikt. Det är inte bara en sådan enkel sak som att vi skall anpassa lagstiftningen efter tidens krav. Frågan har en mycket mera vidsträckt betydelse, och därför, herr talman, ber jag att få instämma i det yrkande som framställts tidigare av herr Sundin.

Häri instämde herr *Svanström* (cp).

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har visst respekt för andras rätt att demonstrera och jag har ingenting mot demonstrationer, men jag tar inte tillbaka vad jag påstått, att de demonstrationer som skedde från skogsinnehavarnas sida i Värnamo var centraldirigerade.

Herr Bengtson bestod mig med undervisning på jordbrukspolitikens område, och jag får tacka för den. Men herr Bengtson är inte någon särskilt lysande pedagog. Han lämnar väldiga blottor i sin bevisföring. Han tar upp prisfrågan och säger att den har en bestämd plats i debatten. Låt gå för det. Men då kommer han inte ifrån att prisfrågan hör samman med den effektivitet man kan nå i de olika näringarna. Skogsnäringen kan inte sättas i någon särställning gentemot industrinäringar och andra.

Herr Bengtson säger att jag har tagit fram gamla högersynpunkter. Nej, herr Bengtson, det är inga högersynpunkter. Det är synpunkter uppkomna därför att vi i dag har en annan situation än vi hade då lagstiftningen tillkom. För att belysa hur efterbliven herr Bengtson är i sitt resonemang vill jag ta hans resonemang om att socialdemokratien förde fram förslaget om arbetarsmåbruken på 1930-talet. Det är väl ändå en väsentlig skillnad mellan 1930, när vi hade arbetslöshet och nöd, och det läge som består i ett samhälle som vårt i dag, då vi har överfull sysselsättning och då det inte längre skulle vara effektivt att upprätthålla det slags produktion som arbetarsmåbruken svarade för. Det var nödtillståndet som gjorde att man tvingades slå in på den vägen. Vi har inte ett sådant tillstånd i dag, herr Bengtson!

Herr Bengtson tog delvis avstånd från attackerna mot jordbruksministern, men jag vill fråga herr Bengtson: Solidariserar sig herr Bengtson med dem som vill ha bort herr Holmqvist och som använder »överstarka» ord gentemot honom?

Herr Bengtson säger att jordbruksministern är en kringskuren kung. Nej, det är han sannerligen inte. Han har fortfarande förtroende hos dem som står bakom den jordbrukspolitik, som i dag förs i landet.

Herr Bengtson säger att det gäller att hindra spekulation. Men blir det spekulation om ett företag som sysslar med förädling av skogsprodukter får möjlighet att köpa mark som kan ge det den skog företaget kan behöva för sitt förädlingsändamål? Jag har svårt att tänka mig att det skulle vara uttryck för spekulationsköp.

I slutet på sitt anförande talade herr Bengtson något om etableringsproblemen och vad som kan uppstå i en framtid om vi skulle komma in i EEC. Men vi får väl ta etableringslagstiftningen när utredningen därom är klar. Låt oss diskutera den frågan då. Det kan inte ha någon betydelse därvidlag att vi i dag ändrar på den jordförvärvslag vi för närvarande har.

Det finns mycket annat att bemöta i herr Bengtsons anförande, men låt mig bara säga några ord om hans resonemang om jordbrukspriserna och behandlingen av jordbruket under kriget. Han säger att man då var överens om att jordbruket skulle skyddas i prishänseende. Ja, det är riktigt, men om det är någon näring som åtnjuter statens skydd, både tidigare och nu, så är det väl just jordbruksnäringen. Det kan man inte komma ifrån.

Herr Bengtson sade också att herr Holmqvist har uppträtt arrogant. Är det arrogant att sakligt ta fram och redovisa skälen till att man vill ha en ändrad lagstiftning? De som varit arroganta, herr Bengtson, är de som gått till attack mot jordbruksministern.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Subjektiva synpunkter förbättrar inte saken. Det första herr Göran Karlsson sade var: Jag tar inte tillbaka någonting i fråga om centraldirigeringen. Men det bevisar inte ett

Förslag till jordförvärvslag m. m.

dugg mer än att Göran Karlsson har litet svårt att ändra uppfattning — sagt med milda ord.

Prisfrågan tog jag ju upp till behandling, och den var en ganska central sak. Varför, herr Karlsson, avvaktar man inte 1960 års utredning, som just har med prisfrågorna att göra? Här har vi ett direkt skäl att avvakta utredningen.

Jag vill inte använda ordet efterbliven om herr Göran Karlsson. Han använder det om mig, och det får stå för honom. Men när jag talade om arbetarsmåbruken skedde det i samband med att jag drog en liten historik över dessa frågors behandling vid olika tidpunkter. Jag gjorde det mest för att visa att man skulle tänka en smula på att inte vara så självsäker i sina bedömanden. Saker och ting kan under en liten tid förändras ganska mycket.

Herr Karlsson sade i sitt tidigare anförande att det inte skett överföring av några större områden med skog till staten. Nej, men under de senaste 30 åren har vi i 16 år på jordbruksministerposten haft en centerpartist. Han har sett till att det inte blivit mera socialisering än nödvändigt. Man har därför inte riktigt hunnit med någon sådan och inte heller haft tillräckliga resurser till den.

Beträffande talet om spekulation vill jag säga att det kan bli spekulation i många fall ändå. Det är ju inte bara de företag herr Karlsson nämnde, som nu får köpa, utan vi får över huvud taget en större frihet att köpa skog.

Jag kan inte i en replik ta upp hela resonemanget om arrogansen från herr Holmqvists sida. Jag vill bara erinra om att han inte lät denna oerhört stora och betydelsefulla fråga avvakta utredningen. Man gjorde bara en promemoria i jordbruksdepartementet, vilken sedan fick ligga till grund för denna betydelsefulla ändring av jordförvärvslagen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jordbruksutredningen inte har med skogspolitiken

Förslag till jordförvärvslag m. m.

att göra, kan jag inte se att det finns någon anledning att avvakta dess resultat.

Beträffande socialiseringen säger herr Bengtson att det är tack vare att vi haft centerpartister på jordbruksministerposten under lång tid som det inte har skett mer förstatligande av skogen.

Herr Bengtson, vi har ju haft socialdemokratiska jordbruksministrar i lika lång tid, och det väsentliga är väl att det har varit socialdemokratisk majoritet i riksdagen, men ändå har staten inte förvärvat mycket mark från enskilda. Jag vidhåller att herr Bengtson och andra kan känna sig lugna, om socialiseringen fortsätter i samma takt som nu.

Herr Bengtson jämförde räntabiliteten hos statens skogar och de enskilda skogarna. Räntabiliteten beror emellertid till mycket stor del på var skogarna är belägna och i vad mån de i och för sig är bärkraftiga. Staten äger ju mycket skog av dålig kvalitet i Norrland, och det är väl inte onaturligt om räntabiliteten där inte skulle vara lika stor som exempelvis i Sydsverige, där skogen växer betydligt fortare, men herr Bengtson vill inte vara med om att staten förvärvar mera skog i Sydsverige. Om den gjorde det, kanske räntabiliteten rent av skulle bli bättre hos statskogarna.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Den snabba utveckling av vårt ekonomiska västånd som har kännetecknat efterkrigstiden, har ägt rum inom ett förhållandevis fritt arbetande enskilt näringsliv. En av dess starkaste drivkrafter har varit en fri konkurrens. Vi inom högerpartiet ser i ett sådant näringsliv och över huvud taget i en marknadshushållning med så få dirigerande ingrepp som möjligt den bästa garantien för fortsatta framsteg i snabbaste takt och den enda garantien för en följsam anpassning av produktionen till förändringar i dess yttre vill-

kor och i medborgarnas önskemål. En gynnsam näringspolitik måste utformas mot denna allmänna bakgrund. Det innebär att de ekonomiska drivkrafternas fria spel bör vara det normala och att de inskränkningar som görs måste vara motiverade av mycket starka samhällsliga skäl.

Att vi inom högerpartiet nu står beredda att i princip acceptera en fortsatt lagstiftning om reglering av jordförvärv beror på sådana skäl. Jordbruket intar i viss mån en särställning i svenskt näringsliv dels genom att dess produktion är av avgörande betydelse för vår utrikes- och försvarspolitik, dels genom att en lång rad av värden i samhället, som vi allmänt betraktar som önskvärda eller rent av omistliga, i så hög grad påverkas av utvecklingen inom lantbruksnäringarna. Det är därför som vi i Sverige — liksom fallet är i de flesta jämförbara länder — har funnit det vara riktigt och angeläget att bygga upp ett regleringssystem till skydd för jordbruket och dess folk. Men det blir i en sådan situation kanske också naturligt att allmänna krav kan ställas på att det med samhällsstödet avsedda syftet verkligen uppnås och att jordbruksproduktionen skall bedrivas så effektivt att kostnaderna blir godtagbara. Samhället vill ha direkt inflytande på det viktiga underlag för en rationell produktion som en lämplig fästighetsbildning utgör.

Jag har för min del visserligen den uppfattningen att de effektivaste produktionsenheter snabbast och bäst skulle växa fram vid en fri anpassning till de ekonomiska faktorerna. Vi tror inom högerpartiet, herr Torsten Bengtson, att en egendomsägande demokrati bäst tillgodoses vid en sådan fri anpassning och inte alls att den gynnas genom statliga regleringsåtgärder. Jag kan däremot medge att samhällets övervakning av och deltagande i strukturrationaliseringen är det pris som måhända måste erläggas för det nödvändiga stödet åt jordbruksnäringen.

Skogsmarken kommer här också in i bilden. I stora delar av landet är skog ett ytterst värdefullt komplement till jordbruket — inte för att subventionera jordbruksdriften utan för att genom en bättre arbetsfördelning och genom ekonomiska utjämningsmöjligheter i tiden åstadkomma en billigare sådan drift.

Vi kan alltså acceptera en lagstiftning, som reglerar jordförvärv, men endast i den mån dess syfte och verkan är att underlätta och driva på en ändamålsenlig strukturomdaning. Några andra öppna eller dolda avsikter får den inte ha.

Jag måste därför något kommentera ett uttalande som utskottet gör i sitt utlåtande, där man säger att ett särskilt skäl till att neka förvärvstillstånd bör vara misstanke om spekulations- och kapitalplaceringsköp som till följd av sin prishöjande effekt ej rimmade med primära samhällsintressen.

Det finns naturligtvis inga delade meningar om att vissa former av markspekulation ingalunda bör tolereras, men jag har en känsla av att man använder begreppet litet för lösligt i det här sammanhanget. Det verkar som om man vore ute för att hålla en konstlat låg prisnivå, att fördölja det marknadsmässiga värdet och att förhindra att det kommer till uttryck, t. ex. vid en försäljning.

Man menar vidare att det måste sättas stopp för fastighetsförvärv som avser att åstadkomma en värdesäker placering av kapital — om det inte gäller köpare som är jordbrukare eller kan köpa mycket stora gårdar, ty då tillåts det. Strävar man verkligen efter en marknadshushållning är man här inne på farliga vägar.

Visst är det av många skäl bäst att fastigheterna ägs av dem som brukar dem och som lever på deras avkastning, men detta är ju också faktiskt den form för ägande som normalt mest gynnas av de produktionsekonomiska faktorerna. Om andra typer av jordäggande alltför

Förslag till jordförvärvslag m. m.

starkt vill tränga fram så är det bevis, inte på ofullständigheter i jordlagstiftningen, utan på en felaktig och slapp allmän ekonomisk politik. Företelesen skulle alldeles förlora sin betydelse om regeringen kunde hålla penningvärdeförsämringen på en måttlig nivå och om man — på det sätt som vi från högerpartiets sida gång på gång har föreslagit och krävt — såg till att nysparandet och kapital över huvudet taget kunde finna tillräckligt med alternativa placeringar i värdebeständiga objekt.

Jordförvärvslagstiftningen får inte ha till ändamål att verka prisdämpande, den måste i det avseendet så långt möjligt vara neutral. Nu är det visserligen ett mycket beklagligt faktum att prisnivån på jordbruksfastigheter ligger högre — ibland avsevärt högre — än den avkastningsnivå som jordbrukaren kan kalkylera med. Det gäller för övrigt skogsfastigheter också. Svårigheterna är betydande att i en normal drift erhålla en marknadsmässig förräntning av fastighetspriset. Jag vill emellertid uprepa att det enda riktigt goda botemedlet här är en ekonomisk politik som dämpar inflationsförväntningarna och därmed de överpriser som är motiverade av dessa.

En lagstiftning som begränsar rätten till förvärv av jordbruksjord är naturligtvis intimt beroende av den typ av jordbrukspolitik som man vill föra. Som herr Ebbe Ohlsson nys påpekade är dennas framtida målsättning och innehåll ännu inte fastlagda av statsmakterna utan behandlas för närvarande av 1960 års jordbruksutredning. Det skulle därför i och för sig förefalla naturligt att invänta ett kommande beslut om politikens allmänna inriktning innan man gjorde ändringar i förvärvslagarna.

Emellertid är den lag, vars giltighet utlöper vid budgetårsskiftet, behäftad med betydande brister. Att förlänga den ytterligare är föga tillfredsställande. Vidare torde det vara helt orealistiskt att räkna med att en framtida jordbrukspolitik skulle komma att så ut-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

formas att den skulle minska kraven på en fortsatt strukturrationalisering.

Vi vill därför inte motsätta oss en ny lagstiftning nu, men vi kräver att den skall behandla alla köparkategorier lika och att den som enda grund för prioritering skall ange fördelar från strukturförbättringssynpunkt.

Den föreslagna lagen företer i det avseendet brister. Man får en bestämd känsla av att regeringen är ute efter något annat och mera. Departementschefen säger t. ex. i propositionen: »Jag finner det angeläget att staten även i fortsättningen har möjlighet att på samma villkor som andra skogsägare öka sitt markinnehav genom förvärv av skogsmark, som enligt domänverkets bedömning är lämplig att infoga i dess förvaltning.»

Detta krav låter kanske naturligt, men det tål inte en närmare granskning. Det är inte med andra skogsägare man skall jämföra staten, möjligen med andra skogsägarkategorier. Men även om man gör det, så haltar jämförelsen. Det är ingen praktisk fråga eller rationaliseringsfråga om staten skall öka sin andel i ägandet av den svenska skogen och jorden — det är i högsta grad en jordpolitisk, ideologisk fråga. Vi kan för vår del inte anse att ett statligt ägande, som ökar på bekostnad av det enskilda, är från någon synpunkt önskvärt eller ens acceptabelt. Det är också förrädiskt att uttrycka saken som om det här vore fråga om något slags konkurrens på lika villkor. Det är det verkligen inte.

Staten kan själv fastställa den ränta som krävs på dess investeringar — en utomordentligt betydelsefull sak när det gäller jord- och skogsförvärv. Staten behöver vidare inte konkurrera på en knapp kapitalmarknad med de enskilda om krediter. Det sägs i det här fallet klart ifrån i både propositionen och utskottsmajoritetens utlåtande att kostnaderna är tänkta att bestridas med skattemedel.

Jag menar nu inte att domänverket

skall berövas möjligheten till en rationalisering, som ger dess markinnehav en bättre struktur. Jag menar bara att detta visst inte behöver medföra att de totala arealerna måste öka. Det finns ingen anledning att inte staten skall underkasta sig samma krav på avstående från enklaver och småbitar som man är så angelägen att ålägga andra ägarkategorier att underkasta sig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna III, IV, V, VI och VII vid tredje lagutskottets utlåtande nr 22.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är med verklig tillfredsställelse som vi i folkpartiet ser att denna viktiga fråga kommer upp till avgörande. Visst hade väl en del önskat att jordbruksutredningens resultat kunnat beaktas vid avgörandet, men tyvärr kan ingen för närvarande säga när jordbruksutredningen kan ha slutfört sitt uppdrag. Det är väl dessutom så att om det skulle behövas vissa justeringar i marklagarna, så torde dessa justeringar kunna göras när man får se vad jordbruksutredningens förslag innebär.

En liberalisering av jordförvärvslagen i syfte att främja den yttre rationaliseringen har i många år varit ett stående önskemål inom folkpartiet. När jordförvärvslagen ursprungligen tillkom var dess utformning sådan, att den föranledde starkt motstånd från den övervägande delen av vårt parti i riksdagen. Vi har sedan dess haft många tillfällen att understryka och ytterligare utveckla vår önskan om en ändring. Att bolagsförbudslagen i detta sammanhang följer med i liberaliseringen är ur såväl principiella som praktiska synpunkter naturligt.

Det förhållandet att vi vid några tillfällen tidigare har hyst vissa förhoppningar om att jordbruksutredningens betänkande skulle lämnas inom rimlig tid, vilket kunde motivera kortare upp-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

skov med omprövning av jordförvärvslagen, utgör icke någon anledning till att nu ytterligare skjuta på avgörandet. Tiden har alldeles ridit förbi dessa båda lagar, som utgick från helt andra förhållanden än dem som utmärker dagens samhälle. En omarbetning har varit behövlig så länge att det nu är dags att den verkställs.

Den föreliggande propositionen visar att man på socialdemokratiskt håll har kommit på andra tankar än man tidigare haft. Visserligen tycks jordbruksministern nu vilja ge ett intryck av att han med sitt förslag står i något slags motsatsförhållande till folkpartiet, men jag betraktar detta närmast som en skenmanöver i något politiskt syfte. Jag tar för givet att även jordbruksministern har förmåga att notera hur den socialdemokratiska ståndpunkten i själva verket avsevärt närmat sig den som vi i folkpartiet länge har intagit. Att detta gläder en representant för folkpartiet är väl rätt naturligt.

Herr Göran Karlsson ifrågasatte om vi i folkpartiet skulle anse jordförvärvsfrågan ointressant därför att vi avböjt en radiouuell om den frågan med socialdemokraterna. Så är det nog inte, herr Göran Karlsson. I likhet med flera talare före mig vill jag starkt understryka vilken betydelse folkpartiet fäster vid jordbruksfrågorna och den utveckling av lagstiftningen rörande dessa som det här gäller. Vi är väl medvetna om den särställning som jordbruket i vissa avseenden intar och om betydelsen för landets försörjning av att rationalisering kan ske i all möjlig utsträckning även på detta område. Att vi anser att det kan finnas frågor som är lämpligare att diskutera med socialdemokraterna än jordförvärvslagstiftningen beror väl närmast på, som jag nyss sade, att socialdemokraterna i så hög grad närmat sig de ståndpunkter som folkpartiet länge har intagit. Jag tror inte att motsättningarna i dessa frågor är så stora att de kan motivera en debatt före andra frågor. När herr Göran

Karlsson säger att centerpartiet har tagit denna fråga på entreprenad, kan man undra varför inte socialdemokraterna har utmanat centerpartisterna till debatt; redan efter vad som har förekommit här i dag förefaller det som om motsättningarna skulle vara så väsentliga att de kunde vara av betydelse för radiolyssnarna att få ta del därav.

På några avsnitt i det föreliggande förslaget har folkpartiet inte kunnat följa utskottet. Jag skall inte gå närmare in på dessa specialfrågor, för vilka utskottets ordförande klart och utförligt har redogjort.

Vi anser emellertid vissa frågor vara av sådan vikt att de bör komma till uttryck i själva lagtexten. Propositionens lagtext ger ju möjligheter till tillämpning inom rätt vida marginaler, och det är angeläget att alltför stor restriktivitet inte kommer till användning. Det är i detta syfte som justeringen i 4 § har skett. Den gäller särskilt två saker, dels kravet på att skogsbolagen vid skogsförvärv under vissa förhållanden skall avstå ströskiften, dels jämställandet av jordbruk och skogsbruk när det gäller förvärv av enskild företagare. Vi betraktar inte vår ståndpunkt beträffande bolagen och de s. k. ströskiftena som ett vidblivande av det gamla villkoret om avstående av kompensationsmark, som för närvarande gäller för skogsbolagens nyförvärv. I det förslag som reservanterna framlagt är det inte fråga om något villkor utan ett betonande av att avståendet av ströskiften i samband med nyförvärv *kan* komma att tillmätas betydelse i vissa fall. Den principiella inställning rörande rationalisering av jordbruk, som vi har intagit, vidhåller vi alltså också här. Det är alldeles tydligt att de insprängda ströskiften som det är fråga om i och för sig i många fall inte kan vara objekt för rationellt skogsbruk. Däremot kan de vara av väsentlig betydelse för rationalisering och arrondering av kringliggande fastigheter.

Jag tror f. ö. — på tal om bolagens

Förslag till jordförvärvslag m. m.

skogsförvärv — uppriktigt sagt inte att det föreligger risk för bolagsförvärv av skog av sådan väldig omfattning som vissa talare här har utmålat.

Den andra av de frågor som berörs i 4 § är, som jag nämnde, kravet på att skogsbruket skall ges en principiellt likaberättigad ställning med jordbruket i förvärvshänseende. En liberalisering som inte tillgodoser detta krav är enligt vår mening alltför insnörd. Vi anser det likaså vara befogat att förvärvare av s. k. familjeskogsbruk får statligt kreditstöd i likhet med vad som gäller för enskilda jordbrukare.

Låt mig också, herr talman, i detta sammanhang understryka att det uttalande rörande risken för omfattande statliga förvärv, som görs i ett par reservationer, ingalunda får betraktas som någon tom fras, tillkommen liksom för syns skull. Samtidigt som man givetvis inte vill hindra staten från av arronderingsskäl föranledda förvärv, råder det inom många kretsar farhågor för en fortgående socialisering av jord och skog. Här gäller det väl mera en framtidsfråga som kommer att kräva ordentlig bevakning från deras sida som är motståndare till sådana socialiseringssträvanden. Den föreslagna femårsbegränsningen av lagen kan i detta avseende även vara av värde.

Reservanterna och utskottet har alltså skilda uppfattningar på några viktiga punkter, av vilka jag endast berört ett par. Det är glädjande att oppositionen i sakfrågorna kommit att stå på en gemensam linje, varigenom vikten hos dessa avvikelser från utskottsförslaget understrykes.

Jag vill sluta med att notera att de försök som gjorts att i denna fråga söndra oppositionen har misslyckats. Betydelsen härav blir än mer uppenbar om man beaktar att denna fråga torde vara vårriksdagens måhända viktigaste, vid sidan av den ofullgångna skattereformen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var egentligen herr Lundströms sista uttalande som föranledde mig att begära ordet för en liten kommentar.

Om detta skall vara uttryck för en gemensam inställning från den borgerliga oppositionens sida i fråga om jordförvärvslagen så kan jag bara hänvisa till vad som förekommit under debatten: det har ju varit en väsentlig skillnad mellan centerpartiets talesmän och talarna från högern och folkpartiet. Om man sedan lyckats skriva ihop sig i ett utlåtande som egentligen inte förpliktar till någonting så tycker jag att det inte är särskilt mycket att yvas över. Faktum är att det finns ganska starka intressemotsättningar på borgerligt håll i denna fråga, och de har kommit till uttryck under debatten även om de inte återspeglas så starkt i vad man har skrivit.

Herr Lundström påstod att socialdemokratien har närmat sig folkpartiet. Då vill jag bara ställa frågan: Om skillnaderna i sak inte är så stora utan vi skulle ha närmat oss folkpartiets uppfattning så mycket som herr Lundström vill göra gällande, vilken anledning har då folkpartiet att reservera sig mot det föreliggande utskottsförslaget?

Att TV- eller radioduellen uteblivit får vi väl ta med jämnmod. Men jag tror att det kunde ha varit nyttigt för svenska folket att få även den här frågan belyst i en sådan debatt.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag tycker att den hitillsvarande debatten trots cp-talarna har varit rätt stillsam i jämförelse med det våldsamma politiska larm som föregått riksdagsbehandlingen av detta ärende. Också reservationernas formuleringar är som milda fläckar jämfört med den ordorkan som tidigare har härjat i tidningarna och på annat sätt i denna fråga. Det har tydligen varit en

Förslag till jordförvärvslag m. m.

lång och svår väg från Värnamo och hit. De kraftiga orden mot jordbruksministern i dagens debatt har ju i huvudsak inte heller gällt just det ärende vi nu behandlar utan ärenden som senare kommer på riksdagens bord.

För egen del skall jag inte alls syssla med vad centerpartiet anser om jordbruksministern och hans politik i detta fall och inte heller med centerns uppfattning om den politik han företräder i allmänhet, utan jag skall hålla mig till den fråga som nu behandlas, nämligen jordförvärvslagen.

Då vill jag först säga att om känslotänkandet fick ta ledningen skulle det driva mig att tala och rösta mot föreliggande förslag till jordförvärvslag. Jag är född i en bygd där jag i unga år fick se nog och mer än nog av bolagens inträngande i bondejordbruk och bondeskog; jag har sett mer än tillräckligt av gårdsbyggnader som fått ruttna ner sedan arrendatorn av de fattiga inägorna tvingats ge upp. Men jag tycker att dessa upprörande syner från gången tid inte bör få bestämma ståndpunktstagandet till aktualiteter som formats långt senare och i en väsentligt ändrad situation. Vi lever nu i ett samhälle som har blivit annorlunda, situationen inom jord- och skogsbruk har i hög grad förändrats.

Här är det fråga om att under vissa omständigheter kunna släppa skogsbolag och livsmedelsindustrier in i hittillsvarande bondeskog och bondejord. Jag tycker att man inte får låta känslorna ta överhanden i det sammanhanget eller låta föreställningar som är flera decennier gamla bli avgörande för ståndpunktstagandet. Hade det i dag gällt att släppa konkurrensen om jord och skog helt och hållet fri, då skulle det ha varit en synnerligen allvarlig fråga. Jag tror för egen del att jag i så fall varit nödsakad att stiga upp här och tala mot ett sådant förslag till ny lagstiftning — i en helt och hållet fri konkurrens måste nämligen bonden, jordbrukaren, lätt komma till korta,

bl. a. av ekonomiska skäl. Men nu gäller det så långt man kan förstå inte alls någon helt fri konkurrens, utan lagförslaget är försett med så många spärrar för icke jordbrukares inträngande i skogs- och jordbruket att man tydligen inte behöver hysa alltför långt gående farhågor. Det är detta som har bestämt vårt ställningstagande till det föreliggande förslaget. Vi har för vår del sett det som en fråga om befrämjandet av rationalitet men också som ett uttryck för önskemålet att ge jordbrukare, vilka anser sig inte längre kunna fortsätta med jordbruket, en hyfsad chans att sälja egendomen till acceptabelt pris. Åtminstone centerpartister behöver väl inte upplysas om att utvecklingen på vissa håll i landet har gått så långt, att nedlagda jordbruksenheter saknar köpare bland den lokala jordbruksbefolkningen — i vart fall saknar de sådana köpare som är villiga att betala ett rimligt pris för en egendom, som ägaren inte längre anser sig ha förmåga att bruka. Detta påpekas också av departementschefen på ett par tre ställen i promemorian och även i propositionen.

Det kan antas att svårigheten att sälja sådana jordbruk och skogar kommer att framöver accentueras mycket starkare än vad som varit fallet under de senaste åren, även om företeelsen redan har varit tydligt märkbar. Den nya jordförvärvslagen måste ovillkorligen innehålla en direkt hjälp till den, som så att säga har avkastats ifrån sitt jordbruk.

Med mycket starkt understrykande av rationalitetssynpunkterna vill jag nu som ett särskilt motiv för godtagande av lagen framhålla, att vad man kunde kalla jordbrukarens förstfödslo rätt till jordbruk och skog kvarstår obruten. Liksom hittills skall ju alla jordförvärv med undantag för överlåtelser av mycket små enheter granskas och godkännas av lantbruksnämnden, det organ för jordbruksrationalisering som finns i varje län. Det betyder att rationalise-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

ringsmomentet, d. v. s. upprättandet av bärkraftigare brukningsenheter genom förstärkning av mindre jordbruk med ledigbliven jord och skog, fortfarande ges prioritet. I det avseendet kvarstår alltså böndernas förstfödslorätt till jorden — jag använder här ordet förstfödslorätt med anföringstecken.

Visserligen vet jag mycket väl att verkligheten bakom granna ord kan vara nog så grym. Förstfödslorättens användande förutsätter bl. a. ordentligt penninginnehav eller i annat fall god lånemöjlighet, men i vart fall med dessa förutsättningar givna har bonden första rätten. Därnäst borde enligt vår åsikt och i överensstämmelse med vår motions argumentation och yrkande det allmänna, d. v. s. stat och kommun, ha förköpsrätt. Det innebär att bolag eller andra inte skulle ha rätt att köpa med mindre stat och kommun förklarar, att de icke önskar förvärva marken. Först efter bondens nej, statens nej och kommunens nej skulle andra kunna komma med på ett hörn.

Centerpartisterna är dock tydligen så känslotänkande i denna fråga, att de hellre går in för att jordbrukare i avfolkningsbygd ställs utan möjlighet att till rimligt pris avyttra jord och skog än att de låter stat eller kommun träda in som prioriterad köpare. Detta är — det får jag lov att säga — en stelbenthet i bedömandet som vi har mycket svårt för att kunna respektera.

Vi anser — och det framgår av vår motion, som ju i övrigt innebär tillstyrkande av lagförslaget — att det uttalade syftet med lagen kan till fullo säkras endast om samhället ges förköpsrätt efter det att jordbrukare inte har reflekterat på köpet och således före alla andra förvärvssökande. Beträffande detta vårt förslag hänvisar utskottet bara till markvärdekommittén. Herr Göran Karlsson hänvisade också till denna kommitté, ehuru han tydligen inte anser något oriktigt ligga i att samhället förvärvar mera mark, så vitt jag kunde tolka hans anförande rätt.

Om alltså vårt förslag avslås, uppstår ett starkt ökat behov av vaksamhet i fråga om lagens praktiska konsekvenser. Vi är sannerligen inte anhängare av att i synnerhet bolag skulle få sådana möjligheter att intränga i skogsbruket, som man kan anse oberättigade och icke önskvärda ur samhällelig synpunkt. Departementschefen och med honom utskottet har också talat för en så kallad uppföljning av lagen och för uppdrag åt lantbruksstyrelsen att efter lämplig tid inkomma med redogörelser för erfarenheterna. Detta skulle jag alldeles särskilt starkt vilka understryka.

Som det möjligen kan observeras, talar jag inte med någon särskild entusiasm om lagen, men jag anser att omständigheterna och utvecklingen har gjort den nödvändig. Jag vill ha tillagt, att skulle lagen ge utrymme för en ur samhällets och den kvarvarande bondebefolkningens synpunkt oriktig ägofördelning, bör detta uppmärksammas i god tid och en lagändring genomföras.

Jag lade märke till att herr Alexanderson i denna fråga anförde, att det kanske kunde vara motiverat med en ytterligare liberalisering utöver den som lagen i det föreslagna skicket innebär. För egen del kan jag inte tro detta. Jag menar att de praktiska erfarenheterna av lagen tvärtom kan komma att utvisa, att det har skett en för kraftigt tilltagen liberalisering. Det är den enda lilla farhåga vi hyser, och det är detta som gör att jag särskilt starkt vill understryka angelägenheten av uppföljning och att det i god tid lämnas redogörelse över hur lagen i praktiken kommit att verka.

Slutligen, herr talman, vill jag yrka bifall till de likalydande motionerna nr 647 i första kammaren och 767 i andra kammaren, vilka återkommer under punkten D, mom. a, i utskottets hemställan. Visserligen hyser jag inga illusioner utan vet att ett sådant yrkande endast innebär att man demonstrerar, att man vidhåller vad man har föreslagit och att man fortsätter att anse det

föreslagna vara riktigt. Det är sålunda skälet till att jag yrkar bifall till dessa motioner. Det förslag som framförs där avser 4 §, vilken enligt motionen skulle få följande tillägg: »Förvärvstillstånd må vägras förvärvare, som avses i andra stycket punkt 1, om ej statlig myndighet, som Konungen bestämmer, och kommun lämnat skriftligt meddelande av innebörd att staten eller kommun icke vill förvärva egendomen.»

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Innan herr Karlsson går ut ur salen skulle jag vilja säga ett ord till honom före det att jag går in på sakfrågan. Herr Karlsson diskuterade frågan om skogsägareföreningarnas metoder när det gäller virkesfångst att hanteringen skedde på ett ojust sätt. Jag skulle dela hans uppfattning, om det var så att jordbrukarna var kollektivt anslutna till en skogsägareförening. Det är de emellertid inte, ty de har full frihet att gå in i eller ut ur föreningen. Det kostar dessutom pengar i form av insatser att vara med i föreningen.

Värnamo möte har intagit en central plats i herr Karlssons resonemang i övrigt. Jag kan inte underlåta att säga, att jag tror att han känner de småländska bönderna rätt illa, om han tror att någon kan centraldirigera ihop 7 000 människor såvida dessa inte själva tycker sig ha anledning att komma samman. Jag tycker över huvud taget inte om demonstrationer, jag är för mycket individualist för att göra det, men jag hyser full förståelse för dem som ibland far på möten och demonstrerar sin syn på exempelvis en så väsentlig fråga som denna.

Jag tycker att remissbehandlingen jämte utskottets behandling av denna fråga har varit mycket välgörande. Det har anförts att det kan sägas, att man därvid helt följt jordbruksministerns ursprungliga promemorieförslag, men det är dock inte någonting annat än en ganska grov vantolkning av det hela. Det har skett så pass betydande änd-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

ringar i skrivningarna här att jag vågar säga, att de som skall skriva tillämpningsföreskrifterna för denna lag kommer, sett ur jordbruksrationaliseringens synvinkel, att få väsentligt mycket lättare att skriva kungörelser och tillämpningsföreskrifter än om de skulle gå efter den oförändrade promemorian. Detta tycker jag är en mycket väsentlig sak i denna debatt.

Det är väl ändå så, att de nuvarande lagarna under senare år har tillämpats mycket liberalt och med en praktisk syn på problemen. Jag tror att man, om man vill ha ett skolexempel på hur en strikt lag inom byråkratien kan tillämpas med smidighet och god anpassning, skall man studera de nuvarande lagarna. Det är dock ändå så att vi är överens om att vi behöver en ny lagstiftning på detta område. Även här kan man väl våga säga, att just det förhållandet att bolagsförbudslagen i många fall har varit ett hinder för en bättre strukturanpassning ändå är ett bevis för att det inte har varit så rasande bråttom, utan att man hade kunnat avvakta jordbruksutredningen. Jag kan nämna exempel på bolag, som under de senaste åren har bytt betydande marker av privata skogsägare genom lantbruksnämndernas förmedling på ett smidigt och bra sätt. Köpen har aldrig gått till Kungl. Maj:ts prövning utan har behandlats helt på länsplanet. Det finns emellertid andra bolag, som inte har velat släppa en aldrig så liten bit mark ifrån sig för att förbättra andras rationalisering — utan enbart sett till sina egna intressen. Det har då inte varit möjligt att med de utgångspunkterna nå en strukturrationalisering.

Detta förhållande har gjort, att man frågar sig om inte lagen också i fortsättningen borde ha en sådan utformning som reservanterna har föreslagit, nämligen att man i en sådan situation, där någon vill köpa, det må vara ett bolag eller en enskild person, men inte vill se på något annat än sina egna

Förslag till jordförvärvslag m. m.

krassa intressen och inte vill se rationaliseringsverksamheten i ett större sammanhang, också ges en möjlighet att tvinga dem till att avstå mark, som de inte kan ha någon större glädje av annat än såsom en bromsande effekt på hela rationaliseringsverksamheten. Jag tycker att det som har skrivits i reservationen är ett minimikrav i detta avseende för att över huvud taget få rationaliseringsverksamheten så bra som möjligt. Avsikten med en jordförvärvslag är väl ändå att rationaliseringsverksamheten skall kunna pågå på ett riktigt sätt.

Vi har i dag inom skogsbruk och även inom jordbruk en ägofördelning, som inte på långt när är den bästa. Inom vissa delar av vårt land är den bedrövlig, och det måste ske någonting, om vi över huvud taget skall kunna utnyttja våra skogar på ett riktigt sätt. Allt som kan göras för att smidigt anpassa utvecklingen och utnyttja skogstillgångarna på det mest rationella sättet är väl värt att satsa på. Därför vill jag också säga att § 5, som är en av de väsentligaste i den nya lagen och som framför allt är en paragraf som gäller jordbrukets strukturanpassning och rationalisering, bör sättas i förbindelse med § 4 på det sätt, som reservanternas anför, att det ges en viss möjlighet att tvinga köparna att avstå mark. Då tror jag att man skulle få ut den bästa och mest fullständiga effekten av denna lagstiftning.

Det har talats mycket om intressearrondering i sammanhanget. Intressearrondering är ett ord som det i viss mån »gått troll i». Många tror att man vill åstadkomma någonting, som innebär att man tvingar vissa ägarkategorier att koncentrera sig till vissa områden. Det är emellertid i stället fråga om att inom strukturrationaliseringens ram kunna få en lämplig anpassning och en lämplig fördelning för att kunna driva skogsbruket på mest ändamålsenliga sätt.

Jag tror att jordbrukare, enskilda

skogsägare och industriintressen har mycket gemensamt, i stället för att man många gånger försöker skapa intresse motsättningar. Vad är det i dag som är hela näringslivets väsentligaste intresse gemenskap? Det är givetvis att råvaran kan komma från stubben fram till förädlingsplatserna och ut på exportmarknaden på billigast möjliga sätt. Den intresse gemenskapen är så väsentlig för oss alla på lång sikt, i synnerhet som kostnaderna ökar så starkt inom skogsbruket, som nu är fallet, samtidigt som konkurrensen på den utländska marknaden är så betydande. Jag tror att sådan intresse gemenskap är det väsentliga i framtiden, och om vi ser det hela från de utgångspunkterna skall vi inte i onödan förstora motsättningarna på det sätt som tyvärr skett under senare tid.

Jag tror också att det beror mycket på hur vissa intressen uppträder i fortsättningen. Om starka ekonomiska intressen uppträder på ett osmidigt sätt, vilket gör att man får en känsla av att de inte tar hänsyn till några andra än sig själva. Och om jordbrukare kommer att känna sig som sparv i tranedans när den nya lagen skall tillämpas, är det fara värt att den hårda debatt, som förts under senare tid, inte kommer att lugna ner sig utan kommer att vara mycket eldfärdig även i framtiden.

Liksom herr Adolfsson påpekar att lantbruksstyrelsen får en stor uppgift i att bevaka denna lags tillämpning och iakttaga dess verkningar, så tror jag att det finns möjligheter för oss att få de ändringar till stånd, som bör ske om den nuvarande lagen inte skulle bli vad den är avsedd att vara: ett lämpligt rationaliseringsinstrument.

Jag skall så tala något om frågan om den nya lagen och jordbruksproblemen. Det har sagts i flera sammanhang att vår nuvarande jordförvärvslagstiftning skulle vara ett hinder för en rationell livsmedelsproduktion. Det finns också de som uttryckt sig något tydligare och sagt, att i och med att vi får en ny

lagstiftning på detta område, som gör att andra intressen än bara jordbrukarna kan förvärva jord, så skapas det möjligheter att förbilliga livsmedelsproduktionen. Jag anser för min del att det är roligt att få uppleva att inte det sakskalet kan ligga i vägen för en billig livsmedelsproduktion. Jag känner något av skadeglädje när detta mål nu skall förverkligas.

Jag tror att de förväntningar man ställt på den nya lagen inte kommer att infrias i nämnvärd utsträckning i detta avseende.

Vad är det som nu sker i jordbruksdistrikten i vårt land? Jo, det är en stark prisstegring på fastigheterna. Den kan härledas ur den allmänna inflationen men också ur det som sker genom tätorternas tillväxt. Jag har i Skåne sett exempel på att man betalar 16 000 kronor per hektar för åkerjord. Det är människor som har sålt mark till städerna till höga priser, och vilka snarast möjligt vill fortsätta att vara jordbrukare och inköpa en annan egen fastighet för att därmed också klara inflationsutvecklingen. Vad innebär det i dagens situation? Jo, det innebär 2 000 kg vete i räntekostnader per hektar för denna jordbruksfastighet. Den jordbrukare, som skall låna dessa pengar och tror att han kan klara sig under sådana förhållanden med så högt arrende per hektar, den jordbrukaren är oerhört optimistisk.

Jag tror att utvecklingen i det avseendet kan vara mycket farlig för hela vår livsmedelsproduktion. Vi måste se upp, så att inflationen inte gör att vi får mycket svårt att rationalisera och förbilliga livsmedelsproduktionen, just genom att den strukturanpassning som här sker kommer att kosta för mycket i dessa jordbruksbygder.

Det har i debatten kring jordförvärvslagen sagts att jordbrukets andel av befolkningen är i starkt sjunkande, och att detta är anledning till att ompröva ägandefördelningen av jord och skog. Jag vill inte dela den uppfattningen.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Vad är det som har sagts till jordbrukarna under många många år? Jo, man har sagt: Ni måste strukturrationalisera och ni måste göra era jordbruk och era skogsbruk större! Det är en helt naturlig inriktning ur alla synpunkter. Ett större jordbruk har större möjligheter att ge sin ägare en hygglig inkomst och bättre utnyttja de tekniska hjälpmedel o. s. v. som i dag står till buds. Då skall man inte efteråt säga, att jordbruksbefolkningen minskat så starkt att det inte kan vara riktigt att ni fortfarande skall äga jorden och skogen i oförändrad volym.

De 50 procent av skogen som nu ägs av Sveriges jordbrukare representerar 11 miljoner hektar. Om jag godtar jordbruksministerns antagande, att vi om tio år kommer att ha 100 000 jordbrukare här i landet, och slår ut den siffran på skogsarealen, så blir det inte mer än 110 ha skogsmark på var och en. Naturligtvis bor en del av jordbrukarna på sådan plats, att de över huvud taget inte kan bli skogsägare, men ändå är siffran rätt intressant.

I Mellansverige och norra Sverige anser man att en brukningsenhet med kombinationen jord-skog ibland måste hålla upp till 200 ha skog för att ge full sysselsättning åt den arbetskraft, som måste vara sysselsatt vid ett brukningsföretag. Det finns ur den synpunkten ingen som helst anledning att minska böndernas andel av skog och jord.

Man kan anföra en annan rätt intressant syn på denna fråga. Vem som äger skogsfastigheterna är av betydelse även ur kommunal synpunkt. Jag tror att de som bor i områden, där bolagen i dag äger huvudparten av skogen, är fullt medvetna om att detta inte är en lämplig utveckling. Det måste få vara så, att det överallt finns möjlighet för enskilda att etablera sig i tillräcklig omfattning. Jag kan peka på socknar i vårt län där bolagen i dag äger tre fjärdedelar av skogen. Alla som känner förhållandena är nog överens om att en sådan utveckling inte är acceptabel. Vi

Förslag till jordförvärvslag m. m.

måste ha en kombination som är så pass markerad för de enskilda, att kommunerna får behålla en bofast befolkning av tillräcklig storlek för att de över huvud taget skall bli beboeliga för människor, för att den kommunala servicen skall fungera och kommunalskatterna bli tillräckligt stora.

Jag tror fördenskull att det är väsentligt att det finns möjlighet också för enskilda att bygga upp rena skogsfastigheter, och jag tycker att det är underligt att jordbruksministern och sedan utskottsmajoriteten inte har förstått detta. Vi har ju i dag en jordbrukspolitik, enligt vilken vi kan lämna ut statliga kreditgarantier, om det finns ett jordbruk i botten. Nu vill vi lägga ner jordbruken. Vi vill effektivisera jordbruket. Vi vet att det är så, att jordbruken inte lönar sig i stora delar av vårt land. De är av den storleken, den arronderingen och den boniteten att vi måste lägga ner dem. Det är en utveckling som vi är beredda att acceptera. Det bör då vara möjligt att få driva rationella skogsbruk i stället i enskild hand på samma sätt som man i dag driver jordbruk, och det bör vara en samhällets vällovliga åtgärd att hjälpa till att skapa och utveckla sådana skogsbruksfastigheter.

Detta är en fråga som inte enbart ligger på det jordbruks- eller skogsbrukspolitiska området. Det är en fråga om lokalisering och även en fråga om socialpolitik, ty det beror helt och hållet på kommunens möjlighet att i fortsättningen kunna lämna den nödvändiga kommunala servicen, om orten i fortsättningen skall vara acceptabel ur boendesynpunkt.

Till sist skulle jag vilja säga några ord om domänverket. Domänverket har under senare tid koncentrerat sina köp till södra Sverige. Verket har under senare år praktiskt taget inte köpt någonting i norra Sverige, där det dock har huvudparten av sina domäner. Dessa köp i södra Sverige sker många gånger på ett sätt som förväran. Det sker

punktköp av små fastigheter, belägna långt bort från de revir som är mera sammanhängande. Man frågar sig då vad domänverket syftar till med dessa köp. Jag kan inte förstå annat än att man syftar till att komma in och breda ut sig och utveckla företagen undan för undan och få alltmera mark. Det är i regel i sådana områden, där jord- och skogsbruket i dag är vikande men den nuvarande jordförvärvslagen praktiskt taget inte ger möjlighet för andra än jordbrukare och domänverket att köpa.

Ur den synpunkten tycker jag det är fullt riktigt och ur ägardemokratiens synpunkt absolut nödvändigt att vi får en liberalisering, som gör att också andra som vill ägna sig åt skogsbruk får möjlighet att förvärva mark. Det sätt som domänverket handlar på kan inte vara rätt, och jag kan inte förstå att domänverket kan finna skäl för ett sådant handlande. Det borde vara riktigt att verket koncentrerar sina köp till de områden där ur strukturrationaliseringsynpunkt dess ägor många gånger är mycket uppsplittrade och bör ses över i det avseendet.

Till sist, herr talman, förhåller det sig så att lagens tillämpning blir av stor betydelse. Den kan tillämpas med smidighet och förstånd, och därmed kan vi mildra den mycket infekterade stämning som nu råder. Men det är så olyckligt, att vi just i detta sammanhang har fått oss presenterat ett förslag om de nya regionala organen, som görs helt statliga och där jordbrukarnas inflytande genom egna representanter omöjliggöres. Jordbrukarna kan inte på samma sätt som sker i dag i lantbruksnämnderna vara med och diskutera dessa frågor. Jag tror det hade varit mycket klokt om man hade haft den möjligheten även i fortsättningen. Under den närmaste tiden kommer de gamla lantbruksnämnderna att sköta tillämpningen av den nya lagen, men om något år blir det alltså en ny lantbruksnämnd som skall tillträda och tillämpa lagen.

Ett annat grepp på denna fråga skulle säkert ha varit utomordentligt betydelsefullt för att lagen skulle tillämpas med den smidighet och den omsikt som vi väl alla vill att den skall tillämpas på. Skulle jordbrukarna här känna att de på något sätt utgör en bricka i ett större spel, en sparv i en tranedans, kommer vi att få en utomordentligt tråkig debatt också i fortsättningen. Kommer de däremot att märka att denna lag inte har den effekten och att den tillämpas på ett smidigt sätt, kommer också debatten mycket snart att lugna ner sig, och vi får den strukturanpassning och den strukturrationalisering, som vi alla eftersträvar och som är så väsentlig i sådana här betydelsefulla frågor.

Herr ÅKESSON (fp):

Herr talman! Den nu gällande jordförvärvslagen har tillkommit bl. a. för att ge möjligheter till en strukturrationalisering av det svenska jordbruket. Ett jordbruks lönsamhet är i många fall beroende av dess storlek och struktur. En hel del av våra småbruk har av den anledningen ej ansetts lönsamma att bruka och lagts ned eller sammanslagits med andra närliggande egendomar. Brukaren av dessa småbruk har ej haft möjligheter att erhålla den inkomst av brukningsenheten som han kunnat få genom annat arbete. Det är av den anledningen denna minskning av antalet brukningsenheter har skett och sker. Ungdomarna finner det ej heller lönsamt att bli kvar på dessa småbruk och kanske även på medelstora jordbruk, utan tar anställning vid industrier eller i andra arbeten, där arbets- och inkomstmöjligheterna är bättre än vid jordbruket.

På ett jordbruks lönsamhet är det många olika faktorer som inverkar. Produktionsinriktningen är en av dessa faktorer. Vissa kombinationer, t. ex. jordbruk — specialodlingar kan således ge en bättre lönsamhet än rena jord-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

bruk, men dessa specialodlingar är mycket beroende av klimat och avsättningsmöjligheter till rimliga priser.

En faktor som i hög grad påverkar ett jordbruks lönsamhet är fastighetens arrondering. Genom jordförvärvslagen har i många fall en förbättrad arrondering kunnat ske av jordbruksfastigheterna. Jämnare sysselsättning och även bättre inkomstmöjligheter har ett jordbruk kombinerat med skog än ett jordbruk utan skog. Sysselsättning hela året är av vikt för att man skall kunna bibehålla arbetskraften i vårt jordbruk.

Vad som i dag är av den allra största betydelse för ett jordbruk — det må vara stort, medelstort eller litet — är omkostnadsutvecklingen. Omkostnaderna vid ett jordbruk har i likhet med vad som är fallet vid en del andra näringar stigit så att lönsamheten även vid större jordbruk äventyras. I omkostnader ingår förräntningen av brukningsenheten ävensom förräntningen av kostnaderna för inköp av levande och döda inventarier. En viktig faktor är att omkostnaderna för att bruka jordbruksfastigheten ej stiger alltför högt. Med den utveckling som skett och som sker på omkostnadssektorn är det många jordbrukare, som ser mörkt på möjligheterna för jordbruket att ekonomiskt löna sig i framtiden.

Den ekonomiska utvecklingen är i hög grad beroende av vad 1960 års jordbruksutredning kommer fram till i sitt förslag angående framtida avtal för jordbruket. Då den ekonomiska utvecklingen har intimt samband med strukturrationaliseringen hade en förlängning av nuvarande jordförvärvslag med vissa uppmjukningar i tillämpningen av densamma enligt min mening varit lämplig till dess att 1960 års jordbruksutredning framlagt sina förslag. Då det här från Kungl. Maj:t föreligger ett konkret förslag till ny jordförvärvslag, har jag bedömt frågan så att ändringarna i nuvarande jordförvärvslag bör bli i enlighet med de i reservationerna framförda synpunkterna.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Herr talman! Då tredje lagutskottets ordförande här motiverat reservanternas ställningstagande till Kungl Maj:ts förslag i detta ärande, behöver jag inte ytterligare argumentera för de i reservationerna angivna synpunkterna, utan vill instämma i vad som här anförts av tredje lagutskottets ordförande.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna III—VII.

Herr TÅGMARK (cp):

Herr talman! Jag har delvis blivit förekommen under den debatt, som här har rasat, och jag skall försöka att inte upprepa vad tidigare talare här anför. Låt mig bara säga att jag tillhör ledningen för de organisationer, som herr Göran Karlsson betecknat såsom omogna — jag vill inte uttala mig om huruvida vi är det eller inte; däremot måste jag säga att det varit klarläggande om herr Göran Karlsson uttalat sig om sin egen mognad, ty hur det var med den framgick inte av sammanhanget.

Det är ju så, att om vi går litet tillbaka i tiden — och jag ser nu herr Yngve Persson komma in här i kammaren — kan det kanske inte anses vara förmätet att påminna litet grand om vad som hänt i denna skogsdebatt från 1954. Då skrev herr Yngve Persson sin brandartikel i Morgon-Tidningen — den existerade då hela dagen så att säga. Han skrev i december 1954 en brandartikel om »Skogsägardjungeln i Dalom» — jag förmodar att han minns den. Han gick till storms mot bonde-skogsbruket och gjorde det delvis på goda grunder. Han kritiserade arronderingsförhållandena, kritiserade ansvarslösheten från arbetsgivarnas sida gentemot arbetarna och kritiserade rotförsäljningarna, som ju strängt taget inte i och för sig gjorde någon glad. Han konstaterade också i sin kritik, att de enskilda skogsägarna högg för litet och inte skötte sin skog på ett för landet rationellt sätt.

Låt mig sedan tillägga, att han sade

en hel del saker som det kunde finnas anledning att rikta invändningar mot, men jag skall inte gå in på dem nu.

Vid den tidpunkten hade vi på gång en skogsägarrörelse i form av en kooperation, som började på 1930-talet men som inte fick någon större kraft och utveckling förrän under slutet av 1940-talet och början av 1950-talet. Vi har genom att många små har gått tillsammans i en korporation kunnat åstadkomma det som var och en av oss ensam inte kunnat åstadkomma. Vi har av alla småföretag skapat stora företag, som arbetar både på individuell ägarbasis och samtidigt inom korporativ förädling. Det är alldeles självklart att det inte går att driva en sådan verksamhet på vilka lösliga grunder som helst. Man måste givetvis ha någon form av stadgar, någon form av kontraktshandling för att klara en sådan historia.

När Göran Karlsson mycket föraktfullt talade om »skogspatronen Hedlund», borde han kanske samtidigt göra klart för sig att denne skogspatron i ganska stor utsträckning har effektuerat vad Yngve Persson efterfrågade år 1954. Han har tillsammans med alla övriga verksamma inom skogsägarrörelsen byggt upp en integration alltifrån den enskilde, över skogsbruksområdena till de egna förädlingsindustrierna, som på vår sida motsvarar stor-skogsbruket.

Man kan sedan givetvis diskutera vad som är mest fritt, om man är ute för att kritisera monopolsträvan. Om man som herr Göran Karlsson säger, att man med den nya jordförvärvslagen är ute efter att bryta monopol och ändra stadgar, som han uttryckte sig, då tror jag det är lika enkelt att gå den andra vägen via föreningslagen, men den hör förmodligen inte hemma på detta avsnitt.

Är man däremot ute efter att stävja den utveckling som de enskilda skogsägarna har presterat under den senaste tioårsperioden, d. v. s. förhindra att

den utvecklas och blir alltför stor, då har man i varje fall redovisat, efter vad jag kan förstå, de verkliga skälen i Göran Karlssons motivering. Det måste väl i alla fall vara så, att då en skogsägarrörelse bygger upp en egen industrikedja, som har skett i södra och norra Sverige och nu också är på gång i mellersta Sverige, där de egna produkterna förädlas, då gör man såvitt jag kan förstå ingenting annat än vänder upp och ner på det resonemang som fördes fram till år 1954 och som framhållits dels av industrierna och Yngve Persson och dels av industrierna själva samt i pressen och i ett otal utredningar. Jag har inte anledning att referera det här, ty jag förmodar att ni känner till det lika bra som jag. Det sägs att det måste finnas råvaruunderlag för industrien. Det är nödvändigt för industrien att ha skog för att få råvarumaterial. Vi har vänt på steken och sagt, att vi har råvarumaterialet och själva skapar förädlingen. På det sättet får vi integrationen fullföljd. Det gör att vi i dag ger sysselsättning åt tusentals och åter tusentals människor, och det gör vi i förädlingsindustrierna. Jordbrukets förädlingsindustrier sysselsätter i dag totalt 45 000 människor, och jag kan inte påminna mig att vi blivit beskyllda för att behandla våra anställda sämre än industrien i övrigt.

Låt mig också säga att utvecklingen på den enskilda skogssidan medför att ett stort antal människor med förut otrugga anställningsförhållanden genom dessa åtgärder får fasta anställningsförhållanden och en tryggad ställning, något som tillkommer dem precis som alla andra människor i detta samhälle. Det betyder också att vi tar vara på råvarutillgångarna, förädlar och säljer dem till utlandet.

Beträffande prissättning och konkurrens skall vi komma ihåg att det helt och hållet är utlandet som bestämmer vad vi får för våra skogsprodukter. Jag förmodar att det inte heller ur någon synpunkt kan anses helt ovidkomman-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

de att påminna om att vi som skogsägare inte har någon anledning att driva fabriker som inte är lönsamma. Vi är ute efter att dels få en arbetsinkomst som alla andra människor, dels att våra primärföretag skall vara lönsamma. Det betyder att vi inte har pengar att satsa i omoderna fabriker, vilket ju måste ge en ökad konkurrenskraft, inte bara för oss själva utan för hela landet på världsmarknaden. För att göra en jämförelse med andra länder som vi konkurrerar med — dessa är t. ex. Kanada, Finland, Ryssland och några till — så vill jag minnas att Kanada, som har enormt stora fabriksenheter, som är både tre och fyra gånger större än våra, och följaktligen har en produktionskostnad som är relativt låg, skogsrationaliseringsmässigt endast på 25 procent av råvaran, har fått fram en mekanisering och rationalisering som överträffar vår.

I en artikel, införd i tidningen SIA någon gång i höstas, berättades om de 75 procentens brist på rationalitet, som furnerar fabriker i form av virke. Det betyder att vi nog kan konstatera att utvecklingen i skogen i detta land rationaliseringsmässigt är ganska god för närvarande, både på den privata sidan och på bolagssidan. Det är samverkan som åstadkommit detta. Skall vi rationalisera för ökad prismässig konkurrens på världsmarknaden, tror jag nog det är anledning att titta litet också på fabriker, om man är ute efter syndabocker. Det kan tänkas att vi har åtskilliga fabriker, som inte försvarar sin plats i dag.

När det gäller denna lagstiftning vill jag säga, att jag bor själv i ett län, som är ett mycket utvecklat bolagslän. Vi har 40 procent bolagsskog i Värmland; bara tre län har mer i detta land. Bolagen är ingalunda i besittning av samlade enheter. Enbeterna är tvärtom mycket splittrade; jag brukar säga, att bolagen i Värmland är Värmlands största småskogsägare. De har enstaka block sammanhängande, för övrigt är de

Förslag till jordförvärvslag m. m.

blandade dels med varandra och dels med bondeskogar. Under senare år har det kommit i gång en viss s. k. intressearrondering. Lantbruksnämnden och även jordbruksorganisationerna har strävat efter att åstadkomma någorlunda stora och sammanhängande områden för både bolag och enskilda. Detta kallar vi för intressearrondering, och det är någonting som måste ske om båda parter skall få ett rationellt skogsbruk. Som det nu är har bolagen det inte rationellare än vi.

Låt mig också säga, att även om bolagsskogarna inbördes är mycket hopblandade, har på det området praktiskt taget inga byten ägt rum. Bytena har i huvudsak skett mellan enskilda och bolag. Det är alltså inte säkert att det är lättare att komma överens mellan juridiska personer än mellan fysiska.

Oavsett politisk uppfattning är det nog en ganska allmän mening i vårt län, att vi inte önskar att bolagsinnehaven procentuellt skall öka. Detta har kommit till uttryck vid olika tillfällen, då bolagen köpt mark. Det har förekommit, att de köpt bolagsmark i andra län och sedan försökt byta hem den mot att de släppte till dessa marker i andra län till privata köpare. Detta har inte alls hälsats med någon entusiasm i det län som skulle ta hem marken, nämligen Värmlands län. Efter vad jag kan förstå har vi i allmänhet ingen traktan efter att bolagens innehav skall öka. Vi tycker att det räcker som det är.

Om bolagen nu behöver friare köp för att kunna rationalisera, låt mig då erinra om att de redan i dag köper enklaverna utan att ge kompensation. Låt mig vidare erinra om att storleken på dessa tillåtna enklaver har ökat efter hand.

När herr Göran Karlsson säger, att skogspolitiken och jordbrukspolitiken — underförstått jordbruksutredningens arbete — inte hör ihop, tror jag att han är ute på mycket underliga vägar. Även om vi i mitt län har en viss koncentration i dalgångar och annat måste vi

konstatera, att jordarealerna och skogsarealerna är blandade om varandra, och dessutom är olika slag av skogar blandade. Under sådana förhållanden kan man inte säga, att denna fråga inte hör ihop med jordbrukspolitiken. Man kan bara ställa frågan, hur det skall gå till i framtiden med lantbruksnämndernas arbete för rationaliseringen och mycket annat, ifall man inte har grepp över båda dessa saker. Det är alldeles givet, att en slutlig behandling av denna fråga måste ha tjänat på att båda dessa faktorer hade behandlats på en gång. Som jag ser det är brådskan med detta ärendet relativt svärbegriplig.

Det är naturligtvis mycket man här skulle kunna tillägga. Man skulle t. ex. kunna säga någonting om kommunerna. Det går givetvis att säga, att det inte spelar någon större roll om vissa kommuner köper i andra kommuner. Min personliga erfarenhet från mitt eget län säger precis tvärtom. Då t. ex. vissa städer köpt skogsfastigheter i andra kommuner, har det omedelbart vållat förvecklingar, både med dem som behövde skogen för rationalisering och med den kommun som köpet gjorts i. Det är ingen som helst tvekan om att denna sak behöver regleras.

Ehuru jag inte ofta brukar så att säga bära hand på mina kolleger i de andra borgerliga partierna måste jag i detta sammanhang säga, att det är beklagligt, att vi inte definitivt kunnat enas om att behålla bolagsförbudslagen. Jag tror för min del, att om man jämställer enskilt ägande och bolagsägande, så gör man sig medvetet eller omedvetet skyldig till en mycket allvarlig begreppsförvirring. På den punkten är jag definitivt besviken på högerns och folkpartiets inställning.

Det är min uppfattning att i och för sig, tekniskt och ekonomiskt, behöver det individuella företagarentresset, kombinerat med samverkan, inte vara rädd för konkurrensen med bolagen. Vi kan driva en lika effektiv integration som bolagen. Vi kan driva den ända fram till

fabriken, om vi så vill, eller vi kan bryta den dessförinnan och leverera virket och råvaran till andra. På den punkten har vi inget intresse av monopol i och för sig. Men vi vill å andra sidan undvika ett köparmonopol som innebär att köparen ensam sätter priset på varan. Vi har alltså precis samma inställning som konsumentkooperationen har från sina utgångspunkter.

Vad vi däremot hela tiden måste vara rädda för är de mycket ojämna konkurrensförhållanden som råder på kapital sidan. En vanlig fysisk människa, jordbrukare eller annan, har ju den egenheten att han dör en gång, och efter dödsfallet blir det en bouppteckning och ett arvskifte då tillgångarna skingras. Det betyder att en effektiv mansålder inom jordbruket beräknas till 30 å 35 år. Den som skall räkna med en sådan mansålder har andra förräntningskrav än en köpare med så att säga tidlösa pengar, vilket både bolag och domänverket har.

Man kan alltså konstatera att det är just däri som skillnaden ligger, och det är denna skillnad som har konstituerat den situation som på sin tid ledde till bolagsförbudslagens införande. Den situationen kan vi inte komma ur — jag förmodar nämligen att det inte finns någon som är beredd i det här landet att införa en arvs lag i stil med odelsrätten i Norge eller som tidigare funnits i gammal germansk lagstiftning och som inneburit prioritet för någon av ättlingarna på gården. Det är något som vi inte vill tillbaka till. Men i och med att vi inte vill detta, får vi också ett mycket ojämnt konkurrensförhållande mellan den fysiska person, som skall starta utan kapital men med skulder, och ett företag som är etablerat sedan generationer tillbaka och arbetar med ett kapital som är mycket billigt.

Jag skall inte vidare förlänga debatten; jag vill bara tillägga att det har varit en ganska våldsamt debatt före denna riksdagsdebatt och att det möjligen är anledningen till att riksdags-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

debatten kunnat föras på en något lugnare nivå. Luften har så att säga gått ur båda parter. Å andra sidan är jag övertygad om att striden inte är slut i dag, när den här lagen blir beslutad. Jag är alldeles övertygad om — på samma grunder som herr Isacson var inne på då han talade om hur lantbruksnämnderna kan komma att hantera detta i framtiden — att med den sammansättning som lantbruksnämnderna kan komma att få har vi här frö till stora framtida motsättningar, som kanske regionalt kan få rätt så omfattande följder. Jag tror att vi kan gå ut ifrån att det blir en strid om markbitarna ute i socknarna och i kommunerna. I län där bolagen tidigare är starkt representerade och där känslan för att så att säga hålla dem stängna är väl utvecklad hos alla, även hos regeringspartiets företrädare, är jag övertygad om att striden inte är slut utan snarare bara har börjat.

Vi behöver en liberaliserad lagstiftning för fysiska personer; lagen har blivit för gammal. Vi behöver också bolagsförbudslagen. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservation nr I av herrar Sundin och Grebäck.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Vi har nu hört en värmländsk skogsägare lägga sin syn på dessa frågor. Jag är också värmlänning och jag tror att jag har upplevt problemet från en annan sida, nämligen som skogsarbetare. Det är möjligt att mitt anförande kommer att utmynna i helt andra synpunkter än herr Tågmarks anförande.

Det lagförslag som vi nu diskuterar avser att ersätta 1955 års jordförvärvslag, vilken upphör att gälla vid utgången av juni månad i år, dels också 1925 års s. k. bolagsförvärvslag. Dessa lagar tillkom vid en tidpunkt då förhållandena var helt annorlunda än i dag. Alla utredningar och undersökningar ger vid handen att såväl jord-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

brukets som skogsbrukets betingelser radikalt har förändrats. Jordbruk försvinner, i all synnerhet de s. k. stödjordbruken. Vi är i stort ense om att de inte ger sina innehavare den bärgning och trygghet de har rätt att kräva. Arbetskraften kan utnyttjas bättre inom andra näringar, och de krav som människorna ställer på en ökad standard medverkar till att flykten från jordbruket påskyndas. Vi lever i ett samhälle där folk kräver full och också trygg sysselsättning. Skogsbruket befinner sig i ett liknande läge, där mekanisering och rationalisering måste sättas in för att kunna tillvarata våra skogstillgångar på ett effektivt sätt. Här möter man också konkurrensen från den internationella marknaden.

Skogsindustrien intar en nyckelställning i vårt näringsliv. Skogsbruket har därför i grunden förändrats. Från att tidigare ha varit en verksamhet som under en kortare tid av året berett människorna en mager bärgning har det övergått till att bli en näring med sysselsättning året runt.

Storskogsbruket går nu in för årsanställd arbetskraft. Skogsarbetarna kräver också tryggare anställningsförhållanden. Det samband som tidigare fanns mellan jordbruk och skogsbruk håller på att upplösas. De större och bärkraftigare jordbruk man vill åstadkomma har heller ingen arbetskraft att avvara för skogsbruket. Det är denna radikala förändring inom jord- och skogsnäringarna som är bakgrunden till att dessa lagar måste överses och förändras till det nya läge som har uppstått.

I motionerna I: 651 och II: 771 har jag och några andra socialdemokrater tagit upp dessa problem. Det framlagda lagförslaget har tagit hänsyn till berättigade krav från jordbrukets sida att få den mark de behöver för ett effektivt jordbruk.

4 § första stycket i lagen ger klart besked om att förvärvstillstånd skall vägras om det är fråga om spekulation. Jordbrukarna kan därför känna sig

ganska trygga att jordbrukets berättigade anspråk skall tillgodoses. Lantbruksnämnderna kopplas automatiskt in vid alla förvärv utom när köparen är staten eller en kommun. Bolag kan över huvud taget inte förvärva någon mark utan att lantbruksnämnderna först fått säga sitt ord.

I vår motion berör vi också problemet med den mark som blir över sedan jordbrukets behov blivit tillgodosedda. Det gäller här framför allt mark i bygder där jordbruket upphör eller går tillbaka, glesbygder och avflyttningskommuner. Där kommer mark att bli över. Frågan är vem som skall ta hand om denna överblivna mark. Här kommer bolagen och domänverket in i bilden. Om det är fråga om fastigheter som ligger insprängda i en kronopark förefaller det naturligt att domänverket förvärvar marken. Om det gäller mark som ligger insprängd bland ett bolags ägor och som inte behövs för jordbrukets rationalisering är det lika naturligt att bolaget erbjuds att överta marken i fråga. Det måste ju både från landets och jordbruksnärings synpunkter vara angeläget att få till stånd en förnuftig arrondering. Detta problem har berörts i en offentlig utredning 1963, nämligen Promemoria upprättad på uppdrag av 1960 års jordbruksutredning. Jag skall här att få citera vad där står på sid. 11. »Den nu rådande fastighetsstrukturen är inom stora delar av landet mycket otillfredsställande för alla ägarekategorier och orsakar flera olägenheter för skogsbruket. En förbättring av strukturförhållandena skulle kunna leda till betydande kostnadsminskningar och produktionsökningar. En snar lösning av strukturproblemen framstår därför som en av de mest angelägna åtgärderna för landets skogsbruk.»

På sid. 15 i samma utredning heter det beträffande bruksdelarna: »Inom den del av landets skogsareal, som tillhör privatskogsbruket, har uppdelningen på bruksenheter gått mycket långt. Drygt hälften av de ungefär

240 000 enheterna har en areal mindre än 25 ha och varje enhet har ofta flera skiften.» Det ger en klar bild av hur splittrat det privata skogsbruket är. Det är därför högst angeläget att få till stånd en lagstiftning som ger möjlighet att åstadkomma en bättre arrondering.

I vår motion har vi också tagit upp frågan om domänverkets möjligheter att förvärva mark. Som bekant har domänverket en s. k. markfond. Den har uppstått därigenom att medel, som inflyter vid försäljning av mark framför allt kring tätorterna, fonderas. Enligt riksdagens beslut skall dessa medel användas för fortsatta markköp. Något tillskott i övrigt till markfonden har inte skett. Vi föreslår i motionen att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära att markfonden förstärks genom anslag på riksstaten. Utskottet har berört frågan på sid. 41, där utskottet skriver: »Det måste emellertid från allmän synpunkt anses befogat att verket i bygder med vikande jordbruk genom inköp av sådan mark söker skapa förutsättningar för ett rationellt skogsbruk.» När det gäller medelsanvisningen förutsätter utskottet att departementschefen för riksdagen framlägger eventuellt erforderliga förslag. Utskottet har alltså inte sagt nej till en förstärkning av markfonden, men har inte velat tillstyrka vårt förslag att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära en dylik förstärkning. Jag är i viss mån besviken över utskottets hållning, men vill å andra sidan inte nu framställa något yrkande om en skrivelse, då jag inte tror att kammaren kommer att gå med på ett sådant förslag. Jag hoppas att statsrådet Holmqvist, som är positiv i dessa stycken, skall ge domänverket de resurser som man behöver därest domänverket skall kunna inköpa mark i bygder där jordbruket går tillbaka och där den överblivna marken är så belägen att det förefaller naturligt att den övergår i domänverkets ägo. Domänverket bör när det gäller möjligheter att förvärva sådan mark bli jämställt med bolag och

Förslag till jordförvärvslag m. m.

övriga intressenter på skogsbrukets område.

Jag ber, herr talman, till sist att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag skall be att få säga några kortfattade och öppenhyrtiga ord i den här diskussionen.

Jag vill först säga att den otrivsel som man har känt inför den diskussion som förekommit i lantbrukskretsar kring detta ärende nog inte beror på att bönderna har reagerat i och för sig, men i viss utsträckning på att bönderna på sina möten ofta har betett sig som konung Herodes' konkubin, som begärde Johannes Döparens huvud på ett fat. Jag känner en viss olust inför att man nu har begärt jordbruksminister Holmqvists huvud på ett fat, men själva sakfrågan har nog inte irriterat särskilt många människor.

Jag har den stora glädjen att för en gångs skull skulle kunna instämma i ett par uttalanden av några högerreservanter. Det ena citeras i Kungl. Maj:ts proposition på sid. 20. Herr Hæggbloom, som var med i den utredning det här var fråga om, har i en reservation avstyrkt all vidare jordförvärvslagstiftning och sagt att skälet till yrkandet i första hand är att jordbruket behöver befrias från de hinder som en jordförvärvslag lagt och enligt utredningens förslag kan lägga i vägen för lösandet av den för jordbrukets framtid mycket betydelsefulla storleksrationaliseringen.

Instämmandet innebär att jag för min del anser, att felet med jordbruksministerens förslag är, att det över huvud taget finns. Bäst hade varit om hela jordförvärvslagen hade försvunnit från och med detta halvårs utgång. Den rationalisering som jordförvärvslagstiftningen har bidragit till att genomföra under de år, då den varit i kraft, är enligt vad jag kan förstå minimal. Det skedde en lika stor rationalisering med de förut-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

sättningar som rådde innan jordförvärvslagen kom till, och den mesta rationaliseringen har nog skett vid sidan av den nuvarande jordförvärvslagen. Den gamla jordförvärvslagen hade dock en förtjänst, som den nya i viss mån saknar — den gamla jordförvärvslagen var i vissa fall så orimlig, att lantbruksnämnderna inte fäste sig vid den, utan bröt den. De gjorde det i medvetande om att där ingen åklagare finns, faller ingen dom — de har själva givit klart uttryck åt denna inställning.

Jag har mått illa av en tanke som har framställts under diskussionen här gång på gång, lika väl som jag hoppas att en del kan må illa av de tankar som jag försöker framställa. Jag syftar på dem som har sagt att det föreliggande förslaget öppnar möjligheter för staten, t. ex. domänverket, och kommunerna att köpa mark och kallar detta för socialisering.

Detta måste innebära att man ger ett nytt innehåll åt socialiseringsbegreppet. Om staten på likvärdiga grunder köper en sak i ett statligt verks namn, så kan man väl inte säga att det är socialism. Jag har studerat socialism sedan jag var tio år gammal, men under femtio år har jag aldrig fått den föreställningen att här skulle föreligga någon socialism. Om staten tvingar sig till att köpa saker och ting mot ägarens vilja — t. ex. om riksdagen beslutade att inköpa aktierna i Asea mot företagets vilja — skulle jag möjligen kunna kalla det för socialisering, låt vara i en mycket angenäm form, eftersom staten i socialistländerna ju inte köper någonting.

Det är väl naturligt att samhället, d. v. s. staten och kommunerna, får vara med i det här fallet, i all synnerhet som staten har vissa företag inom skogsförädlingsområdet som likaväl som alla andra företag har behov av att få köpa skog. Skogsägarföreningarna har det mycket enklare, eftersom de inte behöver köpa men ändå har sin råvaruavsättning garanterad.

Vad kommunerna beträffar måste nog var och en av oss som har erfarenhet från deras verksamhet säga att det är lyckligt om kommunerna kan få köpa mark utan hinder. Vi förstår nog hur utvecklingen i framtiden kommer att se ut just på detta område. Med precis samma skäl som vi såsom enskilda företagare kräver att få gå ut på marknaden och köpa kan man hävda att statens företag bör få gå ut i marknaden och i konkurrens med andra köpa på ett hederligt sätt det, som staten behöver för sin verksamhet.

Den andre högermannen som jag ville uttala min sympati för i detta sammanhang är herr Virgin — det var verkligen modigt gjort av honom att stå upp och säga att han inte nämnvärt respekterade motivet och argumentet om kapitalplacerings- och spekulationsköp. Läser vi utskottsutlåtandet, propositionen och olika tidningsartiklar om detta, finner vi att man använder orden kapitalplacering och spekulationsköp helt enkelt med en förnedrande innebörd — det är något skamligt att köpa jord och mark för kapitalplacering. Varifrån har herrarna fått den idén? Det är väl ingenting skamligt utan tvärtom klokt! Här ger man orden rent av en moraliskt dålig klang, som de inte skulle ha. Jag tycker att det är felaktigt att påstå att folk inte skall köpa för kapitalplacering, och det säger även jordbruksministern. Syftet är i verkligheten att begränsa konkurrensen, att skapa en köparens marknad och inkräkta på säljarens rätt. Är inte det oriktigt så vet inte jag vad som är det.

Det var visst herr Isacson som sade att han förkastade att man bara såg till sitt eget, i detta fall när man köpte. Jag har bott bland bönder i hela mitt liv, och om jag undantar en enda bonde så har jag aldrig träffat någon lantbrukare som inte sett till sitt eget när han köpt; undantaget var en man i Västergötland. Han hette Kindbom, och folk trodde att han inte var riktigt klok. Nej, om någon har pengar är det nog förståndigt att

göra en kapitalplacering i mark. Menar herrarna att pengarna i stället skall ligga i skrivbordslådan, eller skall man möjligen sätta in dem på banken? Är det bättre att låta banken sköta pengarna och ta hem vinsten? Någonstans måste man väl placera sina pengar för att de skall komma till nytta.

Detsamma gäller spekulationsköp, som man här talar om. På sid. 13 i utlåtandet står det att spekulationsköpen skulle avse att ge »biinkomster» till dem som förut har en god inkomst. Vi kan tänka oss en direktör från Stockholm, som köper ett lantbruk för att skaffa sig biinkomster — vad blir det han skaffar sig? Jo, stora biförluster! Det är vad han får på sitt lantbruk. Frågan är bara hur länge han kan hålla ut. Jag har sett många direktörer, som köpt jordbruk tack vare att lantbruksnämnderna kringgått lagen — vilket de inte skäms för. Dessa nya ägare har rustat upp sina jordbruk och försökt driva dem, men förlusterna har blivit så stora att de måst sälja. Jag hade tur att få köpa ett sådant jordbruk sist gången, och den stockholmske direktören gjorde en stor välgärning när han lade ner så mycket pengar och sedan ledsnade, så att jag kunde få köpa en gård med hygglig bostad och bra hus i övrigt.

Men spekulationsköparen kan gripa till skogsskövling, säger man. Nej, om skogsvårdsstyrelsen sköter sig kan man inte skövla skog; det finns ingen möjlighet.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på att kostnaden för att avverka skog är så stor att det inte blir mycket kvar för den som inte avverkar själv. För att belysa det kan jag nämna att jag i fjol avverkade skog för 19 200 kronor och fick 5 700 över. Och det var ändå ganska lyckat eftersom den avverkningen i stor utsträckning gällde timmer — är det fråga om en normal avverkning med rensning och gallring av ungskog och timmerskog i lämpliga proportioner, försäkrar jag att den som

Förslag till jordförvärvslag m. m.

tror att han kan spekulera i skogsköp och tjäna pengar på det blir gruvligt besviket. Men skulle han mot all förmodan få några kronor över så finns det en annan herre som vet att korrigera historien, och den mannen heter Sträng — han tar det som blir över. Jag tycker alltså att vi inte skall ge mycket för argumentet att man måste förhindra att kapitalstarka människor köper mark.

Det är av rent demokratiska skäl jag skulle önska en ännu friare jordförvärvslag än den som nu föreslås. Jag tycker att vi i dag har hört ett eko från skräväsendets tider. Man säger: Vi skall ha rätt att köpa och att köpa billigt. Det finns ju inget förnuft i ett sådant tal — säljaren måste ha lika stor rätt att sälja till det pris han kan få ut.

Man säger att denna lag ger säljaren möjlighet att i alla fall få ut det priset — om lantbruksnämnden säger nej, är staten enligt denna lag pliktig att köpa till det pris säljaren gjort upp om. Men där inställer sig mycket stora betänkligheter, ty sedan säljer lantbruksnämnden denna gård till grannen för billigare pris. Vem får betala skillnaden? Jo, det får vi göra, som inte har med detta speciella jordbruk att göra. När samma person, som var klok nog att i alla fall köpa jordbiten, säljer den om tio år, har han placerat ett lånat kapital på rätt objekt, och han får tillbaka långt utöver vad han lade ut för tio år sedan. Men vi som hjälpte honom att köpa får inte tillbaka någonting. Staten betalar alltså här för jordbruk som köparen ensam vinner på i framtiden. På samma sätt som det står vem som helst fritt att köpa ett hus, en affär eller en verkstad — han må förlora på det hur mycket som helst eller tjäna på det — bör det råda full frihet för vem som helst att köpa ett jordbruk.

I debatten har man nu infört vad jag skulle vilja kalla rationaliseringsdogmen, som man tror är allena frälsande i detta sammanhang, men det är en dyr illusion, ty rationalisering kostar pengar. Det finns en del gott folk, som inte

Förslag till jordförvärvslag m. m.

förstår sig på jordbruksproduktion och som tänker att det är märkvärdigt att livsmedelsprodukterna är så dyra, trots att jordbruket har rationaliserats i så hög grad. Såsom en talare redan har sagt, dröjer det lång tid innan man får betalt för rationaliseringen. Man kan ju inte tänka sig att rationaliseringsavkastningen omedelbart skall ge utslag i låga livsmedelspriser. Jag skulle tro att de jordbrukare, som inte har någon komplicerad rationaliseringsapparat och som får slita och arbeta dubbelt så lång tid som andra människor, producerar jordbruksprodukter allra billigast. Vi har ju sett hur det förhåller sig med rationaliseringen i skogen. Man vräker sig upp i skogen med en massa dyra maskiner men får inte på långa vägar proportionsvis ut vad den får ut som använder häst och traktor, som tillsammans kostar 17 000 kronor, medan dessa stora skogsmaskiner kostar 150 000 kronor. Förutom att de kostar mycket går de ofta sönder. Vem får betala dessa stora kostnader? Det får skogsägaren göra, även om han, herr Tågmark, tillhör skogsägareföreningens område för gemensam drivning.

Jag skulle tro att livsmedelspriserna över huvud taget kommer att ligga mycket högt ju mera vi driver rationaliseringsdogmen. Den enda möjligheten för närvarande att nedbringa priserna är att importera från de underutvecklade länderna, där man inte betalar människorna någonting för deras arbete, vilket icke synes vara lämpligt för ett kulturland som Sverige.

Man har på ett par håll jämrat sig något över de nya lantbruksnämndernas sammansättning. Jag skall inte uttala mig om hur jag tror att den sammansättningen kommer att verka. Jag kan emellertid inte underlåta att säga, att jag betraktar detta som en nemesis över den ensidighet med vilken man hittills sammansatt lantbruksnämnderna. Om man får besök av lantbruksnämnden i det egna länet — därmed inget ont sagt om den i och för sig — känner man hela

centerpartigarnityret, ty där sitter det. Och ve den som har en annan uppfattning när han kommer in i lantbruksnämnden! Men han behöver inte vara orolig, ty han kommer aldrig dit. Nu är det väl ödets dom, Nemesis, som enligt naturens gång kommer att förändra förhållandena också i detta sammanhang.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! När jag lyssnade till herr Kilsmo, sade jag till mina bänkamrater, att herr Kilsmo borde vara dramatikerförfattare. Men det är han, sade de, och det förklarar ju det mesta av hans anförande med dess ordvalör. Ytterligare en förklaring fick jag när herr Kilsmo talade om direktörerna som köper jordbruk och förlorar pengar på dessa och tillägger: Det finns ännu en som förlorar på det, nämligen herr Sträng. När herr Kilsmo sedan pläderade för att livsmedlen kunde bli billigare om man avskaffade allt vad jordförvärvslag heter och i demokratiens namn krävde detta, kunde man inte värja sig för tanken att han ännu mer önskade frigöra sig från herr Sträng. Herr Kilsmo upplyste oss ju att han själv ägde ett sådant »dyrt jordbruk».

Jag skall, herr talman, i mitt anförande mest uppehålla mig vid en sak som herr Kilsmo nyss kritiserade, och jag gör det i min egenskap av ledamot i lantbruksnämnden i mitt län. Får jag först säga att det huvudsakligen var två ting som avsågs vid införandet av jordförvärvslagen på sin tid. Det var först och främst att skapa ekonomiskt bärkraftiga produktionsenheter, arronderingsmässigt sett, samt genom en rationell byggnation, dränering och viss mekanisering åstadkomma en rationalisering även på den inre produktionsfronten. För att detta skulle ske på ett smidigt och även riktigt sätt har lantbruksstyrelsen och -nämnderna kunnat lämna statliga lånegarantier för en ka-

pitalkrävande förbättring av svenskt jordbruk. Efter att, såsom jag nämnde, ha varit med under alla dessa år i lantbruksnämnd vågar jag faktiskt påstå att den yttre rationaliseringen inte har behövt någon pådrivare i statlig eller annan form. Åstundan att sammanlägga jordbruken för att skapa större och bättre produktionsunderlag har varit mycket stor bland jordbrukarna själva. Den har faktiskt varit större än vad den första tidens jordförvärvslag gav möjlighet till. På den punkten kan jag instämma med herr Kilsmo.

Den starkaste pådrivaren till den storleksrationalisering som har skett har inte varit vare sig staten eller lantbruksnämnderna utan mekaniseringen och traktoriseringen, som under samma tid utvecklats så enormt. När 1955 års jordförvärvslag gav oss en ännu friare och vidare tolkning av den yttre rationaliseringen, tog denna ytterligare ett språng framåt. Jordbrukarna själva har på ett intensivt sätt följt upp detta, varom nedläggningen av de beryktade 10 000 brukningsdelarna varje år vittnar.

Jag läste ett referat av jordbruksministerns förstamajtal i Malmö. Statsrådet Holmqvist sade då, att den verkliga fienden till jordbruket var att söka bland rationaliseringsmotståndarna. Jag skulle nu vara mycket intresserad av att få fråga jordbruksministern eller någon annan: Vilka avser jordbruksministern med uttrycket rationaliseringsmotståndare? Såvitt jag vet är alla här berörda parter intresserade av en rationalisering av det svenska jordbruket. Vad som behövs och är väldigt betydelsefullt härvidlag är den statliga lånegarantien åt jordbruket. Särskilt tillfredsställande är att den inte medför några andra utgifter för staten än de rent administrativa. Jämfört med annan statlig låneverksamhet kan man nog säga, att kostnaden här är ringa. I stället för att tala om en rationell jordbruksdrift vore det ju tacknämligt, om man kunde ägna sig en del åt exempel-

Förslag till jordförvärvslag m. m.
vis den dyra och irrationella bostadsproduktionen.

Får jag sedan göra några reflexioner kring det nya lagförslaget. Jag har den uppfattningen att förslaget främst kommer att ha sina företräden på just det område som jag tidigare nämnde, nämligen då det gäller en friare tolkning av jordbrukarnas starka åstundan till rationalisering av sin produktion. Nackdelen är att bolag och enskilda kapitalstarka intressen efter detta förslags antagande så gott som fritt kan spekulera i den realplacering som jorden har blivit och som särskilt starkt accentuerats under den allt starkare inflationen. Propositionen ger dessa kapitalintressen ett mycket stort spelrum. Visserligen säger statsrådet att 5 § om lantbruksnämndernas möjlighet att inlösa jord för förstärkning av jordbruk är oförändrad. Denna paragraf är ju även den gamla lagens huvudparagraf, och man avser väl här att den också skall vara den nya lagens huvudparagraf. Då ställer jag frågan: Kommer lantbruksnämnderna, om priset på brukningsdelarna till följd av en friare kapitalmarknad blir kanske dubbelt så högt som vad en produktionskalkyl och räntabilitetskalkyl skulle kunna medge, att i fortsättningen genom en direkt bidragsform få möjlighet att låta staten stå för mellanskillnaden beträffande den kompletteringsjord som skall inköpas enligt 5 §? I annat fall är 5 §, rationaliseringsparagrafen, fullständigt värdelös i praktiken. Genom den möjlighet som propositionen ger kapitalintressen av olika art att här spekulera under inflationstid, då man kommer att överbjuda varandra, trissas ju, som jag tidigare papekat, priserna på jordbruk upp till en höjd som givetvis måste innebära en stark fördyring av jordbrukets produkter. Om man fördyrar produktionen, är det väldigt svårt för det jordbruk att klara sig, som skall ta ut en räntabilitet av denna produktion. Ur konsumentsynvinkel hade det därför kanske varit mera väl-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

betänkt om jordförvärvslagen på denna punkt även i praktiken i stället givit möjlighet till ett mera konkurrenskraftigt jordbruk.

Ja, herr Kilsmo, och andra också, får förlåta mig, men jag måste nog ändå hävda, att de stora spekulations- och bolagsintressena sannerligen kommer att få anledning att vara tacksamma mot den socialdemokratiska regeringen för denna proposition. Att producenterna och konsumenterna av jordbrukets produkter har samma anledning att rosa marknaden, tvivlar jag mycket starkt på.

Ett gammalt ordspråk säger att nya kvastar sopar bäst. Jordbruksministern är ju relativt ny på sin post. Han sade själv i början av sin ämbetsutövning att han inte kunde mycket av svenskt jordbruk. Med tanke på ordspråket undrar jag om inte den här »kvasten» far för hårt fram och åstadkommer en produktionsnedbantning och en produktionsfördyring som lätt kan bli till mera skada än nytta för det svenska samhället.

Som det har sagts tidigare, är utskottsutlåtandet och reservationerna på vissa punkter rätt likartade vad beträffar särskilt liberaliseringen av jordförvärvslagen, men jag vill peka på en praktisk detalj som jag har fäst mig vid i egenskap av ledamot i en lantbruksnämnd. Utskottsmajoriteten skriver på sidan 37 att för bondebruk speciellt lämpade brukningsdelar som *inte anses kunna lika rationellt utnyttjas av företagen* borde kunna kompletteras. När jag läste detta frågade jag mig: Hur har lantbruksnämnden någon praktisk möjlighet att säga till företagen att de inte kan sköta en fastighet lika rationellt som en annan innehavare? Det kommer att uppstå mycket stora besvärligheter med den bevisbördan. Man skriver här liksom bort vad man har medgett i början av meningen.

Herr talman! När jag nu ansluter mig till reservationerna, gör jag detta därför att dessa mer tar hänsyn till

de ekonomiskt sämre lottade i samhället än vad majoritetsförslaget gör.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41 med förslag till jordförvärvslag har jag tillsammans med en del andra norrländska socialdemokrater väckt en motion, nr 652 i denna kammare, likalydande med nr 770 i andra kammaren. Av det skälet vill jag knyta några reflexioner till tredje lagutskottets utlåtande nr 22, som nu behandlas.

Som torde vara känt för alla som sysslar med jordlagsfrågor är för närvarande brukningsenheterna särskilt i Norrland små. Dessutom kan en brukningsenhet som i och för sig inte är så stor omfatta flera långsmala skiften, kanske på ganska stort avstånd från varandra. Rationaliseringen både inom jordbruket och inom skogsbruket bör därför bedrivas intensivare.

Men ägosplittringen är stor inte bara inom det enskilda jord- och skogsbruket utan också mellan olika ägarkategorier. Det förhållandet råder såväl inom jordbruksbygd som mellanbygd och skogsbygd. Det är väl främst storskogsbruket som har påbörjat en intressearrondering, men den förekommer också — fastän i mindre omfattning — mellan storskogsbruket och enskilda.

Vi har i vår motion anfört att en intressearrondering inte bör avse lokalisering till skilda trakter av olika ägares eller ägarkategoriernas innehav av i och för sig rationella skogsbruksenheter. Man bör i stället sträva att lokalisera och sammanföra icke rationella enheter till sådana enheter och områden att rationellt skogsbruk kan bedrivas där. Därjämte bör det ges möjlighet att dra upp en intressegräns mellan den skog som erfordras för det kombinerade jord- och skogsbruket och för det renodlade skogsbruket. I vissa områden i vårt land, där det finns ett stort innehav av relativt små skogsbruksenheter, kan

det för det förvärvsbeviljande organet vara mycket svårt att i förväg avgöra till vilken ägarkategori intresseområde som skogen bör föras. Därför anser vi att organet, d. v. s. lantbruksnämnden, bör äga möjlighet att förvärva och samla dessa enheter till rationella skogsbruksföretag. De kan sedan överlåtas till den ägarkategori dit de företagsekonomiskt bör höra. Det kan då bli fråga om domänverket, bolag eller enskilda.

Utskottet anför i detta sammanhang att det i många remissyttranden har framhållits att det ansetts vara en brist i förslaget att man inte som villkor för förvärvstillstånd skall kunna kräva att förvärvaren för rationaliseringsändamål avstår viss skogsmark som han redan innehar. Härvid har bl. a. åberopats bolagens obenägenhet att avstå från mindre skogsskiften, som ligger insprängda i annans skogsinnehav. Utskottet säger i denna fråga: »Vad sålunda anförts är otvivelaktigt förtjänt av allvarligt beaktande.» Departementschefen framhåller i detta sammanhang, att ett särskilt lämpligt tillfälle att inleda förhandlingar om markbyte kan erbjuda sig då en ägare söker tillstånd till förvärv av annan mark. Enligt utskottets mening kan det i vissa sådana fall från rationaliseringssynpunkt framstå som ett starkt allmänt intresse att sökanden i utbyte ställer exempelvis en enklav till förfogande för rationaliseringsändamål. I ett sådant fall bör enligt utskottet en vägran att gå med på rationaliseringsorganets önskemål kunna anses utgöra ett sådan särskilt skäl som enligt 4 § sista stycket kan medföra att förvärvstillstånd må vägras. Jag instämmer helt i vad utskottet har anfört, och jag vill framhålla att denna möjlighet bör främst gälla enklaver som ligger i jordbruksbygd och som är till hinder för eller som erfordras för ett rationellt kombinationsjordbruk.

Ett stadgande om att rationaliseringsmark i vissa fall bör ställas till förfogande utgör ett påtryckningsmedel i myn-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

digheternas hand och innefattar därmed syftet med den i vår motion begärda möjligheten att kräva kompensationsmark. Möjlighet finnes visserligen också att genom expropriationsförfarande tvångsförvärva en enklav som erfordras för jordbrukets rationalisering, men detta förfarande blir i sådana fall som här avses i regel alltför tidsödande och kostnadskrävande. Då jordförvärvslagen främst avser att vara ett rationaliseringsinstrument bör samma bestämmelser gälla såväl för fysiska som för juridiska personers förvärv.

Kungl. Maj:t bör till ledning för lantbruksnämndernas handlande utge närmare föreskrifter för att få till stånd en enhetlig praxis. Skulle det likväl visa sig att lagen inte ger tillräckligt stöd för rationaliseringsverksamheten, bör Kungl. Maj:t skyndsamt ta initiativ till erforderlig lagändring.

Som framhållits i vår motion saknas inom stora delar av Norrland förutsättningar att bilda företagsekonomiska heltidslantbruk, baserade på det kombinerade företaget jord och skog. Inom dessa områden går utvecklingen alltmer mot ett renodlat skogsbruk. Jordbrukarna i dessa trakter har i huvudsak alltid varit skogsarbetare med arbete förutom i egen skog också i andras skogar, främst skogar som tillhör storskogsbruket. Men storskogsbrukets rationalisering har medfört att många skogsarbetare utan eget fastighetsinnehav har friställts. Vi motionärer anser det därför tillfredsställande att i förslaget till jordförvärvslag bildandet av skogsbruksfastigheter i syfte att där bereda ägaren stadigvarande inkomst genom eget skogsarbete har upptagits bland de fall, där förvärvstillstånd bör vägras endast när rationaliseringsskäl eller andra skäl talar mot bifall.

Man kan också anföra andra skäl, som talar för att prioriterad förvärvsmöjlighet bör finnas för sådana människor som vill förvärva och vidareutveckla skogsbruksenheter där för att försörja sig på skogsbruk genom eget

Förslag till jordförvärvslag m. m.

arbete. Det är både befolkningspolitiska, näringspolitiska och i viss mån också försvarspolitiska skäl som talar för detta. Men då både förvärv och uppbyggnad av dessa skogsfastigheter kan bli kapitalkrävande för de brukare som vi syftar på, har vi menat att statligt kreditstöd skall kunna lämnas, när särskilda skäl föreligger, vid förvärv och yttre rationalisering av skogsbruksfastigheter, där som jag tidigare sade förvärvaren avser att försörja sig genom eget skogsarbete. Vi fruktar eljest att utvecklingen skall gå därhän att det blir de särskilt kapitalstarka köparna, som kan bli dominerande. Det föreligger också en viss risk att lantbrukaren, egentligen skogsbrukaren, som vill bygga upp ett sådant företag, kan komma i ett visst beroende av kapitalstarka utomstående, som erbjuder sig att finansiera utbyggnaden av skogsbruksföretaget. Härigenom kan den ekonomiskt starke genom företagsekonomiskt tvivelaktigt kortsiktigt politik slå ut det ekonomiskt svaga men i och för sig konkurrenskraftiga företaget, ett förhållande som enligt vår uppfattning kan leda till försämrade möjligheter för en samhällsekonomisk expansion.

I denna fråga finner utskottet för sin del att en alltför snäv gränsdragning mellan kombinerade jord- och skogsbruk och rena skogsbruk kan vara ägnad att leda till att olämpliga brukningsenheter av det förstnämnda slaget bibehålles. Utskottet finner vidare att den enskilde förvärvarens ekonomiska ställning också kan tänkas omöjliggöra en konkurrens med mera kapitalstarka förvärvare om lämpliga skogsbruksenheter. Detsamma gäller vid förvärv av tillskottsmark för rationaliseringsändamål. Utskottet anser därför att rationellt skogsbruk av familjetyp åtminstone i viss utsträckning bör kunna främjas av det allmänna genom statligt kreditstöd. Med hänsyn till att frågan om kreditstöd är komplicerad och har stor räckvidd har utskottet dock inte kunnat gå med på den saken utan att den först

blivit föremål för utredning. Jag kan bara tillägga att jag för min del är helt nöjd med utskottets förslag även på denna punkt.

Då alltså vår motion på alla punkter fått en mycket välvillig behandling, kan jag avsluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Jag kan instämma med den föregående talaren eftersom jag varit medmotionär i den motion som han talade om, då han tackade tredje lagutskottet för den välvilliga behandlingen. Jag har med intresse lyssnat på debatten som förts här i dag, och jag kan instämma med herr Kilsmo i stora delar men inte beträffande frågan om man hade förutsättningar att placera skogsförsäljningarnas resultat. Det finns skogskonton, vilket gör att finansministern inte rycker till sig hela det ekonomiska resultatet i form av skatt omedelbart. Vad jag emellertid i viss mån gladdes åt var den gamla liberalistiska tongång som herr Kilsmo förkunnade i denna kammare.

Om man forskar i riksdagsbiblioteket bland debatterna i slutet av förra århundradet när det gällde frågan om en jordförvärvslag och en bolagsförbudslag här i landet, finner man att det fåtal socialdemokrater som fanns i riksdagen gick sida vid sida med liberalerna för att sträva efter ett stopp på den plundring av realvärdena som föregick bolagens tillkomst i detta land. Det var ingalunda skogsbolagen som plöjde den djupaste fåran som har satt sin prägel på de norrländska jordbrukarnas ekonomi i dag, utan det var köpmännen och lanthandlarna, som kunde utnyttja böndernas okunnighet om skogens värde. De hade stora arealer. Det var jakten och fisket som var den mest dominerande bassängen, varifrån familjen skulle ha sin existens. Med kransågar hade man fått såga i flera

sekler för att över huvud taget kunna räkna med att ha ned skog från 1 000 eller 2 000 hektar skog.

Redan under 1700-talet blev våra förfäder där uppe tillerkända mark, och man fick detta fastställt i början av 1800-talet, sedan man byggt upp åbyggnaderna. Svedjebruket, fisket och jakten var det dominerande.

I slutet av förra seklet väcktes i denna kammare och i medkammaren motioner om att tidpunkten var inne för att försöka stävja den plundring av realvärden som utnyttjades på grund av folkets okunnighet. Det tog lång tid. Det väcktes motioner som avlogs, och 1906 hade man ett kommittéförslag som också förkastades. Först efter första världskrigets slut var man 1925 färdig med att ta ställning till en jordförvärvslag och en bolagsförbudslag i riksdagen. Då hade skördetiden redan varit här i landet, och det var sannerligen inte bolagen som gjorde de största skördeingreppen, utan det var lanthandlarna som hade vetskap om skogens framtida värde, som gjorde den första plundringen för att i sin tur få tillräckligt andrahandspris.

Man kan naturligtvis diskutera huruvida det är en våda för samhället att uppmjuka förvärvslagen, men jag tror att den är fullständigt nödvändig om vi över huvud taget skall få en arronderingsförbättring. Vad jag emellertid har anledning belysa är RLF:s försök att på sina stämmor göra gällande, att jordbruksministern handlar på ett sätt som skulle skada landsbygdens jordbruksföretag. Vad får man bevitna från RLF-mötena? Jo, det är att de som rationaliseras bort i det här landet står sida vid sida med dem som får sin fastighet rationaliserad och skriker om att departementschefen är i färd med att plundra det svenska landsbygdssamhället, genom en uppmjukning av bolagsförbudslagen.

Om det är tre gårdar, mina ärade ledamöter, A, B och C, och lantruktusnämnden finner att B är den fastighet

Förslag till jordförvärvslag m. m.

som samhället skall satsa på och som har det arronderingsförhållandet att man kan medverka till att bygga upp och förstora den med A och C, vad blir då följden? Jo, de som nu skriker i jämbredd med dem som innehar en fastighet som skall storleksrationaliseras kommer själva att ställas åt sidan vid en storleksrationalisering, vilket jag anser är nödvändigt. Men fastigheten B, den fastighet som skall storleksrationaliseras skall staten stödja, men redan när fastigheten A kommer till länsbostadsnämnden och kräver tillstånd att upprusta sitt bostadshus så säger man där stopp. Båda fastigheterna A och C har ingen bärighet. C måste tyvärr komma bort från en rationalisering. Lantruktusnämnderna är ställda att göra en karta över byarnas innehav, jordbrukens läge, jordbrukens förutsättningar, deras arronderingsförhållanden o. s. v. och även ta hänsyn till byggnadsbeståndet. Vad blir följden, när de kommer till lantruktusnämnden? Lantruktusnämnden måste följa systemet och säger: »Här kan inte ske någon medverkan från statens sida i form av en investering.» Då är fastigheterna A och C uteslutna från statligt stöd, om centerpartiet liksom övriga partier menar att det bör skapas bärkraftiga jordbruk här i landet som skall ha förutsättningar att existera i framtiden och ge utövarna inkomster som är likvärdiga med dem som andra samhällsgrupper har.

Av den statistik som redovisas rörande utvecklingen av rationaliseringen på jordbrukets område, framgår att det inom en så kort tidsperiod som mellan åren 1956 och 1964 skett väsentliga förändringar. När det t. ex. gäller fastigheter i storleksgruppen 2 — 5 ha åker — skogen är då inte medräknad, varför den totala arealen inte kan nämnas — var antalet brukningsenheter år 1956 87 554. År 1961 hade antalet reducerats till 66 635 — alltså en minskning från 32,7 procent till 28,6 procent. År 1964 var antalet fastigheter

Förslag till jordförvärvslag m. m.

58 456, vilket innebar att procentsiffran reducerats till 27,1.

Följer vi sedan storleksordningen, finner vi att fastigheter över 100 ha odlad jord ökat från 0,8 till 1,0 procent, i gruppen 50—100 ha åker från 2,0 till 2,8 procent — antalet hade ökat från 5 373 till 5 999 år 1964. För fastigheterna i gruppen 5—10 ha har det vägt nästan jämnt under tidsperioden 1956—1964 — antalet hade ökat från 31,0 procent till 31,2 procent. När det gäller fastigheterna i gruppen 10—20 ha hade antalet ökat från 22,2 procent till 22,8 procent och när det gäller gruppen 20—30 ha hade antalet ökat från 6,9 till 9,1 procent. I gruppen 30—50 ha hade antalet ökat från 4,4 till 6,0 procent. Men under tidsperioden hade rationaliserats bort icke mindre än 52 359 fastigheter här i landet.

Det är således inte något litet antal som genomgått rationalisering här i landet. Men vad har skett med dem som kommit med i detta rationaliserings-svep? Jag anser, ärade företrädare för RLF, att det är orimligt att den pris-sättning som gäller för dessa fastigheter inte är fri. När priset i den fria marknaden är satt och fastigheten skall rationaliseras bort, bör staten utnyttja 5 § i lagen om förköpsrätt och betala mellanskillnaden. Det bör inte vara innehavarna av fastigheterna, som alltså dragit nitlotten och skall rationaliseras bort, som skall betala rationaliseringen. Det kan ingalunda, herr talman, vara rätt att en stor del av de mindre jordbrukarna här i landet skall bollas mellan å ena sidan intresset för en grupp och å andra sidan intresset för en annan grupp. Det är hög tid att riksdagen här säger ifrån. Det gör man när det gäller skogen, och det är ingalunda så — som här har sagts — att statens skogar icke har fått utnyttjas för kompletteringar av fastighetsbildningen här i landet. Lantbruksnämnden i Västerbottens län fick överta över 5 000 ha skog, och därvid har det skett

kompletteringar av tre byar. Vi har fått erbjudanden från flera kronoparker, som har legat inne i de större jordbruksområdena. De större jordbruksområdena är hela kuststräckan i det län jag representerar. Men, ärade ledamöter, det gäller att se upp med den utveckling som nu äger rum inom samhället och som flera talare här har varit inne på, nämligen hur långt vi kan sträcka oss när det gäller avfolknings- och de norrländska skogsvidderna. Man klarar inte en skogsbrands-situation, om den mänskliga arbetskraften där uppe uttunnas på det sätt som skett de senaste åren.

Det har ju skett en överdimensionering av de högre åldersgrupperna, under det att de arbetsföra åldrarna har skeppats till södra Sverige. Men vad ger man i återbäring? Vad kostar utbildningen av ungdom från skolåldern upp till den arbetsföra åldern? Det finns ingen här i riksdagen som kan bestrida att de åldringar som är kvar där uppe icke har varit med och bidragit till dessa kostnader, men här kommer bara order från arbetsmarknadsstyrelsen: »Nu skall ungdomsgruppen flyttas söderut, ty nu är det skördetid här nere.» Norrland får alltså, trots gruvorna och vattenfallen och andra realvärden, ha kvar ett överdimensionerat antal åldringar, medan arbetskraften flyttar söderut. Herr Hedström har även varit inne på dessa näringspolitiska problem, och även ur neutralitetens synpunkt borde det vara anledning att samhället visade detta problem sitt intresse, ty det gäller att i tid bemästra dessa svårigheter när glesbygderna nu är så stora som de är i Norrlands inland.

Jag kunde tillföra debatten åtskilligt genom att ta upp norrlandsproblemen i hela sin räckvidd, men denna debatt har förts här i kammaren tidigare och kommer sannerligen att föras oavsett vilket parti man än tillhör. När det gäller dessa problem råder det — vilket

jag vill tala om för er ledamöter från södra Sverige — ingen politisk skilje-linje.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få framföra en vädjan till dels riksdagen och dels regeringen att se över dessa samhällsproblem och vidta erforderliga åtgärder. Visserligen har man försökt med lokaliseringsåtgärder, men det går för sakt. Det gäller här att stämma i bäcken, innan man måste stämma i ån, och det går inte att sätta vår ungdom på svältkost i väntan på att den skall få möjligheter att försörja sig i den hemort där den växt upp. Det är det problem, herr talman, som är mest dominerande i övre Norrland.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Det var några ord i Lage Svedbergs anförande som jag måste säga att jag sympatiserar med. De var mycket starkt betingade av den kontakt med verkligheten, som man får när man står mitt uppe i dessa problem. Jag fäste mig särskilt vid hans resonemang omkring 5 §. Jag ställde här tidigare just samma fråga som han i viss mån svarade på. Skall 5 § i den nya jordförvärvslagen få någon betydelse i fortsättningen, måste den samtidigt ha ett ekonomiskt stöd. Staten måste betala mellanskillnaden för de priser som jordbruken kostar och vad de förnuftsmässigt är värda. 5 § kommer framöver helt enkelt att behöva ett ekonomiskt stöd.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Vid denna tidpunkt i debatten har kammarens ledamöter i stor omfattning bara ett intresse: att debatten skall vara slut så att dagens föredragningslista kan börja avverkas i vanlig ordning. Detta ärende är emellertid, som det också har sagts i debatten, stort och betydelsefullt, och då har kammaren säkert också gott tålamod.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Med den motiveringen och inför ärendets storleksordning kanske en viss återupprepning av redan anförda synpunkter kan tolereras. Jag kan för min del inte lämna någon garanti för att bara komma med nya synpunkter. Jag skall dock inte, som herr Lage Svedberg nyss gjorde, försöka föra i väg debatten till ett annat århundrade och vad som då hände, när det gällde jord- och skogsfrågor. Då skulle det kanske dröja ännu längre, innan debatten i detta ärende slutar.

Herr Lage Svedberg tog upp en mycket intressant synpunkt, när han ställde frågan: Hur långt skall vi driva avfolkningen i vissa delar av landet? Det blir framöver aktuellt att ställa den frågan i mycket sydligare nejder än norrlandslänet.

Det förslag vi i dag behandlar om ny jordförvärvslag, är ett förslag som ingen vid detta tillfälle kan överblicka resultatet och verkningarna av. Detta och en del andra förslag på jordbrukets område, framlagda vid årets riksdag, har väckt oro, bekymmer, irritation och stark kritik från landets jordbrukare, ja, en starkare kritik än vi vid något tidigare tillfälle har upplevt. Dagens debatt har också återspeglat detta förhållande. Den kritik som förekommit i jordbrukarleden har i viss mån varit berättigad, även om det förekommit — och det vill jag understryka — en del överdrifter i den allmänna debatten.

Som herr Ebbe Ohlsson på ett tidigt stadium i debatten uttalade har många överord i detta sammanhang blivit sagda. Att jordbrukarna varit och är irriterade beror utan tvekan på det förhållandet, att när jordbruksministerns förslag i dag blir bifallet, kommer väsentliga förändringar i framtiden att ske beträffande ägandet av jordbruk, skog och skogsmark. Det kommer att bli en större markpolitisk förändring än som förekommit i vår tid eller förekommit på mycket länge.

Även om det finns anledning till bekymmer inför tillämpningen av denna

Förslag till jordförvärvslag m. m.

nya jordförvärvslag, så har kanske ändå, som sagt, oppositionen från jordbrukarna i en del fall skjutit litet över målet. Här kan ifrågasättas om det varit berättigat att ute på stora stämmor och sammankomster tala om att ödestimman nu har slagit för landets jordbrukare, och det kan ifrågasättas om de centraldirigerade uttalanden som förekommit över hela landet skapar förtroende och har så stort värde. Jag tycker inte att det finns någon anledning att rikta någon personlig kritik mot jordbruksminister Holmqvist eller att vända sig till statsminister Erlander för att få hjälp med den kritiken och på sådana vägar försöka misstänkliggöra den som är närmast ansvarig för förslaget. Jag har för min del inte för avsikt att föreslå att jordbruksdepartementet skall avskaffas.

Jordbruksminister Holmqvist är ledamot av en socialdemokratisk regering och har således full rätt att lägga fram starkt socialistiskt betonade förslag. Som sådant måste detta förslag uppfattas. Det är förslaget som skall bedömas och kritiseras och ingenting annat.

Jag tänker på den stora jordbruksdebatt som fördes i mitten på 1940-talet och som den gången ledde fram till beslut år 1947 om den »framtida jordbrukspolitik». För den som den gången var med om detta beslut i riksdagen och efter bästa förmåga försökte följa med den allmänna debatten ligger det nära att dra den slutsatsen, att det ändå är lätt för både enskilda personer och statliga organ att göra en felbedömning av utvecklingen och framtiden. Efter 18 år finns det mycket litet kvar av vad som då ansågs vara så framsynt och av så stort värde för framtiden.

Jag tänker närmast på att vi 1947 skulle inrikta oss på att ha basjordbruk med en åkerareal på 10—20 hektar. Det var den areal som den gången ansågs lönsam och skulle lämna jordbrukaren en med andra yrkesgrupper

jämförbar ekonomisk ställning. Vidare skulle det vara en allmän statlig förköpsrätt, och vi skulle även ha möjlighet att genom expropriation kunna forma till brukningsdelarna så att de fick en önskad storlek. Detta var, ansåg man den gången, framtidens melodi. De stora förändringar i rationaliseringsbestämmelserna som nu skall ske är om något ett bevis för att de bestämmelser som varit många gånger har fungerat som ett hinder för jordbrukets rationalisering.

Nog finns det anledning till en förhoppning om att det beslut som i dag kommer att fattas blir mera hållbart och bättre har kontakt med verkligheten än vad beslutet hade 1947. Även om det har uttalats i debatten att vi nu får en effektiv jordlagstiftning, så vet vi med den erfarenhet vi har bra litet om ett framtida lyckat resultat.

Vad som här kan kritiseras i förslaget är att när det här gäller en helt ny grundsyn, som kommer att leda till en annan äganderättsordning beträffande jord och skog än vi haft tidigare, så borde dessa förslag ha blivit föremål för utredning utanför kanslihuset. Förslaget om bolagsförbudslagens borttagande och domänstyrelsens ställning har inte lagts fram efter utredning i vanlig ordning. Vad som mycket har irriterat jordbrukarna på senaste tiden är de uttalanden jordbruksministern har gjort i olika sammanhang om att vi för närvarande har 200 000 brukningsdelar men att rationaliseringsarbetet och avfolkningen kommer att drivas i en sådan takt, att vi om 10 år bara har 100 000 brukningsdelar. Jordbruksbefolkningen, har det sagts, skall minska ytterligare från nu med cirka 9 procent till 5—6 procent, och när det sedan har gjorts uttalanden om att det kan vara praktiskt att importera en god del av våra livsmedel från Danmark, så kanske det ändå borde klarläggas om detta blir till fördel för konsumenterna. Kan det verkligen, om vi bortser från beredskapssynpunkterna, vilket måste vara

riskfyllt, skapas garantier för att livsmedlen, då de en gång framdeles kanske skall importeras i stora kvantiteter från Danmark, inte får betalas med ett sådant pris att det i verkligheten inte blir några lägre livsmedelspriser? Säkert är det många som i dag står frågande inför vad syftet är och vad som kommer att bli resultatet av detta förslag till ny jordförvärvslag.

Här kan på allvar misstänkas att målsättningen är den, att staten skall bli den stora och dominerande jordägaren i landet. Jag skulle tro att det inte finns något större intresse för att driva jordbruk i statsdrift — det är alltför dåligt lönande — men att däremot äga skogen och skogsmarken har man från regeringens sida ingenting emot, även om skogstillgångarna i statens ägo inte kommer att lämna så stora överskott till statskassan. Farhågorna för socialiserade markinnehav är berättigade, även om meningarna är olika i debatten om vad som är socialisering eller inte i detta sammanhang. Vad som redan har hänt med äganderätten utgör ingen garanti för vad som kan hända i framtiden. Vad man i dag tror och tänker ute på landsbygden är att jordbruket kommer att gå en mycket oviss och osäker framtid till mötes.

Domänstyrelsen har på senare år visat ett stort och betydande intresse för att förvärva jord och skog, inte bara lägga nya marker till sina redan ägda områden utan också göra punktköp här och var på nya platser, vilket vid många tillfällen har diskuterats här i riksdagen och även påtalats i dagens debatt. Vad som alljämt binder människorna vid jordbruket, skogsbruket och landsbygden är den enskildes äganderätt till den fastighet han brukar. Kollektivt ägande varken är eller kan någonsin bli av samma värde som enskilt ägande i detta sammanhang. Den nuvarande ägarbalansen borde så långt som möjligt bibehållas. Det är svårt att förstå nyttan och fördelen av att bolags- och statsskogsbruket skall öka. Att vi

Förslag till jordförvärvslag m. m. skall få ett mer effektivt skogsbruk genom ökat bolagsinnehav och större statsägda skogar verkar inte till sitt värde övertygande.

Här talas om att rationaliseringsintresset skall vara avgörande för både jordbruket och skogsbruket. Den saken finns inget att erinra emot. Alla är och bör vara intresserade av mera rationella brukningsenheter. Men om de som framdeles har för avsikt att bli jordbrukare tycker det verkar dystert med de riktlinjer som finns i förslaget, bör även sådana synpunkter vinna förståelse. Även om ett rationellt bedrivet jord- och skogsbruk skall vara avgörande, blir konkurrensen om jorden och skogen mycket ojämn mellan å ena sidan de enskilda och å andra sidan staten och bolagen. Den enskildes äganderätt kommer med stor sannolikhet här att få vika. De ekonomiska resurserna blir så olika för olika ägarkategorier, och det kan framdeles komma att betyda mycket mer än rationaliseringsintresset. Vad man här kan befara att detta förslag kommer att leda fram till i småbrukarbygderna är att med stor sannolikhet — som herr Svedberg här tidigare berört — i vissa bygder, som med ett ord kan kallas för glesbygder, kommer med tillämpningen av detta förslag avfolkningen att gå fram i ännu hastigare takt. Där kommer att bli rena ödebygder, och det blir allt svårare för det allmänna, stat och kommun, att ordna den service åt medborgarna, som är nödvändig i vår tid. Ingen vet i dag, som jag redan har sagt, om detta förslag till ny jordförvärvslag, kommer att leda till ett för landsbygden lyckligt resultat.

Herr talman! Jag ber även för min del att få yrka bifall till reservationerna av herrar Alexanderson, Ebbe Ohlsson m. fl.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det kanske i och för sig kan vara överflödigt att på nytt ta upp

Förslag till jordförvärvslag m. m.

socialiseringsfrågan till diskussion. Herr Sveningsson tycks inte ha lyssnat så mycket på vad jag har sagt förut i det avseendet. Men låt mig ännu en gång notera att statens skogsinnehav endast har ökat med promilletal eller möjligen någon procent under de senaste tio åren. Jag tycker nog att även herr Sveningsson kan vara lugn för utvecklingen. Det kommer inte att ske några snabba kastningar. Jag kanske också skulle tillägga, att det mesta av den skog som socialiserats har förts över i statens ägo under borgerliga regimer, så herr Sveningsson kan även ur den synpunkten känna sig lugn.

När herr Sveningsson säger att glesbygderna kommer att avfolkas i betydligt snabbare takt på grund av att vi får nya ägandemöjligheter till jorden, är detta en fullständigt orimlig frågeställning. Varför flyttar folk från glesbygderna? Helt enkelt därför att det inte finns tillräckligt med arbete och utkomst där. Det har inte ett dugg att göra med äganderätten till skogen. Man kan tillägga, att om nu några människor tvingas flytta från glesbygderna därför att man måste åstadkomma en större effektivitet när det gäller skogen, så är väl också detta rimligt. Om de människorna skall ha möjlighet att få leva under villkor som liknar andras, måste man tillämpa en effektivare ordning när det gäller skogsbruket än vad som nu sker på många håll.

Man bör inte glömma bort den aspekten, att det är för att åstadkomma effektivare enheter och därmed ökade möjligheter till rationalisering som man vill genomföra en lagändring, som möjliggör för företag som förädlar skogsprodukter att kunna få köpa de råvarutillgångar som de kan behöva för sin produktion.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ju säga herr Karlsson, att jag har lyssnat till alla

hans många anföranden under dagens debatt, även om nu inte riktigt allt har fastnat i minnet. Jag är medveten om att herr Karlsson har utfärdat dessa garantier för att det inte skall bli någon fara för ett ökat statligt skogsinnehav, men jag sade i mitt anförande i talarstolen, att vad som har varit är ingen garanti för vad som kan hända i framtiden. Vi tycker nog att regeringen och majoritetspartiet har blivit mer verk samma och aktiva på detta område än man har varit tidigare. Dessa uttalanden, som man här ger sin anslutning till, att när det behövs skall man över budgeten anslå medel till domänstyrelsen för ökade markköp, tycker vi verkar oroande. Den uppfattningen anser jag att vi kan få ha lika väl som herr Karlsson har sin uppfattning att det inte är någon fara å färde utan att jordbrukarna skall kunna sova gott om nätterna.

Jag vill också än en gång framhålla att jag tror att det kommer att gå ännu fortare med avfolkningen av landsbygden när denna nya lag skall tillämpas än det gjort tidigare.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Anledningen till att jag har begärt ordet i denna debatt är att jag har varit med om att väcka en motion som berör en detalj i förslaget till ny jordförvärvslag, nämligen 1 § mom. 2. Vi föreslår att där göres det tillägget att förvärvstillstånd ej erfordras om landstingskommun, stad, landskommun, köping, municipalsamhälle eller kommunalförbund är förvärvare av jordbruksfastighet inom det egna området. När det gäller förvärv utanför den egna kommunens gränser anser vi det däremot riktigt att förvärvet får prövas på vanligt sätt av lantbruksnämnden och således undergå jordpolitisk prövning.

Det är inget plötsligt hugskott som vi motionärer här kommer med. 1958 års jordlagsutredning, som utarbetade förslag till ny jordförvärvslag, föreslog att kommunerna skulle ha fri förvärvsrätt

inom det egna området. Detta förslag remissbehandlades i vanlig ordning, och remissorganen hade inte några vägande invändningar mot förslaget. I den under fjolåret avlämnade departementspromemorian liksom nu i propositionen har man emellertid frångått utredningens förslag på denna punkt. Även departementspromemorian har varit ute på remiss. Jag vill erinra om att Svenska kommunförbundet i sitt remissyttrande klart vidhåller den mening som man gett uttryck åt i sitt tidigare remissvar, nämligen att kommunernas fria förvävrätt enbart skall gälla inom den egna kommunen.

Departementschefen har i det framlagda förslaget gjort vissa reservationer. Han förutsätter att när kommun förvärvar jordbruks- eller skogsbruksfastighet utanför kommunens gränser skall samråd ske med lantbruksnämnden. Utskottet har spunnit vidare på detta och hävdat att samråd bör ske med den berörda kommunen samt med plan- och naturvårdsmyndigheterna. Detta kommer att medföra en mycket krånglig omgång. Man får enligt vår uppfattning till stånd en bättre och effektivare handläggning av ärendet, om en kommun som vill köpa mark utanför kommunens gränser i vanlig ordning får köpa fastigheten i fråga och sedan får begära förvärvstillstånd av lantbruksnämnden. Det blir då lantbruksnämndens sak att ta erforderliga kontakter. Lantbruksnämnden har experter som är utbildade för sin uppgift och som kan ta den kontakt som kan bli aktuell i vissa fall, således med den berörda andra kommunen samt med plan- och naturvårdsmyndigheterna. Med den friare utformning som jordförvärvslagen nu får behöver kommunerna säkert inte riskera att få avslag på legala förvärv för fritidsområden, naturvårdsändamål eller sådant.

Jag anser därför att vad som föreslås i motionen är riktigt och ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen I: 659.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Om jag sedan även skall säga några ord om förslaget till ny jordförvärvslag i dess helhet, är det väl så som flera talare här poängterat att den jordbrukande befolkningen i vårt land krymper till antalet. Det motiverar att kretsen av dem som är berättigade att förvärva jordbruk bör vidgas. Den kvarvarande jordbruksbefolkningen har helt enkelt inte möjlighet att ta hand om all den mark som kommer att friställas. De som har erfarenhet från lantbruksnämnderna vet att utbudet av jordbruksfastigheter kraftigt ökat under senare år. Det tyder på att säljarna inte har möjlighet att i vanlig ordning finna köpare bland jordbrukarna. Säljarna måste gå över lantbruksnämnderna för att till rimliga priser få sälja sina fastigheter.

Jordförvärvslagen kommer i den nya utformning som den nu får att bli ett instrument för samhället att kunna styra utvecklingen när det gäller rationaliseringen på jordbrukets område. Det är, såsom det här erinrats om, i första hand 5 § i jordförvärvslagen som kommer att ge lantbruksnämnderna denna möjlighet. Lantbruksnämnderna har rätt att säga nej när de anser att en jordbruksfastighet behövs för rationaliseringsverksamheten. De meddelar då avslag på ansökan om förvärv. Lantbruksnämnden är sedan skyldig att inlösa fastigheten i fråga till det pris som tidigare har överenskommits, såvida inte priset är alldeles orimligt. Det finns nämligen en spärr i 10 §, där det stadgas att om priset uppenbart är för högt är lantbruksnämnden inte skyldig att inlösa fastigheten.

En talare — jag tror det var herr Thorsten Larsson — menade att priser skulle stiga i höjden på grund av den nya jordförvärvslagen och frågade om samhället var berett att godta denna prisstegring. Ja, lantbruksnämnderna har möjlighet att ge utjämningsbidrag i den mån en fastighet har byggnader som köparen inte kan använda, och dessa bidrag kan ibland uppgå till avsevärda belopp. Det finns givetvis

Förslag till jordförvärvslag m. m.

även möjlighet att ge lån i vanlig ordning för dylika förvärv. Enligt 10 § har vidare lantbruksnämnden möjlighet att säga ifrån om det är uppenbart att priset är för högt, och det blir även en signal till säljaren att han har möjlighet att sälja om han återkommer med ett annat och lägre pris.

Bland andra herr Edström har påpekat, att propositionen nu även ger en skogsarbetare möjlighet att köpa en ren skogsbruksfastighet, där han själv utför arbetet. I den motion som herr Edström talade för yrkas att staten skall kunna ge lån även i sådana fall i samma form som gäller för jordbruk och för kombinerade fastigheter. Det är en möjlighet som för närvarande inte finns enligt lånekungörelsen — gäller det enbart en skogsfastighet, så kan inte lantbruksnämnden ge lån. I det här fallet skulle alltså lånemöjligheterna utvidgas, och utskottet anser att den saken bör utredas. Detta bör vi notera med tacksamhet.

Herr talman! Jag anser nog att vad som här föreslås i fråga om ny jordförvärvslag i stort sett är väl ägnat att befrämja rationaliseringen inom jord- och skogsbruket, men beträffande 1 § mom. 2 ber jag att få yrka bifall till motion nr 659.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Under dagens lopp har så gott som alla frågorna ventilerats i debatten, men jag kan inte underlåta att beröra några av de synpunkter som har anförts i reservationerna och i debatten i kammaren.

Herr Sveningsson sade i sitt senaste inlägg att utredningen borde ha ägt rum utanför kanslihuset. Jag vill påpeka för herr Sveningsson, att 1958 års jordlagsutredning avgav ett förslag till jordförvärvslag hösten 1961, alltså för fyra år sedan, som i stort ligger till grund för den proposition och det utskottsutlåtande som vi nu behandlar. Jordlagsutredningens förslag gick på remiss till

olika myndigheter och organisationer, och samma sak gäller det nu föreliggande förslaget, alltså den PM som upprättats inom kanslihuset. Förslaget har tillstyrkts bl. a. av KF, LO, olika fackförbund, Industriförbundet och en rad statliga verk — bland andra lantbruksstyrelsen — men det har naturligtvis även förekommit avstyrkanden, bl. a. från jordbrukets ekonomiska rörelse, som vi kan förstå av de inlägg i debatten här i dag som gjorts av företrädare för centerpartiet.

Sedan förslaget framlagts har det även kommit fram andra förslag på jordbrukets område, vilka kommer att behandlas senare i den här kammaren, bl. a. om prisöverenskommelsen med jordbruket och om den nya organisation som skall diskuteras här i kammaren om en eller annan vecka. Även om organisationsförslaget har berörts under debatten i dag, tycker jag vi kan vänta med en diskussion tills den frågan kommer upp.

Sedan förslaget framlades har det uppstått en intensiv debatt — om den varit centraldirigerad eller ej skall jag inte yttra mig om. Den debatten har varit missvisande och demagogisk och inte överensstämt med det verkliga förhållandet. Jag skall, herr talman, senare under ett par punkter återkomma till detta.

Argumenten har varit många. Man har skjutit in sig på jordbruksministern och försökt misstänkliggöra honom. Det är en taktik som under många år använts av andra partier mot andra statsråd. Man har sagt att han är jordbrukets fiende och att han har missuppfattat sin uppgift, och i dag fick vi höra att han varit Danmarks bästa jordbruksminister.

Jag skulle för min del vilja instämma med herr Göran Karlsson, som sade att jordbruksministern har vårt fulla förtroende i fråga om de förslag han har lagt fram. Det utfall som herr Sundin i sitt första anförande gjorde mot jordbruksministern vittnar om att man när

de sakliga argumenten tryter går in på personligheter för att överskylda bristen på argument.

Herr Bengtson sade att jordbruksministern skulle företräda Sveriges jordbrukare. Det var något nytt. Han skall väl, om jag har förstått rätt, företräda det svenska jordbruket, skogsbruket och andra områden som faller under jordbruksdepartementets handläggning, och han skall även företräda konsumenterna, alltså inte enbart en grupp av människor här i landet.

Det har vidare sagts att genomförandet av denna lag skulle förhindra en effektiv rationalisering av jordbruket. Hur snabbt har rationaliseringen skett med nuvarande lag? Resultatet av 1947 års målsättning i fråga om sammanslagning av jordbruk till större enheter kan sägas vara mindre tillfredsställande. Anledningarna härtill kan vara flera, inte minst motståndet från vissa håll. Det nu framlagda förslaget kommer enligt min mening att påskynda en rationalisering. Både i motioner och i annat sammanhang har det sagts att vi borde skjuta på denna fråga genom att överlämna den till eller vänta på 1960 års jordbruksutredning. Jag har den erfarenheten från jordbruksutskottets arbete att alla motioner som rör jordbruket, om de inte bifalles, skall överlämnas till 1960 års jordbruksutredning. Det ser nästan ut som om man hade intresse av att förlänga livet på denna utredning så länge som möjligt för att förhindra att ett förslag över huvud taget kommer upp till behandling.

Herr Bengtson sade också att det kommer att bli större folkomflyttningar, som kommer att hindra lokaliseringspolitiken. Vad sker just nu, herr Bengtson? Tiotusentals jordbruk har nedlagts. Ingen får köpa dem. Det är en nationalförlust för det svenska hushållet att det finns en lag som gör att nedlagda jordbruk skall få ligga obrukade på detta sätt.

I reservationen av herrar Sundin och Grebäck finns det ett par frågor som

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Jag skulle vilja något beröra. Herr Sundin säger, med hänvisning till 1961 års jordlagsutredning, att utredningen i första hand tog sikte på att bevara bondebruket och att den sålunda förordade ett bibehållande av den målsättning som gäller för nuvarande förvärvslagstiftning. Han säger vidare att ägarbalansen skall vidmakthållas. Jag vill peka på vad utredningen i detta sammanhang har sagt på s. 112 i sitt betänkande. Efter att ha redogjort för strukturen inom skogen säger utredningen att den ändring i ägarbalansen som på så sätt kan bli följden får accepteras med hänsyn till minskningen av jordbruksbefolkningen i dessa bygder. Man kan alltså här konstatera att utredningen inte, såsom sägs i reservationen och i motionen, har slagit fast ägarbalansen definitivt mellan de olika ägarna utan är på det klara med att genomförandet av detta förslag till jordförvärvslag i någon mån skulle förskjuta balansen mellan de olika ägarna.

Det har sagts att om förslaget genomföres kommer utländska kapitalintressen att kunna förvärva svenskt jordbruk och svensk skog. Denna propaganda har drivits så långt — jag vill, herr talman, säga att den är demagogisk — att folk som jag har mött i skogsbygderna har frågat, om utländska kapitalintressen kommer att kunna köpa vår jord och skog, därest jordförvärvslagen nu genomföres. Det är demagogiskt att propagera på det sättet, ty de som släpper ut dessa paroller måste vara klart medvetna om att jordförvärvslagen inte har med den saken att göra. Den saken regleras genom 1916 års lag om utlänningars rätt att förvärva jord och skog och andra fastigheter i Sverige och inte genom jordförvärvslagen. 1916 års lag beröres inte heller i detta sammanhang. Även utredningen har tagit upp denna fråga och sagt att för närvarande någon ändring inte skall göras i 1916 års lag.

Det har gjorts gällande att därest en anslutning till EEC kommer till stånd

Förslag till jordförvärvslag m. m.

skulle fältet vara öppet för utländska markförvärv, men det är inte möjligt med mindre än att riksdagen på nytt behandlar dessa frågor; i annat fall kan inte utlänningar få rätt att här i landet förvärva mark. Dessa frågor avgörs i vissa fall av länsstyrelserna men i de flesta fallen av Kungl. Maj:t.

Jag övergår härefter till reservationen III. I denna har de tre borgerliga partierna enats om en ändring i lagförslaget, som innebär att man praktiskt taget slopat en enda passus, nämligen på så sätt att kommunernas fria rätt att köpa jord har flyttats över till 4 §. Detta betyder att dessa ärenden kommer att prövas av lantbruksnämnderna. Om reservationen bifalles, kommer detta att innebära en inskränkning i kommunernas rätt att förvärva mark, såsom förhållandet var före år 1958.

Planeringen av kommunernas bostadsfrågor och av kommunernas markpolitik över huvud taget måste åvila kommunerna själva, och den planeringen måste ske på lång sikt flera år fram i tiden. Om man i detta fall måste vända sig till en lantbruksnämnd och söka förvärvstillstånd när man planerar ett nytt bostadsområde, kommer ögonblickligen offentlighetsprincipen in i bilden, och det innebär över huvud taget ett högre markpris. Kommunernas möjligheter att planera på lång sikt, att köpa mark till rimliga priser, kommer att inskränkas om reservationen bifalles. Här är det alltså fråga om att överlåta till en eller två enskilda tjänstemän att kanske jämte lantbruksdirektören i en lantbruksnämnd avgöra en kommuns planering för bostadsbebyggelse, för planering av industriområden och annat. Man avhänder alltså kommunerna deras självbestämmanderätt, och man överlåter helt enkelt åt en lantbruksnämnd att göra denna planering inom kommunen.

Kommunernas ledande män och kvinnor underkännes i reservationen — de är alltså inte mogna att föra en egen, självständig politik. Men, mina herrar:

kommunalnämnden har ansvar för det förvaltningsuppdrag den satts att sköta, ansvar för samhället och människorna, för jord, skog och industri inom kommunens område och ansvar för människornas försörjning. Enligt reservation III är kommunalmännen inte mogna för den uppgiften, utan de skall sätas under en förmyndare som i regel finns på en annan ort än den som är berörd av ärendet.

I reservation I har herr Sundin en skrivning som innebär avståndstagande från förslaget i 4 § 1 mom. om en kommersiell verksamhet för förädling av jord- och skogsbruksprodukterna. När det gäller jordbruksprodukterna vill jag säga att Kooperativa förbundet, Findus och andra större företag som driver konserveringsindustrier har sökt förvärva mark under årens lopp för att själva bedriva försöksodlingar och genom en rationell drift skapa möjligheter att förbilliga produktionen och därmed priserna. Man har med hänvisning till nuvarande lag vägrat ge tillstånd till sådana förvärv, och industrierna har alltså inte fått möjligheter till en rationell utveckling inom sitt område. Otaliga framstötter har gjorts bl. a. av Kooperativa förbundet i syfte att förvärva mark för experiment och produktion, men tillstånd har inte lämnats under hänvisning till gällande lag. Det nu föreliggande förslaget medger sådana markförvärv, och det måste väl ändå vara till konsumenternas och landets bästa om man öppnar möjligheter för dessa stora företag att själva producera de råvaror som konserveringsindustrin behöver.

Jag ber, herr talman, att än en gång få återvända till talet om ägarbalans. Är det rimligt? Om man bibehåller nuvarande ägarbalans skulle det ju innebära att bönderna fick disponera samma andel av landets jord och skog som tidigare, alldeles oberoende av att den i jordbruk sysselsatta befolkningen fortfarande sjunker. Antalet inom jordbruket förvärvsarbetande har minskat från

Förslag till jordförvärvslag m. m.

623 000 — eller 21 procent — år 1945 till 354 000 — eller 11 procent — år 1960, och gruppen kan väntas minska till 5 å 6 procent år 1975. De 170 000 personer som troligen kommer att arbeta i jordbruket år 1975 skulle således enligt tanken i föreliggande reservationer äga lika mycket jord och skog som deras flera gånger så talrika företrädare gjort. Dessutom skulle rätten gälla i princip, antingen de behöver skogen och jorden eller inte.

Antagligen har man inom centerpartiet inte räknat med att man skulle kunna förhindra tillkomsten av nu ifrågasvarande jordförvärvslag. Jag har här i min hand en tidning från Sollefteå — Nya Norrland för den 29 april 1965 — som i ett referat nämner att Ådalarnas skogsägare anslår en miljon kronor för köp av bondeskog: Vid ett sammanträde i Sollefteå på måndag beslöt styrelsen för Ådalarnas skogsägareförening, heter det i artikeln, att anslå en miljon kronor som grundplåt till eventuellt markförvärv om förslaget till ny jordförvärvslag antages av riksdagen. Det betyder ju att man själv bereder sig att ta upp konkurrensen med bolag och andra för att skaffa jord och skog till sin industri och sina egna medlemmar. Man är med andra ord redo att — om det nu skulle ligga någon sanning i påståendena — själv vara med och driva upp priserna under den kommande tiden. Personligen tror jag inte på att prisläget kommer att förändras så mycket genom den konkurrensen — kapitalmarknaden är inte sådan att vare sig skogsägare eller industrier har möjlighet att lösgöra några större kapital för att förvärva jord och skog i de bygder som beröres av deras verksamhet.

Herr talman! Med dessa synpunkter på frågan ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! I dagens debatt har man hört en rad företrädare för regerings-

partiet använda mycket starka uttryck i sin iver att försvara bolagen. Jag har fått veta att jag varit efterbliven, och nu senast har det sagts att man fört ett demagogiskt tal. Jag tar sådana påståenden med en viss ro, men det kan inte undgås att de kräver ett hemötande.

När herr Nilsson diskuterar de utländska intressen som skulle kunna göra sig gällande i fråga om svenskt jordbruk och svensk skog så vill jag säga att förutsättningen hela tiden har varit ett utvidgat handelssamarbete och bestämmelser för vår del liknade dem som nu finns i EEC. Om herr Nilsson har läst dem vet han att vi skulle få en etableringsrätt som kunde medföra att jord och skog här i landet kommer i utländsk ägo. Det är självfallet att riksdagen får ta ställning till lagstiftningen av år 1916, men har man gått med i ett sådant samarbete kan man väl inte helt hastigt ordna en förbudslagstiftning som innebär att svenska företag skyddas, utan det måste bli en likställighet för bolag i andra länder. En särskild lagstiftning för svenska företag kommer aldrig att kunna genomföras.

Beträffande rationaliseringen, som herr Hjalmar Nilsson hade en hel del att anmärka på, skulle jag vilja säga att det svenska jordbruket i jämförelse med andra länder står på en oerhört hög nivå både i fråga om produktion per areal och i andra avseenden. Man kan inte säga att det svenska jordbruket på något sätt är eftersatt i jämförelse med andra. Det har påståtts att det skulle bli färre som äger jorden. Självfallet kommer det att bli på det sättet. Vi har arbetat för att skapa bärkraftiga brukningsdelar. Det är ingenting konstigt i att varje jordägare måste äga mera jord. Det faller helt av sig självt.

Herr Hjalmar Nilsson hade vissa funderingar om huruvida man skulle tillåta skogsägareföreningarna att reservera kapital för inköp av skog. Är det någonting egendomligt, när vi vet att det socialdemokratiska partiet delvis med hjälp av högern och folkpartiet

Förslag till jordförvärvslag m. m.

tänker driva igenom denna lagstiftning? Är det konstigt att skogsägarna på det sätt som står dem till buds, d. v. s. kollektivt, förbereder sig för att klara den nya situationen?

Vi är inte orealistiska. Fastän vi vill avslå propositionen vet vi nog hur röstningen kommer att gå. Det har tidigare talats om centraldirigering. Jag vill dock inte beteckna det så utan såsom praktisk sammanhållning. Det kommer att gå till på det sättet och det är ingenting att diskutera. Vi kommer att ge vår avsikt till känna genom röstningen, och så kommer det att gå precis så som man har kunnat förespå. Det är då naturligt att skogsägarföreningarna förbereder sig inför den nya situationen och för en eventuell konkurrens om skogen.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte att herr Hjalmar Nilsson något blandade bort korten och ville sprida en dimridå. I reservationen är det i alla fall sagt att kommuners förvärv inom egna gränser inte skall omöjliggöras. Det var i fråga om förvärv utanför kommungränsen som man ville ha en förändring.

Vad jag egentligen begärde ordet för var herr Nilssons resonemang om Findus, som han nämnde vid namn. Han gjorde gällande att den nuvarande jordförvärvslagen hindrade Findus m. fl. att förvärva jord för sina försöksodlingar. Detta är felaktigt. Findus har ju redan sådana odlingar. Vad som är väsentligt i detta sammanhang är att reservanterna inte på något sätt har vänt sig emot att livsmedelsproducenterna skulle få möjligheter att köpa jord. Jag har i mitt tidigare anförande sagt att vi hälsar detta med tillfredsställelse. Man har från visst håll länge sagt att jordförvärvslagen står hindrande i vägen för en rationellare jordbruksproduktion. Flera remissinstanser har hälsat det nya förslaget med tillfredsställelse ur denna synpunkt och det finns många som

i dag hyser stora förhoppningar om dess möjligheter. Jag tycker det blir intressant att följa denna fråga. Jag skulle då såsom ett litet exempel vilja fråga herr Hjalmar Nilsson: Vad vill Findus då använda jorden till? Findus är i dag framför allt beroende av ärter och spenat. Man kan emellertid inte odla ärter år efter år på samma åkrar, utan man måste ha en allsidig jordbruksproduktion. F. n. anser man att man kan återkomma med ärter vart åttonde år på samma skifte. Detta säger en hel del om de problem som följer med jordbruksproduktionen.

En del personer säger att vi i framtiden skall ha spannmålsfabriker och specialproduktion på alla områden. Det är emellertid inte så rasande enkelt. Man glömmer då bort att jordbruk inte är enbart teknik utan också biologi och genetik, vilket gör att det inte går så lätt att åstadkomma storproduktion på det enkla sätt som man i dag vill göra gällande.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmar Nilsson, min vän ifrån Y-länet, sade för en liten stund sedan att man, när man inte hade sakliga argument, gärna försökte med personliga utfall exempelvis mot den mäktige jordbruksministern. Är det riktigt så, herr Nilsson? Vad jag frågade efter och ännu inte har fått svar på är: Vad har förändrat sig i bilden sedan vår nuvarande jordbruksminister år 1963 fann skäl för ett uppskov med denna lag?

Sedan, herr Hjalmar Nilsson, har jag inte sagt att han var Danmarks bäste jordbruksminister. Jag har tillbakavisat dem som påstått att herr Holmqvist skulle vara det med en motivering som jag här inte behöver upprepa. När det gäller vår motion i övrigt har jag sagt att den i sin helhet i princip sammanfaller med de resultat som 1958 års jordlagsutredning har kommit fram till. I denna utredning fanns även herr Nilsson med.

Det förvånar mig litet, herr talman, att herr Nilsson säger att år 1975 kommer endast 5—6 procent av befolkningen att arbeta i jordbruk och skogsbruk eller 170 000 personer — en siffra som han har nämnt. Han påstår sedan att det måste vara orimligt att ett sådant fåtal skall äga lika mycket jord och skog som de äger som nu är verksamma inom svenskt jord- och skogsbruk. Låt mig bara få ställa den frågan: Ökar eller minskar man ägarantalet, herr Nilsson, med den nu föreslagna lagen, om den kommer att tillämpas på det sätt man på regeringshåll vill?

I övrigt upprepar jag vad jag sade tidigare, nämligen att för mig är det skillnaden i målsättningen i fråga om ägandet som är det allra väsentligaste. Vad beträffar att utnyttja detta produktionsmedel förmodar jag att herr Hjalmar Nilsson delar min uppfattning när jag säger att om skogen sköts, så har det ju ingen betydelse om det är bara 5 å 6 procent av befolkningen som är ägare till den.

Vad sedan gäller den här miljonen som Ådalens skogsägareförening välviligt har ställt till förfogande så förmodar jag, herr Nilsson, att det inte må vara den eller andra föreningar undantaget att konkurrera med de bolag som här ges en prioritetställning. Det skulle väl vara en ren orimlighet att inte tänka sig att möjligheten för dem skulle vara analog.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s) kort gemmäle:

Herr talman! Jag sade att jag hade mött demagogiska uttalanden från folk uppe i skogsbygden när jag var där för några veckor sedan, och det står jag fast vid, herr Bengtson. Vad skulle dessa bestämmelser innebära, om vi skulle ansluta oss till EEC? säger herr Bengtson, och så undrar han om jag har läst de bestämmelser som gäller för medlemsskap i EEC. Jag har verkligen läst dem, och jag vet precis vad anslutning

Förslag till jordförvärvslag m. m.

till EEC innebär, politiskt och ekonomiskt och på annat sätt. Den dagen frågan om anslutning kommer upp lär väl Sveriges riksdag få ta under noggrant övervägande, huruvida den kan godta de nuvarande bestämmelserna eller inte. Man kan inte bygga ett ställningstagande på vad som skulle inträffa om vi ansluter oss. Bygger centerpartiet hela sin framtid på antaganden om vad som skulle kunna inträffa i ett sådant fall? Har ni kanske stirrat er blinda på det under hela debatten? Sverige tillhör inte EEC!

Vad sedan beträffar att rationaliseringen skall bedrivas i syfte att skapa bärkraftiga jordbruk vill jag säga att de strävanden som gjorts i enlighet med den principen inte har givit det väntade resultatet. Det är åtskilliga år sedan den principen fastslogs, och ännu har man inte nått ett sådant resultat som man kunnat vänta med tanke på de pengar som har anslagits och de insatser som gjorts på detta område.

Till herr Isacson vill jag bara säga: Läs reservationen, så får herr Isacson se vad som står där! Jag kan för resten läsa på s. 48 i utlåtandet, där det står i reservationen av herr Alexanderson m. fl.: »De kommunala förvärven bör i överensstämmelse med vad som gällde enligt 1955 års jordförvärvslag i dess ursprungliga lydelse i princip omfattas av tillståndstvånget.» Man tar bort passusen från 1 § och för in den under 4 §, som innebär att man måste söka tillstånd från lantbruksnämnderna för att få förvärva mark. Det förhåller sig inte så, herr Isacson, att man avser att inskränka kommunernas rätt till den egna kommunens område. Man vill sätta de kommunala myndigheterna under förmynderskap av lantbruksnämndernas tjänstemän, men det vill jag inte vara med om. Jag har en gång fått en sådan hestämmelse upphävd genom en motion som bifölls av båda kamrarna. Jag hoppas att det skall gå på samma sätt i dag.

Jag antecknade noga vad herr Sun-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

din sade i sitt anförande. Han sade bl. a. att departementschefen inte har ansträngt sig över hövan att tillvarata jord- och skogsbrukets intressen, att jordbruksministern missuppfattat sin uppgift och att han är Danmarks bäste jordbruksminister. Är inte detta personliga utfall? Är det exempel på realpolitik från herr Sundins sida, då vet inte jag vad realpolitik är.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja fortsätta att läsa där herr Nilsson slutade: »Anledning kan dock ej anses föreliggande att pröva dessa förvärv enligt 4 §. Däremot bör förvärv av kommun liksom övriga förvärv prövas ur rationaliseringssynpunkt enligt de regler, som innefattas i 5 och 6 §§.» Det är någonting helt annat! Är man inte överens om en sådan sak som att man över huvud taget skall kunna få ur rationaliseringssynpunkt pröva om en del av en egendom skulle behöva användas till att förstärka en annan fastighet, tror jag att man är inne på en farlig väg. Man bör inte låta kommuner köpa utanför kommunens område utan möjlighet att tillämpa 5 §. Jag tycker att man borde kunna anse det vara möjligt att en kommun skall kunna göra förvärv inom den egna kommunen men absolut inte utanför. I egen kommun är i alla fall kommunen planmyndighet, men det är den inte utanför sina egna gränser. Om kommunerna är aktiva utanför den egna kommunen kommer man att ställa till mycket trassel ur rationaliseringssynpunkt om inte 5 § får tillämpas.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (ep):

Herr talman! Sedan debatten har pågått i närmare sex timmar är det inte så lätt att komma med någonting nytt. Åtskilligt har ju under denna tid sagts både beträffande dessa lagars historia och beträffande den nya lagens verkningar.

Det har sagts att bolagsförbudslagen tillkom på initiativ av en socialdemokratisk regering. Jag vill erinra om att jordförvärvslagen är en produkt av samverkan mellan socialdemokratien och centerpartiets föregångare bondeförbundet. Det var på den tiden då socialdemokratien gick fram under devisen »Folkets väl går före storfinansens». Socialdemokraternas nya giv i detta sammanhang tyder på att man inte längre går fram under denna paroll eller också att man i varje fall inte räknar in bönderna i de skyddades krets.

Jag hör också till dem, herr talman, som i likhet med många anser att den brådska som jordbruksministern har haft med reformeringen av jordlagstiftningen är oförståelig. Den har också fört med sig mycken alldeles onödig irritation, som säkerligen hade kunnat undgås om jordbruksutredningens resultat hade avvaktats och även beaktats.

Helt naturligt måste en framtida jordlagstiftning vara anpassad efter de förändringar som skett i samhället. På den punkten vill jag inte söka strid med vare sig jordbruksministern eller utskottets företrädare. Men vad som obestridligen ändå står fast är att jordlagstiftningen, som enligt utskottet är ett medel att förverkliga den statliga jordpolitiken, måste utformas och anpassas efter den senare och inte tvärtom. Detta är enligt min mening det mest bärande motivet för centerns uppskovsförslag. Det finns därtill skäl att fråga sig vad det egentligen är för olyckor som håller på att hända. Det sker såvitt jag förstår en så pass liberal tillämpning beträffande den nuvarande lagen i lantbruksnämnderna i dag, att man kan tala om en successiv anpassning i takt med utvecklingen.

Vad som egentligen föranlett mig att ta till orda i denna trängda debatt är i första hand det allmänna talesättet om denna lag såsom en klasslag — en klasslag som prioriterar en viss grupp människor, nämligen bönderna. Jag har

Förslag till jordförvärvslag m. m.

svårt att förstå detta resonemang, för såvitt man inte menar att bönderna också i andra sammanhang och andra avseenden är en prioriterad samhällsgrupp — i ekonomiskt avseende beträffande lönsamheten, i socialt hänseende, beträffande arbetsförhållanden etc. Det är inte min avsikt att här ta upp dessa frågeställningar till debatt. Det dröjer väl inte så länge tills denna kammare får ta upp dem till speciellt särskilt skärskådande. Det är i varje fall inte svårt att ge belägg för att så inte är fallet. Om enbart detta faktum att man måste äga eller i varje fall disponera jord för sin näringsutövning i och för sig är en fördel får bedömas och beaktas i andra sammanhang.

Det bör dock sägas att varje svensk medborgare med nuvarande lag ändå har möjlighet att köpa ett jordbruk. Enda förutsättningen är att han något så när nöjaktigt kan bevisa att han också skall försörja sig på detta. Det föreligger således inget diskriminerande hinder av födsel eller annat slag för laglig rätt till jordförvärv.

I anknytning till detta vill jag säga några ord om en annan sak, nämligen kombinationen ägare-brukare av jord och skog. Det är en sak som man ofta förbigår. Genomgående i hittills gällande lag, oavsett ändringar som skett under senare år, har man sökt värna om denna kombination. Motiven för detta har självklart varit flera. Sociala och ekonomiska skäl för jordbruksgruppen som sådan har varit vägledande, och jag skall inte på något sätt förringa värdet härav.

I detta sammanhang bör emellertid denna frågeställning diskuteras ur en helt annan synvinkel, ur hela samhällets intressesfär. Det bör då först noteras att jordbruket som näring måste bygga på en långsiktig planering, som helt enkelt förutsätter denna kombination. Det gäller här att vårda och ta vara på vad som finns i jorden och i anslutning till densamma. Endast under dessa förutsättningar kan jord-

bruksnäringen fylla sin funktion i samhället — ge sina yrkesutövare en rimlig inkomst och konsumenterna acceptabla priser. Andra former än kombinationen ägare-brukare ger i regel ej möjlighet till denna långsiktiga planering. De leder ofta till motsatsen, en rovdrift av svensk jord som kan stå samhället dyrt.

Det bör också noteras att jordbruket är en ekonomiskt känslig näringsutövning. Det måste, som också i praktiken visat sig, med naturnödvändighet ske stora svängningar i lönsamhet från år till år, beroende på skördevariationer, på bärgningsförhållanden o. d. Även med ett utbyggt skördeskadeskydd uppstår situationer som t. ex. en arrendator ofta inte kan klara upp. Han kommer i ekonomiska besvärligheter och vågar inte ta de risker som är nödvändiga för att reda upp situationen och som han skulle ha tagit om han också hade ägt jorden.

Jag vill även komma med några synpunkter på konkurrensförhållandena mellan olika köparkategorier på fastighetsmarknaden och på den framtida ägarbalansen beträffande jord och skog. I propositionen anges att konkurrens efter den nya lagen sker på lika villkor mellan olika köparkategorier. Ingen är prioriterad, och ingen är diskriminerad. I praktiken förhåller det sig ändå på det sättet att de juridiska personerna som regel har ekonomiskt övertag beträffande kapitaldisposition samt även har helt andra och bättre möjligheter då det gäller att följa upp utvecklingen på fastighetsmarknaden, vilket ingalunda är betydelselöst. Därtill kommer också ägandets tidsfaktor in i bilden såsom en väsentlig faktor när det gäller ägarbalansen på lång sikt.

Det är ju på det sättet att den mark som befinner sig i privat ägo byter ägare i varje fall vid generationsväxlingar, medan däremot mark som bolag en gång köpt förblir bolagsmark för all framtid. Man kan på dessa grunder fastslå att en förskjutning härvid-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

lag kommer att ske till andra ägarkategoriernas förmån, medan den privata sektorn kommer att minskas.

Den mark som framdeles kommer att salubjudas kommer sannolikt enbart från den privata sektorn, och om den salubjudna marken skall de olika kategorierna konkurrera. Undan för undan kommer självfallet mer mark att ägas av bolagen, staten och kommunerna, alltså andra ägarkategorier än de privata.

Under diskussionen har det förts fram en hel del synpunkter som det skulle finnas anledning att bemöta, men som jag redan har antytt är debatten långt framskriden, och en del saker har blivit bemötta tidigare. Jag vill dock säga att jag med stort intresse åhörde herr Svedbergs inlägg som, såvitt jag kunde förstå, var fotat på inlevelse och erfarenhet. Jag har ingen anledning att polemisera mot herr Svedberg. Jag vill bara göra några reflexioner. De siffror för rationaliseringsutvecklingen som herr Svedberg angav har jag inte kontrollerat, men jag tror att de är riktiga. Jag tycker närmast att han bör använda dem för att övertyga sin partibroder jordbruksministern om att det ändå skett något beträffande rationaliseringen inom det svenska jordbruket.

Jag måste för min del säga att man blir inte så litet konfunderad, när man å ena sidan hör jordbruksministern i ett förstamajtal närmast servera insinuationer — såvitt jag förstår levererade åt jordbruksorganisationerna — om att vi vill förhindra en strukturrationalisering, medan man å andra sidan från herr Svedberg får en anklagelse för att RLF inte följer upp och tar till vara dem som enligt hans uppfattning blir offer för en statligt dirigerad utveckling. Det finns väl närmast anledning för herr Svedberg att göra upp inom sitt eget parti eller kanske med partiet.

När jag ändå har kommit in på rationaliseringen av jordbruken kan jag inte underlåta att ytterligare säga några ord. Det har sagts att det finns ett mot-

stånd från jordbrukets sida vad gäller den yttre rationaliseringen. Det har sagts att rationaliseringen har gått för sakta. Jag skall inte ta fram några siffror, men jag vill säga att man nog bör förstå och känna till situationen innan man faller något värdeomdöme. Den stora förändringen vad gäller strukturen av jordbruket måste komma först vid en generationsväxling. Det är ofrånkomligt att man måste vänta därpå. Det är närmast där vi befinner oss nu, och vi kan således förvänta att det kan inträffa mycket stora förändringar på detta område.

Det är inte fråga om en ovilja från jordbrukssidan, utan det är närmast fråga om att ställa tillräckligt med pengar och personal till lantbruksnämndernas förfogande, så att de kan köpa hembyuden mark. Det är också fråga om att kunna lämna tillräckliga lånegarantier för de jordbrukare som vill köpa ytterligare mark.

Jag skulle också till herr Hjalmar Nilsson vilja säga något i första hand beträffande kommunförvärven, där han vill göra gällande att det är oriktigt att hindra kommunerna från att köpa mark i hur stor utsträckning som helst. Beträffande de motiv som han angav för kommunernas markköp, nämligen frågan om uppgörande av bebyggelseplaner och mark för fritidsändamål o. d., kommer det självfallet aldrig att göras några invändningar från lantbruksnämndernas sida. Men det förekommer faktiskt också att man köper mark långt ifrån sina egna gränser — svårförståeliga markköp, där man inte kan begripa att det kan finnas någon annan anledning än möjligen att man vill ha bytesobjekt för att kunna lösgöra mark på annat håll. Det är väl närmast för den händelse denna mark skulle behövas för rationaliseringsändamål som det skulle finnas anledning vägra detta.

Jag vill också återkomma till det resonemang som herr Hjalmar Nilsson tog upp om att det — när man kommer ner till en procentsiffra för jord-

bruksbefolkningen på 5 procent, eller för att ta ett tal som jordbruksministern använde, till att vi om några år har bara 100 000 jordbrukare — vore en orimlighet att de skulle äga lika mycket jord som jordbrukarna äger i dag. Om man gör en mycket enkel räkneoperation så finner man, att om man delar den totala åker- och skogsarealen med 100 000 så får man 26 hektar åker och något över 100 hektar skog per brukningsdel. Det räcker inte ens enligt de ritningar som i dag göres upp.

Detta är ingen orimlighet av dem som planerar på lång sikt för jordbruket, och jag tror heller inte att det sett mot förmåner, som andra kategorier i landet har fått under dessa år, på något sätt verkar orimligt jämfört med förhållandena tidigare.

Herr talman, jag vill med dessa ord och synpunkter yrka bifall till de reservationer som herr Sundin yrkat bifall till.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman, ärade kammarkolleger! Det avgörande vi nu står inför i fråga om jordförvärvslagstiftningen har föregåtts av en mångårig intensiv och tidvis från debatt, där ståndpunkterna divergerat starkt. Att döma av de motioner, som föranletts av propositionen, tycks emellertid ett visst närmande av ståndpunkterna ha skett med åren, men alltfört föreligger betydande meningsskiljaktigheter. Frågans stora betydelse för vårt land motiverar otvivelaktigt den seriösa behandling den fått här i kammarerna i dag.

För egen del vill jag, ehuru jag knappast kan anföra några nya synpunkter, ge en starkt komprimerad men ändå översikt över hur vi från fackligt håll — och det kanske gäller inte bara LO utan även TCO och SACO — ser på

Förslag till jordförvärvslag m. m.

förvärvspolitik, varvid jag i allt väsentligt kommer att behandla skogsbrukssidan.

Oomtvistligt torde vara att goda förutsättningar för skogsproduktion gör det naturligt för att inte säga oundvikligt att tilldela skogsnäringen en framskjuten roll i vår folkförsörjning även i framtiden. Vi kan så mycket hellre göra det som skogsnäringen är en av de förvärvskällor som ger oss det bästa ekonomiska utfallet per insatt dagsverke och sålunda är rikedomsskapande i särskild grad. I den internationella arbetsfördelningen är det för övrigt en naturlig uppgift för vårt land att bidra till världens försörjning med skogsprodukter. Någon tvekan bör därför enligt min mening inte råda om att vi bör väl tillvarata vår skogsnäringens utvecklingsmöjligheter.

Även om uttaget ur våra skogar och förädlingen av rundvirke ökat rätt kraftigt under senare år, föreligger betydande expansionsmöjligheter. Ännu tas långt ifrån hela årstillväxten ut ur skogarna, och en effektivare skogsvård kan ge en betydande tillväxtökning. Därigenom kan också förädlingsindustrin utbyggas kraftigt, givetvis förutsatt att den kan hävda sig på världsmarknaden. Gjorda beräkningar pekar på att vi på litet längre sikt kan åtminstone fördubbla det relativa värdet av skogsprodukterna, därest näringens alla inneboende resurser utvecklas effektivt. Självfallet bör målsättningen vara att utnyttja dessa möjligheter ekonomiskt optimalt.

Vår skogsnäring uppvisar många positiva drag. På vissa håll har vi en god, ja, föredömlig skogsvårdspolitik. En rad förädlingsindustrier är väl disponerade och besitter betydande konkurrenskraft på världsmarknaden. Inom denna grupp av skogs- och träförädlingsföretag har också skapats en lönestandard och en trygghet för de anställda som är relativt tillfredsställande.

Denna bild är emellertid långt ifrån representativ för hela näringen. Som

Förslag till jordförvärvslag m. m.

redan antytts är skogsvården otillfredsställande inom stora områden, och industrien har i betydande utsträckning otillfredsställande struktur. Det stora flertalet skogsägare och många tusen sågverksarbetare har utpräglat säsongarbete och på annat sätt instabila anställningar. Lönestandarden för åtminstone arbetarna inom skogsnäringen är också sämre än genomsnittet för landet.

I min reservation till jordbruksutredningens betänkande anförde jag att en naturlig målsättning för skogsnäringen borde vara:

1) ett högt utnyttjande av våra skogsmarkens produktionsförmåga genom en rationell skogsvårds- och avverkningspolitik;

2) förädling inom landet av all den skog, som växer till, dels därför att grundvirket inte lämpar sig för handel av någon betydelse och dels därför att vi behöver, som jag ser det, förädlingsarbetet som objekt för vår försörjning;

3) en rationell och med avseende på produktslag väl differentierad industri;

4) en inkomststandard för näringens anställda likvärdig med andra grupper; och slutligen

5) stabilitet i arbetet och trygghet för de anställda.

Mot bakgrunden av den situation vi befinner oss i är målet högt men enligt min mening ingalunda ouppnåeligt, förutsatt att vi ger skogsnäringen en riktig chans; detta har de företag visat som haft möjlighet att arbeta något så när i överensstämmelse med de villkor som näringen som sådan uppställer.

Avgörande för att denna målsättning skall kunna förverkligas och även upprätthållas är naturligtvis att näringen får en sådan konkurrenskraft att den kan hävda sig på världsmarknaden, inte bara i goda tider utan också i konjunktursvackor. Att inte utnyttja en typisk exportnäringens latent resurser effektivt — särskilt som vår försörjning är så beroende därav — måste vara världslost ur samhällets synpunkt och

inte så litet hänsynslöst mot dem som är beroende av näringen för en anständig försörjning.

Ett grundläggande villkor för en god och riktig rundvirkesproduktion är hög rationalitet inom skogsbruket samt jämn och tryggad avsättning till skäliga priser. Om dylik avsättning kan vinnas på basis av förädling inom landet, vilket jag tidigare sagt bör eftersträvas, måste industrien i fråga om både produktionsvolym och produktslag vara så utbyggd att den kan suga upp all råvara som växer till och förädla den på ett ekonomiskt lönsamt sätt.

Denna industriens utbyggnad är i sin tur starkt beroende av att den kan få sitt råvarubehov kontinuerligt och långsiktigt tryggt. Utan råvarutrygghet vågar helt enkelt inte industrien bygga ut till gränsen för råvarutillgångarna och inte heller i de enskilda fallen riskera de väldiga kapital en riktigt utformad skogsindustri numera kräver.

Denna trygghet i fråga om råvaruförsörjningen kan skapas på flera olika vägar, och de möjligheter som står till buds måste, som jag ser det, så snart som möjligt utnyttjas, oavsett vad vi diskuterar och beslutar om här i dag. Det är en trängande nödvändighet. En utväg är att skogsproducenter träffar långtidsavtal om leveranser och prispolitik, en annan att statsskogsbruket, som har goda förutsättningar att åstadkomma planmässig samverkan med förädlingsindustrien, ökar sitt skogsinnehav inte minst i södra Sverige, där dess inflytande nu är mycket begränsat.

Emellertid är det ställt utom allt tvivel att egna skogar är en utomordentlig tillgång för ett väl organiserat skogsindustriföretag. Den möjlighet till planering samt ekonomiska avvägningar och dispositioner över huvud taget som detta medger, inte minst i konjunktursvängningar, utgör ett utomordentligt styrkebälte för industrien. Eftersom den kapitalstarka och välplanerade skogsindustrien har mycket goda förutsättningar som skogsproducent, kan

därför inga rimliga invändningar resas mot industriägda storskogsbruk.

Det finns alltså ett mycket nära samband mellan råvaruproduktion och förädling och ett mycket påtagligt behov av ett gott samspel mellan de olika leden och grenarna i produktionskedjan. Utan detta intima samspel kan skogsnäringen helt enkelt aldrig få full slagkraft och bli till högsta nytta för folkhushållet. Detta är inget i princip unikt för skogsnäringen, men det gör sig gällande med särskild styrka inom denna, framför allt på grund av den långa omloppstiden för virkets tillväxt och på grund av att vi inte har och inte kan ha en internationell råvarumarknad till förfogande.

I dag tycks alla fackmän, som ser på problemet utan skyggglappar, vara ense om att storskogsbruket är klart överlägset småskogsbruket. Det sistnämndas grundläggande men inte enda svaghet ligger just i den arealmässiga begränsningen, som inte ger rationella behandlingsytor och inte tillåter mekaniserad drift i tillfredsställande grad. Avsaknad av ekonomiska förutsättningar, otillräckligt yrkeskunnande, brist på arbetskraft, benägenhet att låta skattetänkande och andra personliga kortsiktiga intressen bestämma dispositionerna är några andra av de negativa faktorer som vi möter inom småskogsbruket och vilka allvarligt hindrar en kraftfull skogspolitik. Det småskogsbruk, som har karaktären av stödskog till jordbruket, och det är ju den största delen, har därjämte den självklara belastningen som ligger i själva avsikten med stödskog, nämligen att ge inkomstutfyllnad till jordbruket. Resultatet blir att stödskogsinnehavarnas behov av inkomstkomplettering till jordbruket sällan sammanfaller i tid och på annat sätt med de krav en riktig skogspolitik uppställer. De här antydda problemen är så påtagliga, att trots att samhället håller sig med en skogsvårdslag och en omfattande övervakning och rådgivning

Förslag till jordförvärvslag m. m.

via skogsvårdsstyrelserna och därjämte bidrar med ansevärd belopp till skogsvården och på annat sätt, uppvisar de enskilda skogarna brister, som knappast eller rimligen kan tolereras i framtiden. Detta kan, såvitt jag förstår, inte avhjälpas inom småskogsbrukets ram. För ett storskogsbruk med ekonomiska resurser och ett påtagligt intresse av att lägga långtidsaspekter på skogsbrukspolitiken blir bilden helt annorlunda och väsentligt gynsamare.

I den debatt vi har haft i många år har småskogsbrukets företrädare velat bestrida denna småskogsbrukets underlägsenhet. Frågan har såvitt jag kunnat märka inte debatterats i dag. Intressant är emellertid att konstatera att man i praktiken försöker olika utvägar, ja ibland, märk väl herr Sundin, med ganska desperata medel för att genom samverkan mellan de många små enheterna vinna något av storskogsbrukets fördelar. Här går alltså lära och leverne isär. Jag noterar med stor tillfredsställelse att man i dag inte har fört till torgs, åtminstone inte ännu, det resonemang på denna punkt som varit vardagsmat i 10 till 20 år i den allmänna debatten. Storskogsbruk är alltså en avgörande förutsättning för uppnående av en stark skogsnäring. Betecknande är att när jag för några år sedan hade en debatt med en av de främsta och kunigaste företrädarna för skogsbrukets intressen — inom parentes sagt en mycket duktig karl, men jag säger inget namn — och frågade honom i hans egenskap av chef om det skogsindustrieföretag bönderna hade med stora skogar nu skulle delas ut till bönderna, svarade han så småningom: Under inga förhållanden! Ty, sade han, skogsindustrien behöver egen råvara.

Alltså, när skogsägarna-bönderna skaffar sig ett industrieföretag anses det angeläget att industrieföretaget som juridisk person har egen råvara, men när man kommer från skogsnäringssidan, som inte har egen råvara, och säger att

Förslag till jordförvärvslag m. m.

det vore rimligt att skaffa sig sådan, då får man till svar, att det behövs inte alls.

Ett högt utvecklat skogsbruk kräver sakkunnig ledning, gott yrkeskunnande hos arbetarna, planmässig avverknings- och reproduktionsteknik, goda skogsvägar, omfattande kapitalresurser och långsiktiga investeringar. Dessutom kan framtidens skogsbruk inte räkna med erforderlig försörjning med arbetskraft om det inte kan bjuda årsarbete och trygg utkomst. Allt detta *kan* inte klaras inom smådriftens ram.

Jag ville parentetiskt nämna på denna punkt, att en framstående skogsnäringsexpert — och det är nog många om den åsikten — har kommit fram till att det för att driva ett modernt skogsbruk verkligt rationellt behövs en enhet på 1 000 hektar. Att köpa in så mycket i dag kostar väl en miljon kronor. Han har också beräknat, att om man skall vara riktigt försördj med maskiner för denna enhet, behöver man 750 000 kronor för inköp av dessa. Det är naturligtvis något av den ideala lösningen han har skissat upp, men jag nämner den därför att den ger perspektiv på diskussionen om små respektive stora skogsbruk. Jag vågar dra slutsatsen, att till och med vi, som nu har en benägenhet att resonera som exempelvis jag själv, om några få år skall vakna upp och inse, att vi har varit litet för tveksamma, litet för fantasilösa på denna punkt.

Vare sig man alltså ser frågan ur skogsbrukets eller ur skogsindustriens synpunkt eller med hänsyn till deras intressen, som har sin ordinarie försörjning av skogen och inte bara en biinkomst därifrån, kan man inte finna något positivt i de små skogsbrukens.

Hur skröpligt småskogsbruket egentligen är framgår bl. a. därav, att vi länge haft en skogsvårdslag som icke har tilllämplats. Jag skulle vilja säga att detta enligt min mening är logiskt. Man kan inte ena ögonblicket ge stödsog och

andra ögonblicket ställa avancerade skogsnäringsekonomiska krav, när folk inte har de resurser detta kräver.

Stordrift inom skogsbruket och integration mellan råvara och förädling även ägandemässigt framstår som den otvetydigt riktigaste ordningen i skogsnäringen. Det är talande att storskogsbruket och de skogsintegrerade industrierna betalar de bästa arbetslönerna, bjuder de anställda den tryggaste anställningen och den bästa sociala omvårdnaden, är de bästa skattebetalarna och de som bäst förmår hålla driften i gång i krissituationer och på så sätt även i dessa lägen tryggar våra exportinkomster.

Detta tror jag att företrädarna för bondeskogsbruket i dag erkänner, somliga öppet, andra mera förtäckt. Den väldiga och låt mig säga prisvärda aktivitet man har i gång för att få in de många småägarna i stora brukningsenheter, för att skaffa sig förädlingsindustri och för att integrera med skogen, pekar ju klart på att det program och de föreställningar vi har skisserat sedan länge och som vi har mött mycket häcklande för i dag börjar bli även bondeskogsbrukets egna föreställningar om hur det bör vara.

Mot bakgrunden av vad här sagts ter sig nuvarande förvärvslagstiftning enligt min uppfattning direkt grotesk. Den är inriktad på ett förment jordbruksintresse och åsidosätter helt skogsnäringens behov, trots att dennas produktionsvärde väsentligt överstiger jordbrukets och därjämte ger en avkastning på insatt dagsvärde som vida överstiger jordbrukets. Denna ordning är unik och i högsta grad förnuftsvidrig och hör inte hemma i 1965 års Sverige och dess ekonomiska liv. Vi vet inte vad denna bindning av skog till jordbruket kostar samhället, men jag är övertygad om att det är den dyraste posten i svensk jordbrukspolitik även om den inte officiellt hänförs dit.

När man nu kräver en nyordning, som jordbruksministern gör, mobilise-

ras alla tänkbara argument för ett fortsatt jordbrukarmonopol på den svenska skogen. Jag kan inte i detta sammanhang ta upp dem alla till granskning. Jag vill ändå säga att jag inte kan finna att något av de argument man anför är hållbara. Böndernas i och för sig vällovliga strävan att genom samverkan vinna stordriftens fördelar visar bara, att det inte finns något rationellt skogsnäringsmotiv att åberopa för ett status quo i fråga om förvärvslagstiftningen. Det är en ologisk slutsats att begära status quo mot bakgrund av den realitet man själv arbetar med på detta område. Om jordbruket behöver ekonomiskt stöd — och det behövs i hela folkets intresse — kan detta stöd ges på förnuftigare sätt än genom en politik som hindrar en av våra viktigaste, men samtidigt också känsligaste näringar att fungera enligt sina egna förutsättningar och villkor.

Att nu bondeintresset högljutt protesterar och, som någon sade, kräver jordbruksministerns huvud på ett fat är egentligen ganska genant för svensk politik. Men för den som har följt skogsnäringsdebatten ett par årtionden är förvåningen inte särskilt stor. Man reagerar från centerhåll som om det vore fråga om ett angrepp på bondens legitima rättigheter, men så är inte alls fallet. Vad man på den kanten eftersträvar är att bibehålla ett monopol som tillkommit i ett samhälle som var helt annorlunda än dagens. Kort uttryckt: Det är en kamp om skogsnäringskapitalet, som man för all framtid vill tillförsäkra bonden. Ofta har man det intrycket, att skogsnäringsintresset är det primära för bonden och inte jordbruket. Skulle man lägga ned den enorma möda från jordbrukets ledning på jordbruksfrågorna som man offrar på en ofta oriktig sak i skogsnärings-sammanhang, skulle sannolikt både jord- och skogsbruket i det här landet tjäna på det.

Det är ett motiv man anför för sin ståndpunkt som jag känner mig särskilt

Förslag till jordförvärvslag m. m.

frestad att ta upp — låt mig säga som löntagarrepresentant. Det ideella motiv man anför är att stöds skogen ger bättre möjligheter till arbetstillfällen och smidig skiftning mellan jord- och skogsarbete. För den som inte tänkt igenom dessa frågor låter det där mycket trevligt och bra, men i realiteten är det inte alls på det sättet.

När nu bönderna i dag söker arbeta fram stora kollektiv, så vet i varje fall de mest framsynta att man på lång sikt får lov att se till att upphäva den enskilde bondens så att säga rätt att blanda sig i skötseln. Han vet att i framtiden kommer sambruk att drivas hårdhänt med en fast ledning, där man eliminerar den enskildes rätt att blanda sig i detaljtätgörandena. Följaktligen kommer man i framtiden inte ens på bondeskogsbruket att kunna arbeta på det sätt som man talar om i detta sammanhang.

Det förhåller sig på det viset, och det är väl kärnfrågan i detta sammanhang, att detta är en exportnäring som måste slåss och hävda sig på världsmarknaden. Det var inte länge sedan vi hade en kris som var smärtsam för dem som arbetade i skogsnäringsn. Om näringen inte kan hävda sig på världsmarknaden blir det inte heller något arbete i bondeskogarna. Ju mer vi hävdar näringen, ju bättre vi utnyttjar dess produktionskraft, desto mer arbete blir det.

Slutligen vill jag på denna punkt säga, att när man är helt på det klara med att det blir alldeles för dyrt med hantverk i skogen, att den blir fattig som skall leva på hantverk, så kunde vi väl vara överens om att det är en dålig omsorg om bonden i det här sammanhanget att kämpa för en ordning, där han skall tvingas att utföra tungt arbete med mycket dålig betalning. Det räknar man naturligtvis inte med, men det är den logiska konsekvensen av den situation vi har.

Om det över huvud taget finns någon grupp i samhället — fastän jag har ju svårt att tänka i grupper i näringspoli-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

tiska frågor — som kan resa särskilda anspråk i sammanhanget, så borde det vara skogsnäringens anställda, de vilkas arbete och utkomst är direkt beroende av skogsnäringen. De reser inte krav på någon särskild prioritet, som bönderna gör, till skogen men jag vill ju säga att skogsnäringen bör i sitt eget intresse göra sig något så när attraktiv på lång sikt om vi över huvud taget skall avverka svenska skogar i framtiden. Sett på längre sikt kommer vi inte att få folk att i svenskt skogsbruk spela den roll som de har gjort tidigare.

Föreliggande proposition överensstämmer inte helt med de önskemål som många av oss på fackligt håll, kanske de allra flesta, har. Den överensstämmer i varje fall inte helt med min uppfattning om hur en modern jordlagstiftning skall se ut. Enligt mitt förmenande borde lagen på ett entydigare sätt än vad fallet är har beaktat kravet på ett rationellt skogsbruk. Även föreliggande förslag prioriterar bonden på ett omtiverat sätt och öppnar dessutom möjligheter för enskilda att förvärva och driva enheter, som i praktiken — i varje fall om det resonemang jag här för är riktigt — innebär orationella enheter.

Förslaget är emellertid ett rejält steg, det är ett erkännande av en ny situation, nämligen att vi måste marschera fram emot förnuft även på detta område. Ur den synpunkten är det ett glädjande och acceptabelt förslag vi har fått, och alltid får vi tillfälle, både de som är ängsliga för den här lagen ur en annan synpunkt än min och de andra, som velat ha den mera långtgående, att diskutera den på nytt.

Herr talman! Jag vet att jag har hållit på länge här men jag har svårt att underlåta att kort bemöta några av debattinläggen. Kammarrens ledamöter kanske kan förstå att denna fråga efter all den debatt, som jag genom åren varit invecklad i, för mig har oerhört stor betydelse. Och det är här fråga om oer-

hört angelägna saker för skogsnäringens folk.

Några har bemött herr Sundin, och jag måste fortsätta. Han frågade sig, om inte jordbruksministern har missuppfattat sin uppgift. Om herr Sundin tror att en svensk jordbruksministers uppgift är att dansa efter centerpartiets eller jordbrukarnas pipa, då har han fullständigt missförstått det hela. Svea rikets jordbruksminister är skyldig att lyssna till alla, och han är ansvarig inför hela samhället.

Jag försäkrar herr Sundin att inga upprörda protester, inget trumpetande i basuner oroar oss ett skvatt. Vi vet att vi inte slåss på en skans som är förlo-rad.

»Det har sagts att Holmqvist är Danmarks bästa jordbruksminister», citerade herr Sundin, och så skyndade han sig att tillägga: »Jag vill tillbakavisa detta.» Men, herr Sundin, hade det inte varit litet honnertare att inte citera? Då hade han också sluppit att bemöta.

Så har jag antecknat att herr Sundin sade, att vi under de här betingelserna — alltså med Holmqvist som jordbruksminister — borde flytta över jordbruket till försvaret. Jag betraktar detta som ett klart besked om nedrustning. Det lär sedan inte bli ett öre över till försvaret.

Herr Sundin tog sedan upp en hjärteknipande sak och frågade, om vi skall ockra på de danska lantarbetarnas låga löner, som ligger 30 procent under de svenska. Det säger herr Sundin, som ogenerat år efter år ser vilka svårigheter svensk skogsnäringens folk har med säsongarbetslöshet och annat! Han vägrar att ta konsekvenserna av denna otroliga omtanke om dem som nu definieras som jordbrukare i det här landet. Jag vill informera herr Sundin om att de danska lantarbetarna drömmer om den dag när jordbruket i Sverige reducerats så att vi måste importera, helst från Danmark. Det kan ju tänkas att de får bättre konjunkturen då.

Jag tar en annan fråga. När som helst har vi en jordbrukarbefolkning som ut-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

gör 8—9 procent av Sveriges produktiva befolkning. Måste ni inte på centerhåll inse att ni kräver alldeles orimliga hänsyn när ni vill topprida också landets väldiga skogsnäring? Skulle det inte vara antagligt att jordbruket sköttes bättre om bonden i lugn och ro finge ägna sig åt ett rationellt jordbruk utan bekymmer med skogen? Vad riksdagskollegan Kilsmo sade på den punkten är riktigt.

Jag vet att jag talar för den fackföreningsrörelse som kallas LO-sidan när jag säger, att jordbruksminister Holmqvist där har ett alldeles ovanligt gott öra. Han råkar i stort sett resonera som vi, och för oss är det självklart att vi inte skall backa ut på den här punkten. Det är också självklart att vi slår vakt om progressiva karlar, och till dem hör Holmqvist. Han har framtiden för sig, men det har inte centerens skogsnäringspolitik.

Herr Ebbe Ohlsson, som jag egentligen har någonting otalt med, var oroad över böndernas minskade inflytande i lantbruksnämnderna. Det oroar inte mig, herr Ohlsson, men det roar mig faktiskt efter alla år när man har försökt på allt sätt hårdra svensk förvärvslagstiftning till bondeintressets förmån — det gäller inte alla lantbruksnämnder och alla ledamöter, men det gäller det dominerande bondeintresset i lantbruksnämnderna.

Herr Sundin säger att han »inte är konservativ på den punkten» — här citerar jag faktiskt. Han styrker det med att hänvisa till att hans uppfattning är i samklang med uppfattningen inom jordlagsutredningens majoritet. Ja, om det skulle vara ett bevis för att man är progressiv och inte konservativ, då vet jag inte vart värderingen av orden har tagit vägen.

Torsten Bengtson och jag möttes nere i Småland för länge sedan till en debatt när vi knappt kände varandra — jag kände bara hans sköna anlete — i en skola som var alldeles fullsatt av jordbrukare, som var intresserade av de här

frågorna. Om herr Bengtson fick börja eller om han tog ordet först minns jag inte, men han inledde i alla fall med att säga, att han inte kunde ett dyft om sakerna men hade blivit skickad för att tala om dem. Efter att ha hört honom intygade jag i mitt första anförande att det var sant. Han förklarade vidare att han inte hade haft tid att syssla med de här sakerna förut. Jag har en känsla av att han inte har fått många minuter över på de tio åren som gått sedan dess.

Nu säger herr Bengtson patetiskt att vi som företräder jordbruksministerns linje — jag hade ju en något annan linje — ligger i händerna på kapitalisterna. Kan inte herr Bengtson få i sitt huvud att skogsnäringsanställda, Sveriges jordbruksminister och skogsindustriens företrädare kan komma till samma slutsats i en fråga, liksom jag är övertygad om att herr Bengtson och jag kan göra det — inte i denna fråga men kanske i andra frågor? Är det alldeles säkert att man ligger i händerna på någon? Jag vet att ni många gånger talat om för svenska folket, att jag är lakej åt bolagen. Men det intressanta, herr Bengtson, är att vad jag lärt mig om svensk skogsnäring har jag faktiskt inte i första hand lärt mig av bolagsgubbarna. Vi har dock lärt oss att samsas. Det innebär icke, herr Bengtson, att jag går omkring med några illusioner. Jag vet att den ena dagen är vi överens om skogsnäringspolitiken och den andra slåss vi om kakans fördelning. Men det hör till spelet och är ingenting märkvärdigt.

Sedan sade herr Bengtson att herr Holmqvist kan bli — han är det inte ännu — »en kringskuren kung». Jag undrar om inte herr Bengtson har större förutsättningar för den rollen i skogsnäringspolitiken.

Sedan vill jag bara säga en enda sak till herr Tågmark — mitt anförande blir ju annars alldeles för långt. Herr Tågmark sade, att jag redan för länge sedan predikat det evangelium som jag nu gjort mig till tolk för. Jag bara kon-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

staterar att centerpartisten Tågmark därmed egentligen medger att jag har fått rätt. Därför är det ologiskt med hela denna våldsamma fight omkring denna fråga.

Allra sist, herr talman, vill jag komplimentera herr Kilsmo för hans anförande. Från hans utgångspunkter var det logiskt, belysande och avslöjande; det var helt enkelt en fest. Herr Kilsmo fastslog bl. a. på punkten om spekulation, att det var väl inget orimligt om en person som har kapital också får lov att köpa skog.

Jag skall inte ta upp den debatten, men det intressanta är att från centerhåll har man under alla dessa år talat om för svenska folket, att man inte vågar ändra något på denna lagstiftning, ty då skulle det bli en våldsam spekulation i svensk skogsnäring. Men i dag ändrar man på lagen. Jag vill säga — jag adresserar mina ord då med förkärlek till herr Sundin — att värre spekulation i svensk skogsnäring än den centern sysslar med kan vi inte få uppleva.

Herr TÅGMARK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är givetvis förmått av mig såsom ny i denna kammare — det är ju också herr Yngve Persson, men han är äldre än jag i det game som här behandlas — att gå i polemik. Men eftersom jag enligt herr Yngve Persson är en komprometterad kulak som saknar framtid skall jag inte underlåta att säga några ord.

Alldeles oavsett om jag är centerpartist eller något annat tycker jag nog att man bör erkänna om en person har rätt, lika väl som det bör vara tillåtet att konstatera om man tycker att en person har fel. Herr Persson radade här upp en hel rad påståenden, som han inte på något sätt dokumenterade. Han framförde dem bara som debattinlägg, precis som allt annat. Han dokumenterade inte på något sätt sina påståenden så att man utan vidare kan acceptera dem.

Även om det med fog kan sägas att det i framtiden blir erforderligt med större enheter på grund av mekaniseringen i skogen, precis som utvecklingen har blivit inom jordbruket, kan man väl ändå hävda att samarbete i kooperativ form, där alltså de små gemensamt blir stora, kan fungera lika bra i skogen som på andra områden. Det gläder mig att herr Persson ser positivt på den utveckling som här ägt rum under de senaste tio åren. Det är heller inte så underligt att det enskilda skogsbruket under en period kom på sladden. Det berodde helt enkelt på att det var bolagen som först kunde tillägna sig den nya yrkeskunskapen. Det var bl. a. tack vare yrkeskunskapen som bolagen på ett tidigt stadium kunde lägga sig till med en stor del av skogstillgångarna.

Trots att herr Persson hävdar motsatsen tror jag att åtskilligt talar för att kombinationen jordbruk-skogsbruk kommer att vara lönsam. Såsom företagare vill jag säga att jag varje år i portmonnän får ett påtagligt bevis här för — även om det beviset naturligtvis är mera påtagligt för mig än för herr Persson. I stora delar av vårt land är arbetsförhållandena dessutom på grund av klimatet sådana, att man aldrig kommer att kunna driva enbart jordbruk utan måste driva jordbruket i kombination med skogsbruk.

Man driver ju nu med gott resultat samverkan inom t. ex. SBO-området. Jag kan inte förstå annat än att det enskilda skogsbruket, om det samverkar och får tillgång till erforderlig yrkeskunskap, maskinservice etc., måste kunna drivas minst lika effektivt som de stora bolagens skogsbruk.

Jag tror att den utveckling som i dag äger rum inom storskogsbruket är på väg att omfatta även småskogsbruket. Den är redan mer eller mindre applicerad, men en del misstag på den punkten har nog gjorts inom storskogsbruket och kanske även inom småskogsbruket när det gäller maskinerna. Vi

har därvidlag ännu inte trampat ut barnskorna. Det är kanske på detta område bättre att skynda långsamt och vänta med att släppa till pengarna. Det räcker måhända med att någon får experimentera i stället för att alla gör det. Man bör kanske låta dem som har råd experimentera.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Yngve Persson och jag har tidigare suttit i samma utredning och där haft mycket trevliga och angenäma tankeutbyten. Min förnyade bekantskap med herr Yngve Persson som riksdagsman är inte mindre angenäm. Tongångarna från jordlagsutredningen är desamma. Ur den synpunkten är herr Yngve Persson den absolut ständaktige tennsoldaten, och det skall han, även om han har fel, helt naturligt ha en honnör för.

Jag skulle vilja fråga, om inte herr Persson har missförstått propositionen och utskottets ställningstagande till den när han enbart talar om storskogsbruket, bolagen och staten. Herr Persson tycks vara mycket nöjd med jordbruksministerns proposition, trots att den inte riktigt går i den anda som han vill. Jag vill citera en mening som finns inskriven både i propositionen och i utskottsutlåtandet, där det heter: »Det kan ej heller antas att de föreslagna lättnaderna för företagen alltför mycket skulle försvaga det skydd för de enskilda jordbrukarnas möjligheter till etablering och vidareutveckling som lagen avser att bereda.»

Jag väntade att herr Persson skulle yrka på att denna argumentering, i enlighet med vad han sade från denna talarstol, skulle strykas.

När det gäller den passus som rör skogsarbetarnas möjligheter att förvärva skog kunde man inte ens mellan raderna i herr Perssons tal utläsa att han biträder skrivningen i propositionen, vilken jag anser vara helt värdelös; begränsningen av krediterna gör att den

Förslag till jordförvärvslag m. m.

över huvud taget inte kommer att ha någon betydelse.

Det har sagts att storskogsbruket betalar bättre för arbetet. Herr Yngve Persson gjorde här en riktig anmärkning när han sade, att han var fackföreningsman. Skall vi inte betala avtalsenliga löner både för arbetet inom storskogsbruket och inom bondeskogsbruket? Med erfarenhet från min egen bygd gör jag den reflexionen, att bondeskogsbruket får betala betydligt mera för arbetskraften än vad bolagsskogsbruket över huvud taget får göra.

När det gäller skatterna har jag tidigare nämnt att jag har gjort en undersökning i Björna kommun. Herr Yngve Persson sade, om jag fattade honom rätt, att också skatten blir högre. Kommunalt sett kommer man fram till den absolut motsatta bilden.

När herr Yngve Persson i detta sammanhang kom in på reservationen tyckte han att jag var besjälad av konservatism. Jag hoppas att jag inte på något sätt skall inräknas bland de mörkblå, när herr Persson idémässigt gör sin bedömning. I så fall skulle jag vilja göra det påpekandet att inte heller reservanternas på något sätt accepterar den lag, som nu gäller, utan föreslår en betydande liberalisering, som helt eller delvis sammanfaller med den uppfattning som företrädades av majoriteten i jordlagsutredningen. Om jag är konservativ i mitt tänkande, må det kanske vara en tröst att jag i mitt sällskap har herr Hjalmar Nilsson från Kramfors såsom ledamot av denna utredning samt landshövdingen i Värmlands län, som ju tillika är socialdemokrat. Under sådana förhållanden måste väl även de få samma epitet som jag när det gäller denna fråga.

När jag på det bestämdaste tillbakavisade de påståenden, som hade velat göra herr Holmqvist till Danmarks bäste jordbruksminister, var det i all välmening mot jordbruksministern. Jag ville säga att inga svenska jordbrukare skulle kunna ha den uppfattningen att

Förslag till jordförvärvslag m. m.

så skulle vara fallet, och jag gav ju också en motivering för mitt uttalande. Det förhållandet att jag nämnde denna liknelse gav ju också herr Yngve Persson tillfälle att i en trevlig replik till mig knyta an till den.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Yngve Persson i sitt långa anförande gjorde sig skyldig till ett fundamentalt misstag när han förklarade, att en storleksordning på fastigheterna som nästan är hur stor som helst skulle vara den mest rationella driftformen. Amerikanska erfarenheter ger vid handen att man utom när det gäller en ren bandindustri icke når större rationalitet när man kommit upp till en viss storleksordning. Det är mycket möjligt att herr Yngve Persson, om han studerar denna fråga ytterligare under de närmaste tio åren, kommer till den uppfattningen att det tydligt finns en linje som innebär, att ju större företagen blir, desto mera kan man förlora av det personliga intresset, och då kommer man fram till att bärigheten inte är störst vid de största företagen. Det har sedan länge varit känt för jordbrukets del, att man ingalunda når det bästa resultatet vid de största bruksdelarna utan vid bruksdelar av mindre omfattning.

Herr Persson nämnde bland sina övriga anmärkningar beträffande jordbruket den orimliga hänsynen till jordbruket. Det har inte begärts något orimligt hänsynstagande till jordbruket utan endast krävs en räntabilitet, som skulle ge samma ersättning som tillkommer andra jämförbara grupper. När vi nu då sexårsavtalet snart är till ända finner att klyftan på 3 600 kronor, som skulle jämnas ut, har ökat mycket starkt, nästan fördubblats — innebär det då en orimlig hänsyn, om man anser att det är skäligt att jordbrukarna får något bättre betalt för sitt arbete? När 20 à 25 jordbruk om dagen försvinner, är det en dålig rationaliseringstakt som bedrivs?

Herr Persson säger, att de danska jordbrukarna drömmer om att det svenska jordbruket skall reduceras. Ja, man hör rätt ofta de där tongångarna om att en reduktion av vårt jordbruk är så önskvärd. Men läs i tidningarna vad Gunnar Myrdal sade häromdagen, när han talade om världens jättelika problem: Här diskuterar vi hjälpåtgärder till andra länder, men vad världen ropar efter är mat, mat! Och samtidigt går vi målmedvetet in för att reducera den svenska livsmedelsproduktionen. Skall vi tala om att hjälpa andra länder måste vi nog se på det fältet också.

Ja, herr Persson refererade den debatt han och jag hade haft. Det han sade var kanske inte alldeles riktigt ihågkommet. Människorna i den där trakten hade blivit så förargade på herr Perssons uttalanden om bolagsskogarna och annat att man i hans parti var rädd att mista en massa röster, och så ordnades en debatt mellan herr Persson och mig. Jag sade där icke alls att jag inte visste någonting om detta — det är ju något som ingen erfaren debattör, hoppas jag, skulle göra sig skyldig till. Ingen är väl så dum att han själv säger någonting dylikt — åhörarna märker ändå ganska snart om en talare inte har reda på det som diskussionen gäller! Men det var inte nog med att stämningen mot Yngve Persson var ganska hätsk även efter debatten, utan detta resulterade också i ett stort röstnederlag för det parti han företrädde. Man hade vid den debatten erfarit hur det egentligen stod till med kunskaperna och varthän detta skulle leda.

Sedan är jag förvånad över att herr Persson helt anslöt sig till den ganska klara manchesterliberalism som herr Kilsmo i dag har förfäktat. Det var ju alldeles klart att herr Kilsmos tankegångar överensstämde med denna liberalism från mitten och slutet av 1800-talet. Därför brydde jag mig inte ens om att bemöta herr Kilsmo — skulle människors spekulationsintresse ensamt få diktera vad de gör så måste vi ju slopa

en massa sociala lagar, strandlagen och mycket annat.

Vi har inte på något sätt begärt att jordbruksministern skall dansa efter centerpartiets pipa. När jag sade att han kan bli en kringskuren kung menade jag att ett statsråd så långt möjligt bör samarbeta med den grupp vars angelägenheter han har att handlägga. Ställer han sig för mycket på kant med dessa intressen kan han bli en kringskuren kung; men det får väl framtiden utvisa.

När herr Persson sätter sig på sina höga hästar och talar om att vi skall låta bli att blåsa i trumpet mot jordbruksministern o. s. v., är det givet att man kan göra så om man har en majoritet. Men huruvida det nu är så juste och riktigt att använda sådana metoder gentemot en grupp som är litet mindre kan ju ifrågasättas.

Herr PERSSON, YNGVE, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall svara så kort jag kan på varje punkt, men jag hoppas få tid att svara på alla punkterna!

Jag avsåg att ge herr Tågmark en eloge, men jag ville samtidigt utnyttja hans tal för att rikta en tankeställare till herr Sundin och andra.

Herr Sundin säger att jag är den ståndaktige tennsoldaten. Ja, jag kan vara det. Det är inte herr Sundin, men han stretar emot så mycket han på något vis kan; rentav mot bättre vetande, har jag en känsla av.

Han påstår att jag missförstått propositionen när jag bara har talat om skogen. Jag sade dock klart ifrån att jag i allt väsentligt skulle ägna mig åt just skogens problem. Men låt mig tillägga att det är rätt intressant när herr Sundin nu kryper bakom herr Holmqvist — som nyss skulle avsättas — genom att åberopa vad som står i propositionen; herr Sundin ville ju ställa mig mot väggen genom att konstatera att jag inte följer propositionen. Vad jag fak-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

tiskt sade, herr Sundin, var att jag tillstyrker jordbruksministerns förslag men inte är helt tillfredsställd med det. Herr Sundin har följaktligen knappast täckning för sin reflexion.

Herr Sundin nämnde att jag i mitt anförande inte hade sagt någonting om möjligheterna för skogsarbetare att skaffa sig skog — det var väl rätt uppfattat? Nej, jag gjorde inte det, men i många års debatt med bondeintresset om skogsfrågan har jag för att liksom demonstrera ihålligheten i centerns ståndpunkt konstaterat, att man slogs för att bonden skulle ha prioritet på skogsförvärv men accepterade inte att skogsarbetaren eller skogstjänstemannen, som hade möjligheter att själv sköta sin skog, skulle få samma prioritet. Det var ni bestämt emot ändå tills skansarna började falla. Då såg ni en chans att delvis över den här formen rädda något av det som nu är; en bonde kan ju förskjuta sin verksamhet och bli skogsbrukare från att ha varit jordbrukare.

Det är inte jag som har ändrat uppfattning. Jag anser fortfarande att det är olyckligt om vi fortsätter uppsplittningen. Det är dock en bättre form, att den som helt kan ägna sig åt skogsbruk får äga de mindre enheterna än att en bonde, som rimligtvis i första hand måste sköta jordbruket, skall äga dem.

Jag vet inte om det påståendet är riktigt att bönderna betalar mer i lön än bolagen. Läger vi ihop alla förmåner — trygghet och sådant — är jag helt övertygad om att bönderna inte gör det. Om så emellertid skulle vara fallet, att de betalar mer, är det dock naturligt eftersom de tingar arbetskraften för en dag i stöten och det givetvis kostar mer att rekvirera arbetskraft under de betingelserna. Det är emellertid ett exempel på nackdelarna med den driftformen.

Herr Sundin! Jag har ingenting emot att herr Sundin är konservativ, om han vill vara det. Jag sade bara att det inte var något bevis för en progressiv in-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

ställning och att herr Sundin var i gott sällskap med jordlagsutredningen, vars förslag jag betraktar som alldeles för ihåligt.

Herr Bengtson säger att min framställning av händelsen därnere var oriktig. Det var ju emellertid mera ett skämtsamt inpass från mig, men jag vidhåller att det var en riktig beskrivning.

Herr Bengtson har genom en mängd glidningar helt på sidan om det jag har talat om försökt ge kammaren ett intryck av att jag talade om andra saker än jag gjorde. Det skall inte lyckas.

Herr Bengtson sade: Skall inte bonden ha betalt för sitt arbete? Jag har inte talat om det ämnet. Vad jag däremot har sagt i ett annat sammanhang är att vi skall tillerkänna bonden en tryggad försörjning.

Herr Persson säger, sade herr Bengtson, att det svenska jordbruket skall rationaliseras. Ja, men det är ni ju inne på själva, såvitt jag förstår. Vad kan det vara för klandervärt i det?

Vad beträffar påståendet att jag anslöt mig till herr Kilsmos manchesterliberalism vill jag säga: Det vet ni att jag inte gjorde, herr Bengtson! Jag gav herr Kilsmo en komplimang för ett logiskt genomfört anförande med många sanningar, vilket är en helt annan sak än att jag skulle ha anslutit mig till hans värderingar.

Jordbruksministern skall samarbeta med bönderna, har det sagts. Ja, men det måste ju finnas en förutsättning för det, och det vill inte bönderna medverka till i den här frågan. Ni vill ha er linje — om inte så skall jordbruksministern väck!

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga ävensom handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 205, i anledning av väckta motioner dels om åtgärder för att stimulera ökad invandring av utländsk arbetskraft, dels angående utländska arbetstgares utbildning och anpassning; samt

nr 206, i anledning av väckta motioner om åtgärder att förhindra barnmisshandel.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 210, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i landstingslagen m. m.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 125, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.07.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 5 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Förslag till jordförvärvslag m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående tredje lagutskottets utlåtande nr 22.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Debatten har pågått så länge i denna kammare, att jag i kväll inte skall trötta kammarens ledamöter med ett längre anförande. Jag har haft tillfälle att i medkammaren utveckla synpunkter på denna fråga, och jag har förstått att de som har talat för utskottet redan tidigare i dag anfört en del av de synpunkter som jag eventuellt hade haft att lägga på detta ärende.

Jag vill erinra om att man får se en lagstiftning av detta slag som ett instrument som skall användas för att främja utvecklingen inom jordbruket och inom skogsbruket. Efter hand som förhållandena ändras i vårt samhälle måste det ske en anpassning av lagstiftningen, så att den kommer att kunna följa med och fylla den avsedda funktionen.

Man kan väl utan vidare säga att det på åtskilliga områden under de senaste åren varit anledning att ompröva en del av samhällets åtgärder till jordbrukets fromma. Jag kan erinra om att riksdagen har tagit ställning till rationaliseringsstödet och genomfört ändringar som vi anser passar bättre till den målsättning som vi i dag har för ett rationellt jordbruk. Det är därför rätt naturligt att man förr eller senare hade anledning att ta upp frågan om revision av jordförvärvslagstiftningen.

Jag har fått rätt mycket klander för att frågan har förts fram just nu. Man

har sagt att vi borde ha väntat på 1960 års jordbruksutredning. Men det är underligt att man inte observerat att det inte finns något direkt samband mellan jordbruksutredningens arbete och lagstiftningen om rätten att förvärva mark. När man tillsatte 1960 års jordbruksutredning, arbetade redan 1958 års jordlagsutredning, och det enda man sade i direktiven till 1960 års utredning var att den var oförhindrad att ta upp frågan om jordförvärvslagstiftningen och påyrka eventuella ändringar i gällande lag eller den lag som kunde komma att gälla sedan jordlagsutredningens förslag hade behandlats. Det är således alldeles felaktigt när man nu efteråt har försökt koppla ihop dessa frågor. Det hade man inte någon avsikt att göra, år 1959 i varje fall, och det har såvitt jag kan se endast kunnat användas som ett skäl för att få ett uppskov.

Jag tycker inte heller att skrivningen i centerpartiets reservation, som i utlåtandet är betecknad med nr I, är riktigt rättvis. Där ges en beskrivning av hur frågan behandlades 1963, då den var uppe i tredje lagutskottet. Jag skall inte besvära med detta, men var och en kan ju själv kontrollera saken genom att läsa reservationen, där det sägs att det var naturligt och lämpligt, att frågan löstes i samband med behandlingen av främst jordbruksutredningens och etableringsutredningens förslag. Om man slår upp i utskottets utlåtande vad tredje lagutskottet verkligen sade år 1963 — det finns återgivet på sidan 13 — kan vem som helst förvissa sig om att utskottet där uttalade en förhoppning om att man inte skulle dröja med denna lagstiftningsåtgärd. På denna punkt återger alltså centerpartiets första reservation inte korrekt vad som förevarit.

Jag skall inte gå in på denna reservation i alla dess detaljer, men jag tror

Förslag till jordförvärvslag m. m.

att var och en kan övertyga sig om att man där anför en hel del uppfattningar, mycket godtyckligt valda, om vad förslaget innebär och om vad som är avsikten med det hela. Man säger att bondeskogsbrukets intresse nu har skjutits åt sidan, och man påstår att departementschefen har givit ett klart förord åt bolags- och statsskogsbruket framför bondeskogsbruket. Dessa påståenden är på intet sätt underbyggda. Tvärtom finns det i propositionen klara uttryck för vart man syftar. Det anföres bl. a. att det inte finns några bärande skäl att förmena den enskilde jordbrukaren att fritt utveckla sitt företag annat än när tillskottsmarken behövs för rationalisering av andra brukningsenheter. I samma stycke uttalas också att aktiva jordbrukare, trots att invändningar har riktats mot detta under remissbehandlingen, bör fritt kunna förstärka sina brukningsenheter med skog.

Nog är det alldeles tydligt att propositionen bygger på tanken att man även framöver skall ha ett skydd för familj jordbruket i vårt land. Sedan är det ett annat förhållande att man också har angett några andra fall, då det är möjligt för andra förvärvare att få lov att vara med. Det är som sagt en alldeles oriktig beskrivning som man har gett. Jag skall återkomma till frågan längre fram, då jag skall säga några ord om de gemensamma reservationerna.

Man har också funnit att det inte föreligger tillräckligt underlag för en bedömning av denna fråga. Det har jag hört länge nu, men jag blir inte övertygad om det. Jag vågar säga att jag tycker att reformen är väl underbyggd. Den grundar sig på en parlamentarisk utredning, låt vara att denna inte var enhällig. Majoriteten gick inte så långt som man har gått i promemorian, men det fanns reservanter, såsom redan har framgått av den föregående debatten här. Vi följde alla med stort intresse när ledamoten Persson utvecklade sin syn på skogens problem, enligt min uppfattning på ett alldeles utomordent-

ligt intressant sätt. Han har ju under många år arbetat för att man skulle få till stånd en reformering på detta område. Jag kan kanske säga att jag beklagar att han inte är tillfreds med vad jag gjort, att jag inte kunnat tillmötesgå honom helt. Han var med i utredningen. Det fanns en annan ledamot av andra kammaren, högermannen Hæggbloom, som också hade ett särskilt yttrande. Om jag tar detta material, utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattningar och samlar ihop alla de önskemål de framfört, vågar jag säga att det i den proposition som nu framlagts inte finns några nya tankar, utan antingen har majoriteten eller någon av reservanterna fört fram de uppslag som nu har kunnat läggas till grund för propositionen i ärendet.

Jag tyckte att när jag tog så pass intryck av reservanternas uppfattning fanns det anledning att göra en promemoria. Den skickades ut, och så fick man en ny remissbehandling. Det hade i och för sig inte varit något uppseendeväckande, om man hade lagt jordlagsutredningens förslag till grund för en proposition. Det har skett betydligt större avvikelser från en utredningsmajoritets ståndpunkter i andra sammanhang, och det borde kanske inte ha varit så märkligt om man hade gjort på det sättet, men vi var i regeringen överens om att när vi kom fram till en ståndpunkt som ändå så mycket anknöt till reservanterna, fanns det anledning att företa en ny remissbehandling. Så har vi då fått en remissbehandling, och jag vågar säga att vi har fått till stånd en debatt och att knappast någon annan fråga under senare år varit föremål för en så pass inträngande debatt som just denna. Det finns alltså underlag för bedömning, och det har inte varit någon svårighet för remissinstanserna att bilda sig en mening på grundval av det material som föreligger. De har i allmänhet kommit till den uppfattningen att de kunnat stödja de tankar som redovisats i promemorian och

Förslag till jordförvärvslag m. m.

som vi sedan i det väsentliga kunnat knyta an till när det gäller utformningen av propositionen. Jag tycker således att det inte går att fortsätta resonemang-
et om att frågan inte skulle vara tillräckligt behandlad. Ett sådant resonemang anser jag faktiskt vara ett uttryck för de obofärdigas förhinder.

Likasa har man sagt att det inte finns en klart uttalad målsättning i sammanhanget. Den som gör sig mödan att läsa propositionen på denna punkt behöver nog inte fara vill.

Detta om centerpartiets reservation. Det var således förstahandsyrkandet. Sedan har centerpartiet i andra hand anslutit sig till samma mening som folkpartiet och högern, och vi har ju kunnat läsa i tidningarna om hur man skall uttolka det. Det finns de som sagt att man skall uppfatta centerpartiets första reservation närmast som en rent formell sak och att man i realiteten nu har en gemensam uppfattning bland de borgerliga partierna i denna fråga. Det skulle vara rätt väsentligt för oss att veta vad som är sanning i detta sammanhang. Är det så att centerpartiet nu betraktar sin anslutning till den gemensamma höger-, folkparti- och centerutformningen av förslaget som fullt tillfredsställande? Är den tolkningen riktig eller felaktig?

Man har behandlat några frågor i denna reservation. Jag vill först konstatera — och jag tycker det är väsentligt att ha gjort det, inte minst i den upprörda debatt som förekommit — att jag är mycket tillfredsställd med det positiva mottagande som propositionen fått. Det är egentligen få förslag som kunnat gå så pass smärtfritt igenom behandlingen här. Man har godtagit tankarna i propositionen. Man har accepterat att bolag och föreningar skall få möjlighet att förvärva mark. Man har accepterat de olika kategorier som är angivna som prioriterade när det gäller att förvärva mark. Över huvud taget har det inte gjorts några mera betydande invändningar mot propositionen.

Det finns anledning att säga att det är med tillfredsställelse som vi konstaterar att propositionen kunnat behandlas i denna positiva anda.

Det är kring några detaljer — de är kanske i vissa fall inte så betydelselösa — som meningarna gått isär. Det gäller de statliga förvärven. Redan nu gäller att domänstyrelsen inte får besluta om ett inköp utan att lantbruksnämnden eller lantbruksstyrelsen har tillstyrkt förvärvet, och där kan vi säga att den nuvarande ordningen fungerar oklanderligt. Det finns ingen remissinstans som påyrkat någon ändring i detta avseende, och det skulle strida mot god lagteknik att betunga lagtexten med en dylik föreskrift. Man kan mycket väl i administrativ ordning utfärda föreskrifter i detta avseende, och man har i reservationen tappat bort en sak, nämligen att det i dag är så att när domänverket avyttrar mark till en statlig myndighet, anmäler verket detta för lantbruksnämnden, som då kan ge till känna om den har behov av denna mark för att förstärka ett familj jordbruk som behöver förstärkning. Detta kommer att falla bort om man följer reservanternas på denna punkt. Jag måste säga att det kommer att bli en sämre ordning. Man kommer att ha kvar denna skyldighet när det gäller inköpen, men däremot kommer den att falla bort när det gäller de statliga försäljningarna. Det kan åtminstone vara anledning fundera en smula på om detta kan vara någon förbättring.

Det har redan sagts en hel del här om de kommunala förvärven. Herr Hjalmar Nilsson har, tycker jag, mycket kraftfullt talat för kommunernas rätt att få bestämma vad de tycker i egen sak, och jag har inte anledning att tala ytterligare om det. Jag skall bara ställa en fråga: Vem har sett till att denna bestämmelse skulle komma med? Centerpartiet har ju ett förstahandsyrkande som ingalunda är så snävt. Nu har de — och det är en tanke som varit uppe förut — begränsat sig till att yrka att

Förslag till jordförvärvslag m. m.

sådana förvärv, som ligger utanför den egna kommunen skall vara föremål för kontroll. Det är ett förstahandsyrkande, som centern har fallit ifrån för att sedan ansluta sig till den gemensamma reservationen. Är det högerpartiet eller folkpartiet som har påyrkat en ytterligare inskränkning på denna punkt? Jag tror det skulle vara nyttigt för medborgarna att få veta detta; att man inte här kryper bakom och menar, att det är fråga om en kompromiss, där vi har fått lov att ta en del och ge något annat. Det är inte av nyfikenhet som jag frågar vem som har påyrkat en skärpning på denna punkt i förhållande till vad som tidigare har gällt. Tanken att kommunerna inte själva skulle få bestämma över sina markförvärv har aldrig tidigare varit på tal.

I kompensationsfrågan har man försökt finna en skrivning, där man i lagtexten helt enkelt skulle ta med att förutsättningarna för att ett bolag eller en förening skulle få förvärva mark, skulle vara att man avstår från annan mark. Man har dock inte varit tillfreds med det, utan i motiveringen för lagtexten har man varit tvungen att tumma på detta. Även de som inte har möjlighet att lämna någon kompensation skulle ha rätt att förvärva mark.

Vad sägs då i propositionen? Jo, där har man ansett att lantbruksnämnderna skulle ha möjlighet att förvärva mark, när försäljning av sådan aktualiserades från ett bolag och det bolaget ägde en fastighet som var så belägen att det vore fördelaktigt om den kunde föras över till någon annan ägare. Jag vill betona att detta inte bara gäller för bolag och föreningar. I propositionen är det tänkt att den frågan skall aktualiseras i alla sammanhang, om man i anslutning till ett förvärv också kan få en arronderingsförbättring till följd av att den som vill förvärva också får lov att avstå. Det är detta som är uttalat i motiven.

Det blir inte bättre, om man skulle ta den lagtext som reservanterna har

föreslagit, särskilt som den inte kan tillämpas utan avvikelser, vilka baseras på de motiveringar som ligger bakom lagen. Av den anledningen tycker jag faktiskt det är enklare att följa propositionen på denna punkt.

En annan fråga som jag har haft anledning att ställa i andra kammaren, är hur man skall kunna förena de krav som finns i reservationen om att inte bara en jordbrukare utan även en människa som ämnar bli jordbrukare skall kunna förvärva mark för jordbruk. Vi uppställer i dag kravet, att den som önskar förvärva en bärkraftig jordbruksenhet också skall slå sig ner på fastigheten i fråga och mantalsskriva sig där. Det är det vanliga kravet, vilket också innebär att vederbörande skall ägna sig åt jordbruk och ha sin utkomst av det. Han blir med andra ord bonde, oavsett vad han var från början.

I reservationen har man även tagit upp kravet att andra människor skall ha rätt att förvärva ett bärkraftigt jordbruk. Tanken att så att säga släppa fritt här är naturligtvis mycket lockande. Vi har också funderat över många uppslag när det gällt att göra denna revision i lagstiftningen, men på den punkten har jag ansett att det främst är det förhållandet att vi vill ge ett skydd åt familjejordbruken som gör, att vi har kvar denna lagstiftning. Skulle vi överge den målsättningen, ja då kan vi fråga oss om vi över huvud taget skall ha någon lagstiftning. Det skulle vara mycket intressant att få veta vad det finns för tecken på att »vi är mycket liberalare än regeringen», såsom i varje fall folkpartiets representanter uttryckt det. Hur går det att förena ståndpunkten, att man samtidigt skall vara mer radikal och liberal än regeringen är, med att centerpartiet, samtidigt som det anslutit sig till den tanken, likväl i första hand yrkat avslag på propositionen? Är det inte ganska förbryllande att man yrkar avslag på förslaget och säger att man inte kan tolerera det, samtidigt som man å andra sidan ansluter sig

till reservationen, där man önskar ökad frihet för förvärv? Jag tycker det är nödvändigt att de centerpartister, som har skrivit på reservationen, förklarar hur de har kunnat komma till en sådan uppfattning, ty skulle det vara så, att det i verkligheten är ett liberalare förslag som är mer vittgående än regeringspropositionen; varför då allt detta rabalder, som har pågått det senaste halvåret? Och vilken storm skall då inte blåsa upp mot folkpartiledaren och andra som har yrkat på att man skall gå längre! Frågan är om centerpartiledaren kan gå skottfri, om han har varit med om att öppna dessa möjligheter. Om jag misstolkat vad ni har avsett, är jag naturligtvis ytterst tacksam att få rätta till dessa missuppfattningar. För mig är det åtminstone en smula förbryllande, hur man har kunnat komma fram till detta resultat.

Till sist vill jag beröra frågan om tidsbegränsningen av lagen. Man tycker att det vore en fördel om denna lag finge en giltighetstid av endast fem år. Jag tycker inte att detta är någon fördel, särskilt som vi är överens om att vi skall följa verkningarna av lagen. Vi skall uppdra åt lanbruksstyrelsen att registrera vad som händer, och då har vi möjlighet att komma tillbaka till riksdagen och redovisa hur denna nya lag har verkat. Vi kan då diskutera detta, och vi kan då ta upp frågan, om vi bör gå längre i fråga om liberalisering och om vi tagit miste på någon punkt, där det finns anledning att göra korrigeringar. Vi har möjlighet att tidigare än om fem år göra en sådan omprövning.

Jag tror dessutom att det vore olyckligt med en sådan tidsbegränsning. Fastighetsmarknaden kan löpa den risken att det hela avstannar, om man vet att lagen upphör så där under fjärde året efter det att vi fattat beslut. Man kan fråga: Vad skall det bli efter detta? Kommer det att bli svårare att köpa mark i framtiden än nu, eller kommer det att släppas loss mera? Jag kan inte

Förslag till jordförvärvslag m. m.

se att denna situation kan vara eftersträvansvärd, och jag kan inte inse värdet av att ha lagen tidsbegränsad. Det har talats om de äventyrligheter som kan föreligga när det gäller vårt inträde på en vidgad marknad i Europa. Det skulle inte vara särskilt bra att ha det hängande över oss, att vi skulle behöva ta ställning till en ny lagstiftning som skulle anpassas då och då och som vi skulle vara beredda att ompröva. Jag anser att vår position skulle bli sämre, om lagstiftningen gjordes tidsbegränsad. Enligt min mening är det en fördel att anta det lagförslag som här föreligger, särskilt som vi är överens om att vi kan återkomma till riksdagen och göra rättelser, om vi finner att det föreligger felaktigheter på någon punkt.

Jag har inte något mer att anföra, men jag tycker att man, innan man går till beslut i denna fråga, bör ha klart för sig vad det är som avses med den reservation som det här gäller.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställde här några frågor om innebörden av och motiveringarna till reservationerna, och jag skall ta upp dem i tur och ordning.

Först och främst var det fråga om de statliga förvärven. I detta fall är det väl, som jag tidigare anfört, inte så stor skillnad i saklig inställning. Det är bara det att reservanterna har alldeles särskilt starkt velat påpeka, att alla statliga myndigheter bör underställa eventuella förvärvsprovning ur rationaliseringssynpunkt. Det gäller inte bara domänverket, utan det finns även andra statliga myndigheter som kan förvärva fastigheter. Då tar man allt i en omgång, när detta skrives in i denna lag, och då behöver man inte utfärda speciella föreskrifter för de olika myndigheterna.

Herr statsrådet ifrågasatte också om

Förslag till jordförvärvslag m. m.

man inte tappat bort någonting som har samband med att staten eventuellt säljer en sådan här fastighet. Det gör man väl inte, ty det är väl någon som köper denna fastighet och detta köp skall i regel underställas lantbruksnämnden för prövning så att vederbörande kan få förvärvstillstånd, och då får lantbruksnämnden tillfälle att tillämpa 5 §.

Vad beträffar de kommunala förvärven frågade herr statsrådet varifrån den här relativt vittgående utvidgningen av lagens tillämpningsområde kommer. Det är väl lätt att påvisa, att yrkandet finns i högermotionen, men de övriga borgerliga partierna har anslutit sig till detta yrkande, dock med en viss jämkning. Vi har ansett detta liksom prövningen av de statliga förvärven vara en direkt konsekvens av att man lägger huvudvikten vid rationaliseringssynpunkten, och då är det ju rimligt att även förvärven från det allmännas sida blir föremål för en sådan prövning. Det är ju tillagt att kommunerna är satta i paritet med enskilda jordbrukare, så att deras förvärv skall bara prövas ur rationaliseringssynpunkt — så till vida är det en jämkning av yrkandet i högermotionen enligt de övriga partiernas yrkanden.

Vidare frågade statsrådet efter motiveringen till att även andra än enskilda jordbrukare skulle få tillfälle att köpa jordbruksfastigheter. Jag fattade inte riktigt vilken passus i lagtexten som avsågs — i reservationerna finns det i varje fall i lagtexten såvitt jag kan förstå ingen ändring som går i den riktningen. Den ändring som är gjord i första stycket av 4 § syftar endast till att jämställa skogsbruk och jordbruk. Det förutsättes även för skogsbruksfastigheter att förvärvaren skall ägna sig åt skogsbruket på fastigheten på samma sätt som är föreskrivet för jordbrukare. Vad man menar med detta är ju närmare utvecklat i propositionen, bland annat att detta anses tillämpligt endast på fysiska personer. I motiveringen är det däremot framhållet, att

man i en hel del fall räknar med att även icke jordbrukare kan få tillfälle att förvärva fastigheter, men det är ju bara fråga om en tillämpning av den allmänna uppläggningspropositionen. Där finns ju inte något direkt förbud för förvärv utan endast en möjlighet för lantbruksnämnden att med vissa undantag vägra förvärvstillstånd. I reservationen finns det ett resonemang som går ut på en viss liberalitet vid prövningen. Det rör sig i varje fall inom det spelrum som propositionens uppläggning av problemet har lämnat för tillämpningen.

Vad tidsbegränsningen beträffar kan jag hålla med om att det inte är någon större fråga. Det finns ju möjligheter att ändra lagar, men vi har ansett det angeläget att på detta sätt inskräpa betydelsen av att man verkligen följer den här lagstiftningens verkningar och även för riksdagen redovisar resultatet av denna uppföljning. Ur den synpunkten har vi ansett det vara lämpligt att lagstiftningen ges en provisorisk karaktär, men det är inte klart utsagt i vilken riktning man tänker sig eventuella ändringar vid denna omprövning.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ju tidigare hela dagen diskuterat den här frågan i denna kammare och det finns ingen anledning att upprepa vad som här tidigare sagts, utan jag skall i stället försöka att följa den uppläggning som jordbruksministern här hade ifrån denna talarstol för en kort stund sedan.

Han säger här så oskyldigt att man nästan kan tro honom: Vad finns det för anledning att man nu kritiserar att lagförslaget förs fram just 1965? Ja, tidigare har jag här ställt en fråga till jordbruksministern, och låt mig göra det med samma motivering i anledning av hans anförande. Jag har refererat till vad som sades i propositionen nr 10 år 1963. Statsrådet själv åberopade jordbruksutredningen, andra pågående ut-

redningar, etableringsutredningen och vidare vårt förhållande till den europeiska frihandelsmarknaden. Sedan blir frågeställningen denna, och då använder jag samma motivering som statsrådet gjorde 1963: När det i sak icke har förändrats något i dessa frågeställningar, vad finns det då för anledning att ändå föra fram propositionen vid detta tillfälle?

Nästa frågeställning var varför man ifrån centerpartiets sida anser att bondeskogsbruket har satts åt sidan. Ja, det skall jag, herr talman, i mycket korta ordalag förklara med den lagtext som finns i vår nuvarande lag och med den lagtext som jag förmodar kommer att finnas efter det att vi har fattat beslut i den här frågan enligt gjorda deklARATIONER av dem som makten haver i denna kammare.

I det nya lagförslaget räknar man upp att bolag av skilda slag »de må ej vägras». I den gamla lagen tillhörde de dem som vägrades att få förvärva. Det säger väl rent ut att det finns en väsentlig skillnad. Det är ju motsatta bestämmelser.

Det påstås att man tagit nödig hänsyn dels till utredningarna i denna fråga, med andra ord 1958 års jordlagsutredning, dels ock till remissyttranden. Ja, här åberopar statsrådet en reservation som fördes fram dels av herr Yngve Persson och dels av ledamoten i den nämnda utredningen herr Hæggbloom. Får jag tolka saken på det sättet, herr statsråd, att det förslag som nu finns liggande till en ny jordlag är en bastard av dessa två reservationer, av dessa skilda meningsriktningar i utredningen? Jag har den bestämda uppfattningen, att nödig hänsyn icke har tagits till majoritetens förslag.

Om jag får synda på nåden bara i fem sekunder, vill jag säga att den väsentliga skillnaden emellan reservanterna och utskottsmajoriteten är att vi vill ha kvar kompensationskravet att staten icke skall få förvärva mera skog och vidare att skogsarbetare skall ges chan-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

sen att kunna förvärva ett familjeskogsbruk.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet Holmqvist tog upp vissa avsnitt och vissa detaljer i sitt anförande. Jag skulle vilja beröra två mycket väsentliga punkter som inte alls har berörts så värst mycket i dag. Den första frågan är vem som kommer att och vem som bör äga svensk jord och skog i fortsättningen. Hur kommer utvecklingen att bli?

Ja, vi kan se på hur det har varit med bolagsförbudslagen och jordförvärvslagen. Staten har i mycket ringa utsträckning sålt något till enskilda personer, och bolagen har vägrat att sälja något. Det har varit med de nuvarande lagarna. Hur skall det bli i fortsättningen med de nya lagarna, som utgör en inkörsport för en stor överflyttning av jord och skog i juridiska personers ägo och i viss mån också i statens ägo?

Jag skulle vilja fråga jordbruksministern: Tror jordbruksministern att det blir något av en ström i den andra riktningen, att staten och bolagen kommer att sälja så att det kan tänkas att det blir flera jordbrukare som kommer att kunna förvärva mark? Nej, hela lagen gör att ägandet av jord och skog kommer att flyttas ifrån bönderna och till dessa juridiska personer och till staten. Det är hela problemet; sedan kan vi diskutera detaljer hur mycket som helst. Där skönjer vi vad denna lagstiftning kommer att ställa till. Därför har vi — och det är inte formellt, herr Holmqvist — yrkat avslag på detta. Reservation I kommer vi att rösta på; den står inte där bara för att se på.

En sak kanske jag skall tillägga i fråga om vårt yrkande under punkten I. Motiveringen för ett bibehållande av jordförvärvslagen kan herr Holmqvist finna mycket lätt, t. ex. hos andra socialdemokratiska jordbruksministrar. Herr finansministern, som är närvarande nu, har också givit alldeles ut-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

märkta skäl till att vi skall ha en jordförvärvslag, när vi tidigare behandlat frågan. Jag erinrar mig mycket väl hans anförande, som var ett utmärkt försvar för jordförvärvslagen.

Frågan om det europeiska samarbetet avfärdade herr Holmqvist mycket lätt förra gången vi diskuterade detta. Han sade då att det inte var så aktuellt. Men nu, herr Holmqvist, efter regeringsdeklarationen i samband med utrikesdebatten påvisar man, som jag tidigare citerat här i dag, att frågan om etableringsrätten är under utredning. Då kan man inte säga att frågan inte är aktuell. Det kan mycket väl hända att utredningen resulterar i ett förslag i en inte särskilt avlägsen framtid. Hur kommer herr Holmqvist då att betrakta det? Hur skall utländska bolag behandlas? Om vi skall följa regeln i EEC, som också tillämpas i EFTA, skall de behandlas på precis samma sätt som de svenska. Detta blir följaktligen en inkörsport för utländska bolags förvärv av svensk jord och skog.

Detta är två centrala saker. Vad händer i fortsättningen? Hur blir det med förflyttningen av äganderätten inom landet och — om vi får en friare etableringsrätt i det europeiska samarbetet — till utlandet?

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag är nödsakad att säga till utskottets ärade ordförande, att i reservation III, som jag här talat om, finns angivet de grupper av förvärv som inte är underkastade kontroll. Där talas om förvärv av eller från staten. Herr ordföranden har således fel, när han menar att den som förvärvar egendom av staten automatiskt får det förvärvet prövat. Med den formulering som reservationen nu har bortfaller prövningen på denna punkt.

Det är väl riktigt som framhållits, att vid förvärv inom den egna kommunen skall det bara prövas i den mån så behövs i rationaliseringssyfte. Men det

vanliga på landet är väl att den ena gården tar vid där den andra slutar. Om kommunen vill köpa en liten jordbruksfastighet som gränsar till en större, är det väl inte så osannolikt att ägaren till den större skulle behöva förstärkning med den jord som nu kommunen vill köpa. Vad inträffar då om lantbruksnämnden kommer fram till att jordbrukaren bör få lov att köpa? Jo, staten blir inlösenkyldig för den marken så att den kan föras över till jordbrukaren som behöver förstärkning. Kan det vara så angenämt att tillskapa förutsättningar för sådana situationer? Det är väl ändå bättre att överlämna till de kommunala myndigheterna, som ju ändå — som herr Nilsson sade — bär ansvaret för utvecklingen inom sin kommun i olika avseenden, att om de finner jordbrukarens krav beaktansvärt, de självfallet avstår från att göra förvärvet. Jag tycker att kommunen skall vara suverän att bestämma på denna punkt. Det förslag som här förts fram framstår som en tämligen onödigt inskränkning i kommunernas frihet.

När herr Alexanderson ville ge också andra personer än jordbrukare rätt att få förvärva jordbruk, fick jag inte samma starka intryck av att detta var ett stort nummer, som jag fick när jag hörde hans partiordförande, som vill ta detta som ett uttryck för en längre gående liberalisering. När jag hörde herr Alexanderson fick jag nästan intryck av att han tyckte att det var hipp som happ om man följde regeringen eller oppositionen. Propositionens utformning hindrar ju inte någon att förvärva, utan i varje särskilt fall då det föreligger en ansökan, får den väl prövas, och det kan finnas starka särskilda skäl som talar för att man skall medge ett förvärv. Men normalt menar jag att förvärvaren skall slå sig ned och bruka egendomen och alltså fylla de krav som i dag ställs. Det andra bör vara undantag.

När reservationen uttrycker det så, att det skall vara särskilda skäl som

talat emot förvärv för att man skall avslå förvärvet, då tycker jag inte att detta är tillräckligt starkt, herr Alexander! Det är att lova för mycket. Man kan inte förena de två sakerna. Antingen skall vi slå vakt om familj jordbruken som hittills, eller också går vi in för att riva upp denna vakthållning. Det blir inte lätt för lantbruksnämnderna att göra en avvägning enligt reservationens förslag.

Herr Sundin stod upp igen och beklagade att han hade yttrat sig så många gånger förut, men han ville ändå säga några ord nu, och så frågade han varför förslaget har kommit.

Jag vill säga herr Sundin, att han har alldeles fel när han påstår att jag i propositionen 1963 använde det ordval han har uppgivit. Jag hade kommit till den uppfattningen att det fanns viss anledning att uppskjuta lagrevisionen, men jag är icke bunden i mitt yttrande av de skäl som har framkommit under remissbehandlingen. Jag ber bara herr Sundin att läsa detta en gång till — då kommer han till uppfattningen att jag har rätt i denna sak.

Sedan talade herr Sundin någonting om skogsbruksfastigheter. Jag kunde faktiskt inte följa honom riktigt, men så småningom frågade han, om förslaget skulle vara en bastard mellan herr Hægghbloms och herr Perssons tankar.

Jag vet inte vad det skall finnas för anledning att sätta särskilda beteckningar på det ena eller andra förslaget. Det finns väl ingen människa som kan utarbeta ett förslag utan att ta intryck av det som avhandlats förut. Jag vet inte vad herr Sundin efterfrågar och vad jag skall ge för svar. Jag kan inte säga annat än vad jag sagt tidigare, att jag vid utarbetandet av promemorian har tagit intryck av vad både majoriteten och reservanterna tyckte, och det må väl inte vara någonting felaktigt i det. Herr Sundin får förklara bättre vad han menade med sin fråga.

Herr Bengtson ställde en fråga till mig, vem som kommer att äga jorden i

Förslag till jordförvärvslag m. m.

framtiden. Jag kan inte säga hur utvecklingen kommer att gå, men med tanke på de krav som ställs i dag på stora kapitalinvesteringar i maskiner och anläggningar inom jordbruket tror jag att den tiden inte är långt borta, då även den »vanliga jordbrukaren» i det här landet kan komma att överväga, om han inte skall ombilda sitt företag till bolag för att lättare kunna klara kapitalanskaffningen. Det är mycket möjligt att utvecklingen blir sådan, att jordbruket om fem eller tio år inte kommer att finnas enbart i form av personliga företag, utan att man av olika skäl ställer om till bolag. Det behöver inte betyda att det inte likväl kan vara familjeföretag även i framtiden.

Om jordbrukarna eller skogsägarna gemensamt vill förvärva en del skogar för att ytterligare kunna säkra råvarubehovet till sina industrier, som byggs upp i allt mer ökad utsträckning, vet jag inte om en sådan utveckling är att beklaga. Det är omöjligt att veta någonting om huruvida böndernas kollektiva ägande av skogen kan få formen av föreningar eller bolag, men behöver vi känna oss särskilt oroade av detta, herr Bengtson? Varje tid får väl anvisa sina lösningar, och jag sitter inte inne med några möjligheter att ge en mera hållbar bedömning av hur det kommer att gå i framtiden.

Herr Bengtson är nästan ensam nu när han talar om rädslan för vad som kan hända, om vi kommer in i ett vidgat ekonomiskt samarbete med andra länder i Europa. Det är väl ändå klart för de flesta vid det här laget, att inte vår jordförvärvslagstiftning utan en särskild lagstiftning reglerar utländska personers och företags möjligheter att skaffa sig inflytande över svenskt näringsliv. Om vi kommer med i ett vidgat samarbete, får vi väl så småningom ta upp till övervägande vad som skall göras. Det är en naiv och verklighetsfrämmande tanke att vi, om vi ansluter oss till en större ekonomisk gemenskap,

Förslag till jordförvärvslag m. m.

kan hålla oss för oss själva och inte bidra till utvecklingen av den ekonomiska gemenskapen men begära av andra länder att de skall öppna möjligheter för oss. Om man går in i sådana diskussioner, får man naturligtvis vara beredd att seriöst diskutera för- och nackdelar i en sådan situation, men inte har vi anledning att i dag, när vi tar ställning till vad vi skall göra i detta nu beträffande rätten till jordförvärv, känna oss särskilt oroade av det förhållandet.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att jag citerade proposition nr 10 för år 1963 felaktigt. Jag har nämligen skrivit av vad jordbruksministern där har sagt om jordbruksutredningen, etableringsutredningen och andra utredningar och statsrådets avslutande ord, att i nuvarande läge skäl synes tala för . . . etc. Vi har sagt att läget i dessa avseenden inte har förändrats sedan 1963 och att jordbruksministern inte heller har anfört någonting som förändrat bilden från 1963 till 1965, varför vi ansett det befogat att ta upp den frågeställning vi för fram och göra de yrkanden vi har ställt i motionen.

Statsrådet tycker att det är underligt att vi i den första reservationen — låt mig förenkla det — säger nej till de förslag som förts fram och sedan är med om den andra reservationen. Ja, vi röstade om detta i tredje lagutskottet och fick inte den majoritet vi önskade för vårt förslag. I ett sådant läge ansåg vi det vara på sin plats att medverka till att få lagen utformad i enlighet med det åttapunktsprogram som vi har lagt fram i vår motion. Jag skall villigt erkänna att det programmet inte har följts till punkt och pricka, men en kompromiss är ju en kompromiss; därav resultatet.

Statsrådet uttalade sin förundran över att vi har kunnat vara med om en ökad liberalisering när det gäller andra enskilda köpare än sådana som det ta-

las om i propositionen. Här bör man ha absolut klart för sig, att vi vill jämställa familjeskogsbrukare med familj jordbrukare och skapa möjligheter för dem att få kreditstöd. Det är en väsentlig skillnad, men statsrådet och utskottsmajoriteten vill inte vara med om någonting sådant.

Sedan vill jag, herr talman, bara klart uttrycka mig på det sättet, att om man ger familjeskogsbrukarna chansen att förvärva ett skogsbruk som de har möjlighet att arbeta på och leva på, har jag ingenting emot att andra enskilda köpare av jordbruk kapitalmässigt jämställs med staten och bolagen. Förutsättningen är dock att man först ger den lille jordbrukaren och skogsarbetaren samma möjligheter när det gäller att få ekonomiskt kreditstöd.

Herr BENGTSOEN (cp) kort genmäle:

Herr talman! När man hör herr jordbruksministern tala om det europeiska samarbetet får man nästan anledning att, eftersom han tar med så lätt hand på denna sak, fråga honom, om han är vän av ett vidgat europeiskt samarbete. Jag är nästan säker på att jag då får svaret ja. Då tänker man genast på att en friare etableringsrätt kan vara mycket näraliggande. Jordbruksministern förklarar då att detta regleras i så fall inte i en jordförvärvslagstiftning. Jo, det är just vad det skulle kunna göra. I det europeiska samarbetet får man nämligen ha kvar de lagar som redan finns i de olika länderna, bara dessa lagar inte diskriminerar övriga i samarbetet deltagande länder. Om vi har en jordlagstiftning som behandlar svenska och utländska bolag på samma sätt, innebär det *inte* någon diskriminering. Jag kan inte tänka mig att jordbruksministern anser att om vi skulle få en vidgad etableringsrätt, skulle vi just när diskussionen börjar med de andra länderna säga, att vi skall förändra våra jordlagar för att skydda oss mot att utländska intressen kommer att

köpa upp jord och skog i Sverige. Sveriges anseende skulle inte tåla ett dylikt uppträdande. Därför är hela denna fråga heller inte så enkel som jordbruksministern söker göra gällande då han viftar bort den.

Jag erinrar om att vi har andra lagstiftningar i fråga om vilka man just använt argumentet om det europeiska samarbetet. När valutalagen förlängdes sade man att det är så osäkert vad som kommer att ske inom det europeiska samarbetet, att vi för den skull inte bör göra någon förändring, men i det sammanhang som vi i dag diskuterar har man inte tänkt på att det kan ligga nära till hands att vi får till stånd ett vidgat europeiskt samarbete.

Sedan var det intressant att höra herr Holmqvists tankar om vem som kommer att äga jorden och skogen. Det är naturligtvis mycket lätt att säga att det kan man inte uttala sig om i dag. Mot bakgrunden av hur läget tidigare varit kan man säkert utgå ifrån att efter den nya jordlagstiftningens genomförande kommer det inte att bli överföringar av jord och skog till enskilda från staten och bolagen.

När herr Holmqvist sedan talade om familj jordbruk och skyddet för familj jordbruk, fick vi ett svar som Sveriges jordbrukare bör vara intresserade av. Herr Holmqvist sade att det kan hända att jordbruken i stället kommer att kunna drivas i bolagsform. Jag vet inte om man kan säga att det i så fall är fråga om familjeföretag, men några familj jordbruk blir det i varje fall inte. Det var intressant att vi fick detta besked av jordbruksministern om hur svensk jord och skog skall ägas och brukas i framtiden. Det är inte så värst tilltalande perspektiv som jordbruksministern här gett oss.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att något få återkomma till frågan om förvärvstillstånd för icke jordbrukare.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

I folkpartimotionen finns ett mera vittgående yrkande i det avseendet, en annan lagtext. I den kompromiss som reservationen utgör har vi ansett oss kunna acceptera den lagtext som finns i propositionen, eftersom den är så pass tånjbar och medger en olika tillämpning. Det har visat sig bl. a. vid tillämpningen av gällande lag att den har kunnat tillämpas på helt olika sätt under olika tider. Det blir väl därför så att även om man här kan enas om ett beslut om en viss lagtext, så kan den ene eller andre som biträder beslutet kanske ha litet olika synpunkter på hur tillämpningen bör bli. Reservanterna har emellertid då ansett ett visst behov föreligga av att i motiveringen ge en viss anvisning på en liberalare tillämpning än den som jordbruksministern har förordat i propositionen.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Alexanderson borde som jurist ha mycket större förutsättningar än jag att bedöma detta sista som han var inne på. För mig förefaller det dock mindre tillfredsställande att man skall ta ett beslut som innehåller en lagtext, väl medveten om att de som biträder beslutet kanske lägger helt olika innebörd i densamma. Det förefaller mig inte vara särskilt tilltalande att grunda ett beslut på sådana premisser.

Herr Sundin har här väsentligen talat om skogsbruket. Han tycks inte ha fäst avseende vid att när jag ställde frågan, hur man skall hantera de problem som kan uppstå om det är fråga om en familj jordbrukare och en annan köpare, har jag hela tiden talat om jordbruk. Herr Sundin vill göra gällande att det var fråga om skogsbruk. Där har vi vidhållit samma tanke som när det gäller en jordbrukare. Det skall alltså vara en person som ägnar sig åt skogsbruket. Han skall själv arbeta i skogen precis som en jordbrukare arbetar ute på åkern o. s. v. Det är ut-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

gångspunkten. Eftersom skogsbruk är en sak och jordbruk något helt annat kan man ju inte ställa upp exakt samma kriterier och förutsättningar. Jag tycker dock att vi i det förslag som förelagts riksdagen har funnit en acceptabel avvägning, som går ut på att den som arbetar med skogsbruket också skall ha rätt att förvärva det.

Det är, herr Bengtson, kanske inte så stor mening med att vi fortsätter den här debatten. Jag tycker fortfarande att herr Bengtson går vid sidan av ämnet när han ställer frågan till mig, hur ett jordbruk kommer att se ut i framtiden. Jag kastar fram några tankar om hur man kan se på den frågan, och jag är inte ensam om dem. Jag är ganska förvånad över att herr Bengtson inte vet att det i dag bland ekonomer föres resonemang om hur det svenska jordbruket kan tänkas utvecklas i detta avseende. Jag har ingen speciell mening om hur den utvecklingen kommer att te sig, men den kan mycket väl tänkas gå i den av mig angivna riktningen.

Herr Bengtson använder den metoden att diskutera, att när han får ett svar missbrukar han det, så att det passar hans syften. Det är tyvärr en argumentering som vi känner igen från tidigare tillfällen.

Till herr Bengtson vill jag ytterligare säga att etableringssakkunniga ju ändå inte har haft någonting att invända mot att vi nu tar en revision. Däremot har de sagt att det bör intagas bestämmelser som ger möjlighet att bedöma på vilket sätt råvaran skall tas om hand och att vi kan slå vakt om företaget som här i landet beredes sysselsättning genom att förädla skogsprodukter och naturligtvis även livsmedel. Vi måste, herr Bengtson, vara medvetna om att lagförslaget ger möjligheter att göra en sådan bedömning när man skall väga den ena förvärvaren mot den andra.

Skulle det vara så illa ställt som herr Bengtson vill göra gällande — det är kanske onödigt att upprepa det — skulle fjärdedelen av vårt skogsinnehav i

dag ligga i farozonen, eftersom bolagen för närvarande har så stor andel i våra skogar, och då kan det ju bara röra sig om en förskjutning med några procent. Jag tycker att det är att göra alltför stor affär av den här frågan, särskilt som vi är överens om att utvecklingen bör följas med uppmärksamhet och att möjligheter finns att framöver återkomma till diskussioner beträffande utformningen av lagstiftningen.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Anledningen till att jag uppehållit mig speciellt vid skogsbruket är helt naturlig: dels är jag kommen från ett skogslän och dels finns det i 4 § ett moment som speciellt handlar om de möjligheter som exempelvis en skogsarbetare har att kunna köpa skog. Varken propositionen eller utskottsutlåtandet ger skogsarbetaren en reell chans att göra det, ty ger man inte kreditstöd — och det vill ju statsrådet inte vara med om — finns det hart när inga möjligheter för honom att kunna konkurrera med andra köpare.

Slutligen vill jag ställa en fråga till statsrådet med anledning av den nya givna att familj jordbrukarna, om jag fattade rätt, skulle kunna bilda bolag: Denne lantarbetare blir ju då direktör, men kommer han då att arbeta på samma sätt som vanliga lantarbetare och småbrukare i vårt samhälle?

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! När vi nu i 64 minuter har lyssnat på statsrådet Holmqvist och fått bevittna den frågeeld som han har varit utsatt för, är det kanske inte så mycket att tillägga. Jag skulle ändå vilja beröra ett av de två områden som i dag har diskuterats, nämligen frågan om bolagsförbudslagen och den förändring beträffande den som är avsedd att komma till stånd.

Låt mig emellertid först lägga några principiella synpunkter på frågan om

jord och skog i framtiden. Det är självfallet ett samhällsintresse, och ett intresse även för den enskilde, att markens produktionsförmåga när det gäller jord och skog utnyttjas på bästa möjliga sätt. Med de erfarenheter vi har vet vi att den enskilda människans insatser, den privata initiativkraften, den egna viljan och företagaranan har skapat en effektivitet som har varit av värde när det gäller att på bästa möjliga sätt utnyttja marken.

Visserligen sade herr Persson före middagsrasten, att han inte kunde se någonting positivt i ett enskilt ägande av skog. Det finns inte några belägg för att den ena driftformen är överlägsen den andra. Man kan peka på fall där storskogsbruket har sina fördelar, men man kan också peka på fall där småskogsbruket hävdar sig mycket gott i konkurrensen med andra företagsformer. Dessa båda företagsformer kompletterar varandra. Den kritik som här har anförts mot småskogsbruket innebär ju också ett underkännande av de arbetsinsatser som skogsvårdsstyrelserna har gjort under en mycket lång tid.

Med anledning av den diskussion som har gått ut på att det i morgondagens skogsbruk inte finns utrymme för något hantverk i skogen, som herr Persson uttryckte sig — han kasserade kombinationen av jord och skog — vill jag ha sagt att ur såväl arbetssynpunkt som ekonomisk synpunkt det är vissa fördelar att vinna. Det finns inga belägg för att den kombination som vi i dag har av jord och skog är någon speciellt dyrbar driftform.

För det andra måste man ju acceptera — det är nödvändigt — att vi får en lagstiftning som främjar rationalisering och kan åstadkomma den strukturomdaning som vi i dag ur många synpunkter behöver. Låt mig också säga, att den lagstiftningen måste förhindra spekulation och jobberi; vilket är någonting annat än kapitalplacering i jord- och skogsbruk, som också har diskuterats i denna debatt.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

För det tredje tror jag det är angeläget att man vid bedömningen av frågan om de framtida företagsformerna på detta område tar hänsyn till ekonomiska och befolkningspolitiska förhållanden, till geografiska och klimatologiska förutsättningar; man har nog en känsla av att de aspekterna har kommit bort i diskussionen. Det är självfallet att åtskilligt har skett även på detta område, när samhället förändrats så starkt som fallet har varit under de 40 år som bolagsförbudslagen funnits.

En moderniserad lagstiftning måste dock utformas på sådant sätt, att den vinner anklang och förståelse i största utsträckning även hos respektive näringars utövare. Det är bättre med samförstånd än med strid mellan de parter som här beröres. Från de utgångspunkterna är det betydelsefullt att man också tar hänsyn till de praktiska sidorna av problemet, av hur bondeskogsbruket ser på dessa frågor. Man kan naturligtvis falla tillbaka på att man har makten. Makt är inte alltid rätt.

Jordlagsutredningen föreslog inte något sådant ingripande i bolagsförbudslagstiftningen som här förordas. Utredningen tänkte sig att den skulle finnas kvar, dock med vissa modifikationer. Man skapade begreppet avfolkningsbygder, ett begrepp som var oklart och olyckligt med hänsyn till vissa obehagliga konsekvenser. Dels fick man på många håll uppfattningen att den egna bygden inte hade någon framtid, dels fick man en utveckling som innebar att bolagen i viss omfattning i dessa s. k. avfolkningsbygder inte gav bygdens eget folk arbete utan hellre anlidade inflyttad arbetskraft; på det sättet skapades också avfolkningsbygder.

En utredning om den framtida jordbrukspolitikerna pågår. Nog hade det väl varit rimligt och riktigt att man avvaktat resultat därav och därmed fått större klarhet i hur jordlagstiftningen skall utformas. Bolagsförbudslagen, som varit i kraft under 40 år, bör inte upphävas innan man har klarhet i alla konsekven-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

ser som kan följa av ett sådant beslut.

Jag sade nyss att det behövs en strukturrationalisering och en förbättrad arrondering skogen. Den är nödvändig, men utvecklingen går sakta på en del håll — i mitt eget län krävs det ibland en mansålder för att genomföra ett laga skifte. Jag tror inte att man skall anklaga jordbrukarna, skiftesdelägarna, för detta — fördröjningen beror ofta på att lantmäteri- och skiftesverksamheten har bristande resurser. En ganska stor utbytesverksamhet har också kommit till stånd i syfte att uppnå rationalisering och arronderingsförbättringar, men tyvärr har erfarenheten på en del håll visat, att denna verksamhet avstannade när jordbruksdepartementets promemoria om dessa förändringar i jordlagstiftningen publicerades.

Vilka resultat kan då bolagsförbudslagens upphävande föra med sig? Ja, risken är väl att den enskilda äganderätten kommer att trängas tillbaka, att man får en annan ägarbalans i förhållande till bolag och stat. Bolagsbygd är ofta avfolkningsbygd. I dag har man emellertid ett gemensamt intresse mellan LO och socialdemokratien på ena sidan och bolagshögern på andra sidan: att bolagsförbudslagen skall upphävas och tas bort. Herr Yngve Persson sade tidigare i debatten, att han inte var konservativ på den punkten, men skall det kallas ett radikalt grepp när man har kommit på samma linje som den gamla bolagshögern omfattade och som tydligen omfattas på högerhåll även i dag?

Ute i kommunerna har vi sett — såsom herr Sundin varit inne på — att där bolag äger mark i stor omfattning har man också ett svagare skatteunderlag än på andra håll.

Lokaliseringpolitiken torde vidare komma att försvåras genom en sådan här utveckling. Sociala konsekvenser blir också oundvikliga, vilka säkerligen kommer att skapa bekymmer och nödvändigögra omflyttning och omplantering för de människor som beröres.

Visst kan man tala om rationalitet och anlägga ekonomiska aspekter, men det finns också mänskliga synpunkter som man inte helt skall bortse från.

Varför tillkom denna bolagsförbudslagstiftning en gång i världen? Jo, det berodde på att bolagen lade under sig stora markområden. De människor som sålde visste inte alltid vad deras marker var värda. Metoderna var inte heller alla gånger hedrande — de mennar som då representerade bolagen och köpte upp skog använde, som någon har sagt, alltefter råd och lägenhet psalmbok eller brännvinsluter. Många drastiska exempel finns på hur det kunde gå till. Detta var bakgrunden till den lagstiftning som genomfördes år 1906, alltså för snart 60 år sedan, när man inskränkte rätten att förvärva jord och skog främst i Norrland. Denna lagstiftning utvidgades provisoriskt år 1921, och provisoriet blev definitivt genom 1925 års bolagsförbudslag. Den lagen behandlades här i första kammaren den 29 maj 1925, alltså för snart 40 år sedan. Det var en socialdemokratisk regering som framlade förslaget, och den fick stöd av dåvarande bondeförbundet och av de frisinna. Högern hade en annan mening och gjorde den gången skäl för namnet »bolagshögern»; på den punkten har ju heller ingenting ändrats i dag.

Visst har det hänt åtskilligt sedan den tiden — det är inget tvivel om den saken. Bland annat detta att en socialdemokratisk regering går att ta bort den lag som en socialdemokratisk regering tog initiativ till år 1925, en lag som man den gången ansåg vara nödvändig ur ekonomiska och sociala synpunkter och därför att man ville ge rotfasthet åt den befolkning som då fanns i skogsbygden.

Det har anförts mycket till försvar för den nya syn man har i dag. Jag skall inte fördjupa mig i detta, men nog blev jag något förvånad, när exempelvis herr Dahlberg sade — »som skogsarbetare», som han uttryckte det

— att det är ett framsteg att man får denna förändring i bolagsförbudslagstiftningen. På den tiden när herr Dahlberg var skogsarbetare — jag minns också dessa år tillbaka i tiden — vet jag av egen erfarenhet att skogsarbetarna inte var några större vänner av bolagsvälde. De dåliga inkomsterna i skogen hade inte blivit bättre den gången heller om man haft ett vidgat bolagsvälde. När man nu har fått perspektiv på den tiden har man väl kommit fram till nya synpunkter. Det kanske har blivit någonting av efterrationalisering för att motivera ny syn på »bolagsväldet».

Hur kommer då framtiden att te sig med dessa förändringar? Det finns mycket som ger anledning till betänkligheter. I mitt eget län — Kopparbergs — har det gjorts en utredning angående jord och skog och en uppdelning av länet i »intresseområden», vad det nu innebär. Vi har sett vissa verkningar av denna indelning i intresseområden som gör att det är med viss bävan som vi frågar oss hur vårt län skall se ut i framtiden. Om man i fortsättningen inte skall behöva gå omvägen över lantbruksnämnden, vilken blir då utvecklingen? En del säger att det blir bra priser på skogsmark och skog i fortsättningen. Kanske är det så i något fall, men inte i skogsbygden. Det finns ett gammalt talesätt som man brukar använda i Kopparbergs län och som lyder: Korparna hackar inte ögonen ur varandra. Det blir nog inte bara en uppdelning i intresseområden inom länet, utan det blir också en uppdelning i intresseområden vederbörande bolag emellan.

Det finns en rad av aspekter på denna fråga. Jag tror att det hade varit väsentligt att de blivit belysta mera innan vi går att besluta om att upphäva den bolagsförbudslag som dock fyllt en uppgift till gagn för inte bara den enskilde utan också för samhället ur både social och ekonomisk synpunkt. Upphäver man nu bolagsförbudslagen, på-

Förslag till jordförvärvslag m. m.

skyndar man avfolkningen av stora områden i vårt land.

Vilken utveckling syftar man till? Vi fick ett besked av herr Hjalmar Nilsson att rationaliseringen har gått för sakta hittills. Det gällde inte enbart skogsbruket utan framför allt jordbruket. Man hoppas nu att rationaliseringen efter det här beslutet skall gå snabbare. Det för med sig att man får en snabbare avfolkning med alla konsekvenser därav, vilket inte minst herr Lage Svedberg varit inne på i sitt anförande.

I kammarens debatt tidigare i dag har det berättats om diskussioner som en del av kammarens ledamöter har varit med om. Innan jag slutar vill jag berätta en liten episod från en socialdemokratisk jordbrukskonferens någon gång i slutet av 1940-talet. Dåvarande statsrådet Per Edvin Sköld var inledare och han lade ut texten om det framtida samhället och dess utformning. En socialdemokratisk talare som deltog i debatten — han kom från någon av Kopparbergs läns skogsbygder och han var »mån om sin bygd», som vi säger — slutade sitt anförande med att säga, »att han hoppades att när den siste enslingen bärs bort från Hobergets by ett statsråd måtte vara med som härare». Jag tror att dessa ord av denne enkle man grep också statsrådet Sköld hårt den gången. Låt mig säga, herr talman, att skall detta Kungl. Maj:ts förslag bli riksdagens beslut i dag, då riskerar många byar i våra skogsbygder att bli tomma på människor i framtiden. Jag tror att det finns anledning att försöka tänka igenom konsekvenserna av detta innan man påskyndar den utvecklingen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation I vid punkt A, avgiven av herrar Sundin och Grebäck, innebärande avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 41.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Efter en hel dags debatt om jordförvärvslagen borde det väl

Förslag till jordförvärvslag m. m.

inte finnas så särskilt mycket att tillägga, men det är faktiskt en sak som inte har berörts i debatten trots att den utgör ett problem för oss på Västkusten och i andra områden med fritidsbebyggelse. Den nya jordförvärvslagen kommer nämligen att öppna vissa möjligheter för stadsbor att köpa jordbruksfastigheter. Enligt 4 §, tredje stycket, skall alla mindre jordbruk, som ej efter en investering kan bli bärkraftiga och ge sina ägare en tillfredsställande utkomst, fritt kunna försälas. Lantbruksnämnderna har i dessa fall att pröva huruvida det kan vara lämpligt att medge köp eller om fastigheten kan behövas för rationalisering. Det gäller samtidigt att hålla emot det tryck som kommer från en allt talrikare stadsbefolkning som önskar köpa jordbruk. Det finns redan nu exempel på att lantbruksnämnderna har måst släppa rätt stora jordbruksföretag bara därför att priserna varit så höga, att lantbruksnämnderna varit tveksamma om att med statens medel betala skillnaden mellan vad en jordbrukare kan ge för fastigheten och det pris som en exploatör för sommarstugebebyggelse betalar. Inom mitt eget län har vi fått släppa ett par projekt, som otvivelaktigt borde ha varit förbehållna jordbrukarna men där priserna har legat så högt att vi inte har ansett oss med statens medel kunna betala dem.

Vi har framfört våra synpunkter på detta i våra remissvar. Jordbruksministern har varit vänlig nog att beakta dem och har även sagt att lantbruksnämnderna, i de fall där en alltför stark efterfrågan på jordbruk kan bli aktuell genom den nya jordförvärvslagen, med tillhjälp av planeringsmyndigheterna, inom länsstyrelser och kommuner gör en noggrann avvägning av huruvida ett jordbruk skall användas för rationaliseringsändamål eller för fritidsbebyggelse. När det är fråga om små jordbruk, som ägarna säljer på grund av sin höga ålder eller därför att de anser sig kunna genom annat arbete finna utkomst som

ger dem högre levnadsstandard än vad som är möjligt inom ett litet jordbruk, har jag ingenting att invända. Det bör vara riktigt att dessa brukare får ett hyggligt pris för sina jordbruk. Om en arbetare inom industrien eller med annan sysselsättning vill äga ett sådant jordbruk för sin egen fritidsverksamhet, bör det vara riktigt att han får förvärva detta jordbruk.

Det är emellertid inte sådana affärer som oroar oss särskilt mycket, utan det som oroar oss är de fastighetsmäklare som köper upp så mycket jord de kan komma åt i kustområdena för att sedan stycka områdena i tomter och försälja dem till höga priser. Det är en investering som kommer att ge en mycket hög avkastning. Jag är litet orolig för om vi inom lantbruksnämnderna kan hålla emot det tryck som kommer från dessa fastighetsmäklare. Priserna får ju inte vara hur höga som helst. Visserligen kan lantbruksnämnden vägra att ge förvärvstillstånd, men det uppstår alltid svårigheter när en fastighetsmäklare bjuder tre gånger taxeringsvärdet. Även om lantbruksnämnden är beredd att satsa högt, kan den inte satsa hur mycket som helst. På ett sådant sätt skall statens pengar inte användas.

Departementschefen har i propositionen gjort ett uttalande som är återgivet på sidan 26 i tredje lagutskottets utlåtande, vilket uttalande jag ber att få citera.

»Mycket ofta är syftet med ett förvärv att exploatera egendomen för fritidsbebyggelse eller annan tätbebyggelse. Är det fråga om ett svagt jordbruk, vars mark inte finnes böra tas i anspråk för rationaliseringsändamål, följer av vad jag förut anfört att förvärvstillstånd skall ges om ej särskilda skäl talar mot bifall. Vid tillståndsprövningen bör planmyndigheterna som regel höras. Lämpligheten av den avsedda nya markanvändningen skall visserligen sedan prövas och avgöras i vanlig ordning enligt byggnadslagstiftningen, och den nya naturvårdslagen ger det allmänna

Förslag till jordförvärvslag m. m.

goda möjligheter att ingripa till skydd för naturvårdsintressena oberoende av ägandeförhållandena. Det är dock angeläget att kommunerna och länsstyrelserna får möjlighet att uttala sig om plan- och naturvårdssynpunkterna innan förvärvstillstånd ges. Den omständigheten, att förvärvstillstånd beviljas, hindrar naturligtvis inte att man vid den slutliga prövningen enligt nyssnämnda lagar kan komma till en annan uppfattning om den avsedda markanvändningen. — Är det i stället fråga om förvärv i exploateringssyfte av egendom, vars mark helt eller delvis lämpar sig för fortsatt jordbruks- eller skogsproduktion, bör de olika markanvändningsändamålen vägas mot varandra. För att efterge jordbruks- och skogsbruksintresset i sådana fall bör man, liksom nu är praxis, i regel pröva exploaterings angelägenhetsgrad från samhällelig synpunkt. Hänsyn bör också tas till förvärvarens vilja och förmåga att utföra exploateringen på ett ur allmän synpunkt tillfredsställande sätt. Vid prövningen av sådana ärenden måste nära samarbete ske med den berörda kommunen samt med plan- och naturvårdsmyndigheterna.»

Jag vill ta detta som intäkt för att vi inom lantbruksnämnderna i fortsättningen har möjlighet att pröva dessa jordförvärv och se till att de kommer till bästa användning.

Herr WIKBERG (cp):

Herr talman! Jag förmodar att det inte är populärt att ta till orda vid en så här sen tidpunkt, och i detta skede av debatten har jag kanske inte heller möjlighet att tillföra den så mycket nytt. Jag gör dock inte anspråk på det. Men eftersom jag lever och bor i ett typiskt skogslän och haft många tillfällen att studera verkningarna av skel-skiftets baggböleri, må det tillåtas mig att något kommentera lagförslaget i vad det berör skogsförvärv.

Låt mig först säga att jag delar herr

Yngve Perssons uppfattning om att skogsbruket och skogsindustrien skall ses som delar av den samlade skogsnäringsen. Ingen av de delarna kan utan vidare ställa egoistiska anspråk på långtgående anpassning av den andra delen för att få sina egna intressen tillgodosedda. De ömsesidiga kraven måste baseras på förutsättningen att med minsta samlade uppoffring nå största möjliga resultat för hela skogsnäringsen och slutligen naturligtvis för hela samhället.

Låt oss också vara överens om att den förda skogspolitiska debatten både i dag och tidigare ensidigt inriktats på skogsbrukets strukturfrågor och vilka konsekvenser de kan ha på skogsindustriens villkor. Samtidigt har man underlåtit att kartlägga skogsindustriens struktur och vilka konsekvenser den har på skogsbrukets villkor.

Sedan vill jag säga att jag har svårt att förstå motiveringen att skogsförädlingsföretagen skall prioriteras när det gäller att förvärva skog, även om herr Yngve Persson använt sin — det skall jag gärna erkänna — skickliga argumenteringskonst för att försöka övertyga kammarens ledamöter därom. Påståendet att förädlingsföretagen måste förvärva skogsmark för att trygga råvaruförsörjningen är knappast riktigt. Det har inte heller gjorts något egentligt försök i propositionen att göra detta sannolikt. Ingen svensk skogsindustri har väl ännu behövt nedlägga driften på grund av att det privata skogsbrukets organisationer vägrat fysiskt möjliga leveranser. Självfallet måste man i sådana sammanhang ta hänsyn till den faktiska tillgången på råvaror inom en region och samtliga där verksamma industriens behov.

Situationen är i stället den att landets skogsindustrier ännu inte förmått bereda avsättning för landets skogsbruk. Varje år måste det svenska skogsbruket avstå från att ta ut en tillväxt på mellan 10 och 15 miljoner skogskubikmeter för att industrien inte kan ta emot

Förslag till jordförvärvslag m. m.

denna överskottskvantitet. Vid konjunkturnväxlingar har väl det privata skogsbruket oftast fått tjäna som en buffert för skogsbolagens inköp. Låt mig bara erinra om att en stor del av den norrländska skogsindustrien för några år sedan i samband med pridförhandlingarna anmälde ett köpbehov av den storleken att enbart en enda av de sex i det geografiska området befintliga skogsägareföreningarna skulle ha kunnat fylla den leveransen.

Man frågar sig också — det är närmast av den anledningen, herr talman, som jag har begärt ordet — varför gemensamhetskogarna, det enskilda skogsbrukets samverkansformer i skogsbruksområdet, kommit i en sådan stryk-klass i lagförslaget. Är inte den verksamhet, som för ungefär tio år sedan startade i Jämtland och som sedan utbrett sig i hela landet värd att beaktas mera? Även om denna utbredning — det medger jag gärna — kunnat gå snabbare fanns det ändå vid årsskiftet 1964—1965 drygt 250 skogsbruksområden i landet med över en miljon hektar skogsmark anslutna, och nybildningen fortgår i allt snabbare takt. Dessutom har vi alla samverkansområden som tillkommit på skogsvårdsstyrelseinitiativ, men jag har inga aktuella siffror för dem.

Det skulle vara trevligt om herr Yngve Persson ville besöka oss i Jämtland och studera skogsbruksområdesverksamheten där, studera hur vi genom samverkan skapat tryggad anställning åt skogsarbetarna, löst bostadsfrågorna, löst mekaniseringsfrågorna o. s. v. Herr Persson är hjärtligt välkommen. Vi hade i vintras besök av generaldirektör Bertil Olsson i arbetsmarknadsstyrelsen, ordföranden i Skogsarbetareförbundet, Sixten Bäckström, jämte några till för en exkursion i några av våra skogsbruksområden. De blev av uttalanden att döma mycket imponerade av vår verksamhet. Inom parentes kan nämnas att generaldirektör Bertil Olsson några dagar efteråt ifrågasatte lämpligheten

av fortsatt statligt bidrag för flyttning från länet till andra arbetsplatser — ett uttalande som naturligtvis får stå för hans räkning.

Herr Göran Karlsson sade i debatten i förmiddags att en enig riksdagsgrupp står bakom jordbruksministerns ställningstagande i denna fråga. Jag har ingen anledning betvivla det, men jag betvivlar starkt att regeringspartiets sympatisörer ute i våra skogsbygder står bakom denna uppfattning. Jag betvivlar också att kommunalpolitikerna ute i dessa bygder gör det. De har nog också anledning till en sådan ståndpunkt.

Det är många obesvarade frågor som följer med detta lagförslag. Jag vill ta ett par exempel. Vilka befolkningspolitiska konsekvenser för lagförslaget med sig och vilka kommunalekonomiska?

I en kommun i Jämtland redovisas följande siffror. I den kommunen äger utboar 20 procent av skogsmarken. De levererar 17 procent av skatteinkomsten. Bolagen äger 64 procent av skogsmarken. De levererar 35 procent av skatteinkomsten, medan jordbruket som äger 16 procent av skogsmarken levererar 48 procent av skatteinkomsten från skogen. Jag är fullt medveten om att ett exempel från en enda kommun inte kan vara något bevis, kanske inte äga något bevisvärde alls, men är det ändå inte ett uttryck för att det kanske finns anledning undersöka denna fråga? Hade det inte varit klokt att undersöka dessa problem i avvaktan på att 1960 års jordbruksutredning hade blivit klar?

Tillåt mig slutligen ställa följande fråga: Vilka direktiv avser jordbruksministern att lämna till den bebådade skogsbruksutredningen? Det är möjligt att det är ofint att fråga om en sådan sak innan utredningen är tillsatt. I så fall ber jag om tillgift. Men det skulle onekligen ha varit intressant i detta sammanhang att få besked härom.

Herr talman! Jag ber att få biträda herr Sundins tidigare ställda yrkande i detta ärende.

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan med viss uppdelning av punkten B, i det att där först var för sig upptoges de stadganden i förslaget till jordförvärvslag, beträffande vilka annat yrkande ställts än om bifall till utskottets hemställan och därefter punkten i övrigt, ävensom viss uppdelning av punkten D i anslutning till reservationen vid denna punkt.

Punkten A

Beträffande denna punkt gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herrar Sundin och Grebäck vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herrar Sundin och Grebäck vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 118;

Nej — 18.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten B

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till jordförvärvslag

1 §

I avseende å förevarande paragraf, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Alexanderson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Svedberg, Erik*, att kammaren skulle bifalla motionen I: 659.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan såvitt avsåge denna paragraf vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga det samma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Alexandersons* yrkande.

Herr *Svedberg, Erik*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Förslag till jordförvärvslag m. m.

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående tredje lagutskottets utlåtande nr 22, punkten B, såvitt avser 1 § förslaget till jordförvärvslag, antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits bifall till motionen I: 659, av herr Erik Svedberg och herr Wanhainen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten B, såvitt avser 1 § förslaget till jordförvärvslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 67.

4 §

Såvitt gällde förevarande paragraf, fortsatte herr förste vice talmannen, komme propositioner att framställas först särskilt beträffande motionerna I: 647 och II: 767 samt därefter särskilt angående paragrafen i övrigt.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å *motionerna I: 647 och II: 767*; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om 4 § i övrigt gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan såvitt avsåg 4 § samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med IV betecknade reservationen med av herr Alexanderson angiven ändring, innebärande att — till följd av att reservationen III fallit — sista stycket i reservanternas förslag till 4 § skulle utgå; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten B, såvitt avser 4 § i förslaget till jordförvärvslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med IV betecknade reservationen med av herr Alexanderson angiven ändring.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en bör-

jan omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 67.

Övergångsbestämmelserna

I vad avsåge dessa stadganden, yttrade vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock att utskottets hemställan skulle godkännas med den ändring, som innefattades i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med V betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten B, såvitt avser övergångsbestämmelserna i förslaget till jordförvärvslag, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets hemställan med den ändring som innefattas i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med V betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att

Förslag till jordförvärvslag m. m.
enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 65.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Utskottets hemställan under punkten B i övrigt

Bifölls.

Punkten C

Rörande denna punkt gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med VI betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten C, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med VI betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att

Anslag till uppförande av vissa studentbostadshus

enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 66.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkten D

I vad gällde denna punkt, anförde nu herr förste vice talmannen, komme propositioner att framställas först särskilt angående mom. e, f och h samt vidare särskilt beträffande punkten i övrigt.

Härefter gjorde herr förste vice talmannen rörande *mom. e, f och h* propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med VII betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten D mom. e, f och h, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med VII betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 66.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition *utskottets hemställan i övrigt under punkten D*.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3**Anslag till uppförande av vissa studentbostadshus**

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte till Uppförande av vissa studentbostadshus på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 anvisa ett investeringsanslag av 5 500 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Turresson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Till denna punkt är fogad en blank reservation, och det är med anledning av den som jag skall be att få säga några ord.

Det framgår av statsrådsprotokollet att regeringen givit arbetsmarknadsstyrelsen i uppdrag att klara av en tillfällig eftersläpning i produktionen av studentbostäder genom att bygga 500 sådana i Uppsala för 5,5 miljoner kronor. När bostäderna var klara kunde man konstatera att för den summan fick man inte fram mer än 380 studentrum, d. v. s. en kostnadsökning på 25 procent, vilket i och för sig är rätt anmärkningsvärt och vittnar, som jag ser det, om en icke tillräckligt god planering.

Emellertid skulle jag vilja ta upp en mera principiell allvarlig fråga i sammanhanget. Under vilka premisser har regeringen möjlighet att använda ett anslag för sysselsättningspolitiska åtgärder? Såvitt jag kan förstå lär det inte råda några sådana arbetsmarknadspolitiska förhållanden i Uppsala, att man har anledning att där använda detta anslag. Inte heller hade väl de fyra trähusfabrikanter, som har anlitats, sådana sysselsättningsproblem att det fanns motiv.

Det är nu inte arbetsmarknadsstyrelsen själv som gjort detta, utan det har skett på regeringens uppdrag. Det öppnar rätt vida perspektiv, om man kan använda detta klumpanslag för att täcka behov inom praktiskt taget vilket område som helst. Skall man dra ut konsekvenserna till deras yttersta spets, kan man väl säga att riksdagen har i princip två typer av anslag att ge: det ena är transfereringsmedel, och det andra är reella utgifter som ger sysselsättning i någon form. Det är alldeles givet att riksdagen skulle kunna förenkla sitt arbete genom att ge regeringen ett klumpanslag, som regeringen kunde få disponera som den behagade. Det kan dock inte vara meningen, att det skall gå till på det viset.

Jag skulle vilja ställa den frågan till regeringsbänken om det kan vara korrekt att anlita ett sådant här anslag till detta ändamål. Jag är inte säger på att jag får ett svar i dag, men det kan vara

Om åtgärder mot inflation, m. m.

lämpligt att man förbereder ett svar till konstitutionsutskottet i annat fall.

Jag har, herr talman, inte något yrkande, eftersom utgiften är genomförd. Vi kan inte åtgärda det hela, men jag har velat framföra dessa synpunkter och få dem antecknade till protokollet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag inom socialdepartementets verksamhetsområde; och

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.,

varvid utlåtandet nr 71 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om åtgärder mot inflation, m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot inflation, m. m.

Till behandling i ett sammanhang hade bankoutskottet upptagit följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 220 i första kammaren av herr *Sundin m. fl.* och nr 269 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga,

1) att Kungl. Maj:t måtte låta göra en sammanställning av det utredningsmaterial, som föreläge för bedömning av möjligheterna till en effektiv bekämp-

Om åtgärder mot inflation, m. m.

ning av den inflationistiska utvecklingen i samhällsekonomin, varvid borde beaktas de regionala differenser i ekonomisk expansion och utveckling, som förefunnas i landet; samt

2) att Kungl. Maj:t måtte taga initiativ till samråd med arbetsmarknads- och intresseorganisationerna för övervägande av åtgärder i syfte att bevara stabiliteten i priser och samhällsekonomi;

dels motionen nr 314 i första kammaren av herr *Akerlund*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en teknisk utredning av en inkomstpolicik i syfte att stabilisera löner och priser;

dels ock de likalydande motionerna nr 583 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 706 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd av det slag som i motionerna angivits.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att motionen I: 314 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att motionerna I: 220 och II: 269, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande samråd med vissa organisationer, samt motionerna I: 583 och II: 706 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. att motionerna I: 220 och II: 269, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande sammanställning av visst utredningsmaterial, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande punkten 1 i utskottets hemställan

av herrar *Gustaf Henry Hansson*, *Akerlund* och *Regnéll*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen

angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen med bifall till motionen I: 314 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en teknisk utredning av en inkomstpolicik i enlighet med vad reservanterna anförts;

2) beträffande punkten 2 i utskottets hemställan

a) av herrar *Gustaf Henry Hansson*, *Akerlund*, *Wikberg*, *Regnéll* och *Börjesson* i Glömminge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 220 och II: 269, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga initiativ till samråd mellan statsmakterna och intresseorganisationerna inom näringslivet och på arbetsmarknaden i syfte att effektivt motverka den pågående inflationen i enlighet med vad reservanterna anförts; samt

att motionerna I: 583 och II: 706 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) av herrar *Hilding*, *Berglund* och *Jonsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 583 och II: 706 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd av det slag som reservanterna angivits; samt

att motionerna I: 220 och II: 269, såvitt avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande samråd med vissa organisationer, i den mån de icke beaktats genom hemställan i reservationen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) beträffande utskottets motivering i övrigt

av herrar *Gustaf Henry Hansson*, *Akerlund* och *Regnéll*, vilka ansett, att

utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, reservationen visade.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Detta utskottsutlåtande har föranletts av motioner från de tre borgerliga partiernas sida, vilka samtliga går ut på krav på åtgärder mot inflationen, Utskottsmajoriteten kan knappast, att döma av vad den skriver, sägas vara okänslig inför inflationsutvecklingen, men den visar en ganska påtaglig brist på initiativkraft när det gäller att anvisa metoder att nå resultat.

Den pekar på förefintligheten av redan kända och anlitade instrument, såsom fast penning- och finanspolitik, varom inga delade meningar egentligen råder. Den förordar dock påfallande nog ingen ändring i tillämpningen av dessa instrument, om man inte vill utläsa någonting speciellt i ett uttalande att finans- och penningpolitiken bör direkt påverka utbudet och efterfrågan på arbetskraft.

Här skulle jag vilja rikta den frågan till utskottets talesmän om de verkligen syftar på avsikter att skapa arbetslöshet med sådana generella medel. Klarhet på den punkten är önskvärd. Vissa ehuru i sammanhanget troligen rätt ineffektiva åtgärder för att begränsa statlig och kommunal byggnads- och annan investeringsverksamhet vidtas eljest genom regeringens försorg, och vi kan konstatera att i den kompletteringsproposition som just i dag har delats redovisar finansministern vissa åtgärder på detta område. Huruvida dessa kommer att bli effektiva kan man kanske ifrågasätta. För egen del tror jag inte mycket på allvaret i utskottets uttalande att generella och kraftiga penning- och finanspolitiska åtgärder direkt skall påverka utbudet och efterfrågan på arbetskraft. Jag ifrågasätter till och med önskvärdenheten av sådana åtgärder. Jag tycker därför att det är berättigat att säga att utskottsutlåtandet vittnar om en påtaglig kraftlöshet inför själva problemet.

Om åtgärder mot inflation, m. m.

Jag skall för egen del på intet sätt göra gällande att de tre oppositionspartierna kan visa på lösningar, än mindre säkra lösningar på inflationsproblemet, men nog är viljan större att söka sparka i gång något slags handlande för att söka dämpa en omvitnad olycklig utveckling.

För min del skall jag redogöra för hur högerreservanterna i dagens ärende ser på den del av inflationsproblemet som sammanhänger med inkomsterna, enkannerligen penninginkomsternas utveckling, vilket ju inte är något annat än utvecklingen av lönerna och priserna, och vad man där eventuellt skulle kunna göra.

Jag vill börja med att erinra om att riksbankschefen på senhösten 1962 ifrågasatte om riksbanken inte inför då förestående löneförhandlingar skulle kunna lämna något bidrag till belysning och bedömning av landets dåvarande ekonomiska utveckling. Tanken avfärdades emellertid tyvärr i den allmänna diskussionen. I fjol återkom riksbanksfullmäktige enhälligt till tanken i en annan form i ett remissvar på ett motionspar från centerpartihåll. Riksbanken förordade en teknisk utredning av frågan om en inkomstpolitik och menade också att man kunde undersöka vilka praktiska åtgärder som kunde vidtas i syfte att nå ett stabiliserande resultat.

Jag tycker att vi i dag bör kunna ge riksbankschefen det erkännandet, att han förutsåg inflationsutvecklingen på ett tidigt stadium. Nu kan vi också konstatera att inflationsutvecklingen blivit kraftigare än tidigare, trots vad man då trodde, och att det fanns fog för riksbankschefens förslag. Det är obestridligt att det kunde ha varit väsentligt mycket mindre av inflation i vår ekonomi om man redan då hade velat tänka igenom detta problem.

Reservanterna har nu för sin del avslutat sig till tanken på en teknisk utredning under uttryckligt framhållande av att man borde söka finna en målsättning för inkomstutvecklingen och

Om åtgärder mot inflation, m. m.

klargöra denna för människorna. En allmän stabilisering på det ekonomiska området kan ju rimligen inte utesluta människorna penninginkomster, och skall dessa kunna stabiliseras är det nödvändigt att kunna tala om i vilken utsträckning och på vilket sätt man vill stabilisera dessa så att människorna förstår varför och kan vinnas för syftet. Det finns tyvärr en alltför spridd och osaklig föreställning att penninginkomsterna skall vara så stora som möjligt och att det är vad som behöver sägas i sammanhanget. Det är enligt min mening en olycklig demagogisk behandling av en viktig ekonomisk fråga.

Den oklarhet som råder på detta område visar sig också i en benägenhet att vilja skrämna människorna för en inkomstpolitik genom att tala om en statlig sådan, en statligt dirigerad sådan, en statligt reglerad sådan eller rent av en statligt bestämd sådan med statlig lönesättning och prisbestämning, precis på det sätt man har i de kommunistiska länderna. Inte ens utskottsmajoriteten har hållit sig för god att säga något åt det hållet. Jag tillåter mig att citera: »Ehuru det inte klart utsagts i motionerna torde det vara ofrånkomligt att innebörden av de rekommenderade överläggningarna blir att statsmakterna mer eller mindre bestämt fastställer utrymmet för lönestegringarna.» Vidare säger utskottet: »Med inkomstpolitik avses i regel att statsmakterna direkt medverkar i inkomstavgörandena i samhället.» Detta sistnämnda uttalande har vi strukit, och det finns inte med i den med nr 3 betecknade reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr talman! Vad tjänar det egentligen för nyttigt syfte att måla hin på väggen på detta sätt? Vi har från vårt håll klart sagt att vi avvisar statlig dirigerad av inkomsterna över hela linjen. Vi har också klart sagt att arbetsmarknadens frihet bör bevaras. Det står också i högermotionen och i reservationen. Vi anser att denna frihet är vä-

sentlig i vårt på fri företagsamhet byggda ekonomiska system. Har inte högerpartiet också konsekvent och med kraft reagerat mot statlig planhushållning, som dock är så omhuldad av socialdemokraterna på andra områden än lönerna, just därför att vi inser faraorna med planhushållning, nämligen att ett sådant system slutar i en allmän statlig dirigerad även av lönerna.

Jag tycker att vi bör upphöra med misstänkliggörandet och se till saken. Jag vill också nu påtala en oklarhet av annat slag i diskussionen. Vi menar att den är så viktig att undanröja att vi gjort en särskild reservation nr 3 för den saken. Man bör ordentligt få framhävt skillnaden mellan de två begreppen inkomstbildning och inkomstutveckling. Det är enligt min mening inte en akademisk fråga. Inkomstbildningen är det som arbetsmarknadsparterna diskuterar, och den bör de självfallet förhandla om. Men utvecklingen av inkomsterna är ingenting annat än frågan om inflationsgraden, och den diskuterar ju alla och anser sig också ha rättighet att fritt och oförhindrat kunna diskutera. Håller vi oss till frågan om inkomstutvecklingen och talar om denna och inte om inkomstbildningen, är det väl klart att frågan om arbetsmarknadsparternas frihet kan lämnas utanför denna diskussion. Det tror jag också skulle vara en stor vinning ur saklig synpunkt.

Jag skall tillåta mig att säga ett par ord om hur frågan om en inkomstpolitik behandlas utomlands. Det betyder inte att jag för min del tar ställning till de utländska exemplen på inkomstpolitik eller åberopar dem som exempel på metodens förtjänster eller användbarhet. Jag är alltför väl medveten om problemets svårighetsgrad, och det skulle ju vara den av oss reservanter önskade utredningens uppgift att studera och framlägga förslag i inkomstpolitiskt hänseende. För kammarens ledamöter kan det ändå kanske ha sitt intresse att veta att frågan är högaktuell utomlands

och att man synes gå fram på skilda vägar.

I England har arbetarregeringen just för någon månad sedan på basis av ett utredningsförslag kommit överens med arbetsgivarna och fackföreningarna om en organisation för kontroll och studium av inkomstutvecklingen. En nationell styrelse för priser och inkomster skall sättas upp med en byrå för prisundersökningar — ungefär som vi har i pris- och kartellnämnden — och en byrå för inkomstundersökningar. Den sistnämnda skall studera fordringar och avtal rörande löner, arbetstid och tjänstevillkor i övrigt samt även s. k. fria inkomster. Allt skall i första hand ligga på frivillig basis.

I Förenta staterna har den nuvarande administrationen angivit s. k. lönevägvisare och uppmanat företagare och fackföreningar att hålla priser och löner i samstämmighet med dessa lönevägvisare. Sedan flera decennier tillbaka finns det ett råd av ekonomiska rådgivare, som avger årliga rapporter till presidenten och kongressen och som sedan några år även anger dessa s. k. lönevägvisare.

Som jag antytt skall jag avstå från att kommentera dessa inkomstpolitiska metoder. Jag nöjer mig med att konstatera deras faktiska förhållanden, liksom att kritik givetvis kan riktas mot dessa och också förekommer.

Jag tror inte att vi i vårt land i det långa loppet kan undgå att ta upp till prövning sådana problem som man i ledande länder utomlands bedömer som så viktiga att speciella och omfattande åtgärder vidtas. Vår utveckling i fråga om priser, löner och andra inkomster företer inte i jämförelse med andra länder tillfredsställande stabilitet, och när nu riksbanksfullmäktiges majoritet önskar en teknisk utredning och vi finner den starkt motiverad, får jag yrka bifall till reservationen nr 1.

Vad så beträffar formerna för att i nuvarande läge åvågbringa ett samråd mellan arbetsmarknadens parter

Om åtgärder mot inflation, m. m.

och representanter för samhällets olika organ vill jag i all anspråkslöshet lämna en liten skiss på hur jag och mina partikamrater skulle kunna tänka oss tillvägagångssättet. Jag vill då särskilt framhålla, att här föreligger en för centerpartiet och oss gemensam reservation med begäran om ett initiativ från regeringens sida till ett samråd med arbetsmarknadens parter och näringslivets organisationer. Folkpartiets företrädare har en något annan mening, vilken jag inte har någon anledning att här beröra. Jag tror emellertid att vi och centerpartisterna är ganska ense om hur man skulle kunna gå till väga för att inför de kommande löneförhandlingarna i höst få i gång ett samråd, men jag kan självfallet inte tala för någon annan än mig själv och mina kamrater.

Man skulle — detta är självfallet en mycket lös skiss — kunna tänka sig att regeringen, såsom vi önskar, toge ett initiativ till samråd i slutet av september månad eller i början av oktober. Det är just den tidpunkt då fackföreningarna och naturligtvis även arbetsgivarorganisationerna börjar diskutera löneutvecklingen. Här skulle initiativet behöva utgå från högsta ort, d. v. s. från statsministern, finansministern och civilministern såsom inkallande.

Vid tillfället skulle som föredragande först och främst riksbankschefen anmodas delta, eftersom han ju klart har sagt ifrån att han önskar få en sådan teknisk utredning och naturligtvis har förutsättningar att bedöma situationen, särskilt kreditmarknadssituationen och förhållandet till utlandet. Vidare skulle chefen för konjunkturinstitutet behöva ge en redogörelse för hur man där bedömer utsikterna under de närmaste 12 à 18 månaderna — ett arbete som man ju just i den vevan håller på med.

Som representanter för arbetsmarknadens parter skulle givetvis företrädare för arbetsgivarnas organisation vara med liksom företrädare för löntagarorganisationerna, som jag inte behöver räkna upp särskilt.

Om åtgärder mot inflation, m. m.

Det skulle röra sig om ett fyrtiotal personer, kanske med bisittare ytterligare ett tiotal. Den församlingen skulle i varje fall inte bli särskilt mycket större än vårt eget statsutskott och skulle alltså kunna gå in i en verklig sakkussion.

Jag vill understryka att syftet på detta stadium naturligtvis ingalunda är en permanent anordning — det vore ju fel att på nuvarande stadium lägga fram tanken i permanent form. Det som är det aktuella problemet är ju den utveckling om ett halvår som vi emotser med en viss oro. Aktionerna skulle alltså vara ett försök att mota Olle i grind.

Att här skulle fordras noggrann förberedelse genom en teknisk utredning är självklart, och det är vad man har syftat till. Jag tycker det borde vara fullt möjligt rent tidsmässigt att genomföra en sådan teknisk utredning under de månader som är kvar till månads-skiftet september—oktober.

Det är också intressant att notera att Landsorganisationens utredningschef givit uttryck åt tankar som går åt liknande håll, även om jag har ett intryck av att han mera syftar på permanenta anordningar och vill lägga upp saken mera storstilat och på litet längre sikt. Jag vill inte på något sätt visa någon klandrande eller negativ inställning till detta, men när allt kommer omkring är det som närmast förestår oss det viktigaste just nu. Om jag inte vill ansluta mig till dr Meidners tankar i detaljfrågorna på det här stadiet, så sammanfaller tydligen våra uppfattningar att man bör göra något för att tänka igenom problemet. Någoting av detta lyser också igenom i Landsorganisationens remissvar på motionerna, även om jag naturligtvis till fullo kan förstå att Landsorganisationen inte gärna kan tillstyrka en motion som kommer från högerhåll.

På sätt och vis kan man säga att mycket av våra meningsskiljaktigheter på det här området sammanhänger med hur vi bedömer inkomstutvecklingen som resultat av nästa lönerörelse i höst.

Enligt min mening bagatelliserar regeringspartiet inflationsutvecklingen. Finansministern har också fått röna mycket klander för att han väl legert behandlat prisfrågan, och jag tror det är en ganska allmänt spridd uppfattning att han är mer lättsinnig än han egentligen borde vara.

I den kompletteringsproposition som vi fått i dag beräknas prisstegringen till 6 procent. Jag ställer frågan, hur man tror att prisutvecklingen skall gå nästa år efter en ny lönerörelse, som väl inte precis kan väntas starta under de bästa auspicierna och i vilken det ligger mycket dynamit inkapslad just på grund av den prisstegring som vi inte kommer ifrån under den närmaste tiden. Vill man göra något åt inflationen, så kan man nog inte vänta mycket längre.

Jag har, herr talman, ingen anledning att på detta stadium ta upp några av de förslag eller redogörelser för regeringens åtgärder som lämnas i kompletteringspropositionen — dem får vi tillfälle att återkomma till i den ekonomiska debatt som kommer senare i vår.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till, förutom reservation 1, som jag nyss yrkade bifall till, reservationerna 2 a och 3 vid detta utlåtande.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Efter herr Åkerlunds intressanta anförande om inflationsproblemen skall jag endast i korthet säga några ord om den motion som folkpartiet väckt i denna fråga och som också föranlett reservationen 2 b till bankoutskottets utlåtande. Jag gör det därför att herr Hilding, som skött ärendet i bankoutskottet och som också är reservant, har blivit hastigt sjuk.

Frågan om ett ekonomiskt-socialt råd väcktes av folkpartiet år 1959 och har sedan i flera sammanhang förekommit i debatten. Såväl av de remissyttran-

den som avgivits som av bankoutskottets utlåtande tycks det som om man där har fått uppfattningen att ett sådant råd — liksom de nämnda rundabordskonferenserna — skulle innebära att statsmakterna mer eller mindre bestämt skulle fastställa utrymmet för lönestegringarna.

Var har man fått detta ifrån? I folkpartiets motion understrykes med all önskvärd tydlighet att det här gäller en saklig sammanställning av fakta och prognoser, som kan tjäna det lovvärda syftet att i första hand ge upplysning. Om detta kunde leda till en enig bedömning av läget inom rådet, skulle det vara av stort värde. Grundmaterialet för bedömningarna skulle levereras av en »i förhållande till alla statliga myndigheter fristående delegation av sakkunniga, självständiga och oberoende personer». Denna delegation skulle »på grundval av statistiskt material som i huvudsak utarbetats inom statliga eller enskilda institutioner» uttala sig om förutsättningarna för skapande och vidmakthållande av full sysselsättning, därvid utgångspunkten bl. a. skulle vara en önskan att vidmakthålla ett penningvärde med rimlig stabilitet. Hänsynstagande måste ske till förhållandena i utlandet och den stora betydelsen av att kronans yttre värde inte försämras.

Kan detta vara en fråga om statlig dirigering? Det är tvärtom fråga om en information, som inte blott skulle rikta sig till ledningen för parterna på arbetsmarknaden utan ges en långt vidare publicitet. Det är så riktigt när det påpekas, att avgörande för inkomstutvecklingen på arbetsmarknaden inte bara är avtalsuppgörelserna utan i minst lika hög grad — ibland kanske i högre grad — också den s. k. löneglidningen. I båda fallen är en av en opartisk och auktoritativ institution utgiven information i vidaste mening av betydelse.

Det är säkert mindre förhandlingsdelegationerna som behöver information än den breda medlemskader som står

Om åtgärder mot inflation, m. m.

bakom förhandlingsdelegationerna på båda sidor. En sådan relativt kontinuerligt given information kan ha väsentlig betydelse även för inställningen till löneglidningen både på arbetsgivar- och arbetstagsidan. Att de rundabordskonferenser, som bl. a. folkpartiet förordar, får en speciell betydelse i svåra akuta lägen, är självklart.

Mot bakgrunden av vad jag här sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen 2 b.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Utskottet har haft att behandla flera motioner som tagit upp problematiken om ett fastare penningvärde.

Ett gemensamt drag för samtliga motioner är ett allmänt hållet önskemål om stabilisering av priser och löner. Ett annat gemensamt drag är att ingen av motionerna redovisar någon metod för lösning av detta problem. I motionen nr 314 i denna kammare talas om en teknisk genomgång av förfaringsättet vid en tänkt stabiliseringsaktion, och i motionerna nr 220 i denna kammare och nr 269 i andra kammaren talas det bl. a. om att initiativ till samråd med arbetsmarknads- och intresseorganisationerna bör tagas i syfte att åstadkomma stabilitet i priser och samhällsekonomi.

I motionerna nr 583 i första kammaren och nr 706 i andra kammaren föreslås inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd i samma syfte. Ingen vill väl förneka inflationsproblemet betydelse, och det intresse som visats för frågan är naturligtvis tacknämligt, men det är svårare att finna en framkomlig väg. Vi vill ha arbetsmarknadens frihet kvar och samtidigt en styrning av parternas göranden och låtanden. I och för sig är det ju en enkel sak att vi kan besluta om utredningar som har begärts, att Kungl. Maj:t tar initiativ till samråd etc. mellan parterna och att vi tillsät-

Om åtgärder mot inflation, m. m.

ter ett råd på mellan 40 och 50 medlemmar, som herr Åkerlund här har föreslagit. Men när motionärernas intentioner skall omsättas i praktisk politik är vi tillbaka i problemställningen.

Herr Åkerlund säger att vi inte i detta sammanhang skall dra in problemställningen om arbetsmarknadens frihet; utskottsmajoriteten har målat hin på väggen när den skrivit följande: »Ehuru det inte klart utsagts i motionerna torde det vara ofrånkomligt att inbörden av de rekommenderade överläggningarna blir att statsmakterna mer eller mindre bestämt fastställer utrymmet för lönestegringarna.»

Det är dock rimligt, att motionärerna på den punkten borde ha klargjort, om de menar att det är statens uppgift att fastställa ett eventuellt löneutrymme, som sedan arbetsmarknadens parter får förhandla om.

Men då skall vi minnas att utöver avtalsrörelsen kommer sedan också löneglidningen in i bilden, och vem skall förhindra den? I varje fall kan väl ingen här tänka sig att något slags kommitté kan komma åt en eventuell löneglidning ute på arbetsplatserna.

Men om det nu inte är så, utan om motionärerna i stället, såsom herr Åkerlund har sagt, syftar enbart till att befrämja eller rättare sagt organisera kontakter och samråd mellan arbetsmarknadens parter, vill jag konstatera att dessa möjligheter redan nu finns. Ingen av arbetsmarknadens parter har i varje fall klagat på underlaget för sina bedömningar i avtalsrörelserna. En stor del av vad som fordras för att bedöma de ekonomiska framtidsutsikterna erhåller man genom material och analyser som ställes till förfogande av offentliga myndigheter, i första hand då konjunkturinstitutet. Detta framhålles exempelvis av TCO, som i sitt remissvar säger: »Genom det till finansdepartementets ekonomiska avdelning knutna utredningsrådet erhåller arbetsmarknadsorganisationer och näringspolitiska organisationer förstahandskontakt

med nationalbudgetarbetet.» TCO fortsätter: »Genom det ekonomiska planeringsrådet får organisationernas främsta företrädare tillfälle att med representanter för statsmakterna och ekonomisk expertis överlägga i frågor av allmänna samhällsekonomiskt intresse.»

Skulle det finnas behov av ytterligare eller kanske mer organiserat samråd, tror jag att ingen av de berörda parterna är blygare än att de kan begära detta.

Jag måste erkänna att vi inte i de föreliggande motionerna har funnit så mycket att hämta i den riktningen som kan peka hän mot en lösning. Utskottet kan ej heller för dagen se något mer angeläget behov av utredning eller annan åtgärd i frågan och yrkar därför avslag på motionerna i dessa delar.

När det gäller yrkandet i motionerna I:220 och II:269 om en sammanställning av befintligt utredningsmaterial samt beaktande av de regionala differenserna i ekonomisk utveckling, vill jag påpeka, att utskottet understryker motionärernas synpunkter men anser att det bör åvila berörda myndigheter, främst konjunkturinstitutet, att åstadkomma denna översyn. De regionala aspekternas beaktande torde få ankomma på den lokaliseringsutredning som inom kort skall tillsättas.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Att diskutera ekonomi klockan tio minuter över tio på kvällen är naturligtvis att fresta ledamöternas uppmärksamhet i överkant, och jag hade inte tänkt att försöka dra upp någon större debatt i frågan så dags på dagen, men jag är i alla fall tvungen, herr Augustsson, att på ett par punkter komma med ett genmäle — jag tycker att han så grundligt har missförstått hela vår tankegång att jag inte kan lämna hans inlägg helt obesvarat.

Jag sade att vad man skulle kunna göra inför den besvärliga situation, som man tror sig böra räkna med för nästa år, var att hos regeringen anhålla om ett initiativ till samråd. Jag nämnde att antalet personer som då kunde ifrågakomma skulle vara 40 å 50, men inte större. Detta är ju inte detsamma som att påkalla tillskapandet av ett permanent råd med denna omfattning. Jag tror inte att man har någon som helst anledning att göra det; och i varje fall kan man ju inte förorda en sådan sak utan föregående grundlig penetrering. Vad jag sade var, att i detta läge och inför den här situationen är kontakter och samråd mera nödvändiga en eljest.

Herr Augustsson säger att kontakter och samråd redan nu existerar. Nej, herr Augustsson, mig veterligt är det inte så, utan de kontakter och det samråd som förekommer beror på initiativ som tas de olika arbetsmarknadsorganen emellan. Det är en självklarhet att Svenska arbetsgivareföreningen förhandlar med LO och, i andra sammanhang, i något annat rum, med tjänstemännens organisationer, liksom att staten förhandlar med tjänstemannaorganisationer på sin kant. Men detta är inte detsamma som att man har ett allomfattande samråd över hela linjen med de direkt berörda parterna. Jag vill i det sammanhanget framhålla att riksdagen nu har skapat en lönedelegation med särskild uppgift att från arbetsgivarsynpunkt studera avtalen med statstjänstemännen. Denna lönedelegation hör givetvis också intressera sig för en sådan här sak.

Det är i detta sammanhang dessutom en fråga som är utomordentligt besvärlig att beakta; herr Augustsson nämnde den, och jag förmodar då att jag får säga ett par ord om den. Frågan jag syftar på är vad man kan göra åt löneglidningen.

Herr Augustsson har alldeles rätt i att löneglidningen är en ytterst besvärlig historia. Det förhållandet att den är besvärlig kan dock inte vara ett

Om åtgärder mot inflation, m. m.
tillräckligt skäl för att avstå ifrån att över huvud taget göra någonting alls. Det bör finnas möjligheter att komma till rätta även med ett sådant problem. Att kunna något dämpa själva löneglidningen skall väl i varje fall inte vara helt uteslutet. Det är också just av den anledningen som riksbanksfullmäktige önskar en utredning.

Jag vill icke underlåta, herr talman, att hänvisa till ett uttalande, som landsorganisationen gör i sitt remissvar. Uttalandet är mycket belysande, även om det inte berör förhållanden i vårt land utan i andra länder. Man kan dock mycket väl antaga att problemen är likartade hos oss. I uttalandet sägs: »En viss snedbetoning hos långsiktplanerna i industriländerna kan sägas ligga däri att inkomst- och finansieringsaspekterna på längre sikt underbetonats till förmån för de realekonomiska tendenserna, t. ex. beträffande investeringsvolymen och tillväxttakten i olika näringsgrenar och branscher.»

Häri ligger alldeles klart och tydligt en fingervisning om att vi måste anpassa den penningmässiga utvecklingen till vad vi realekonomiskt råar med att åstadkomma. Det är av den anledningen som en sådan här utredning är önskvärd.

Herr WIKBERG (cp):

Herr talman! Till bankoutskottets utlåtande nr 15 är fogade några reservationer. De är väl ett uttryck för att vi vill använda litet grand olika medel för att nå det som man väl dock tror är samma mål, nämligen att skapa ett fast och stabilt penningvärde, även om man väl i det sammanhanget kanske måste uttala bekymmer över den resignation som utmärkte finansministerns uttalande i finansplanen om inflationsutvecklingen.

Jag har liksom herr Åkerlund inte någon anledning att nu gå in på någon längre debatt. Jag skall även avstå från att beröra vad andra har sagt i denna

Om åtgärder mot inflation, m. m.

fråga. Får jag endast med några ord beröra reservation 2 a, som ju grundar sig på ett motionspar av herr Hedlund m. fl. och vari vi i punkten 2 hemställer, »att Kungl. Maj:t måtte ta initiativ till samråd med arbetsmarknads- och intresseorganisationerna för övervägande av åtgärder i syfte att bevara stabiliteten i priser och samhällsekonomi».

Vi anser att det behövs ett samlat grepp, om man skall kunna skapa ett effektivt instrument för penningvärdets bevarande, och vi anser också att det bör vara regeringens uppgift att i det syftet hålla kontakt med berörda organisationer, exempelvis i form av s. k. rundabordskonferenser. Ett sådant samråd bör med den utformning som samhällsekonomien fått i vårt land ingå som en mera kontinuerlig strävan i regeringens arbete. Tanken på ett sådant samråd som jag här har skisserat har ju, vilket redan tidigare nämnts av herr Åkerlund, haft stöd hos riksbanksfullmäktige. Det har stöd även hos Saco och hos RLF.

Herr talman! Jag ber med hänvisning till vad jag anfört att få yrka bifall till reservation 2 a till bankoutsittet utlåtande nr 15.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Bara ett par ord till!

Herr Åkerlund nöjer sig inte med det samråd som förekommer. Det måste bli mera organiserat, o. s. v., o. s. v. Jag är fortfarande skeptisk på den punkten.

Jag skulle vilja skjuta in en sak i bilden: antingen bordet är runt eller fyrkantigt måste ändå den slutna kretsens tankar komma ut på ett vettigt och begripligt sätt till vårt svenska folk och där ge förutsättningar för en lugnare lönepolitik. Jag skulle vilja fråga om herr Åkerlund är intresserad av följande? Förutsättningen för att få förstärkelse från arbetsmarknadens parter är ju att en befintlig lönestruktur är någorlunda tillfredsställande, sett som helhet. Det får inte vara så, att några kan jaga på

lönemarknaden som om den vore en privat jaktmark, samtidigt som en hel del människor har svårt att klara sig på sina låga löner.

Ett förhållande som detta måste mera beaktas, ty som det nu är finns ingen god grundval för att vi skall få en lugn och harmonisk utveckling på den fronten. Jag hoppas att herr Åkerlund också är intresserad av detta.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt i fråga om viss del av utskottets motivering.

I fråga om utskottets hemställan i punkten 1, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels bifall till densamma, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gustaf Henry Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutsittet hemställt i sitt utlåtande nr 15 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Henry Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;
Nej — 27.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å punkten 2, anförde vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Åkerlund*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gustaf Henry Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 a betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Stefanson*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i reservationen av herr Hilding m. fl.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerlund* begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Åkerlunds* yrkande.

Herr *Stefanson* äskade emellertid votering om kontrapositionens inne-

Om åtgärder mot inflation, m. m.

håll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 15 punkten 2 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Henry Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna med 2 a betecknade reservationen, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till reservationen av herr Hilding m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr förste talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;
Nej — 23.

Därjämte hade 67 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15 punkten 2, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Henry Hansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

Ang. barnmorskeutbildningen

förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 72;
Nej — 58.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå bifölls på gjord proposition utskottets i punkten 3 gjorda hemställan.

Vidkommande det avsnitt i utskottets yttrande, som å sid. 10 i det tryckta utlåtandet började med orden »I sitt yttrande» och slutade med »att begränsa inflationen» gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande i denna del samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna det yttrande, som föreslagits i den av herr *Gustaf Henry Hansson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till barnmorskeläroanstalterna och statens sjuksköterskeskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12**Ang. barnmorskeutbildningen**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal med Stockholms läns landsting angående barnmorskeundervisning vid Danderyds sjukhus, dels

ock till Utbildning av viss sjukvårdspersonal för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 670 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Kaijser* och *Ottosson* (I: 649) samt den andra inom andra kammaren av fru *Kristensson* och herr *Ringaby* (II: 769), i vilka hemställt, att riksdagen måtte 1. vid behandlingen av förevarande proposition besluta beträffande barnmorskeutbildningen vid Danderyds sjukhus, att därvid tillämpade kursplaner till alla delar skulle överensstämma med de vid barnmorskeläroanstalterna i Stockholm och Göteborg gällande kursplanerna, samt 2. besluta att till Utbildning av viss sjukvårdspersonal för budgetåret 1965/66 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 557 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 649 och II: 769, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna av departementschefen förordad avtal med Stockholms läns landsting angående barnmorskeundervisning vid Danderyds sjukhus;

b) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 649 och II: 769, såvitt nu vore i fråga, till Utbildning av viss sjukvårdspersonal för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 670 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Kaijser*, *Wallmark*, *Bohman* och *Nordstrandh*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 649 och II: 769, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl.

Ang. barnmorskeutbildningen

Maj:t att med beaktande av vad reservanterna anfört godkänna av departementschefen förordat avtal med Stockholms läns landsting angående barnmorskeundervisningen vid Danderyds sjukhus;

b) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 649 och II: 769, såvitt nu vore i fråga, till Utbildning av viss sjukvårdspersonal för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 557 000 kronor.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen. I jämförelse med de stora och viktiga frågor som diskuterats här i kammaren tidigare i dag är detta en liten fråga, som inte kan väcka så stort intresse i kammaren, men jag vill ändå framföra några synpunkter.

Bland de olika kategorier av sjukvårdspersonal som det råder brist på är också barnmorskorna. Man kan säga att de förslag, som propositionen kommer med, innebär två vägar att försöka komma till rätta med denna brist, dels genom ökad utbildning av barnmorskor, dels genom att anförtro vissa uppgifter, som eljest skulle ges till barnmorskorna, åt folk som har en mindre utbildning inom området. Det är klart att vi i princip gärna är med på sådana åtgärder som skall kunna minska bristen på barnmorskor. Framför allt är vi gärna med på att åstadkomma en ökad utbildning av barnmorskor, så att bristen kan reduceras. Men vi vill inte att man skall åstadkomma detta på bekostnad av kvaliteten av dem som utbildas. Detta är det viktigaste motivet för den reservation som är fogad till denna punkt.

Reservationen hänför sig till två frågor. Den ena gäller den nya utbildningen av barnmorskor, vilken är avsedd att äga rum på Danderyds lasarett. Vi tycker att det är en rationell åtgärd. Där har man ett stort material att utnyttja

för den praktiska undervisningen. Där har man också goda möjligheter att få kvalificerade lärare. Men vi tycker inte om att man skall förkorta utbildningstiden. Man avser nämligen att anlägga en ny kursplan, som är sex veckor kortare än den nuvarande. Man skall minska utbildningen från 61 veckor till 55. Förkortningen skall huvudsakligen gå ut över den praktiska utbildningen. Den teoretiska utbildningen skall utökas med cirka 40 föreläsningstimmar.

Barnmorskeutbildningen är för närvarande under utredning. Enligt gängse praxis brukar man inte ändra på en sak som är under utredning. Vi tycker att man även nu bör följa denna praxis. Visserligen säger utredningen själv, att det varit önskvärt att pröva t. o. m. en mera radikal omläggning av barnmorskeutbildningen än den av medicinalstyrelsen föreslagna, men jag känner mig personligen något orolig för utredningens förslag i detta sammanhang.

I utredningen finns inte bland de sakkunniga vare sig någon barnmorska eller någon obstetiker eller gynekolog, och utredningen fäster tydligen största vikt vid att de för utbildningen ansvariga tillvaratar möjligheten att pröva olika slag av försöksverksamhet med sikte på en ytterligare förkortning av utbildningstiden.

Det är rätt anmärkningsvärt att man gör detta samtidigt som läkarnas utbildning i obstetrik och gynekologi förkortas med 25 procent, från fyra till tre månader. Fortfarande äger en mycket betydande del av förlossningarna rum på anstalter utan tillgång till specialutbildade läkare. År 1962 föddes ungefär 30 000 barn på sjukvårdsinrättningar utan särskilt anställd sådan specialist. Det är klart att det på många av dessa anstalter och lasarett ändå fanns läkare med specialutbildning i obstetrik och gynekologi, men det finns också anstalter där det inte finns sådana läkare. Genom den ökade uppdelningen på specialavdelningar på framför allt de lasarett, där de utbildade kirurger-

Ang. barnmorskeutbildningen

na skaffar sig meriter i form av tjänsteår för att sedan bli överläkare vid lasarett där särskild obstetriker inte finns, blir dessa kirurgers praktiska kontakt med förlossningsvården mindre än den tidigare varit.

Det vore därför i själva verket angeläget att ge deras medhjälpare en ännu bättre utbildning än tidigare, en utbildning som såväl ur praktisk som ur teoretisk synpunkt är god och tillräcklig. Man får inte praktiska erfarenheter vid skolbanken eller på stolarna i föreläsningssalen. Man får dem vid sjuksängens eller i det aktuella fallet vid förlossningssängen. Man får den inte genom att bara titta på vid några intressanta moment, som hastigt passerar, utan man får dem genom att följa ett längre förlopp — ibland mycket långa förlopp. Det är enligt min mening fel att tro att man utan vidare kan korta ner den praktiska utbildningen. Det medför en försämring, och det är därför som jag har motionerat i denna fråga och biträtt denna reservation.

Den andra frågan gäller den försöksverksamhet med utbildning i förebyggande mödravård för distriktssköterskor, som sedan några år anordnas av medicinalstyrelsen. Vi tycker att riksdagen skall få tillfälle att yttra sig om hur man vill ha den förebyggande mödravården organiserad och vilka krav man skall ställa på den och på de personer som skall ansvara för denna vård. Dessa kurser betyder att man godtar en väsentligt tunnare utbildning än man tidigare avsåg. Naturligtvis kan man säga att erfarenheterna av denna verksamhet är goda. Det vore ju i själva verket skrämmande, om man direkt kunde påvisa motsatsen. Man kan också säga att det är bättre med personal som har denna utbildning än ingen personal alls.

Men det finns vissa avigsidor. De som vänder sig till den förebyggande mödravården får inte tillfälle att diskutera sina problem med sådana som har en grundlig kunskap på området.

Och en sak till — hittills har det i princip stått var och en fritt att välja, om förlossningen skall äga rum i hemmet eller på en anstalt. Det var mig främmande att plädera för förlossning i hemmet, ty jag har alltid haft min verksamhet lokaliserad till sjukhus och kan inte tänka mig att man i hemmet skall kunna bjuda den trygghet för moder och barn som sjukhusens resurser ändå ger. Men i princip har det stått var och en fritt att välja, och ännu 1962 var det 373 förlossningar som skedde i hemmet. Nu blir det inte så. I första stycket i instruktionen för distriktssköterska med särskild utbildning i förebyggande mödravård står, att distriktssköterskan bör meddela de blivande mödrarna att förlossningshjälp i hemmet inte kan påräknas i försöksområdet. Det är en ganska viktig principiell omläggning, till vilken riksdagen inte på något sätt fått ta ställning.

Vi tycker inte att det finns skäl att fortsätta med denna utbildning. Hellre vill vi ytterligare öka utbildningen av barnmorskor, så att vi får flera av denna värdefulla kategori, och vi vill att de skall ha god och tillräcklig utbildning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Herr Kaijser började med att säga, att detta var en liten fråga att diskutera efter de stora ting som vi diskuterat tidigare i dag. Men har vi lyssnat en hel dag på vår jordbruksnäringens bekymmer, kan vi väl nu också tala en stund om våra jordemödrar.

Här har högern reserverat sig mot vad som förordats. Man anser nämligen att utbildningen av barnmorskor vid Danderyds sjukhus skulle vara av den karaktären att den inte kan godkännas, beroende på att utbildningstiden skall avkortas. Nu är det så, vilket även herr Kaijser snuddade vid, att såväl medicinalstyrelsen som den utred-

Ang. visst kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag

ning som sysslar med detta har förordat vad som här föreslås och ansett att denna korta utbildning bör prövas — det får nära nog ingå som ett led i det pågående utredningsarbetet. Inför dessa argument har i varje fall majoriteten i utskottet ansett, att inga skäl föreligger att göra någon avvikelse från det förslag från regeringen som vi haft att behandla.

Vad sedan gäller försökskurserna för distriktssköterskor har medicinalstyrelsen i en bilaga, fogad till petitaskrivelsen till departementet, mycket entusiastiskt talat för dessa kurser och ansett att de är värdefulla. Jag kan citera: »Så gott som enstämmigt har verksamheten bedömts gynnsam av de direkt engagerade distriktssköterskorna och deras läkarförmän samt av länsläkarna, överläkarna vid kvinnokliniker och av huvudmännen i berörda län. Man har allmänt rekommenderat fortsatt och utvidgad verksamhet.»

Inför dessa synpunkter, framförda av medicinalstyrelsen, som är den högsta ansvariga myndigheten för dessa ting, har vi ansett att inga skäl förelåg att tillstyrka de motioner som var väckta i ämnet. Det är därför vi har förordat propositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kajser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 72 punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kajser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 29.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till handelshamnar och farleder för budgetåret 1965/66 m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. visst kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 46 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1965, föreslagit riksdagen att a) för Tillskott till Uddevallavarvet aktiebolag på tilläggs-

Ang. visst kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag

stat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 40 000 000 kronor, b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 500 000 000 kronor till svensk varvsindustri på de villkor och enligt de grunder, som angivits i statsrådsprotokollet, samt c) beträffande de år 1963 av riksdagen beslutade kreditgarantierna godkänna de ändrade villkor och grunder, som angivits i statsrådsprotokollet.

Kungl. Maj:ts förslag innebar dels fortsatt finansieringshjälp åt svensk varvsindustri, dels ock visst kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag.

I anledning av propositionen hade väckts två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Yngve Nilsson m. fl.* (I: 662) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* (II: 781).

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 662 och II: 781, såvitt nu vore i fråga, för Tillskott till Uddevallavarvet aktiebolag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 40 000 000 kronor;

b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att med beaktande av vad utskottet i utlåtandet anfört ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 500 000 000 kronor till svensk varvsindustri på de villkor och enligt de grunder, som angivits i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1965;

c) beträffande de år 1963 av riksdagen beslutade kreditgarantierna godkänna de ändrade villkor och grunder, som angivits i statsrådsprotokollet;

II. att motionerna I: 662 och II: 781, såvitt de avsåge utredning angående Uddevallavarvet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Kaijser*, *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande är fogat ett särskilt yttrande av utskottets högerledamöter, vilket jag skall be att få redogöra för och kommentera med några ord.

Vad först beträffar förslaget om kreditgarantier om 500 miljoner kronor utöver de krediter, som beviljades varvsindustrien för två år sedan, biträdes detta av samtliga utskottsledamöter. Detsamma gäller de föreslagna ändringarna i villkoren för garantierna. Enighet har också kunnat uppnås om att föreslå riksdagen att bevilja Uddevallavarvet det begärda lånet på 40 miljoner kronor, sedan chefen för Eriksbergs varv och ordföranden i Uddevallavarvets styrelse inför avdelningen utförligt motiverat begäran om ett nytt kapitaltillskott.

Tvekan har emellertid varit stor på vårt håll inför tanken att ånyo göra stora kapitalinsatser i Uddevallavarvet, utan att dessförinnan genom en utredning undersöka möjligheterna till produktionsomläggning, eventuell prutning av den förlustbringande verksamheten eller beredande av andra sysselsättningsmöjligheter åt varvspersonalen. Det är ju bara två år sedan Uddevallavarvet tillfördes 20 miljoner kronor i friskt kapital, och inga säkerheter anses kunna lämnas för att inte nya kapitaltillskott kommer att begäras efter de nu aktuella 40 miljoner kronorna. Om detta skulle bli fallet, vilket tyvärr i dag anses långtifrån osannolikt, kan läget komma att utvecklas därhän, att varvet i genomsnitt och på lång sikt får ha statsstöd i en storleksordning av 10 å 20 miljoner kronor om året. Även för

Ang. visst kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag

varvets egen ledning och personal måste detta framstå som i hög grad otillfredsställande. Liksom för all annan ekonomisk verksamhet måste strävan vara att framställa en till konkurrenskraftiga priser säljbar produkt, i detta fall bygga båtar så billigt att de kan säljas med förtjänst.

När utskottets högerledamöter i alla fall biträtt beslutet om kapitaltillskott, har det varit därför att det först och främst upplysts om att utfallet av fartygskontrakten under de senaste två åren inte varit sämre i Uddevalla på det hela taget än vid andra svenska varv. Det har vidare konstaterats, att varvet inte är fullt rationellt trots förbättringar i utrustningen på sistone. Att båtarna som byggs är bra och att arbetsviljan hos personalen är god, har också vitsordats. Vi har därför med vårt särskilda yttrande velat betona, att varvet bör i möjligaste mån göras rationellt med anlitande av det nya kapitalet.

Om arbetsviljan — som vi hoppas och tror — är tillräckligt god och en positiv anda finnes, kan mycket åstadkommas — det visar erfarenheten från välskötta privata företag — för att förbilliga arbetsprocesserna. Båtarna måste byggas billigare och samtidigt bättre. Eljest kommer en krympning av skeppsbyggnadsverksamheten förr eller senare att tvinga sig fram obönhörligt.

Jag vill i detta sammanhang peka på att den västtyska regeringen i dagarna föreslagit årliga subventioner i en omfattning av i svenskt mynt 88 miljoner kronor till den tyska varvsindustrien, vilket skärper konkurrensen ytterligare. Konkurrenskraften måste höjas hos Uddevallavarvet om detta på sikt skall kunna bestå. Personalen måste anstränga sig för att höja sina prestationer, och den måste vara återhållsam i sina anspråk på egna standardförbättringar.

Riksdagen har för sin del gjort vad den kan göra, när den *denna gång* i enighet tillskjuter nytt kapital. Men, herr talman, bollen ligger nu hos varvets hela personal.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa kulturföremål.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmäldes och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet inkommit framställningar angående vissa lönegradsuppflyttningar m. m. från dels riksdagens justitieombudsman, dels riksdagens militieombudsman, dels ock styrelsen för riksdagsbiblioteket.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 22.57.

In fidem

K.-G. Lindelöw